

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Personalthistorisk Tidsskrift 1994:2

Samfundet for dansk genealogi og Personalthistorie

Indhold

Artikler:

<i>Ole H. Jensen</i> : Natmænd og rakkere i Vendsyssel. Nogle af mine forfædre og deres bestilling som natmænd.....	129
<i>Steffen Hove</i> : Et lejlighedsfund – eller 3 gange Mimerich.....	156
<i>Egill Snorrason</i> : Helstatens skarprettere – og deres skiftende ægteskabsforbindelser i 1600- og 1700-tallet.....	166
<i>Bødler, rakkere og natmandsfolk – en selektiv bibliografi. Af Tommy P. Christensen</i>	216
<i>Lisbeth Ulsø</i> : Vaccinationernes velsignede bivirkninger – for slægtsforskere.....	222
<i>Grethe Ilsoe</i> : De statslige arkivers publikationer 1993 – en oversigt.....	233

Orientering:

Generalforsamling 1994.....	236
SSF's Weekendkursus 1995.....	239
Nordisk konference 1996.....	240

Småstykker:

Skamstøtten ved Sæd. Af <i>Lone Nørmark</i> , Danmark-Kort, P1, DR.....	241
Halv-kusine. Af <i>Chr. Gandil</i>	244

Debat:

Enhjørningen Corfitz Ulfeldt – en kommentar til Vello Helk. Af <i>Steffen Heiberg</i>	245
--	-----

Anmeldelser ved *Lisa Elsbøll*:

<i>Lars Stevnsborg</i> : Danmarks Riges Medaljer og Hæderstegn. The Decorations and Medals of Denmark. 1670 – 1990. (<i>Nils G. Bartholdy</i>).....	249
<i>Finn Grandt-Nielsen</i> : Danske Billetter. Lokale nødpengesedler fra Napoleonskrigenes tid 1807-16. Danmark, Hertugdømmerne og Færøerne. (<i>Gert Posselt</i>).....	250
<i>Nete Balslev Wingender</i> : Gammel og fattig. Skøn og ret i den tidlige aldersforsorg 1891 – 1922. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	251
<i>Jette Mackintosh</i> : Danskere i Midtvesten. Elk Horn-Kimballton Bosættelsen 1870-1925. (<i>Harald Runblom</i>).....	252
<i>Bodil Møller Knudsen</i> og <i>Ole Schiørring</i> : Fra grubehus til grillbar. Horsens i 1000 år. (<i>Niels Kayser Nielsen</i>).....	253

Billedet på omslaget:

Bødler, rakkere og natmandsfolk, en gruppe af mennesker, som var udstødt, frygtet og foragtet er blevet temaet for dette efterårsnummer. På forsiden vises et udsnit af Pieter Bruegels d.æ.'s (ca. 1528/30-1569) stikforlæg: »JUSTITIA – En allegorisk fremstilling af Retfærdigheden« som levende illustrerer en række af de straffereformer, der var bødlens og hans håndlangeres speciale. Se også billedteksten på s. 187. (Foto: Den kgl. Kobberstiksamling, Statens Museum for Kunst).

Natmænd og rakkere i Vendsyssel

Nogle af mine forfædre og deres bestilling som natmænd

*Af Ole H. Jensen, Nordborg**

Da jeg for 13 år siden begyndte at søge i min slægts historie, startede jeg med min mor som proband. Her stødte jeg på de samme erhverv, som alle andre slægtsforskere også har mødt i deres søgen efter deres forfædre. Det vil sige, at der bl.a. var håndværkere, landarbejdere, gårdmænd osv.

Nogle år senere begyndte jeg at søge tilbage i min fars slægt. Her var størsteparten på den ene eller anden vis beskæftiget ved landbruget. Min farfar (Jens Jensen), der var fra Hornslet, var således staldkarl på Rosenholm Slot i mere end 40 år. I de perioder, hvor hestene fortrinsvis skulle bruges til markarbejde, stod han op meget tidligt så han kunne komme over i stalden og fodre hestene. Når karlene så kom kl. 7 for at hente dem, var hestene mætte og ved fuld arbejdsstyrke.

Hans kone, altså min farmor (Caroline Christensen) kom fra Vendsyssel. Hun var født den 25. marts 1856 i Vrensted, og var datter af smed Christian Pedersen Christensen og Karen Marie Hansdatter.

Ved hendes forældre – mine oldeforældres – vielse i Vrensted kirke den 16. oktober 1846 stod i kirkebogen, at Christian Pedersen Christensen var født den 23. november 1820 og døbt den 7. januar 1821, og at Karen Marie Hansdatter var født den 30. maj 1820 i Tårs. For at komme videre med anetavlen måtte jeg derfor have fat i Tårs kirkebog, og her stod ved Karen Marie Hansdatter's dåb, at hun var datter af natfolk Hans Nielsen og Else Jensdatter på Tårs gårde – og en af fadderne var natmand i Lendum.

Natfolk eller natmænd hvad er det for et folkefærd?

Jeg er født og opvokset i en købstad, og havde engang, da jeg var en lille skoledreng, hørt at i byerne kaldte man de folk der tømte »retiraderne« nede i baggården for natfolk eller natmænd.

* Artiklen gengiver et foredrag holdt på SSFs årskursus »Samfundets laveste klasser« på Båring Højskole i efteråret 1992 under samme titel. Der er foretaget enkelte sproglige rettelser i foredragsmanuskriftet, ligesom der for litteraturhenvisninger henvises til den selektive bibliografi gengivet andetsteds i dette hæfte.

»Men natfolk ude på landet havde jeg aldrig hørt om – så det måtte være noget andet« – tænkte jeg. Som slægtsforskere er vi nysgerrige af natur og skal have så mange oplysninger om de mennesker vi arbejder med, som det er muligt. Og derfor ville jeg vide hvad natfolk gjorde ude på landet.

Jeg henvendte mig ved skranken på landsarkivet for at få en forklaring, og fik her at vide, at det var en slags tater og sigøjnere. Så måtte jeg jo gå med den forklaring...

Da vi var kommet hjem igen til Nordborg, og var begyndt, at renskrive det materiale, som jeg havde fundet på denne tur, ville jeg nu alligevel vide noget mere om hvad natfolk er for noget. Vi har ikke mindre end 3 leksika, så der kunne man vel få en forklaring, i det mindste i ét af dem.

Natmandens bestilling

Et sammenkog fra alle tre leksika blev følgende: Natmand eller rakker er betegnelsen på »skarpretterens håndlanger og undersåt.« Hans fornemste beskæftigelse, udover at være skarpretterens håndlanger, var flåning af selvdøde kreaturer, renovation, udslæbning af ådsler og lignende, hvilket befængte udøveren med »uærlighed«, og derfor skyedes han af almuen.

Det var noget barskt, men det gav mig interesse for at vide noget mere om disse menneskers beskæftigelse, og derfor søgte jeg efter litteratur om disse mennesker. Der viste sig at være temmelig meget.¹

I det følgende vil jeg fortælle generelt om natmændene og de håndteringer, som de udførte, og i første omgang om de fastboende natmænd. Selv om de var fastboende, så havde natmanden på landet et større distrikt at betjene og var derfor tit på vandring.

Oprindelsen til natmandsvæsenet må søges langt tilbage i tiden. Kong Christian d. II, som var konge 1513 – 1523, påbød ved lov, at der i hver købstad skulle være en bøddel og en rakker.

Ordet rakker stammer fra nedertysk, og var oprindelig betegnelsen på den person som var bøddelens håndlanger.²

Udtrykket natmænd, var derimod betegnelsen på de personer der tog sig af renovation og skorstensfejning i byerne. Men grænsen mellem rakkerens og natmandens bestilling var temmelig flydende i og med at een og samme person mange steder bestred begge embeder.

Senere udsendte forordninger anvender ikke betegnelsen rakker i forbindelse med de opgaver der skal udføres for bøddelen, men bruger derimod betegnelsen natmand i stedet for, men »Rakker« bliver brugt af almuen langt op i 1800-tallet. Idag er det vel nærmest et skældsord?

Af de opgaver, som natmanden skulle udføre for bødlen, kan nævnes følgende:³

– Binde til pælen.

– Kagstrygning.

Kagstrygning eller hudstrygning, er en legemsstraf af beskæmmende karakter, der bestod i, at forbryderen blev bundet til en »skampæl« (også benævnt som kagen) og pisket på den nøgne overkrop. Denne straf indførtes i Danmark i slutningen af middelalderen.

Straffen forekom endnu i en kongelig forordning af 11. april 1840 i §§ 34 og 35, som tillægsstraf for røveri i visse tilfælde. Disse bestemmelser ophævedes ved straffelov af 10. februar 1866.⁴

– Binde og føre forbryderen til galgen.

– Lægge liget på stejle og hjul og sætte hovedet på en stage.

– Begrave liget, enten i galgebakken eller på retterstedet.

I oldtiden forekom radbrækning som straf overfor særlig ondartede forbrydelser. Forbryderen blev anbragt på et Xformet kors, og bødlen knuste først arme og ben og derefter brystkassen. Efter radbrækningen blev legemet anbragt på et hjul (tysk: Rad), der var sat på en opretstående stang, »stejlen«. Hjulet lå vandret på stejlen, og forbryderens lemmer flettedes ind i hjulets eger. I Danmark anbragtes forbryderne fra senmiddelalderens slutning altid på hjul og stejle, *efter* eksekutionen havde fundet sted.⁵

– Varme jernet til brændemærkning.

– Indfange løsgående hunde og katte, aflive dem og tage skindet af dem.

– Bortslæbe ådsler.

– Føre selvmordere til begravelsesstedet.

Gennem de kongelige reskripter og forordninger får man et godt indblik i de forskellige bøddel- og natmandsforretninger. Således i en forordning, af Kong Christian den Femte, »Om grove morderes straf«, af 16. oktober 1697 hvori det hedder:

»Hvo som herefter befindes og lovlig overbevises med frie forsæt og beraaden hue at have myrdet sin Ægtefælle, sin Herre eller Husbond, sin Frue eller Madmoder eller nogen af deres Børn, skal uden ald Naade saaledes straffes, at han af Skarpretteren knibes med gloende Tænger, først udenfor det huus eller sted hvor Mordet er begaaet, siden (om det er i en Kiøbstad) paa alle Byens Torve eller offentlige stæder, og om det er paa Landet, da trende gange imellem Gierningsstædet og Retterstædet og allersidst paa Retterstædet;

Dernæst skal den Skyldiges højre Haand levendes afhugges med en

Natmandens rolle ved henrettelsen af Nikolaj Marcussen er dels illustreret, dels beskrevet på omslaget af den skillingsvisse, der blev faldbudt på det københavnske rettersted »Grønland« hin sommerdag i juni 1716. Den omstændelige titel på den lille tryksag lød: »Poenitensius Taare og Væmodig Klage/udøste af En bedrøvet Misdæder/ved Navn Nikolaj Marcusøn/Archelie=Mestres Maet/Som udi Druckenskab ihiel stak sin Cammerat med en Knif, den 15 April 1715, hvorfor hand i Dag den 11 Jun. 1716. skal udstaa sin Straf paa Grønland/i det hans Hoved med en Øxe afhugges/og Kroppen af Nat=Manden begraves. Melod: Som en Hiort med Tørst befangen«. Skillingsstryk fra 1716. (Foto: Kort & billedsamlingen, Det kgl. Bibliotek).

Øxe, og siden hovedet i lige maade med en Øxe hvorpaa Legemet af Natmandens Folk skal lægges paa Steyle og Hovedet tillige med Haanden sættes paa en Stage oven over Legemet;

Skulle der begaaes grovere Mord end i forbeulte Tilfælde meldt er da skal Dommeren som paa slig en Misdæder skal dømme, sin Relation om Mordets og Sagens Beskaffenhed til Kongen indgive, som da vil være betænkt på, Straffen for den Skyldige efter befundne Omstændigheder, ydermere end foreskrevet staar at lade skiærpe.«

Her nævnes tydeligt, hvad der er natmandens arbejde i forbindelse med en halshugning. I senere kongelige forordninger, blandt andet i forordning af 7. februar 1749, som er en tilføjelse til den førnævnte, bliver yderligere beskrevet, at den dømte skal føres fra fængslet til retterstedet på natmandens sluffe.

I forordning af 9. august 1737, angående »Deliqventers [Forbryderes]

henrettelse og det henrettede legemes begravelse« hedder det, at de forbrydere der bliver dømt til »alene at miste hovedet, skal også alene med sværd henrettes og deres legeme efter henrettelsen altid i kirkegård og uden cermonie begraves af natmandens folk«.

For de forbrydere, der er dømt til at miste hånd og hoved med økse, er der ingen ændringer med hensyn til, hvor de skal begraves i forhold til den tidligere nævnte forordning.

Det fremgår heraf tydeligt, at natmanden stod i et tyendeforhold til bødlen eller skarpretteren,⁶ og det var egentlig også ham der skulle betale natmanden for de bestillinger, som han udførte. Bøddelen fik et årligt beløb til sin rådighed af hver købstad i hans distrikt og derudover et honorar for hver handling han udførte.⁷ I kongelig reskript af 8. marts 1698 indførtes en takst, som var gældende i hele kongeriget. Den lyder sådan:

TAXT

Hvorefter Skarpretterne for hver slags af derris undertegnede Execution og forretninger skal betales.

Nemlig

For et hoved med et sværd at afhugge	10 Rd.
med en øxe at afhugge	8 Rd.
For en hånd eller finger at afhugge	4 Rd.
Et hoved og en hånd at lægge på stejle for hver 2 Rd. er	4 Rd.
For en at hænge	10 Rd.
For en igen af galgen at nedtage.	4 Rd.
For en hel krop at lægge på stejle og hjul og pælen at nedgrave og sætte.	7 Rd.
For en at slå arme og ben i stykker på og lægge på stejle	14 Rd.
For en krop at nedgrave i jorden	3 Rd.
For en død krop at føre ud af byen	2 Rd.
For en at partere og lægge på stejle	12 Rd.
For hvert kneb med gloende tænger	2 Rd.
For at brændemærke	4 Rd.
For kagstrygning.	5 Rd.
For at piske af byen	7 Rd.
For at vise af byen og herred	4 Rd.
For at brænde en krop.	10 Rd.
For at brænde Pasquillier eller andet deslige.	3 Rd.
For at slå navn på galgen	2 Rd.

Gryde eller kedler, tænger, brændemærker, blokke, Øxer, Pæle, Stejler, Søm, Sluffe med tilhørende heste, tov, strikker og andet deslige instrumenter, fremskaffer skarpretteren selv, imod den sædvanlige årlige løn, de nyder af købstædernes indbyggere, samt bønder og husmænd på landet.

Tilbage til Kong Christian den II's verdslige lov fra 1522, § 69 findes påbudet om, at der skal være en bøddel og en rakker i hver købstad.⁸

I § 68 påhviler det borgerne i købstæderne at grave en kule udenfor byerne, hvortil rakkeren eller natmanden skal slæbe dyreådsler og tage skindet af kreaturerne og kaste resten af ådslerne i kulen. Det var nemlig en anden side af natmandens arbejde: at udføre renovationsarbejde. Ligeledes efter Kong Christian den II's gejstlige lov § 121 påhviler det befolkningen på landet selv at grave en kule og kaste ådslerne i denne. Netop det med at slæbe de stinkende ådsler ud af byerne, få skindet af dyrene og kaste dem i kulen, blev af borgerskabet betragtet som »uærligt« arbejde. Denne opfattelse bredte sig langsomt fra byerne og ud på landet, og efterhånden ville landbefolkningen heller ikke udføre dette arbejde mere. Derfor blev der ude i mange af herrederne ansat natmænd, der hovedsagelig skulle foretage renovationsarbejde, men også som før nævnt være bøddlens håndlanger, når han var i herredet for at foretage en eksekution.

Med hensyn til ordet »uærlig«, så havde det dengang en hel anden betydning, end vi lægger i ordet idag. Det betød nærmest noget i retning af »uren« eller »infam« i en sådan grad, at almuens folk dengang ikke ville have samkvem med disse folk.⁹ Det turde næsten være en selvfølge, at disse folk ikke har været særlig ærlige eller rene, men man fik næppe bedre folk til at udføre et så uappetitligt arbejde som at nedtage hængte folk fra galgen eller nedgrave ligene af forbrydere, der havde hængt indtil hovedet havde sluppet fra kroppen.¹⁰ Det må være helt klart med den indstilling borgerskabet havde til natmanden og hans arbejde, så hørte han dengang til blandt samfundets laveste klasser.

Natmandens betaling for at slæbe eller køre de selvdøde dyr og ådsler på sin sluffe ud til kulen, og tage skindet af, for derefter at kaste resten i kulen, varierede noget fra egn til egn. 1691 fik natmanden i København 20 Rdl. årlig for at holde gaderne rene for ådsler og andre slags døde dyr. Natmanden i Odense fik i 1646 følgende:¹¹

For en hest, okse eller ko med sin vogn	
at køre til kulen pr. stk.	1 Rd.
For ungvæg det halve	6 Mk.
For en kalv, får eller svin pr. stk.	1 Mk.

Natmanden i Kolding fik i 1699 noget mindre betaling end i Odense:

For en hest eller stort kvæg over 3 år gl. og	
når han selv lagde vogn til	4 Mk..

For en plag eller ungvæg fra 1 til 3 år og når han selv lægger vogn til	2 Mk. 3 Sk.
For et føl, kalv, gedebuk, svin eller en stor hund og når han selv lægger vogn til	1 Mk.

I Vendsyssel, hvor »mine« natmænd kommer fra, var der helt andre priser. Men her indgik også naturalier i betalingen, bl.a. brændevin, tobak, klædningsstykker eller forskellige fødevarer. Brændevinen var absolut det foretrukne, men tobak eller en skrå blev ikke afvist. Nogle af de priser, jeg har kunnet finde, er fra forskellige natmænd, og varierer lidt.¹²

Fra 4 til 6 Sk. for at flå skindet af en kat, hund eller kalv. Fra 8 til 20 Sk. for at flå skindet af en hest, ja helt op til 2 Rd. Men så er det også uden naturalier. Var hesten stivfrossen skulle der betales over det dobbelte. Ikke mærkeligt at natmændene blev regnet for at være nogle kradse børster.

Skorstensfejning

Af andre job, som natmanden skulle udføre, var skorstensfejning. Det var nok den mest foretrukne af deres bestillinger – selv om det godt kunne være beskidt arbejde. I byerne har det ikke været svært at holde en nogenlunde rimelig indtægt ved dette arbejde. Derimod var det begrænset, hvor mange ejendomme på landet, der var forsynet med skorstenene. Istedet var der et røghul i taget, så her har der ikke været nok arbejde til at oppebære en hæderlig indtægt. I købstæderne var der ikke megen forskel fra by til by på den betaling, som natmanden skulle have for skorstensfejning. Eksempelvis fik natmanden i Kolding følgende for fejning:¹³

En skorsten igennem 3 loft højt hus	1 Mk. 4 Sk.
En skorsten igennem 2 loft højt hus	1 Mk.
En skorsten igennem 1 loft højt hus eller et halvtag	10 Sk.

Amtmanden i Hjørring skriver i sin indberetning i 1803 til Danske Kancelli at der skal betales følgende for at feje:¹⁴

En herregårds skorsten på een etage	1 Mk. 4 Sk.
En herregårds skorsten på to etager	2 Mk. 8 Sk.
En præstegårds skorsten	1 Mk.
En degns skorsten	10 Sk.
En bondes skorsten	8 Sk.

Tømme og rens vandhuse m.m

Den sidste af natmandens opgaver, jeg vil nævne, er tømning af retiraderne i baggården.

Selve natmands-betegnelsen fik disse folk nok fordi de sørgede for natrenovationen i byerne. Det vil sige, at de om natten tømte priveterne, vandhusene, retiraderne eller hvilket navn man gav disse nødtørftshuse i ældre tid. Dette arbejde har øjensynlig også været medvirkende til at man kaldte det for et »uærligt« arbejde, da ikke mange selv ville tømme spandene. Det var også svært at få tjenestefolkene til at udføre dette arbejde, nok mest for ikke blive sammenlignet med natmandsfolkene.

I byerne var betalingen også lidt højere for dette arbejde end på landet, blandt andet i København og flere andre byer fik de:¹⁵

For vandhus rensning skal gives natmanden	
for hvert lovligt læs, så meget som vognen	
kan tage uden at spille på gaderne	1 Rd.
Og svendene for en hel nats arbejde til drikkepenge i alt . . .	1 Rd.
Og for en halv nats arbejde	3 Mk.

I Vendsyssel fik natmanden 2 Mk. for at rense et vandhus.

Natmandens børn

Var natmandens arbejde foragtet, så var natmanden og hans familie det ikke mindre. Medens hundene kunne få lov til at slikke bondens gryder og fade, uden at det vakte forargelse, så måtte disse natfolk ikke drikke af de glas og bægre, som almuens folk brugte. Selvfølgelig måtte de heller ikke sidde til bords sammen med ordentlige mennesker, de måtte faktisk helst ikke komme i ærlige folks huse.

Når børn af natmænd holdt deres indtog i denne verden, kneb det ofte med at skaffe mødrene hjælp ved fødslen, og det kunne ligeledes knibe med at få nogen til at hjælpe ved deres begravelser.

I reskript af 12. marts 1698 fik magistraten i købstæderne befaling til, at byfogeden og hans hustru skulle overvære natmandens børns dåb. Ligeledes skulle »Borgerskabet med et godt eksempel foregå, som de have at tilsige sig, og derved når det begæres, at lade finde; deslige deres (hus) og borgerskabets hustruer, såvel som jordemoderen, på ansøgning indfinde sig, når natmandens hustru kan være i barselsnød.«¹⁶

Der findes flere eksempler på, at når natmanden henvender sig til magistraten og anmoder om en jordemoder skal komme og hjælpe hans fødende kone, så kan hun ikke komme, fordi hun lige er blevet kaldt ud til

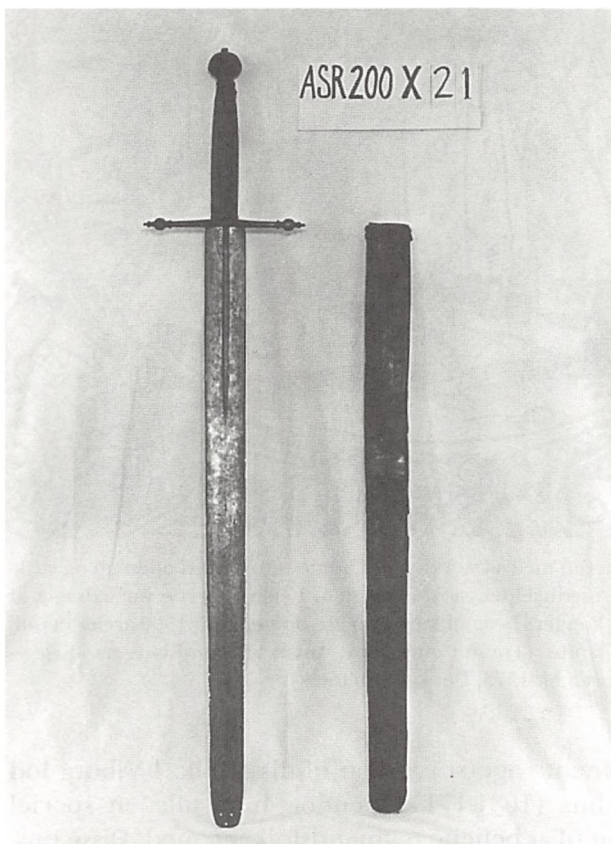
en anden fødsel, og det tager som regel så lang tid, at hun ikke kan nå at hjælpe natmandens kone.¹⁷

Det er næsten en selvfølge, at natmands-børnenes skolegang også voldte betydelige vanskeligheder. Nogle steder slap man let over det spørgsmål, nemlig ved at lade børnene blive hjemme.¹⁸ Blandt andet kan nævnes, at natmand og skorstensfejer Rasmus Madsen i Århus henvendte sig til stiftamtmanden i 1722 med en klage over, at byens skolelærere ikke ville modtage hans børn til undervisning. Stiftamtmanden gav da besked til skolerne at de skulle modtage natmandens børn.¹⁹

Følgen heraf blev, at borgerne tog deres børn ud af skolen; som her-efter blev lukket.

Natmanden og kirkegang

Selv i kirken viste forskellen sig mellem disse folk og de øvrige sognebeboere; idet man adskillige steder havde bestemte stole »Rakkerstol« el-

Ribes bøddelsværd (fremstillet ca. 1550). Byens sidste fastansatte bøddel bar det sigende navn Gotfried Gutschlag og døde i 1746, men om han nogensinde brugte sværdet er uvist. (Foto: Den antikvariske Saml. i Ribe)

»Der Nachrichter«. Skarpretteren med sit værktøj, det brede rettersværd uden og strikken til hængning samt hans medhjælper, stokkeknægten. Lejetropperne var ledsaget af egne skarprettere og danske kongers brug af landsknægte op gennem 1500-årene betød, at de også sås i de nordiske lande. (Træsnit efter Joost Aman i Freundsbergers »Kriegsbuch. Dritter Theyl«. Frankfurt a.M. 1573. Det kgl. Bibliotek).

ler nærmere et smalt brædt bagerst i kirken til disse folk. I Viborg lod magister Morten Rhodins (1681-1717)²⁰ endog fremstille en speciel aparte kalk og disk af tin til at betjene natmandsfolkene med. Disse tins-

ager blev afskaffet igen mellem 1733 og 1744. Mindre bekostelig om end lige så aparte var fremgangsmåden man brugte i Hvalløs²¹ og flere andre steder, når natmanden skulle til alters. Man lod dem drikke af bægerfodens bund, så folk fra menigheden ikke kom til at røre det sted, hvor natmandsfolkene havde drukket, og derved blive befængt.

Militær optagelse

Det kan nok være på sin plads endnu en gang at dvæle lidt ved begrebet »ærlig« og »uærlig«. I begyndelsen af 1700-tallet er der eksempler på at de militære »Gevaltiers«, som i ældre tid var en slags underofficerer, der besørgede polititjeneste ved et regiment, også fuldbyrdede domme. Til at hjælpe sig, havde de en stokkemester og to stokkeknægte.

Disse mennesker blev på grund af deres arbejde, som var beslægtet med bødlens og natmandens arbejde, også betragtet som »uærlige«. De kunne gøres ærlige ved fanesvingning, hvorefter de kunne optages som rigtige soldater eller Mousquitier.²² Carit Etlar har blandt andet brugt dette i Gønhøvdingen, da natmanden Ib blev gjort »ærlig« ved fanesvingning.

Natmændene fra Vendsyssel

Efter denne lille gennemgang om natmænd og deres bestillinger, må jeg hellere vende tilbage til mine natmænd fra Vendsyssel. Men allerførst vil jeg lige bringe et uddrag af indberetningen fra amtmanden i Hjørring amt, til Danske Kancelli i 1803.

«I Hjørring amt er fire natmandsfamilier:

En bestående af mand, kone og 5 børn.

En bestående af mand, kone og 3 børn.

En bestående af mand, kone og 4 børn, og til sidst en bestående af moder og 2 sønner og 1 sønndatter.

De 3 førstmeldte af disse familier ernærer sig af deres profession og tilfæstede landbohuse og uden at være til nogen byrde, og deres børn nyder undervisning ligemed almuenes børn.

Men samkvem med dem, som udøver professionen, er almuen endnu tilbageholden med. I erindring om det ubehagelige i professionen, at de fleste natmandsfolk plejer at udarte sig til dovne tiggere, landløbere, drukkenbolte og udøvende af anden usædelighed og last kan være årsagen.

Den fjerde af de førnævnte familier er et »udskud«. De har flakket om, og omgået hinanden på ægteskabsvis uden borgerlig sammen vielse. De voksne skal mangle al oplysning og sønndatteren ligeledes, ligesom hun også mangler dåb.

Natmandens næringsvej er endnu ikke forringet her på egnen. Thi uagtede eksempler af øvrighed, andre embedsmænd og andre agtede mænd, er almuen ikke at bringe af den tanke, at forretninger, især rensning af

vandhuse er forargeligt, og at besparelse af det den koster tilleje, ikke betaler de ubehageligheder der er i at forrette arbejdet selv.

Næppe er det muligt at få natmandsfolket til at blive uundværlige, uden en forordning, som forbød vedkommende at leje til slige forretninger.

Det er at mærke at skorstensfejning på landet stedse forrettes af natmændene, og at det ikke øjensynlig nyttigt er, at adskille dem derfra, for fejning alene vil give natmændene for lidt at bestille«.

Amtmanden slutter sin beretning med at skrive »at de 3 natmandsfamilier er overordentlig tilfredse med deres forfatning, og at de ønsker at nyde det allernådigste tiltænkte gode, at indsættes i almindelig borgerlig agtelse.

Og at deres børn har ingen vanskeligheder i at blive indlemmet i borgerskabet, når blot de holder sig fra forældrenes håndtering«.

To af de nævnte natmandsfamilier, som amtmanden skriver om, må være mine aner.

Anetavlen

Jeg vil begynde med min tiptip-oldefar skorstensfejer og natmand Niels Nielsen med tilnavnet Vindepind. Hvor han er født og hvem der er hans forældre, vil jeg komme ind på senere.

Hvor han har fået tilnavnet Vindepind fra, er det ikke lykkedes mig at finde. Men jeg mener at have læst hos Tang Kristensen, at det var betegnelsen for en høj tynd og vindtør mandsperson eller en der altid gik med stok.

Han blev gift 1. gang i Åsted kirke den 15. september 1791 med Anne Marie Hansdatter. Hvor og hvornår hun er født, er det heller ikke lykkedes mig at finde ud af – endnu, og det bliver nok også *meget* svært at få opklaret.

Inden deres vielse i Åsted kirke havde de fået 3 børn.

Om Niels Nielsen Vindepind på det tidspunkt har haft omgang med de omvandrende natmandsfolk har jeg ikke kunnet spore. Det er dog sandsynligt, da disse folk kendte hinandens bopladser og aflagde hinanden besøg, såfremt de ellers var på talefod med hinanden, og kunne enes om kvinderne.

Ingen af de omvandrende natmandsfolk var særligt forankret i det »ægteskabelige«. De kunne godt finde på at skifte partnere. Kun få tog vejen omkring kirken og blev viet der. Nej, de havde deres egen metode, de »kastede kæp«, som var en forholdsvis enkel ceremoni.²³ Det skulle helst foregå ved en korsvej og under musik. Såfremt der var nogen, der

kunne håndtere et instrument, ja så blev der sunget og danset. Selve ceremonien gik ud på, at manden og kvinden enten skulle bytte kæppe eller kaste med dem. Når de kastede, skulle kæppene ligge således, at mandens faldt lige på tværs over kvindens. Hvis det ikke lykkedes, blev vielsen udsat til en anden gang. Når det lykkedes, sagde brudgommen: »Førend jeg skal forlade dig, skal fanden tage mig«. Herefter holdt parret for det meste sammen.

Som før nævnt, tog Niels Nielsen Vindepind og Anne Marie Hansdatter vejen omkring Åsted kirke og blev viet den 15. september 1791, præsten har skrevet følgende i kirkebogen:

«Viet Natmand Niels Nielsen Houstrup og Anne Marie Hansdatter begge af Huulet i Lendum sogn. Forlovere: Christen Jensen af Hvidsted i Tårs sogn, stedfader til fæstemanden og Jacob Christensen af Wråe bye i Thorslev sogn, en bekendt af fæstemanden.

Nota:

Disse Natmandsfolk flakkede om med hverandre i 7 år uden at være ægtefolk og uden at søge »herrens bord«, og avlede i dette mellemrum 3 uægte børn med hverandre.

Dette androg jeg for S:T: herr Biskop Studsgaard, som gjorde forestilling derom til Hans Maiestet Kongen, hvorpå blev under 12. september 1788 resolveret, at denne Niels Nielsen og Anne Marie Hansdatter skulle, efter at have udholdt hver for sig 8 dages fængsel på vand og brød uden at udstå kirkens diciplin til privat Absolution og Alteres Sackremente antages, samt derefter sammenvies.

Til Sacrementet blev de af mig antagen i Åsted kirke Dom. Trinitatis 1791 efter foregående prøvelse i vor allerhelligste religions hovedlærdomme, de i deres kiendskab blev befunden at være jevngod, og deres Hierter syntes at være rørte af skamfuldhed over deres afvigelser fra herrens vej. Dog ikke uden tro og håb til guds forbarmende nåde i Christi. Ligesom de begge lovede rettelse og forbedring herefter med Guds understøttende nåde, og at udbedre samme i deres ganske levned.

Årsagen hvorfor den førte sag efter det kongelige benævnte reskript har haft så lang henstand, er den, at de ingen Forlovere have kunnet forskaffe før nu, da de 2 herovennævnte mænd have dristet sig til at blive deres lovmænd.«

Bemærkningen i kirkebogen om, at der af Biskop Studsgaard er foretaget en henvendelse til kongen om hvorledes han skal forholde sig til disse ukristelige natmandsfolk, samt svaret fra Kancelliet, bevirkede at da vi sidst var på landsarkivet, ville jeg undersøge nærmere i bispearkivet om der var en oplysning, om hvor de har udstået de 8 dage på vand og brød. Derigennem håbede jeg at finde ud af hvor de var født.

I Biskop Studsgaards skrivelse af 14. juli 1788 til Kancelliet er Niels Nielsen født i Tårs, rømmet fra godset som 13-årig og hans moder lever

i sognet. Men ingen navn på hende, ligesom der heller ikke var nogle oplysninger om, hvor deres fængselsstraf var afsonet.

Regner man tilbage, med den alder han har ved sin dødsindførelse i kirkebogen, så skal han være født omkring 1753. Og iflg. kirkebogen er der døbt en Niels Nielsen den 16. juni 1754, som søn af Niels Nielsen og Karen Andersdatter på Heeden. Det kan med stor sandsynlighed være min 3 x tip-oldefar, da der ikke var indført nogen Niels Nielsen som døbt ca. 5 år før og efter.

De tre børn, som de havde fået inden de blev gift, var:

1. Karen Nielsdatter.
2. Niels Christian Nielsen
3. Hans Nielsen – som er min tipoldefar.

Anne Marie Hansdatter dør i »Hullet« i Lendum og blev begravet den 18. marts 1792.²⁴

Niels Nielsen gifter sig 2. gang den 5. december 1792 med Karen Pedersdatter, som ifølge overlevering (Anton Gaardboe)²⁵ skulle være en gårdmandsdatter. At en gårdmandsdatter gifter sig med en natmand, som hørte til samfundets laveste klasse, det var totalt uhørt.

Anton Gaardboe var skolelærer i Hørmested sogn, og havde i slutningen af 1800-tallet rejst rundt i Vendsyssel og talt med mange af de gamle mennesker, som kunne fortælle om disse natmandsfolk og rakkere, som han ville skrive om. Det blev til bogen: »De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel.« Ifølge Anton Gaardboe, så færdedes brud og brudgom inden de skulle i kirke blandt bryllupsgæsterne, men da de kom hjem fra kirke og skulle til at sidde til bords, skar brudens far dugen for sin datter til tegn på, at hun ikke længere var en »ærlig« kvinde som før, og anviste hende og hendes mand plads ved et bord i det ene hjørne af stuen, som kun var til brudeparret, idet han bemærkede til datteren: »Nu skal du være der med din mand, thi fra nu af vil vi ikke have mere med dig at gøre.«

Dagen efter brylluppet blev alt hendes indbo, seng og klædekiste m.m. flyttet uden for gården og faderen gjorde atter sin datter forståeligt, at fra nu af havde hun ikke mere at gøre i sit fødehjem. I dette ægteskab var der 7 børn, hvoraf flere ifølge kirkebøgerne døde, som små.

Ifølge en overlevering (til Anton Gaardboe) fra en sønnesøn, kan nævnes følgende træk, der ikke alene giver et godt indblik i tidens råhed, men også fortæller at Niels Vindepind ikke var til at spøge med:²⁶

»Da han engang i sine yngre dage havde været ude på sit håndværk i et af nabosognene, blev han på vejen hjem overfaldet af en flok omvan-

drende natmandsfolk (Rørdrengene), som var skinsyge på ham, fordi de mente at han gik dem i bedene i deres forretninger. De ernærede sig hovedsagelig ved at flå skindet af selvdøde dyr samt ved at betle.

Det kom til kapløb mellem Niels Vindepind og flokken, hvoraf den hurtigste, som blev kaldt Rør-Niels, indhentede ham på Torns Hede (Hørby sogn). Da Niels Vindepind havde sin forfølger lige bag sig med en lang kniv i hånden, så svingede Niels Vindepind omkring og traf med sin stok angriberen med et velrettet slag i hovedet, så forfølgeren faldt død om på stedet, hvorefter de øvrige i flokken tog flugten.«

En mand, som pløjede i nærheden af stedet, blev hans vidne i retten, idet han fortalte, at Niels Vindepind havde handlet i selvforsvar. Jeg har forgæves søgt at finde denne episode i en forhørsprotokol, men jeg har nok ikke været i den rigtige endnu, eller også er historien opspind. Rør-Niels blev nemlig begravet den 22. december 1782 på Jerslev kirkegård, næsten 50 km fra Torns Hede...

En anden episode, igen ifølge Anton Gaardboe, fortæller netop om natmandens tilhørsforhold til bødlen.²⁷ I 1797 den 10. december om natten havde Morten Korfits myrdet lærer Jens Nielsen Dam, som var skoleholder i Flade, og hans søster Birgitte Nielsdatter. Morderen blev dømt til døden ved halshugning og skulle henrettes på en bakke syd for Øster Flade by, så derfor blev natmændene Niels Nielsen Vindepind i Lendum og Jens Hansen i Tårs tilkaldt for at gøre tjeneste, idet de efter eksekutionen var foretaget, skulle tage legemet og lægge på et hjul, gennem hvis nav var stukket en stang, hvorpå de anbragte morderens hoved.

Det nyttede ikke, at begge natmændene ved denne lejlighed søgte at undslå sig for at yde den forlangte assistance og påberåbte sig, at de jo nu var gjort til »ærlige folk« og henviste til kongelig forordning af 21. marts 1685. Herredsfogeden befalede dem at gøre deres pligt, antagelig fordi han vidste at de ikke indskrænkede sig til et enkelt natmandsarbejde. Dette kan ikke dokumenteres, da akterne til sagen i pakkerne til justitsprotokollen er så dårlige, at de ikke må bruges på læsesalen i Viborg.

Den forordning, som de begge henviste til, siger at ingen natmand hvis hovedbeskæftigelse er skorstensfejning, kan tvinges til at gå bødlen til hånde. I henhold til kongelig reskript (af 21. november 1801), skal bødlen selv medbringe sin håndlanger, såfremt der ikke findes en sådan på stedet.

Niels Vindepind må virkelig have forstået sig på sit håndværk, så det har været muligt for ham at samle nogle penge sammen. Han har igennem nogle år været fæster på ejendommen »Diget« i Lendum, men den

9. marts 1802 køber han den, han skal dog søge et lån i en offentlig kasse imod at give lovlig panteobligation i 1. prioritet.²⁸ I juni 1804 sælger han ejendommen igen og tjener ca. 90 Rd. og flytter til huset Ulsig, som han køber i 1810 og sælger igen samme år med en pæn fortjeneste. Ifølge notater i lokalhistorisk arkiv i Lendum, så blev der flere år efter, ved begge ejendomme, fundet dynger af knogler fra heste og kalve der var blevet slagtet. Ligeledes ifølge notater i lokalhistorisk arkiv i Lendum, så overtager Niels Nielsen Vindepind's yngste søn Jens sin fars embede.

Niels Nielsen Vindepind døde den 14. juni 1821, 68 år gl. og blev begravet den 24. juni på Lendum kirkegård. Karen Pedersdatter døde 7. maj 1837, 66 år gl.

Det andet 2 x tip-oldeforældre par

Natmanden Jens Hansen i Tårs; det var ham som skulle hjælpe Niels Nielsen Vindepind i Flade. Han blev kaldt ved flere navne. Blandt andet: Jens Christian Hansen eller Jens Christian Nicolaisen. Hvorfor han er benævnt med flere navne, har jeg ikke kunne finde en forklaring på. I den før omtalte sag kaldte fogeden ham Jens Hansen.

I kirkebogen ved sin vielse med Appelone Nielsdatter og ved børnenes dåb, bliver han kaldt Jens Christian Nicolaisen. I folketællingen i 1787 nævnes han kun som Jens Nicolaisen. Men i 1814 får hans datter Else en »uægte« datter, som bliver døbt Apelone i Tårs kirke. Ifølge kirkebogen opholder hun sig hos sin far Jens Christian Hansen i Tårs, selv om hun tjente i Vennebjerg sogn. Som udlagt barnefar blev anmeldt en omløbende glarmester fra Han Herred, ved navn Peder Christian Thomsen.

Det er egentlig ikke ret meget mere, jeg ved om dette anepar. Om de har tilhørt de omvandrende natmandsfolk, er det lidt svært for mig at finde ud af. Men i årene fra 1804 til 1807 modtager hans kone Appelone Nielsdatter penge fra fattigkassen til livets ophold. Hvor Jens Hansen opholder sig i dette tidsrum vides ikke. At de fik 2 børn, før de blev gift den 10. maj 1785 i Tårs kirke, er vel ikke unormalt for disse folk. Ved hans død i 1817 blev Jens Hansen's embede overtaget af hans svigersøn Hans Nielsen Vindepind. Hans kone Appelone Nielsdatter døde den 10. februar 1822. Hun blev det sidste år forsørget af fattigkassen.

I amtmandens indberetning fra den 22. august 1819 til Kancelliet skriver han bl.a.:

«For tiden er der 2 såkaldte Natmandsfamilier i Børglum-Jerslev herreder, hvoraf den ene er bosat i Tårs sogn.

Den anden, som består af en far – der skal have været gift med sin egen datter, noget der ei skal være ualmindeligt iblandt disse folk, samt en datter, og en person der har avlet med hende uden ægteskab 2 børn. De har egentlig ikke noget fast tilholdssted, men fører et sandt Zigøjnerliv, så ganske uden at nyde kulturens bekvemmeligheder, at de oftest trodsede alle årstider og sov under åben himmel, og at den ene af dem end ikke kan fordøje varmt mad.

De beskæftigede sig med at feje skorstene, rense vandhuse på Herregårde, Præstegårde og hos andre familier udenfor bondestanden.

Uagtet at begge familier ikke nogensinde have forøvet nogen påfaldende uorden når man ikke hertil vel regne deres løsagtige levned tildels en følge af deres omvandrende liv – og betleri, anser jeg det dog for en sand velgering, at føre disse omvandrende folk tilbage til ordentligere levned. Dog med hensyn til de ældre, som det omvandrende liv nu er bleven anden natur ville et hvert forsøg hertil måske strande.«

Amtmanden slutter sin indberetning med et forslag: »At deres børn kan afdrages dem, og dannes til sædelige virksomme mennesker for borgersamfundet. Og dertil ved jeg intet virksommere middel, end at børnene måtte fratages dem og opdrages på et fra forældrenes ophold fraliggen- de sted på amtskassen eller det offentliges bekostning.

Måske kunne og virke på de ældre, at de ved understøttelsen af fattigkassen blive opmuntrede til at forbedre deres omvandrende liv.«

Amtmanden nævner her i sin indberetning, at der er en natmandsfamilie bosat i Tårs, og det kan ikke være andre end *mine slægtninge*.

Tipoldeforældre

Hans Nielsen's beskæftigelse ved hans vielse med Else Jensdatter blev nævnt som skorstensfejer og natmand. Han blev kaldt Vindepind som sin far. Hans Nielsen Vindepind blev også kaldt Nat-Hans eller Hans Nielsen Hundeleiv. Han er nok den mest spændende person i de 3 natmandsfamilier.

Hvor han var født, var meget længe en gåde. Men Anton Gaardboe havde godt nok skrevet i sin bog »De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel«, at Hans Nielsen Vindepind var søn af Niels Nielsen Vindepind i Lendum, men vi havde ingen bevis herfor, indtil min medforsker fandt ham indført i lægsrullen for Lendum sogn for året 1798, og med en alder på 10 år, og født i Hundeleiv i Jelstrup sogn.

Der var også en anden god oplysning i lægdsrullen, nemlig hvem hans moder var. Det var vi heller ikke klar over, og derved fik vi navnet på Niels Nielsens første kone (det var dem der blev viet i Åsted kirke). Hans fødsel var stadig ikke fundet, men årstallet 1788 kan man hurtigt regne ud, da han er 10 år i 1798.

Nu var det bare at få fat i kirkebogen for Jelstrup sogn for 1788. Men den eksisterede desværre slet ikke; for kirkebogen var brændt.

At han har lært håndværket hos sin far, er der vist ingen tvivl om, det var simpelthen svært for disse mennesker at komme ud af den samfundsklasse, som de var født til. At han ligeledes gennem sin far har haft omgang med andre fastboende natmænd i området, men også med de omvandrende natmandsfolk, er der en del der tyder på. Hans Nielsen var vel det man i vore dage vil kalde en rebel eller en slagsbroder – uærlig var han også. Om han har hjulpet sin svigerfader, den før omtalte Jens Hansen, har det været svært for mig at bevise. Men at han fik et barn med hans datter, Else Jensdatter, før de blev gift, var ganske normalt.

Som omtalt overtager Hans Nielsen sin svigerfaders embede ved dennes død i 1817. Præcis 10 dage efter, den 28. maj 1817, blev de gift i Tårs kirke. De havde, som før nævnt, fået en datter der var født den 24. december 1816. Hun døde den 11. april 1817 og blev begravet den 20. april.

Herudover var der 3 børn:

1. Anne Marie Hansdatter, født 1818
2. Karen Marie Hansdatter, født 1820 – som var min oldemoder.
3. Niels Christian Hansen.

Tidligere nævnte jeg, at der indgik naturalier i betalingen for natmandsarbejde, og at brændevin var det foretrukne. Hans Nielsen og hans svende gik heller ikke af vejen for at tage godt for sig af disse varer, når de var ude på deres ture. De opførte sig som nogle gevaldige karle.

I Vendsyssel Tidende for søndag den 3. december 1967 beretter redaktør C. Klitgaard om en episode, hvor Hans Nielsen og hans svende var indblandet.

»I Ugilt sogn boede omkring 1820 en kone ved navn Else Haahl og hendes søn, som blev kaldt Lap-Mathæus. De ernærede sig med at tage skindet af kalve, og overlod det til »Tårs rakkerne«, som de blev kaldt, at tage skindene af heste og storkreaturer.

De havde begge samlet en stor erfaring inden for flåning af kalve. De var et snurrigt par at se på, men der stod respekt om dem – nok mest for deres kræfter og evner til at klare tingene. Af een eller anden grund nærrede rakkerne fra Tårs ikke en tilsvarende respekt for disse to. Men de blev klogere...

Episoden fandt sted omkring midsommer 1820 eller 1821. Hans Nielsen Vindepind og hans svende var på vej til det nordlige Vendsyssel, og

havde gjort holdt ved Ugilt kirke. De havde medbragt masser af brændevin, og det udviklede sig til et »rakkergilde« af format. Hele natten drak de og var temmelig højroastede. Endnu søndag ved højmessens begyndelse var humøret højt.

Degnen blev hånet, da han anmodede det muntre selskab om at holde igen, og bedre gik det ikke præsten Andreas Listo Høeg, da han kom til kirken.

Kirkegængerne søgte ind i kirken og lod natfolk være natfolk, men umiddelbart efter at Pastor Høeg havde besteget prædikestolen, blev en af de blindfattede ruder slået i stykker, og en tung genstand ramte kirkemuren med et brag. Man slogedes ude mellem gravene på kirkegården.

Årsagen til balladen viste sig at være Else Haahl og Lap-Mathæus, der fredelig var kommet gående på vej hjem mod deres beskedne hytte.

De havde hver for sig en oppakning af kalveskind og vel også en luns kalvekød samt de nødvendige redskaber. Næppe havde de vist sig, før hånsordene regnede ned over dem. Parret var tydelig nok indstillet på at passere forbi uden at svare igen, men hånsordene blev Else Haahl for meget – Mathæus hørte du hvad de sagde? spurgte hun af raseri.

Jo – det gjorde han.

Begge lagde derefter sindigt og forsigtigt deres oppakning, smøgede ærmerne op og gik med den uundværlige stok i hånden langsomt imod natmandsflokken.

Sagde du pjalt? spurgte Else Haahl, henvendt til Hans Vindepind. Ja og lap, svarede han og så sig triumferende omkring. Men næppe var ordene sluppet hans mund, før Else løftede kæppen og lod den danse over hans hoved og rygstykker.

Han forsøgte at væрге for sig ved at holde hånden op foran ansigtet, men i hånden havde han en brændevins flaske. Flasken knustes og blodet flød. Hans slæng søgte at komme ham til hjælp, men Else og Mathæus slog hårdt og lod ikke de andre komme for nær.

En halv snes måtte bide i græsset, medens et lignende antal søgte at undslippe ved at klatre over kirkegårdsdiget og gemme sig på kirkegården. Men Mathæus var efter dem.

Der blev råbt og skreget, gravkors blev væltet og brugt som kasteskyts. Og det var formentlig et sådant, der var tiltænkt Mathæus' hoved, der ramte kirkemuren og knuste ruden hvorved gudstjenesten blev afbrudt.

Kirkegængerne strømmede ud af kirken, degnen først og præsten sidst, og de første nåede at se Mathæus gribe en slagen natmandssvend i benene, og svinge ham rundt i luften, hvorefter han havnede på den anden side af kirkegårdsdiget.

Pastor Høeg havde nogle let bebrejdende ord på læben til Mathæus,

men Else kom ham i forkøbet: – De var selv ude om det Hr. Pastor, sagde hun. Så forlod hun sammen med Mathæus kirkegården, læssede deres sager på ryggen og fortsatte den afbrudte vandring, som om intet var sket.

Rakkerne skældte ud, og de opfordrede præst, degn og sognefoged til at gribe ind. Men ingen foretog sig noget. Den almindelige mening var vel, at de Tårs-rakkere havde fået hvad de fortjente, selv om kirkefreden var forstyrret.«

Denne beretning fortæller lidt om, hvilke personer Hans Nielsen og hans svende var. De hørte absolut ikke til de gode drenge, og de var med når der skulle laves ballade.

I de følgende år har det været svært at følge ham og hans bedrifter. Else Jensdatter døde den 27. januar 1824 og blev begravet på Tårs kirkegård den 8. februar. Hans Nielsen har nok på det tidspunkt været ude på en af sine ture, siden der gik 12 dage inden hun blev begravet, eller også har det været hans økonomiske situation, der var dårlig. Medens hans kone var syg havde han fået hjælp fra fattigkassen, formodentlig til medicin. Ligeledes til hans 3 børn i øjeblikkelig trang, som der står i forhandlingsprotokollen af 1824. Senere står der også, at han har fået udbetalt 2 Rd. til en ligkiste til sin kone. Efter Else Jensdatters død kommer de 3 børn i pleje på fattigkassens regning.

Karen Marie (min oldemor) kom først i pleje hos Anders Jensen i Tårs og senere hos Pastor Høeg i Ugilt præstegård, og her blev hun til 1844, hvorefter hun tog plads som tjenestepige i Serreslev.

Hans Nielsen Vindepind kommer mere og mere til at ligne de omvandrende natmandsfolk. I august måned 1824 kommer han på sin tur forbi Sindal præstegård og ser, at der ligger noget lagenlærred på »blegen«, som han stjæler. Det blev selvfølgelig opdaget, og han blev dømt. Afskrift, fra domsprotokol for Vennebjerg herred lyder som følgende:

DOM

Tiltalte som efter fremlagt Præsteattest er døbt den 13de Januarii 1788, og saaledes meget over den Kriminelle Lavalder er med egen Tilstaaelse og de under Sagen Tilveiebragte Oplysninger tilstrækkeligen overført at hvære paa Blegen ved Sindahl Præstegaard i August Maaned dette Aar omtrent Kl 10 a 11 Sjaalet 2 Stykker Blaarlærred, den ene paa 30 Alen tilhørende Avlskarl Jens Svendsen og det andet paa 14 Alen tilhørende Jomfrue Thyrestrup. Begge de i Bemeldte Præstegaard, hvorpaa han blev antruffet med det førstnævnte Stykke i Leerbek Skov og det andet havde han solgt i Frederikshavn, men begge Stykker var igjen komne tilstæde og udleveret Eier-

ne, som havde frafaldet alt krav til Tiltalte, saa intet i den Henseende bliver at bestemme.

Der bliver altsaa kun Spørgsmaal om den Straf som Tiltalte for den forøvede Forbrydelse bør lide, i hvilken Henseende blandt andet maae tages Hensyn til den gode Anledning eller Leilighed der var til Tyveriets Foretagelse, da Lærrederne laae nogen afsides paa en Bakke ved Siden af Møllen østen Haven, hvortil der fra Værelserne ingen Udsigt haves, ligesom og at det Stjaalne ikke er af betydelig Værdie nemlig kun omtrent 16 sk. Regn for Alen altsaa ialt circa 7 Rbd Sedler, saa og at Tiltalte ikke før er tiltalt eller straffet for Tyverie eller nogen anden Forbrydelse, samt endelig at hans Vilkaar, skjønt maaske tildeels selvforskyldt, ere maadelige, der kan have fristet ham til at forgribe sig paa Næstens Gods. -

Imidlertid bør det vist ikke heller være ubemærket, at Tiltalte under Forhøret i Sæby har benægtet at have stjaalet mere end det ene Stykke Lærred, og at der haves Mistanke imod ham for endnu et Tyverie – saa Sognepræsten Hr. Mørchs Attest – samt at han efter den af Sognepræsten Hr. Høeg meddelte Oplysning ikke har viist Omsorg for sin Kones og Børns Forsørgelse, men havt Hang til Sviir med mere ufordeelagtigt som denne Oplysning om ham indeholder, hvorfor det iøvrigt og maae komme i Betragtning, at der for Lærred og andre Ting som henligger paa Bleeg bør kunne fordres og ventes timmelig Sikkerhed for Tyve, da denne Industriegren ellers meget ville indskrænkes, siden det ikke er Enhvers Leilighed at holde Vagt ved sin Bleeg.

Naar saaledes de anførte Omstændigheder tages under Overveielse til at bestemme Tiltaltes Strafskyld, Findes det at hans Brøde passende kan blive at afsone med 4 Gange 5 Dages Fængselsstraf paa Vand og Brød.

Han bliver derfor pligtig at betale alle i Anledning af Actionen lovligen flydende Omkostninger, hvori blandt i Salær til Actor og Defensor, som forvareliggen have udført Sagen, hver især 3 Rbd Sølv.

Thi kjendes for Ret

Tiltalte Hans Nielsen Natmand bør lide 4 Gange 5 Dages Fængselsstraf paa Vand og Brød, samt betale alle i Anledning af Actionen Lovlig flydende Omkostninger, og deriblandt i Salær til Actor Prokurator Holm og Defensor Prokurator Vesterbye hver 3 Rbd Sølv.

At efterkommes under Adfær efter Loven. Til Stadfæstelse under min Haand og Segl. Extrarettens for Vennebjerg Herred paa Tingstedet i Hjørring den 11te December 1824.

S. Poulsen

Her i dette forhør fik vi den længe søgte dåbsdato. Det er desværre ikke muligt at få oplysninger om faddere, da kirkebogen, som tidligere nævnt, er brændt.

*Afskrift fra
Arrestantprotokol over arrestanter i Hjørring arrest.*

3. November 1824:

Indsat Hans Nielsen af Taars for tyveri.

16. December 1824:

Indsat paa Vand og Brød Hans Nielsen af Taars om Midd. kl. 12 for 1ste gang. Den 26de ditto kl. 12 anden gang. 1825 den 5te jann. kl 12 Midd. tredie gang. Den 15de Jann samme tid indsat fjerde gang. Den 20. Januar udladt og sat paa frie fod.

*Afskrift fra
Protokol over Hjørring Arrestanter*

Regning

Over havde Omkostninger paa Tyvearrestanten

Hans Nielsen Natmand af Taars.

Forplejning og Varetægt fra 3die November

Forrige Aar til 20de i denne Maaned er

79 Dage a 19 sk. 15 Rbd 3 mk 13 sk

Derud i afgaar for 20 Dage han udholdt Straf paa

Vand og Brød, og med mindre Forplejning 1 - 1 - 5 -

Igjen 14 Rbd 2 mk 5 sk

For Vask til ham 2 -

Halm til Madratsen 1 -

Papir til Acterne 1 -

Ialt Siden 15 Rbd 0 mk 5 sk

som jeg udbeder mig af Amtet Havt behageligt anvist til udbetaling da Domfældte slet intet ejede. -

Hjørring den 22de januarii 1825

Betalt rskr.

Der er en notits i forhandlingsprotokollen for fattigkassen for Ugilt-Tårs pastorat i 1825 om, at Hans Nielsen var rømmet fra sognet, og havde ladet børnene blive tilbage. Eet sted må han da været taget hen ? Slår han sig sammen med nogle af de omvandrende natmandsfolk ? Han har jo været på kant med loven een gang tidligere, så det kunne være, hvis han slår sig sammen med nogle af de omvandrende natmandsfolk, at han atter engang bliver sat i fængsel for løsgængereri. Men så kommer det næste spørgsmål, i hvilket fængsel? Man kunne jo prøve Hjørring een gang til!

Det gav intet resultat.

Hvad med Viborg tugthus, som blev kaldt »Kisten«. Det gav resultat!

I sagen vedrørende fanger lå en guldgrube med hensyn til Hans Nielsen og noget af hans færden efter at han var rømmet fra Tårs sogn. I 1834, altså ca. 9 år efter han blev løsladt fra Hjørring arrest, blev han pågrebet for tyveri i Volling ved Skive. I dokument fra Salling Herred's ekstraret fra den 10. april 1834 hedder det ifølge stiftamtmandens ordre af 3. april s.å., at Hans Nielsen af Skive arrest er sat under tiltale for tyveri, løsgænger og betleri:

»Ved gennemgang af sagens akter, må bemærkes at tiltalte vedgår frivilligt, at han natten mellem den 30. og 31. marts stjal en gås ud af Gårdmand Anders Madsens gåsesti i Volling, hvilken gås er vurderet til 3 Mk. 8 Sk. og derpå hos Christen Villadsen i Volling fra det vestre hus et par på væggen i huset hængende benklæder tilhørende Peder Christensen, vurderet til 4 Sk. og på høvlbænken 2 høvle, tilhørende Chr. Villadsen, vurderet til 2 Mk. og en fil vurderet til 6 Sk. og en rem med messing-spænder, vurderet til 4 Sk.

Alle delene er kommet tilbage til de bestjålne i uskadt stand, hvorfor erstatning ikke kan falde tiltalte til last.

Med hensyn til måden han er kommet ind i deres huse er sket sådan hos Anders Madsen, ved at tage den haspe op, som udvendig var anbragt på døren og holdt den lukket; hos Christen Villadsen derimod behøvede han ikke engang så megen ulejlighed, thi døren i vestre hus stod ganske åben. Der er således ikke begået indbrud, hvilket i forening med at fire naboer ejheller beboedes samt at der ejheller i nærheden lå folk.

Foranledningen efter de gældende principper, at faktum må behandles og ordnes efter de gældende regler for simpelt tyveri, da tiltalte er straffet efter det fremlagte bevis nr.1 begyndende 16. november 1824 for første gang for simpelt tyveri; så vil straffen for nærværende forbrydelse blive behandlet i medfør af § 2 i forordning af 20. februar 1789.

§ 8 i forordning af 21. august 1829 viser, at han ikke vil kunne straffes for løsgænger, men straffes for betleri som en aggraverende omstændighed bør komme i betragtning ved udmåling af straffens størrelse i første henseende.

Så vil straffen vistnok kunne fastsættes til 2 års forbedringshus, men da ei straffen for tyveri, som en større forbrydelse sammenlagt med de øvrige lovovertredelser viser at en alvorlig straf må være tiltalte pålægges om nogen forbedring skal kunne ventes i tiden.

Så tilstår tiltalte og at have siden han i året 1832 efter at have udstået straffen for løsgænger efter akten nr. 7 løbet bort fra sin vogter en miles vej på denne side af Ålborg, har han ernæret sig som løsgænger ved bet-

leri og ved at sælge nogle af ham selv forfærdiget hæfter. Da han har erkendt så, og hvad akten nr. 4 viser at han ved Skodborg & Vandfuld Herreders Ret, var dømt første gang august 1829 til 8 dages fængsel på vand og brød og 14 dages fængsel på simpel fangekost for løsgænger og betleri«.

Samt endvidere efter akten nr. 7 ved Hiærm-Ginding herreds ret for 2. gang, den 24. december 1831 idømt 6 gange 5 dage fængsel på vand og brød for løsgænger.«

For det sidste tyveri blev han idømt 3 års fængsel den 20. maj 1834; en dom som bliver stadfæstet i landsretten den 29. august. Hans Nielsen Hundelew var indstillet fra Skive til 5 år, men får straffen nedsat, da han ville sælge det stjalne så han kunne købe en skjorte og et par træsko, »som han så nødtigt behøvede« som der stod i skrivelsen fra hans forsvarer i Skive.

Han bliver indsat i Viborg tugthus den 15. september 1834, hans signalement og personalia følger med fra Skive til Viborg og lyder således:

	Personalia:
Fødested	Hundelew i Hjørring amt.
Hjemsovn eller et sted hvor forbyderen sidst har haft mest uafbrudt frivillig ophold	Taars og Ugilt sogn, Hjørring amt hvor han har forladt i 8 år
Alder	46 år
Næringsvej	Ingen
Sidste opholdssted	Intet siden han for 10 a 12 år siden forlod Tårs sogn
Om han er konfirmeret eller ikke og iførste fald hvor	Ja! i Thorslev sogn i Hjørring amt
Om han er gift	Enkemand
Om han har børn og hvor mange og af hvilket køn	3 børn nemlig en søn og 2 døtre under fattigkassens forsørgelse i Tårs og Ugilt sogne
Til hvilken religion har han bekendt sig	Luthersk

Om han førhen har udstået nogen straf og hvoraf den består samt for hvilken forbrydelse	For 1. gang begået tyveri 4 gange 5 dages fængsel på vand og brød. For Løsgængereri og betleri 8 dage vand og brødestraf og 14 dages simpel fængsel. For 2. gang 5 dages fængsel ved vand og brød.
Om han er værnepligtig og iså-fald til hvilket slags tjeneste	Har været stykkusk men er udgået af rullen formedelst alder

Signalement

Vækst	Liden
Lemmer	Mådelige
Øjne	Blå
Ansigtifarve	Bleg
Særlige kendemærker	Ingen

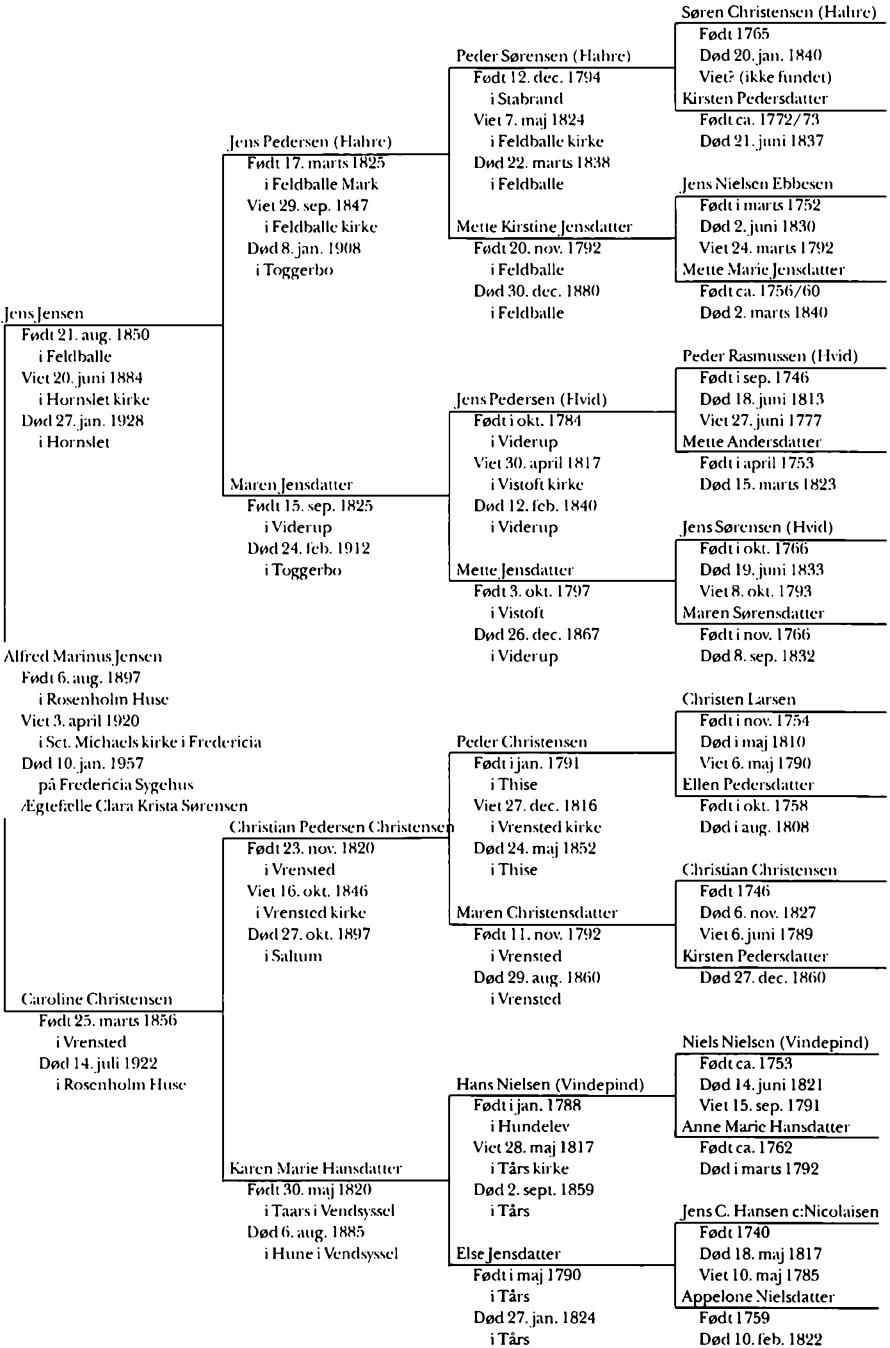
Hans Nielsen Hundeleve blev løsladt igen den 15. september 1837 fra Viborg tugthus. Hvad han foretager sig de næste år, har det været umuligt at finde, men han dukker ikke op mere i Viborg tugthus. Derimod har jeg en fornemmelse af, at han slår sig sammen med nogle af de omvandrede natmandsfolk, der går rundt og reparerer kedler og kalder sig blikkenslagere.

I Vendsyssel Tidende den 23. april 1935 skriver lærer Niels Åge Katballe en artikel om »Spredte træk af Tårs og Ugilt sognes historie«. Meget af det han skriver er mundtlige overleveringer fra Tårs sogns næstældste beboer, Jens Faabjerg, som var født den 26. februar 1844 i Ugilt og som havde boet på egnen det meste af sit liv. Jens Faabjerg kunne fra sin barndom mindes at forskellige småfolk og rakkere boede i hytter på Græsdal Hede og i huler ind i hedebrinken. Han havde kendt dem alle – han havde både set og hørt dem. Der var »Busse Dorthe«, som havde en jordhule på Vester Græsdal Mark og »Nat-Hans« som lidt nordligere havde sin hule i en hedebrink.

Han var ugift – var blikkenslager. Han gik rundt og solgte blikktøj som han selv fremstillede. Han gik ellers ikke særlig godt – var halt og havde tit ondt i benet. Ikke så sjældent kom han til Jens Faabjerg's hjem over grænsen til Ugilt sogn og fik et måltid mad og fortalte en del. Han var blevet påvirket af mormonerne og var selv blevet mormon, sagde han, og han mente at det var blevet bedre med hans ben, siden han var blevet mormon.

Ifølge folketællingen 1850 for Tårs sogn, befinder han sig igen i det sogn, hvor han har haft sit virke. Hans Nielsen Vindepind eller Hans Nielsen Hundeleve, som han også blev kaldt i fangeprotokollen for Vi-

Anetavle over Alfred Marinus Jensen (1897-1957)

borg tugthus, døde den 2. september 1859 og blev begravet på Tårs kirkegård den 11. september.

Konklusionen på mine undersøgelser om disse mennesker må blive, at man ikke skal stoppe op hvis kirkebøger og folketællinger ikke giver de oplysninger man søger. Men gå andre veje, dermed fås mange andre værdifulde oplysninger samt nogle gode historier om vore forfædre.

Noter:

1. Else Marie Pedersen, *Dansk Folkemindesamling: Bibliografi over bøger og artikler om tater, natmandsfolk, danske zigeunere og rakkere*.
2. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 29.
3. Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*, side 18.
4. *Hagerups Konversations Leksikon*, bind 5.
5. Johan Hvidtfeldt: *Håndbog for danske lokalhistorikere*, side 458.
6. F. Dyrhønd: *Tatere og Natmandsfolk*, side 90.
7. Hugo Matthiessen: *Bøddel og Galgefugl*, side 29.
8. *Lovsamling i Rigsarkivet*.
9. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 43.
10. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 44.
11. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 27.
12. Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*.
13. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 37.
14. Rigsarkivet: *Danske kanselie, Korrespondance vedr. Natmandsfolkene 1803-1836*.
15. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 35.
16. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 51.
17. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 52 og F: Dyrhønd, *Tatere og Natmandsfolk*, side 101.
18. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 53.
19. F. Dyrhønd, *Tatere og Natmandsfolk*, side 103 og H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 53.
20. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 65.
21. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 65 og Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*, side 52, (det må være i Voldum kirke handlingen er brugt, Hvaløes er ikke et selvstændigt sogn).
22. H.P. Hansen: *Rakkere og Natmænd*, side 66.
23. Henry Bailum: *Skøjere og Skarnsfolk*, side 9 og Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*, side 53.
24. Lilian Kristensen, Mønsted, Viborg.
25. Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*, side 54.
26. Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*, side 80.
27. Anton Gaardboe: *De sidste natmænd i Vendsyssel*, side 18.
28. *Landsarkivet i Viborg: Skyld og panteprotokol for Vennehjerg og Horns herred (B25C:SP6 og 7)*.

Ole H. Jensen, f.1933, produktionstekniker og slægtsforsker. Har forsket i egen slægt siden 1980. Sekretær i DIS-Danmark, 1987-92. Adresse: Kløvermarken 3, 6430 Nordborg.

Et lejlighedsfund – eller 3 gange Mimerich

Af Steffen Hove

Tyske slægtshistoriske tidsskrifter udnytter papiret fuldt ud. Man lader ikke halve eller kvarte sider stå blanke mellem 2 større artikler, men bruger pladsen til at bringe mindre meddelelser, bl.a. såkaldte »Gelegenheitsfunde«. Sådanne lejlighedsfund kan bestå af en eller nogle få indførsler i en kirkebog eller lignende, som en forsker har noteret og sendt til bladet, oplysninger om personer, som man bestemt ikke venter at finde det pågældende sted. Der kan også være tale om, at en behjertet forsker har påtaget sig at udtrække alle »Ortsfremde« eller udenbys/uden-sogns af en kirkebog til mulig glæde for andre. Jeg læser altid den slags rubrikker, skønt chancen for at finde noget om mine egne aner er minimal. Det er bare befordrende for fantasien lige som at gå på kirkegårde og læse gravsten af den slags, hvor der står, hvad den døde var, hvor født og hvor død. De bliver desværre sjældnere. – Her skal nu fortælles om et sådant lejlighedsfund, og hvad det førte til.

Frau Annie Petersen var en flittig bidragyder af sådanne indslag, især i nordtyske tidsskrifter, men det var det mere landsdækkende »Genealogie« (Febr. 1975 s. 420), som bragte hendes »Fremde in den ältesten Traubüchern von St. Jacobi in Lübeck 1625-65«. Her læste jeg:

1635. Nach dem 20. Sonntage nach Trinitatis haben Hochzeit gehalten Hinrich Vollmar, ein Körßner von Odense in Fünen, mit Meimerich Claussen, in der Beckergrube im Jochim Lockwischen Hause.

Tidsangivelsen er lidt mærkelig: efter den 20. søndag står der, og på lignende måde ved de øvrige vielser. Jeg tror det skal forstås sådan, at man efter gudstjenesten den pågældende søndag er gået til et privat hus og har foretaget vielsen der, for i intet tilfælde synes den at være sket i kirken. – Körßner skrives i dag Kürschner, en buntmager.

Nu havde jeg kort forinden arbejdet med en anerække, hvori der var en Mimerich Hiort i Bogense, og det usædvanlige navn gav mig lyst til at undersøge, om der var en forbindelse mellem de to. Var buntmageren vendt tilbage til Odense med sin brud, og var det muligt at finde noget om dem? I registret til Odenses kirkebøger fandt jeg, at i 1648 den 8.10.

blev Henrik Volmer gift med Margrethe Nielsdatter i St. Hans kirke ifølge Brandts kirkebogsuddrag.¹ Meimerich var altså død, og der findes da også skifte efter Memariche Jørgensdatter, buntmager Henrik Volmers sal. hustru.² Børnene var Johan, Jørgen, Dorete (helt svag) og Henrik på 8 år. Vi må efter dette gå ud fra, at hendes far hed Jørgen Claussen, da man i Tyskland brugte familienavnet og her i landet patronymikon. Skiftet er forøvrigt meget smukt skrevet og boet ret rigt.

Den svage Dorete er nok hurtigt død, i hvert fald er hun væk, da der i 1660 den 20.7. er skifte efter Henrik Volmer.³ Her er kun sønnerne Johan, Jørgen og Henrik. Ingen børn med enken Margrethe Nielsdatter, som til værge har rådmand Erich Nielsen. Den velstand, der prægede boet i 1648, er nu væk, og det i en sådan grad, at der i skifteprotokollen udtrykkes tvivl om, at der bliver noget at arve, – men svenskerne har jo også lige været i landet. Her er kun optegnet boets registrering, ikke det endelige skifte og deling. Desværre siges der intet om, hvad og hvor sønnerne Johan og Jørgen er, og de lader sig ikke længere umiddelbart påvise i Odense. Enken Margrethe Nielsdatter er vel en søster til rådmand Erich Nielsen, og hun nævnes da også af Svend Larsen,⁴ uden omtale af ægteskabet med Henrik Vollmer. Hun må være død før 1675, for ved skiftet efter Erich Nielsen nævnes hun ikke blandt arvingerne til den barnløse rådmand.

Heldigvis er vi i stand til at følge een gren af familien videre, idet den yngste søn Henrik lige som faderen blev buntmager, og han blev ifølge Brandt gift den 16.6. 1667 i St. Knuds kirke med Cathrine Jørgensdatter. I Odense Mandtal 1672 finder vi:

Henrik Volmer, 31 år, buntmager
Cathrine Jørgensdatter, 28 år
Memerech Henriksdatter, 4 år

Det har ikke været muligt at finde Cathrine Jørgensdatters forældre, og det er ikke meget, vi kan finde om hende selv. Bedste kilde er St. Knuds kirkes stolestadebog,⁵ som den 29. august 1673 anfører, at Cathrine Hinrich buntmagers betaler 6 daler for et langsæde nr. 14, og 10 år senere den 19. januar 1683 står der samme sted: Bevilget Cathrine buntmagers og Anne Troelsdatter at bytte stader, efter som de begge hver sit stade for 6 slette daler betalt haver, dog formedelst Cathrine fik et stade nærmere prædikestolen end det forrige, gav hun til kirken 1 sletdaler og 2 mark. Igen 10 år senere får hun blivende leje i kirken. Da bogføres under indtægter⁶ den 28.12. 1693 for alle klokkerne over Hinrich buntmagers hustru 4 sld. og 2 mark, og samme dag betales der også for vokslys.

Brandts kirkebogsuddrag har ikke hendes begravelse med, men den har vel fundet sted den dag, og den har været standsmæssig, både hvad klokkeringning og vokslæs angik, men skam også med hensyn til selve hvilestedet, for igen i kirkens regnskabsbog finder vi under den 16.2. 1694 »hafuer Hinrich Vollmar buntmager betalt mig for et Begrafuelse under ded gl Altere bag Chored, som hans salig Hustrue bleff nedersatt effter Magistratens forundelse. 84 rigsdaler, 126 sld.« Også skødet på gravstedet er bevaret, det er dateret 29.12. 1693.⁷

Da man i 1704 den 6.6. begraver sal. Henrik buntmager, sker det i hans egen begravelse ved den gamle altertavle, og der bliver ringet med alle klokkerne såvel som med Gråbrødres klokker. Han har altså klaret sig godt, hvad vi da også kan se i Odense skattemandtal 1678,⁸ hvor han er blandt de første efter borgmestre og rådmænd. Samme sted kan vi se, at der i de forløbne 6 år siden mandtallet 1672 ikke er sket nogen forøgelse af familien, Meimerich er enebarn. Det er måske også grunden til, at der ikke findes noget skifte efter Henrik Vollmar; hun er enearving og forøvrigt godt gift.

Igen ifølge Brandt blev Meimerich Henriksdatter viet i St. Knuds kirke den 10.10. 1688 til Rasmus Madsen farver. Han var født i Ravnebjerg i Sanderum sogn, får vi at vide, da han i 1673 får borgerskab i Odense,⁹ men hans dåb er ikke fundet, lige så lidt som det har været muligt at anden vej at finde noget om hans herkomst. Han havde åbenbart held med farveriet i Odense, for han fik børnene godt i vej, som det kan ses ved skiftet efter ham, påbegyndt 23.10 1719 og afsluttet 3.1. 1720.¹⁰ Her er enken Meimerich Folmer ved lavværge Sr. Anders Laursen, og arvingerne:

- 1) Hr. Peder Rasmussen, sognepræst til Drejø menighed
- 2) Monsr. Hendrich Folmer, studiosus
- 3) Corin Rasmussen, farver i Bogense
- 4) Monsr. Laurits Hiort på sin hustru Catharina Rasmusdatters vegne
- 5) Mathias Rasmussen, farver i Odense

Catharina Rasmusdatter blev gift i Bogense den 11.10. 1712 med købmand Laurits Jacobsen Hiort (1687-1760), og her døbt den 1.7. 1718 deres datter Mimerich Hiort, som blev gift ca. 1745¹¹ med Christian Martinus Holst, degn i Sandager.

Forbindelsen mellem de 2 Mimerich'er er fundet, og jeg kunne slutte her, men undervejs i en sådan undersøgelse er det nødvendigt at notere mange andre ting, som det ville være synd og skam at lade forsvinde igen i mit eget »arkiv«, så her kommer noget om resten af familien.

Og resten af familien vil sige Rasmus Madsen Farvers børn, for vi er jo så heldige eller uheldige, at Johan og Jørgen Henrikssønner Vollmar forsvandt ud af synsfeltet, og Henrik fik kun den ene datter, Meimerich, som blev gift med Rasmus Madsen.

Det har været vanskeligt at finde noget om Rasmus Madsen i tiden fra 1673, da han fik borgerskab i Odense, og frem til vielsen med Meimerich Vollmar i 1688. Kirkebøgerne har vi ikke, og jeg kunne ikke finde ham i skattemandtallene fra 1672 og 1678. Det var forståeligt nok i '72, men hvorfor var han ikke med i '78? Var han mon rejst fra byen?

Ved en systematisk gennemgang af de fynske købstæders registre til borgerskaber fandt jeg, at Rasmus Madsen farver fra Odense fik borgerskab i Svendborg 18.12. 1679, men ellers kunne jeg ikke finde noget om ham der, så jeg lod ham hvile en tid og tog fat på hans børn.

Som vi så i skiftet, havde Rasmus Madsen 5 børn, hvoraf 2 sønner studerede, den ene med større udbytte end den anden, de andre 2 sønner lærte faderens fag, farveriet, og datteren blev gift i Bogense. For at få rigtigt fat i den ældste er der god mening i at begynde med den yngste, Mathias Rasmussen, farver i Odense, som døde allerede i 1730, begravet i St. Knuds kirke den 14.3. Han var ugift, så ved skiftet den 8. marts, samme dag som han døde, er arvingerne:¹²

hans moder, Meimerich Folmers, Rasmus Madsens enke
 hans søskende, Monsr. Henrik Folmer
 Querin Rasmussen, farver i Bogense
 Catharina Rasmusdatter, g.m. købmand
 Laurits Hiort i Bogense
 alle fuldsøskende
 samt en halvbroder, Hr. Peder Rasmussen, sognepræst på Drejø.

Her får vi altså at vide, at Rasmus Madsen har været gift en gang før, og det ville da også være mærkeligt andet, når han blev borger i 1673. Wi-berg¹³ kendte ikke Peder Rasmussens herkomst, men det viste sig snart, at gamle Wad havde fundet ud af det. Det står på en af hans sedler, og det er indført i LAO's rettede eksemplar af præstehistorien.¹⁴ Tid og sted for hans fødsel så vel som moderens navn var stadig ukendt. I Friis-Petersens Studenterne 1668-1739 angives hans fødselsår til 1680, men ingen af Odenses kirkebøger fra den tid er bevaret, og i Svendborg kun St. Nikolaj kirkes, som begynder 1677, men der er han ikke.

Tilbage til Rasmus Madsen farver. – Hvor var han fra 1673-1688? – Hvor kirkebøgerne mangler, er man somme tider heldig, at kirkens regnskaber er bevaret, og det er netop tilfældet i Odense, både for St.

Knuds kirke¹⁵ og for Vor Frue, – og de har været nyttige. I St. Knuds stolestadebog står der side 47:

Udi de lange quinders stole, nr. 6

Anno 1681 den 6. April betalte Rasmus Madsen farver udi Vestergade et sæde i denne stol til hans hustru Catharine Regebens for 6 sletdaler.- senere tilføjet: Er borte fra byen.

– og længere nede står:

1686 den 11. April haver ..?. tobakskræmmerske betalt et stolestade i denne stol, som Rasmus farvers hustru tilforn påsad, er nu forrejist fra byen, penge 6 sletdaler.

Altså; skønt han erhvervede borgerskab i Svendborg i december 1679, så er Rasmus Madsen i Odense endnu i '81, og kone har han også. Hendes efternavn volder kvaler, for nu dukker det op flere gange, og hver gang kan det tydes lidt anderledes, som nu i en pakke kirkeregnskaber 1680-94. Her er 6. april '81 indført de samme 6 daler for et stolestade til Cathrine Regebens, eller skal det R i virkeligheden være et K? Det vil lyde lige så mærkeligt. Men Cathrine hed hun, og da hendes søn, den velærværdige Hr. Peder Rasmussen på Drejø i 1712 fik tvillinger, var det helt naturligt, at de blev døbt Cathrine og Rasmus.

Fra Rigsarkivet kom en pakke med Odense magistrats regnskaber 1671-82 med bl.a. Odense Bys Taxering, hvor jeg år for år kunne se, hvad hver borger skulle betale i skat af ejendom og af formue og handel, og Henrik Vollmer og Rasmus Madsen var der hvert år.

Så måtte jeg tilbage til skattemandtallet fra 1678, som er så værdifuldt, fordi det medtager alle husstandens medlemmer, og denne gang lykkedes det at finde Rasmus Madsen, men det står så utydeligt, at det ikke er mærkeligt, at jeg overså ham 2 gange. Han havde på det tidspunkt ingen hustru, kun en tjenestepige, Anne Nielsdatter. – Men netop som jeg var ved at sætte punktum for den del af efterforskningen, så jeg igen i Wads sedler og fandt 2. På den første stod:

Bevilling til vielse uden trol. og lysn. for Rasmus Madsen farver i Odense og Cathrine Regebens[!] 1677 December 31. Pers.Tidskr. 6.R.VI s. 298.

De er vel blevet viet ret snart i 1678, men efter mandtallet. På den anden stod:

Rasmus Madsen farver, hustru: Catharina Kegebens[!]
 Odense Panteprotokol 1683-90, fol.29.

Der ses det, at de købte hus i Vestergade af Jens Andersen rebslåers enke den 11. juni 1684, men som vi så i stolestadebogen, har de i 1686 forladt byen. Hvornår og hvor Catharina døde, vides ikke. Rasmus Madsen selv døde i 1719, og om hans enke Mimerich finder vi: »den 3. nov. 1736 blev udi St. Knuds kirke nedsat og jordet udi sin der hosværende åbne begravelse Mimmergen[!] Farvers lig.«

Så blev vi færdige med dem og kan nu igen vende os imod Peder Rasmussen, sognepræst til Drejød menighed. Som sagt blev han født ca. 1680, antageligt i Odense. Navnet Peder er sikkert ikke grebet ud af luften, men det kan ikke ses, hvem han er opkaldt efter. Han fik kaldet til Drejød i 1709 og blev samme år gift med Dorothea Basse, en datter af Niels Basse på Hvidkilde. De fik 5 børn. I 1710 Valdemar Christoffer, opkaldt efter Hvidkildes ejer, Vald. Chrf. Gabel, men det kom ham ikke til nytte, for han døde i 1718. Dernæst i 1712 tvillingerne Catharina og Rasmus. Catharina blev gift med den fornemme negotiant i Ærøskøbing Gomme Hansen, mens Rasmus døde i 1735. Så i 1714 sønnen Niels Pedersen Basse, som blev præst i Sønderby nær Assens, og endelig i 1718 Gertrud Cathrine, som fik navn efter begge bedstemødre. Det kan næppe være embedet, som kastede så meget af sig, at Peder Rasmussen kunne købe hele Hjortød for 1400 Rdl., men det gjorde han altså, og ved skiftet efter ham fik arvingerne hver en part i øen.¹⁶ Han døde 19.1. 1732. Dorothea Basse var enke i 25 år og døde hos sønnen i Sønderby 14.10. 1757. Datteren Gertrud Cathrine blev gift med faderens eftermand Ole Olesen Tønder. Hvor og præcis hvornår vielsen har fundet sted vides ikke, men tydeligt nok ikke på Drejød,- eller har præsten glemt at indføre sin egen vielse? Den har imidlertid fundet sted mellem 2. påskedag 1737 og 2. søndag e.Tr. 1738, for på disse dage bærer hun et sognebarn til dåben, og ved første lejlighed kaldes hun »dydædle jomfru Giertrud Catharina Kegeben« og ved den sidste »min kiere hustru Giertrud Catharina Tønders.« Her får vi helt uforveksleligt navnet Kegeben. – De fik ingen børn, og livet fik en brat ende for dem, idet de druknede den 17. febr. 1747 og blev fundet og begravet henholdsvis den 6. og 9. marts. Ved samme ulykke omkom præstens nevø og 3 mænd fra øen.

Den næste af Rasmus Madsen farvers sønner var Henrik Folmer, opkaldt efter morfaderen, men nu skrevet på rent dansk, og født ca. 1689-90. Han benævnes flere gange »studiosus«, men det førte ikke til noget præstekald, derimod nok til en præstedatter som første kone, idet han 5.9. 1737 blev viet i Odense St. Knuds kirke til Maricha Lomborg, datter

af Hr. Mathias Lomborg i Allerup. Hun havde et ægteskab bag sig og skulle nå et tredie. Med Henrik Folmer blev det kortvarigt, og det må være kommet til skilsmisse, men en sag er ikke fundet. I 1747 blev han i den sene alder af 57-58 år degn på Helnæs, og han holdt ikke længe, idet han døde 5.2. 1752. Ved skiftet¹⁷ efter ham får vi at vide, at enken hed Karen Jørgensdatter, og at han med hende havde børnene Jørgen Henriksen Folmer, 12 år, og Peder Henriksen Folmer, 1 år. Kirkebogen for Helnæs har vi først fra 1776, og jeg ved ikke mere om den gren.

Og så Rasmus Madsens 3. søn, som bar det mærkelige navn Corin eller Curin skrevet med C, eller Querin-Quirin med Q. Vi kender dog godt navnet, nemlig fra Lukas evangeliets 2. kap. »Men det skete i de dage... mens Kvirinius var landshøvding i Syrien.« Men det er nok ikke ham, Rasmus Madsen har haft i tankerne, da denne søn skulle døbes. Det ligger langt nærmere at antage, at han i virkeligheden var gift 3 gange, og at hans første kone var en datter af den Quirin farver, som ifølge Svend Larsen¹⁸ findes i nogle skattelister fra 1662. Jeg har ikke selv set dem og ved ikke, hvor længe han iøvrigt optræder der. Han er der ikke fra 1671 og frem, og det har ikke været muligt at finde andet om ham og heller ikke om en datters ægteskab med Rasmus Madsen.

Quirin Rasmussen blev også farver og slog sig ned i Bogense. Det vides ikke hvornår, for der findes intet borgerskab, men det har nok ikke været længe før 1720-21, da han hentede sin brud i Odense. Nogen vielsesdato har vi ikke, men i Odense Vor Frue kirkebog står: »Udi det Aars Kirche Regneskab fra Philippi Jacobi Anno 1720-21 er betalt af Efterfølgende for Copulationer, som er sket udi Husene til Vor Frue Kirche..... Monsr. Kurin Rasmussen, farver udi Bogense, med sin Kiæreste Johanne Margrette Stolley, 4 Mark.« – Quirin Rasmussen blev heller ikke gammel, idet han døde kun 3 år efter den yngre broder Mathias. Skiftet efter ham blev påbegyndt den 10.12. 1733, så snart man erfarede om dødsfaldet i Fredericia, hvor manden opholdt sig.¹⁹ Man aner, at noget er gået galt for familien, for det meddeles, at bohavet er opmagasineret hos magister Poul Lundsager, mens Quirin Rasmussen er i Fredericia, og hustruen Johanne Margrethe Spend er i København. Hendes lavværge er svogeren seign. Laurits Hiort, mens Jørgen Madsen Rosenberg, borger og farver i Bogense, er værge for børnene, som er:

Rasmus Quirinsen, i sin alders 9. år

Christine Wedel Quirinsdatter, i sin alders 11. år.

Auktionen indbringer 42 rigsdaler. Johanne Margrethe Spend vendte tilbage til Bogense, og der blev hun begravet 24.2.1766. Det kunne være

interessant at vide, hvad hun har ernæret sig ved i de 32 års enkestand, men desværre kan end ikke skiftet²⁰ efter hende give en antydning om det, for datteren var enearving og havde kgl. bevilling til at være sin egen værge og at overtage boet. Hun var da 44 år og må have haft ben i næsen og kunnet noget, for hun ejede et hus og havde vel også samlet noget sammen. Ved folketællingen 1787 levede hun af en pension, – men pension for hvad? I folketællingen 1801 har jeg ikke fundet hende, skønt hun først døde i 1802. Der var skifte den 26. april 1802:²¹ »så snart det var anmeldt fra købmand Fahnøe, at jomfru Quirin for et Quarter siden Kl. 5½ Nat ved Døden var afgået – i hendes ejende og iboende Hus Nr. 8 i Adelgaden.« En kontrollør Holck i København havde udstedt en fuldmagt til hr. klokker Silberg, som fremlagde et testamente af 1.8. 1785, hvor efter den afdøde testamenterede sine ejendele til sin moders søsterdatter, jomfru Christine Wedel Davidsen, imod at erlægge til sin broder Frederik Davidsen 50 rdl. og lige så meget til sin søster Kathrine Marie Davidsen, enke efter gartner Foght. Christine Wedel Davidsen var senere blevet gift med ovennævnte kontrollør Holck. – Med den 80-årige Christine Wedel Quirinsdatter uddøde den gren af slægten.

Af Rasmus Madsens børn er der så endelig den 3. Mimerichs moder, Catharina Rasmusdatter, som i 1712 blev gift i Bogense med købmand Laurits Jacobsen Hiort. Når vielsen fandt sted i Bogense og ikke hjemme i Odense, skyldtes det, at hun allerede var bosat i Bogense og enke efter 2 års ægteskab med købmand Christen Lyne, hvem hun havde ægtet i Odense St. Knuds kirke den 3.12. 1708. Manden blev begravet den 12.12. 1710 i Bogense. Ved skiftet²² efter ham var der 520 rdl. til deling mellem enken, for hvem faderen Rasmus Madsen farver i Odense mødte, og børnene Mette Christensdatter og Anders Christensen, som var opkaldt efter Christen Lynes forældre. Om Anders vides intet, mens Mette blev gift i Bogense 19.10. 1728 med Jesper Jørgen Fahnøe. Hun blev begravet i Bogense den 7.3. 1739, barnløs. Skifte er ikke fundet lige så lidt som noget om J.J. Fahnøes videre skæbne, skønt slægten fortsætter i Bogense, som vi har set ovenfor. I sit andet ægteskab fødte Catharina 9 børn, hvor af kun 2 overlevede de første par år, det ene Pernille Lauritsdatter, døbt 16.4. 1716, som blev gift med farver i Middelfart Christian Egenbroch Schultz og fik efterkommere, som det vil føre for vidt at komme ind på her. Hos dem døde Catharina i 1763, begravet den 8.1.

Endelig er der Mimerich selv, som blev degnekone i Sandager, med 2 degne. Hendes første mand, Christian Martinus Holst døde forholdsvis tidligt, det var den 27.4. 1762, og den 8.9. samme år blev Mimerich gift

med den ny degn, Jacob Jørgensen Strøyberg. Ved skiftet²³ efter Chr. Holst havde hun børnene Martinus Holst 16 år, Harcke Bonne Holst 11 år og Jørgen Christian Holst 8 år. Mimerich Hiort blev begravet i Sandager 6.6. 1787, mens Jacob Strøyberg blev begravet i Skydebjerg i 1799. – Og så er jeg ikke gået videre med dem, skønt det ville være morsomt at vide, om navnet Mimerich blev ført videre; men det er ikke mine egne aner, så et sted må jeg sætte punktum.

Ja – her burde jeg slutte beretningen om denne lille forskning, som blev sat i gang af et tilfældigt fund. Jeg kan imidlertid ikke dy mig for at vende tilbage til den første Heinrich Vollmar og fremsætte en teori om hans herkomst, selv om det må forblive ved spekulationer. Kun 2 ting står fast, nemlig at han var buntmager og tysker.

Foranlediget af en anden kom jeg til at beskæftige mig med skarprettere, rakkere og andet uærligt folk, og jeg spekulerede på, hvordan man bar sig ad med at slippe ud af de uærliges samfund og komme ind i varmen blandt hæderlige godtfolk.²⁴ Ikke alle skarprettersønner kunne få embede i faget, og komme i lære i et andet håndværk kunne de heller ikke, men tortur og halshugning gav ikke fuldtidsbeskæftigelse til en skarpretter, så han måtte også tage sig af de selvdøde dyr, som jo var urene og derfor ikke kunne kules ned af ordentlige folk. Var det da ikke naturligt, om han reddede skindet eller pelsen, lærte sønnen at garve det og måske at sy pelsværk af det, så han kunne drage langt af landet og slå sig ned som buntmager. Med andre ord: Kunne Heinrich Vollmar være skarprettersøn?

Der findes et herligt tysk 2-binds værk »Henker, Schinder und arme Sünder«, som indeholder en helt utrolig mængde data om skarprettere, rakkere og lignende, også mange danske bødler. Og der findes flere sider med navnet Vollmar, blandt dem en Leonhard Vollmar, som var Wasenmeister eller raker i Bensheim i Hessen, et halvt hundrede km. syd for Frankfurt. Han havde 9 børn, og den næst yngste hed Heinrich, døbt i Bensheim 28.1. 1616. Mere har bogen ikke at sige om ham, måske netop fordi han drog langt bort og forsvandt ud af de tyske kilder? Man kan indvende, at han skal have været meget hurtig for at blive buntmager i Odense og derefter blive gift i Lübeck i 1635, 19 år gammel. At han kun var 19 ved vielsen, er ikke i sig selv så usandsynligt. På samme side i omtalte værk er der en Jacob Vollmar, skarpretter i Stuttgart. Han blev døbt 7.7. 1592 og gift 17.4. 1611, altså endnu ikke fyldt 19 år. Men alligevel kan man jo have sine tvivl, om man nu har fat i den rette. Ja, faderen burde vel hedde Johan og ikke Leonhard for at få orden i navneopkaldet. Der er bare det mærkelige, at da Hans Ulrich Waidtlöw, som var hvidgarver, søgte og fik borgerskab i Odense 29.10. 1690, da oplyste

han, at han var født i Bensheim an der Bergstrasse, altså i den samme lille by i Hessen. Er det en tilfældighed, eller har der været forbindelses-tråde mellem Odense og Bensheim? Igen spørger jeg mig, hvad der blev af Heinrich Vollmars ældste sønner Johan og Jørgen. Kan en af dem være gået på valsen og kommet til faderens hjemby Bensheim?

– Det kan kun blive til spekulationer, for det vil blive svært at bevise noget som helst. Men lidt fantasien kan være frugtbar, kan give nye indfaldsvinkler, som kan føre til nye resultater. Her vil jeg imidlertid stoppe og overlade til andre at forske videre...

Noter:

1. Odenses kirkebøger før 1695 hhv 1705 er gået til grunde, men der findes uddrag af dem foretaget af historikeren C. Brandt 1757-58.
2. Odense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 5 fol. 123 b – 130 b.
3. Odense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 7 fol. 393 a – 395 a.
4. Svend Larsen: Studier over det fynske rådsaristokrati i det 17. årh. 1965 bd. II, s.188.
5. Odense St. Knuds kirkeinspektions arkiv, stolestadbog 1671-1742, 1 bd.
6. samme, hovedregnskabsprotokol 1569-1722
7. samme, dokumenter vedr. kirkens grund, bygninger og inventar 1634-1914, 1 pk.
8. Protocol, Allernaadigste Kop-, Quæg- og Rentepengens Schat udi Ottense Ao 1678.
9. Registre til borgerskaber, læsesalen på LAO.
10. Odense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 15, fol.183 a – 193 a.
11. Børgense kirkebog mangler vielser 1737-1756.
12. Odense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 18, fol. 153b -156a.
13. S.V.Wiberg: Almindelig Dansk Præstehistorie I-IV.
14. Landsarkivar G.L.Wad (1854-1921), hans store seddelkartotek i LAO.
15. Odense St. Knuds kirkeinspektions arkiv. Hovedregnskabsprot. 1569-1844, 4 bd. – Dokumenter vedr. kirkens grund, bygninger og inventar. Heri bl.a. dok. vedr. stolestader 1634-1810 og dok. vedr. begravelser i kirken 1669-1818. – Stolestadbog 1671-1742.
16. Sunds herreds provstis skifteprotokol fol. 247b.
17. Båg herreds provstis skifteprot. pag. 78-79.
18. Se note 4. bd. I, s. 193-94.
19. Børgense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 3 fol. 212a-216b.
20. Børgense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 4 fol 431a-b.
21. Børgense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 5 fol. 315b-317b.
22. Børgense byfogedarkiv, skiftepr. nr. 2 fol. 170-189.
23. Båg herreds skiftepr. pag. 160.
24. Det synes ikke at være behandlet i nogen af nedennævnte bøger:
Hugo Matthiessen: Bøddel og Galgenfugl. 1962.
F. Dyrlund: Tater og natmandsfolk i Danmark. 1872 og 1974.
Otto Beneke: Von uehrlichen Leuten. Berlin 1889.
Camillus Nyrop: Håndværksskik i Danmark. 1903.
Johann Glenzdorf og Fritz Treichel: Henker, Schinder und arme Sünder I/II. Bad Münster 1970.

Desuden er benyttet:

- K. Bang Mikkelsen: Degne og skolcheholdere m.v. i Fyns Stift indtil 1814.
P.C.Knuksen: Familien Strøbyerg 1662-1920. Aalborg 1920 og de relevante kirkebøger.

Helstatens skarprettere – og deres skiftende ægteskabsforbindelser i 1600- og 1700-tallet

Af Egill Snorrason

I anden trediedel af 1600-tallet rykker en række tyske, grundigt uddannede bøddel/skarpretterfamilier ind på dansk/norsk område.

De er blevet delvis arbejdsløse og -ledige efter 30-års krigens afslutning, og dansk/norsk straffelovgivning er blevet kendeligt skærpet efter reformationsårene i 1500-tallets første trediedel. Medvirkende til denne skærpelse havde været påvirkning fra tysk kejserrets overtagelse af principperne i den gamle romerret.¹

Strafferetslovgivningen havde i Danmark været mere nationalt præget og mere bagefter indtil 1500-tallet. Man klarede sig mestendels med forlig, bøder og erstatninger omend Anders Sunesen's parafrase kap. 95 omkring 1200 og Jyske Lov af 1241 nævner kvalificerede straffe ved tyveri, ildspåsættelser, vold og mord.

De gængse retteringsdomme blev også friholdt for lærde juridiske ræsonnementer, højst kunne der foreligge udtalelser fra det teologiske fakultet.

I 1600- og 1700-tallet sker der – ligesom i Sverige – en ejendommelig, stigende påvirkning af dansk/norsk ret ud fra Guds lov, d.v.s. Biblen, betinget i reformatorerens stærke betoning af skriftens ord som Guds lov. Dermed får talionsprincippet, d.v.s. at straffen skal bestå i samme lidelse, som den dømte har påført andre, altså »øje for øje, tand for tand«, stor betydning. Ikke alene for forbrydelser mod religion og sædelighed, men også ved synder som manddrab og mord, hvorved kvalificerede straffe og dødsstraf vinder indpas. Viljes- og ofte vådesdrab lader sig ikke mere ordne ved forlig mellem gerningsmanden og den dræbtes slægt.

En yderligere skærpelse finder således sted efter Christian III's Københavnske Reces af 24.VIII.1537.²

Fra slutningen af 1500-tallet dukker nu også hekse- og trolddomsfølgelserne og anvendelsen af tortur frem – og der sker en påvirkning fra kejser Karl V's *Peinliche Halsgericht-Ordnung* – *Constitutio Criminalis Carolina* (CCC) af 1535, der netop fastsætter »grusomme straffe for hor og utugt, fordi den kristne kønsmoral i visse retninger blev endnu strengere efter Reformationen«. ³ *Peinliche Halsgericht-ordningen* kom i almindelig brug i Holsten allerede fra slutningen af 1500-tallet.¹

I Christian IV's tid finder der en omfattende lovgivningsvirksomhed sted med Reces'erne af 31.III.1615 og 27.II.1643. Hans vilkårlige regimenter og hans ulykkelige krige øger kriminaliteten.⁵ En af sønnen Frederik III's første regeringsforanstaltninger bliver derfor at nedsætte en kommission til udarbejdelse af en ny retsplejelov. Den kommer dog først til at foreligge knapt 25 år senere som Kong Christian den Femtes Danske Lov, der træder i kraft 1.X.1683 – og enslydende i 1688 i Norge.

Danske Lov bringer ikke større omvæltninger i strafferetslovgivningen – dog indfører den retsenhed i tvillingrigerne og bortfald af forskelsbehandlingen af adelige og uadelige.⁶

Pietismen og rationalismen bringer imidlertid påny strafferetten i skred i løbet af 1700-tallet. Således bliver de sidste trolddomssager med bålstraffe afviklet i 1697, hvor »hexen« ikke blot bliver halshugget, men tillige brændt. Den sidste trolddomssag gennemføres dog endnu så sent som 1864.⁷ Straffene for sværger (mened med håndafhugning), banden, helligbrøde og familieforholdsforseelser mildnes også, mens tyveristraffene og majestætsforbrydelsesbegrebet skærpes. Med Tyveriforordningen af 20.II.1789 indføres den første straffelov, der fastsætter straffesamminger og udmålingshensyn⁸ – modsat den strenghed Jyske Lov og Christian V's Danske Lov havde fastholdt både over for tyve, men også over for voldsmænd, fosterdræbende kvinder og mordere.⁹ Vel havde man fået indført fængselsstraffe, slutterumuligheder, Bremerholm, tugt- og spindehuse – og med forordningen af 18.XII.1767 forsøger man at lempe på dødsstraffene for fosterdræbende kvinder ved at straffe dem med kagstrykning, evt. brændemærkning samt livsvarigt tvangsarbejde.¹⁰

Forordningerne i midten af det 18. århundrede (1749 og 1767) kom iøvrigt til at betegne kulminationen af den borgerlige – og militære – strafferetsudvikling¹¹ – omend de var »humane« i forhold til udlandets.

Denne retsudvikling siden reformationen krævede imidlertid en udvidelse af staben af strafferetsudøvere (bødler/skarprettere) fra det 16. århundredes sidste trediedel. Bødler omtales i Danmark allerede i 1269 i Erik Glipping's Stadslov som »byens bud og bøddel« (capitel XXXVII og IL). De har formentlig på den tid været nærmest »ærlige« endnu – ligesom de tyske »Frontbote« (fogeder, retsbetjente) på den tid,¹² altså endnu ikke ramt af den senere indtrædende erhvervsinfami, »uærligheden«. 1377 omtales bøddlen med det latinske navn: spiculator (egl. lansebærende som strafudøvende) i Kbhvns Jordebog af 1377. Navnkendte skarprettere dukker først op i »litteraturen« i det 15. århundrede, de fleste har danske navne, men der er tyske iblandt.¹³

Christian II's verdslige Ordinantz af 1522 siger i Articul 69: »och wele Wii uti hver Kjøbstedt skall holdes en Bödiill oc Racker under theres

Faldtmoll till Oss.« Og Povl Helgesen anfører i en Proklamation af 1.IV.1523: »Dertil har han begyndt en ny Ordinantz udi alle købsteder med skultus, profos oc galge for hver mands dør.«¹⁴

Med strafferettens ovennævnte udvikling efter reformationen og efter Christian IV's skærpede straffelovgivning bliver der brug for et udvidet skarpretter»laug« til strafudøvelse under alle former samt til tortur. Mens bødlerne varetager det gængse foreliggende arbejde, tager de fornemmere skarprettere sig af de blodige henrettelsesformer – halshugningerne kræver større håndslag.¹⁵ Og det giver adkomstmuligheder for tyske arbejdsledige, bedre uddannede og mere veltrænede bødler og skarprettere. Der udvikler sig ved denne indvandring hele »Skarpretter-Dynastier« også i Danmark.¹⁶ Fra Tyskland kommer hertil folk fra sådanne dynastier: Mühlhausen's fra Pommern, Stoeff's fra Holsten, Suhr's fra Celle, Möller'ne fra Husum, Asthusen's fra Nordtyskland. I Danmark udvikles dynastier af Bröchner-, Conrad-, Liebeknecht-, Mühlhausen-, Reeberg-, Seiler-, Stöckler- og Wagnerfamilierne.¹⁷

Den erhvervsæreløshed – *infamia facti* -, der som »uærlighed« siden højmiddelalderen indtil slutningen af 1600-tallet hviler over bødler-/skarprettere¹⁸ – ligesom i 1200- og 1300-tallet over vævere, møllere, tårnblæsere og dødegravere – medfører, at de må finde deres hustruer blandt erhvervsligestillede, d.v.s. andre bøddel/skarpretterslægter. Det fremkalder en særdeles livlig slægtsudveksling mellem Nordtyskland og tvillingrigerne. Erhvervsinfami'en medfører også, at sønnerne ikke kan komme inden for »laugs«uddannelserne – først efter forordningen af 1685 bedres forholdene, som det vil fremgå af den flg. oversigt af slægtsforbindelserne. Her kan det også ses, at det lykkes døtrene at blive gift uden for de erhvervssnævrende bånd – ligesom det lykkes for adskillige af dem at fungere som »lægekyndige« – sml. nrr. (194e) og (214d). Skarprettersønnerne søger universitetsuddannelse for at blive medici (nr. 183) eller via mesterlære hos bartskærkirurger (nr. 91, 254, 256) selv at blive kirurger.¹⁹ Her i Danmark når to af Mühlhausenfamilien i 1700-tallets første halvdel at blive henholdsvis kirurg via Chirurgisk Academi (nr. 153d) og dr. medicinae samt medicus ved Ladegaardens Krigslasaret via universitetet (nr. 154). Men undertiden er skarpretterkirurgernes økonomiske forhold så lidet indbringende at de må søge tilbage til den bedre lønnende skarprettervirksomhed på grund af den faste løn såvel som sportlerne for de enkelte ydelser (nrr. 83, 98). Enkelte klarer sig som accepterede dyrlæger (e.g. nr. 203).

At indkomsterne ikke altid for en familie har været nok til at leve af fremgår af, at det ikke så sjældent blev nødvendigt samtidigt med skarprettergerningen at påtage sig det end mere æreløse natmesterrenovati-

onsarbejde for at modvirke den økonomiske dérouté (e.g. nrr. 33, 44, 119, 137, 152, 195, 196, 207 og 275).

Ikke med urette har Gernhuber karakteriseret »die Unehrllichkeit des Henkers als ein Justizmord des Volkes«. ^{19a}

Det er også karakteristisk for slægtsforbindelserne, at såvel skarpretterne som deres hustruer ofte må gennemføre 2-4 ægteskaber hver, for gensidigt at kunne føre virksomhederne og embederne videre, og dermed sikre sig rimelige leveomstændigheder for dem selv såvel som for de ofte store børneflokké (sml. nrr. 23, 42, 48, 52c, 64a, 92, 139, 201, 227). Adskillige af hustruerne gifter sig efter 1685 med de siden 1400- og 1500-tallet atter »ærlige« vævere, møllere og garvere. Først i den flg. generation lykkes det hustruerne og døtrene at kapre ægtemænd fra de liberale erhverv. Nr. (71q) lykkes det endog at blive gift med en universitetsuddannet chirurg.

Det er da heller ikke småting, hvad de enkelte skarprettere kan klare med hensyn til afkom! 10 børn er det ingen sjældenhed, som de skal kunne brødføde (e.g. nrr. 49, 223, 228), men 12 (e.g. nrr. 161, 261), 14 (e.g. nr. 247), og endda 18 børn (nr. 71) for ikke at tale om 23 børn (nr. 153) forekommer.

Det har været nødvendigt at sætte familierne i fortløbende bogstavorden og nummerering som det ses af flg. oversigt for dermed at kunne skabe overblik over slægtskabsforbindelsernes brogede vekselspil. Bogstavordenen er alfabetisk efter efternavn og dernæst fortrinsvis efter fødselsår. Nummereringen er foreløbig, ligesom denne fortegnelse *ikke* omtaler samtlige bødler og skarprettere i tvillingerigerne i 1600- og 1700-tallet, nemlig omkring 433 personer. I stedet er medtaget en række skarpretter-slægter, der gennem indbyrdes ægteskabsforbindelser illustrerer denne studies formål; at fremhæve disse ægteskabsforbindelsers vekselspil.

1. **Anderssøn**, Laurits, f. 1610, begr. 1.I.1669 i Slagelse, St. Peder.²⁰ Skrpr. før 1660 i Slagelse. Han bor i Bjergbygaden i St. Peders sogn – inde i købstaden, som det fra højmiddelalderen er almindeligt for danske bødler og skarprettere. I Københavns Jordebog fra 1377 boer spiculator (bødlen) svarende til midten af det nuværende Knabrostræde.²¹ Senere bliver det i Kattesundet og Hestemøllestræde ved Ny Torv. Han bliver g. 1) m. Anniche N.N., f. ?, begr. 4.II.1690, Slagelse St. Peder, men hun er død udensogns, da hun har forladt ham²² inden.
De får 9 børn (1628-65): 3 piger og 6 drenge: *a-i*, hvor *d-i* dør unge.
2. **Oluff**, (se 216 d) f. 1628, begr. 9.I.1680, Slagelse St. Peder.²³ Garnisonsskrpr. (Generalgevaldiger) 1657-60 i Kbhvn., hvor han boer i Wester Quarteer no 93, Kattesundet.²⁴ 1657 henretter han på barbarisk vis Jens Fuglefænger, sml. nr. (239). 11.VIII.1659 hænger han spionen og gudsbepotteren Nicolai og halshugger samme dag en rytter, der lige som Nicolai ikke vilde forberede sig til døden.²⁵ Fra 1660-69 skrpr. i Slagelse, samt fra 1668-78 skrpr. i Kalundborg. Han bliver

- g. 1) m. Lisbeth Reeberg (1654-74) (216d). De får 3 børn (1673-74): 1 pige og 2 drenge: *a-c*, *a* dør som spæd. Datteren: *b*. Anna Marie bliver g. m. David Möller, skrpr. 1620-23 i Næstved (186).
Oluff bliver g. 2) 31.VII.1675 i Kbhvn. Vor Frue m. Margrethe Hansdotter.²⁶ Hun har været g. 1) 19.IV.1661 (kongebrev) m. Matthias Lauritssøn, skorstensfejer i Kbhvn., og 2) 1665 m. Søfren Andersen, skorstensfejer i Kbhvn.
- 2c. **Hans**, f. ?, begr. 1683 i Kbhvn., hvor han havde været skorstensfejer. Gifter sig 1669 m. væverdatteren Else Hansdotter Schønnemann, f. 1645 i Sverige, begr. 25.IV.1720 Kbhvn. Vor Frue. Hun bliver g. 2) 1689 m. Berent Schlegel, natmand i Kbhvn. (231), 3) 1700 m. Hans Nicolai Mühlhausen, skorstensfejer i Kbhvn. (149), og endelig 4) m. Bertel Seiler, skorstensfejer i Kbhvn. (235), der g. sig 2) m. Maren Brøndlund (1721-74).
c. Hans får 5 børn (1670-80): 3 piger og 2 drenge: *a-e*. *a*. Margrethe, f. 1670, begr. 25.VIII.1755 Roskilde Dom Kk., hun g. 1) m. Høgn Guldbrandsen, skrpr. i Kbhvn. (194c), 2) m. Jürgen Conrad, skrpr. 1711-21 i Roskilde (125), og 3) m. Christian Puh-an, skrpr. 1725-28 i Roskilde (215). *c*. Mette, f. 1672, begr. 5.VII.1710 Kbhvn. Vor Frue, g. 16.XII.1705 m. Jochum Reeberg, skrpr. i Næstved (219), der g. sig 2) m. Anne Cathrine N.N.
3. **Appel**, Johann Christian. Han er skrpr. 1702-07 i Rendsborg. Musiker. G. 20.VII.1685 i Wittenburg m. Anna Elisabeth Döring – vistnok skrpr. datter. Hun er g. 20.VII.1685 1) m. Philipp Soltwedel, skrpr. i Rendsborg (241).
4. **udgår.**
5. **Asthusen**, Ismael I, f. ?, d. ?.VII.1646 i Glückstadt.
Skrpr. 1622-40 i Glückstadt, 1641-42 i Krempe, 1642-46 igen i Glückstadt.
Er g. m. N.N., de får 4 børn (1630?-40?): 1 pige og 3 drenge: *a-d*. *a*. Ismael (6), og *b*. Christian (7), der bliver skrpr. *c*. Sophia Elisabeth, db. 5.V.1637, Glückstadt, begr. 12.X.1690 Bergedorf. Hun bliver g. 1) m. Hans Barthold Deutschmann, skrpr. 1664-74 Hamburg (38), og 2) m. Jacob Stoeff, skrpr. 1674-86 smst. (265).
6. **Asthusen**, Ismael II, f. i Krempe, begr. 4.X.1664 Hamburg.
Han er skrpr. 1630-42 i Krempe, 1646 i Wilster, 1646-53 i Glückstadt, 1654-64 i Hamburg. Det er ham, der behandler Christian IV's søn, den udvalgte prins.²⁷
Ismael II er g. 1) m. Magdalene N.N., f. ?, begr. 2.II.1662 i Hamburg. De får 14 børn (1645-63): 5 piger og 5 drenge samt 4 anon.: *a-n*. *b*. Ismael, (9) og *c*. Caspar (10) begge skrpr. i Glückstadt, og *h*. Claus Peter, der bliver skrpr. i Bergedorf (11), samt *i*. Erich Eberhard (12), der bliver det samme i Tønder.
Ismael II g. sig 2) 23.XI.1662 i Hamburg m. Catharina Wilstermann, næppe skrpr.datter (?). Hun g. sig 2) smst. 2.IV.1665 m. Hans Friedrich N.N.
7. **Asthusen**, Christian, f. i Krempe, d. 1660 i Glückstadt.
Han er skrpr. 1653-60 i Glückstadt, og g. sig 15.X.1654 i Sønderborg m. skrpr.datter Gertrud Beseler (21f), der g. sig 2) m. skrpr. Hans Hinrich Meyer, Glückstadt (145), og 1.IV.1695 3) m. skrpr. Hans Pflug, Lütjenburg (202). I ægteskabet er der 3 børn (1655-57): 2 piger og 1 dreng, der dør som spæde.
8. **Asthusen**, Caspar, f. i Krempe, d. før 1649 smst.
Skrpr. før 1640 i Wilster, 1640-46 i Glückstadt, senere igen i Krempe. G. m. skrpr.datter Dorothea Möller, Husum (158e). De får 3 børn (1634-46): 2 piger og 1 dreng.
9. **Asthusen**, Ismael III, f. ?, d. 6.IV.1703 i Hamburg, knivstukket af en gartner.²⁸ Begravet af matroser, da kranfolkene nægtede at gøre det.²⁹ 1660 er han halvmester i Wilster, fra 1686 skrpr. i Hamburg. Nedlægger sit embede efter fejlhug 26.III.1703. G.m. Engel N.N., og de får 6 børn (1680?-89): 5 piger og 1 dreng: *a-f*. *a*. Ismael (13)

- bliver skrpr. *b.* Engel, f. ?, d. 27.III.1733, Kiel, bliver g., skrpr. Christian Albrecht Pickel, Kiel (210). *c.* Margaretha Dorothea, f. ?, d. 1721 i Hamburg, der g. sig m. Johann Michael Widmann (1673-1737), skrpr. i Nürnberg.
10. **Asthusen**, Caspar, db. 27.IV.1754 i Glückstadt, d. primo XII.1702 i Lübeck. 1677 skrpr. i Lübeck, hvor en halshugning mislykkes for ham s. å. Afskediges, men får lov at genoptage sit embede. Både i 1680 og 1687 mislykkes et par halshugninger for ham – dog uden konsekvenser. G. 1) 7.VII.1678 i Hamburg m. sin kusine Justina Margaretha Deutschmann (38*b*). De får 2 børn (1685-90): 1 pige og 1 dreng: *a-b.* Caspar Jacob (14) bliver skrpr.
11. **Asthusen**, Claus Peter, db. 11.IV.1660 i Hamburg, d. i Bergedorf. Først skrpr. knægt i Lübeck, fra 1690 i Bergedorf. G. m. N.N. og de får 2 børn (1687-90): en pige og en dreng.
12. **Asthusen**, Erich Eberhard, db. 4.VI.1661 i Hamburg, d. 1721 i Tønder. Beg. som skrpr. knægt i Tønder, 1683-1702 skrpr. smst. og 1684-1702 i Aabenraa. Må resignere efter fejlhug. Er g. 1) 1676 m. Anna Catharina Geltzer (52*a*), der tidl. har været g. m. sin fætter Hans Geltzer (53). De får 7 børn (1685-96): 5 piger og 2 drenge: *a-g.*
a. Anna Maria, db. 15.II.1685 i Tønder, begr. juni 1739 i Aabenraa. G. m. skrpr. Hans Christoph Soltwedel (247*a*). *d.* Ismael (15) bliver skrpr. *f.* Catharina, db. 20.V.1696 i Tønder, d. 1.II.1763 smst., bliver g. m skrpr. Johann Christoph Stöckler (260). Erich Eberhard g. sig 2) 19.VI.1699 i Husum m. skrpr.datter Eva Johannsdatter Niemand (190*d*). De får 10 børn (1700-16): 5 piger og 1 dreng samt 4 anon. børn.
13. **Asthusen**, Ismael IV, f. ?, d. ?.III/IV.1722 i Hamburg. Skrpr. dér 1703-22.³⁰ Han g. sig 1) i Kiel m. skrpr.datter Salome Pickel (210*a*). De får 5 børn (1707-17): 4 piger og 1 dreng: *a-e.*
a. Elisabeth Ursula, db. 5.XII.1707 i Hamburg, begr. 2.V.1742 i Kbhvn., Tysk reform Kk. Bliver g. m. skrpr. Gottschalck Mühlhausen, Kbhvn, (153). *c.* Hanna Catharina, db. 21.I.1711 i Hamburg, der bliver g. 1.I.1731 i Husum m. skrpr. Philipp Joachim Möller, Husum (170). *e.* Ismael (16), bliver skrpr. Ismael IV g. sig 2) m. skrpr.datter Catharina Dorothea Möller (171*b*), der 1722 g. sig 2) m. skrpr. Franz Wilhelm Hennings (71).
14. **Asthusen**, Caspar Jacob, db. 14.VIII.1690 i Lübeck, begr. 1734 i Slesvig? Skrpr.knægt 1711-16 i Lübeck, 1716-34 skrpr. i Slesvig og Husum. G. 1716 m. Margaretha Gertrud N.N. (1689-1774) i Slesvig. Hun g. 1) m. skrpr. Joachim Hinrich Möller, Husum (164).
15. **Asthusen**, Ismael, db. 15.III.1691 i Tønder, begr. 8.VII.1730 smst. Først skrpr.knægt i Tønder, 1707-10 skrpr. dér. G. m. N.N., begr. 8.VII.1730 i Tønder.³¹
16. **Asthusen**, Ismael V, db. 17.VIII.1708 i Hamburg, d. 7.III.1749 i Rønne/Bornholm. Skrpr.knægt 1730-34 i Tønder, skrpr. fra 21.XI.1741-49 i Rønne. G. m. N.N.
17. **Balcker**, Kristen. Skrpr. omkr. 1618 i Ribe.³² G. m. N.N. 1 søn: *a:* Joachim (18), som bliver skrpr.
18. **Balcker**, Joachim. Skrpr. 1624-28 i Ribe.³³ G. m. N.N.
19. **Bamb**s, Johann Andreas, f. 24.X.1686 i Salzwedel. Både fader og moder (f. Deutschmann) skrpr. børn fra Gossel. Er skrpr. 1718-30 i Sønderborg. G. 1) m. Anna Dorothea N.N., f. 1642, d. 1.IX.1712 i Sønderborg. Hun g. 1) m. skrpr. dér Caspar Möller (168) 12.XI.1683, 2) m. skrpr. smst. Claus Seiler (232), og 3) m. skrpr. smst. Augustin Stengel (251).
Johann Andreas g. sig 2) 27.IX.1718 smst. m. skrpr.datter Magdalene Möller (178*a*), der har været g. 1) 16.V.1713 m. ovennævnte skrpr. Augustin Stengel (251), og bliver det 3) 9.VIII.1731 m. skrpr. Johann Heinrich Walter (288).

- I Johann Andreas' 2' ægteskab er der 5 børn (1719-28): 1 pige og 4 drenge: *a-e*. *b*. Andreas (20) bliver skrpr.³⁴
20. **Bambs**, Andreas, db. 25.I.1722 i Sønderborg, d. 17.XII.1795 smst. Skrpr. 1747-95 i Sønderborg. »Slet Skudsmal« som byens skrpr.³⁵ G. 8.I.1751 i Sønderborg m. skrpr.-datter Dorothea Sophia Hedwige Sachse (227*a*). De får 6 børn (1753-69): 3 piger og 3 drenge: *a-f*. *b*. Magdalene, f. 3.III.1755 i Sønderborg, d. 5.VII.1812 i Tønder, men begr. 9.VII.s.å. i Sønderborg. Bliver 11.II.1779 g. dér m. skrpr. Johann Christoph Stöckler (262). *c*. Friedrich Christian, f. 11.II.1758 smst., skomagermester i Aabenraa. G. 6.VII.1781 dér m. skrpr.-datter Sophia Dorothea Röseler (225*g*).
 21. **Beseler**, Jochum (Joachim), f.?, d. 1632? Skrpr. før 1630 i Aalborg, 20.II.1630-32 »carnifex« i Sønderborg og Tønder. G. 1) m. N.N. De får 2 børn (?-?): 2 drenge: *a*. Julius (22) og *b*. Hans (23), der bliver skrpr. Jochum g. sig 2) 2.V.1630 i Sønderborg m. skrpr.-datter Christina Sappe (228*b*), der 27.VI.1651 g. sig 2) m. skrpr. dér Caspar Möller (168). Jochum og hun får 5 børn (1632-41?): 5 piger: *c-g*. *e*. Margaretha, db. 29.I.1637 smst, d. 1690 dér. G. 1) 9.V.1655 m. skrpr. Jürgen Conrad, Nykjøbing F. (122), og 2) m. skrpr. Borchard Stengel, Falster? (252). *f*. Gertrud, d. efter 1695. G. 1) 15.X.1654 m. skrpr. Christian Asthusen (7), 2) m. skrpr. Hans Heinrich Meyer (145), 3) 1.IV.1695 m. skrpr. Hans Pflug (202). *g*. Christina (Stincke), g. 1) 22.II.1664 i Sønderborg m. skrpr. Morten Skytte, Kolding (238*A*), der g. sig 24.VII.1665 2) m. skrpr.-datter Stincke Jacobine Niemand (189*c*).
 22. **Beseler**, Julius. Skrpr. 1632-40 i Sønderborg, g. 1.IV.1631 smst. m. skrpr.-datter Catharina Sappe (228*c*), der bliver g. 2) m. N.N. og g. 3) m. skrpr. Hans Fuchs, Kolding (50).
 23. **Beseler**, Hans f. ?, d. før 1664. Skrpr. 1631-39 i Randers, 1639-63 i Haderslev, 1651-53 tillige i Aabenraa amt. G. m. N.N. De får 3 børn (1645-59): 1 pige, 1 dreng og 1 anon.: *a*. Julius (24), der bliver skrpr.
 24. **Beseler**, Julius, f. 14.VI.1645 smst., d. 1681 smst. Skrpr. fra 6.XII.1664-72 i Aabenraa, 1664-81 tillige i Haderslev. Efterlader som faderen stor gæld til Haderslev apotek. G. 1) m. N.N. 1658 i Slesvig. 1 barn (1665): 1 dreng. G. 2) i Slesvig m. skrpr.-datter N.N. Darfeld, Slesvig (37*a*). 1 barn (1684): 1 pige.
 25. **Beuerwisch**, Heinrich. Skrpr. 1625-30 i Tønder. G. 14.X.1621 i Sønderborg m. skrpr.-datter Dorothea Sappe dér (228*a*).
 26. **Beyer**, Heinrich. Skrpr. 1609-16 i Helsingør, 1616-17 i Kbhvn., hvor han henretter adelsmændene Palle Friis og Hans Munk.³⁶ 1617-24 i Helsingør, 1624-25 i Hillerød. Lægekyndig.³⁷ G. m. Martha Fedelers, d. 1627, der g. 2) m. skrpr. Morten Erbist, Kbhvn. (41).
 27. **Bröchner**, Nicolai. Skrpr. omkr. 1660 i Lübeckområdet. Bliver g. m. anon. Mühlhausen (146*b*). De får 4 børn (1660?-70?): 1 anon. pige og 3 drenge: *a-d*, der alle tre bliver skrpr., *a*. Jochum (28), *b*. Nicolaus Philipp (29) og *c*. Jørgen Adam (30). *d*. anon. pige, er ved sin død g. m. skrpr.-knægt i Vejle amt.³⁸
 28. **Bröchner**, Jochum, f. ?, d. efter 1716. Er skrpr. 1690-1716 i Kolding, 1716 tillige i Aarhus, hvor han afskediges efter proces om kagstrygning.³⁹ 1695 har han også proces om ihjelskydning af en soldat. G. m. N.N. 2 børn (?-?): 2 drenge: *a-b*, hvoraf *b*. Jørgen (31) bliver skrpr.
 29. **Bröchner**, Nicolaus Philipp, f. 1665 i Nykjøbing, F., d. 5.V.1710 i Nyborg/Fyn, hvor skrpr. 1698-1710. G. 1707 m. skrpr.-datter Sara Christine Conradsdatter (122*e*), der 21.XI.1710 bliver g. 2) m. skrpr. Gotfried Mühlhausen, Roskilde (151), der 21.X.1713 g. sig 2) m. skrpr.-datter Gertrude Seiler (234*e*). 3 børn (1707-10): 3 piger.

30. **Bröchner**, Jørgen Adam, f. ?, begr. 22.IX.1711, Roskilde, Bjerge Kk. – død under pesten. Skrpr. 15-VII.1707-11 i Roskilde. Lægekyndig.⁴⁰ Det er et af forsøgene på at slippe fri af æreløshedsproblematikken,⁴¹ idet skrpr. sønnerne søger at blive universitetsuddannede eller i mesterlære oplærte kirurger. De velbeslåede fædre kan godt betale uddannelserne, men universiteter⁴² og kirurger stritter imod indtil slutningen af 1600-tallet. I virkeligheden var skrpr.familierne ikke så isolerede efter ærliggørelsesforordningen af 1685, som hidtil antaget.⁴³ Han er g. 1) m. N.N. og 2) 20.VII.1707 i Roskilde m. skrpr.datter Christina Liebeknecht (139c). Hun har været g. 1684 m. skrpr. Jørgen Conrad (123). Jørgen Adam får en dreng: Hans Gottfried (32), der bliver skrpr.
31. **Bröchner**, Jørgen, f. ?, d. 30.VI.1741 i Ebeltoft.⁴⁴ 1733-41 skrpr. i Aalborg.⁴⁵ G. 2.IV.1732 smst. m. Johanne Nielsdotter og får (1695?-1700): 2 piger.
32. **Bröchner**, Hans Gottfried, f. i Nyborg/Fyn, begr. 1.II.1729 i Nykjøbing F.⁴⁶ Skrpr. 7.XII.1712-29 i Nykjøbing F., hvor g. 7.XII.1712 m. skrpr.datter Anna Liebeknecht (140b), der har været g. inden m. skrpr. Borchard Stengel, Lolland (252). Han har inden dette ægteskab været g. 1) m. N.N. og 2) m. skrpr.datter Margaretha Beseler (21e). Hans Gottfried og Anna får (1713-27) 2 piger og 1 dreng *a-c*, hvor *c*. Maria bliver g. m. skrpr. Hans Christian Geltzer, Flensborg (55), der har været g. 1) m. N.N. og 3.X.1727 3) bliver g. m. skrpr.datter Elisabeth Stengel (252g).
- 32A. **Bruun**, Hans Hansen, Skrpr. ultimo 1600-tallet i Kristiansstad/Norge. G. m. skrpr.datter Regina Villumsdatter (279a).
33. **Burmand**, Baltzer, f. ?, d. 1638? Skrpr. 1627-28 i Kbhvn, 1629-33 tillige natmester. Det er ikke alle skrpr., der tjener lige godt – sml. e.g. nr. 44, 119, 133, 195 og 196 samt 207. Det har endda været en særdeles travl periode for byens skrpr. Galgen uden for Vesterport må bygges om, den bevarer de fire kampestenpiller, som det er kendt fra billedet i *Theatrum Urbium*, 1587,⁴⁷ og der er særdeles rigeligt med afstraffelser og henrettelser.⁴⁸ Baltzer får også indrettet Ny Torv til henrettelser, der ellers tidl. var foregået uden for Vesterport og tidl. endda ude på Rosengaarden's område. Første halshugning på Nytorv finder sted 14.VIII.1627 – idet der er både skafot og kag. G. m. N.N. og får Jacob (34), der følger i faderens fodspor.
34. **Burmand**, Jacob. Skrpr. 1628-32 i Kbhvn.
35. **Chresten** (Valentins), Mester. Skrpr. 1603-20 i Odense. Hentes ofte til Langeland i embeds medfør.⁴⁹ G. m. N.N. 1 dreng: Peder (36).
36. **Chrestensen**, Peder. 1661 kåret til skrpr. i faderens sted.⁵⁰ Boer i Klausebølle/Langeland. G. m. N.N., 2 drenge: *a*. Peder (197) og *b*. Valentin (198).
37. **Darfeld**, David. Skrpr. omkr. 1675 i Slesvig. G. m. N.N. og får kun 1 pige: anon. datter g. m. skrpr. Julius Beseler (24).
38. **Deutschmann**, Hans Barthold, f. i Thüringen, d. 1674 i Glückstadt. Skrpr. 1660-64 i Glückstadt,⁵¹ 1664-74 i Hamburg. G. m. Sophia Elisabeth Asthusen (5c), der g. sig 2) m. skrpr. Jacob Stoeff (-1712), Oldeslohe/Holsten (265). Hans Barthold får 6 børn (1662-67): 4 piger og 2 drenge: *a-f*. Heraf kendes *b*. Justina Margaretha, db. 5.IV.1664 i Glückstadt, g. 7.VII.1678 m. fætteren Caspar Asthusen (10). *d*. Anna Maria, db. 20.II.1668 i Hamburg, g. m. skrpr. Johann Georg Hoffmann (1659-1731), Trittau., fra 1706 i Hamburg, *e*. Sophia Elisabeth, db. 22.III.1670 i Hamburg, trolovet m. skrpr. Hans Joachim Hoffmann, Bergedorf, *f*. Catharina, db. 17.VI.1667 i Hamburg, der er datter af skrpr. Hans Geltzer, Schönberg (52) og bliver gift m. skrpr. Martin Schultz, Schönberg/Mechlenburg.
39. **Deutschmann**, Wulff Hinrich, f. ?, begr. 16.VIII.1676 i Glückstadt. Skrpr. 4.VII.1667-76 dér. G. m. Anna Margrethe N.N., d. før 1690 smst., der g. sig 2) m. skrpr. smst.

- Paul Helmschläger (66), der igen g. sig 2) 1690 m. skrpr.datter Magdalene Möller (161*d*), og hun g. sig 2) 1692 m. skrpr. smst. Gottfried Hennings (68), der igen g. sig 2) m. skrpr.datter Anna Dorothea Helmschläger (63*a*). 1 pigebarn (1669).
40. **Elding**, Martin, f. ?, d. 1665. Skrpr. 1635-65 i Itzehohe. G. m. Barbara N.N. De får en datter Dorothea, der 3.II.1652 bliver g. m. skrpr. Gottfried Soltwedel, Rendsburg (240*A*), som g. sig 2) m. skrpr.datter Dorothea Möller (159*d*).
41. **Erbist**, Morten. Skrpr. 1627-28 i Kbhvn. G. m. Martha Fedelers, der har været g. 1) m. skrpr. Heinrich Beyer (26). Hun dør 1627.
42. **Erik**, Mester. Skrpr. 1680 i Sønderborg. G. m. N.N. 2 drenge (1556?-1658): *a-b*, hvor *b*. Andreis (43) bliver skrpr.
43. **Ericsson**, Andreis. Skrpr. – tidl. afdanket rytter fra major von Lindstow's regiment. G. m. Anna Liebeknecht (140*b*) i hendes 4' ægteskab.
44. **Fahner**, Johann Christoph, f. 1678, begr. 23.VI.1714 i Kbhvn. Garnissonsskrpr. og natmester 1708-14 i Kbhvn., hvor han boer på »Grønland« (uden for dav. Østerport), nærmere ved galgen, som er placeret i Slagtervænget lidt syd for den daværende Østerport, som igen lå syd for den nuv. Østerport station.⁵² Fahner boer selv i Rigensgade 459 mellem Salvie- og Krusemyntegade, sml. nr. (152). Galgen var flyttet herud 1676 efter at man 1668 havde planlagt at omdanne Hallandsaasen til Kongens Nytorv. Herud til »Grønneland«, der en overgang kaldtes »Rigens Marskalks Plads« (samstemmende med den senere Rigensgade), flyttedes såvel middelalderens vippegalge som en alm. galge tillige med træhest og kag samt plads til spidsrodsstraffe.⁵³ G. 1) m. skrpr.datter Magdalene Geltzer (52*c*), og 2) i 1712 m. skrpr.datter Dorothea Pflug (199*a*), der g. sig 2) 10.VIII.1716 m. garnissonsskrpr. og natmester Frantz Mühlhausen, Kbhvn. (152).
45. **Fliegenring**, Valentin, db. 23.I.1659 i Ottensen, d. 22.V.1692 i Elmshorn. Skrpr. 1680-92 i Altona. G. 1682 m. skrpr.datter Magdalene Geltzer (52*c*), der g. sig 2) m. skrpr. Hans Caspar Lange, Altona (133) og 3) m. garnissonsskrpr. Johann Christoph Fahner, Kbhvn. (44). 5 børn (1683-92): 2 piger og 3 drenge: *a-e*. *a*. Eva Maria, db. 22.VIII.1683 i Altona, g. m. Johann Fahrkamp, underofficer i jyske geworb. Regiment. *b*. Christian Matthias (46).
46. **Fliegenring**, Christian Matthias, db. 2.X.1685 i Altona, d. efter 1720 i Trondhjem/Norge. Skrpr. 1709-20 i Helsingør, 1720-44 i Trondhjem. G. 1) m. skrpr.datter Rebecca Mühlhausen, Helsingør (147*a*). 1 pige: Maria, db. 15.VI.1710 i Helsingør, begr. 24.II.1711 smst. (pesten). G. 2) 14.VII.1716 i Roskilde m. skrpr.datter Sara Christine Conrad (123*b*). 3 børn (1714-18): 2 piger og 1 dreng, alle døde inden for det første år.
47. **Flohr**, Quirinus, f. ?, d. 1679, Lüneburg. Skrpr. før 1666 i Gadebusch, fra 1666 i Lüneburg. G. 1) 12.VIII.1661 i Gadebusch m. Margarethe N.N., der tidl. har været g. m. skrpr. Jürgen Stein (-1661), Gadebusch. Flohr g. sig 2) 1667 m. skrpr.datter Dorothea Scheermesser, Uelzen (229*b*), der har været g. 1) m. skrpr. Hans Benedikt Kücken, Lüneburg (128) og 2) skrpr. Hans Helmschläger, smst. (64). Quirinus og Margarethe får 2 drenge: *a*. Christian (48) og *b*. Johann (49), der bliver skrpr.
48. **Flohr**, Christian, f.? Skrpr. i Gadebusch. G. m. Christina N.N., begr. 16.III.1721 smst. De får 7 børn (1669-83): 6 piger og 1 dreng: *a-g*. *b*. Anna Maria, db. 23.VII.1671 i Gadebusch, begr. 15.IV.1731 i Rehna. G. m. skrpr. Hans Heinrich Duhme Rehna. *c*. Elsäbe Dorothea, db. 30.VII.1673 i Gadebusch, der 1694 bliver g. m. skrpr. Philipp Möller, Eutin (169). *f*. Christina, db. 30.X.1680 i Gadebusch, begr. 30.I.1754 smst. Hun bliver g. 1) 21.IX.1710 i Neumünster m. skrpr. Hans Hermann Möller, Neumünster (181), 2) 1714 m. skrpr. Johann Caspar Kruse, Gadebusch (127) og 3)

- 19.VI.1715 m. skrpr. Johann Carl Jeltzer, smst. (111). g. Ursula Dorothea, db. 10.V.1683 smst., d. 15.IV.1762 i Alveslohe. G. 1) 1712 m. skrpr. Martin Möller, Segeberg (187), der har været g. 1) 22.V.1688 m. skrpr.datter Maria Renzhausen, Olde-slohe (221a) og 2) m. Margaretha N.N. Ursula bliver g. 2) m. skrpr. i Segeberg Jürgen Schreiber (-1724). 1 dreng: Johann Hinrich, db. 28.XI.1721 smst., begr. 11.X.1779 smst. G. m. Anna Margrethe Söhne (1716-79). Ursula Dorothea viger ikke tilbage for et 3' ægteskab i 1725 m. skrpr. Hans Helmschläger (67A).
49. **Flohr**, Johann, f. ?, d. ?VII.1691 i Schwerin. Skrpr. smst. G. 1) 20.IX.1665 m. skrpr.datter Margaretha Bockenhäuser, smst., d. 1670 smst. G. 2) m. N.N., der inden har været g. m. skrpr. Hans Jürgen Untermann (-1729), Hagenau. De opnår at få 11 børn (1667-90): 7 piger og 4 drenge: *a-k. a.* Christian Hartwig Wilhelm db. 31.V.1667 i Mecklenburg, d. 18.XII.1747. Skrpr. i Glückstadt 1742-49. G. m. N.N.
50. **Fuchs**, Hans, f. i Viborg, d. (ihjelstukken⁵⁴) begr. 16.III.1657 i Kolding. Skrpr. 1656-57 i Kolding. Tidl. boet hos skrpr. Laurits Andersson (1) i Slagelse. G. m. skrpr.datter Catharina Sappe (228c), der tidl. 5.IV.1631 har været g. m. skrpr. Julius Beseler (22) og 2) m. en N.N.
Geltzer, se også: Jeltzer.
51. **Geltzer**, Gottfried, f. ca 1600 i Flensborg, d. ca 1651 i Aabenraa. Skrpr. 1633 i Tønder, hvor han optræder som kirurgisk sagkyndig i Ulfborg i 1638; 1644-51 i Aabenraa. G. m. N.N. 1 dreng: Hans Gottfried (52).
52. **Geltzer**, Hans Gottfried, f. ca 1638 i Tønder, d. 19.II.1699 i Sæd/Sønderjylland. Skrpr. 1659-75 i Tønder, 1672 tillige i Aabenraa. Fra 1676 kromand og virker samtidigt med afgjort held som oculist i Sæd.⁵⁵ G. 1) m. N.N., d. ca 1675. De får 14 børn (1663-72): 7 piger og 7 drenge: *a-n. a.* Anna Catharina, f. 30.VIII.1663 i Tønder, d. 6.IV.1699 smst. G. 1) 1663 m. skrpr. Hans Geltzer (53) og 2) 1676 m. skrpr. Erich Eberhard Asthusen (12), der g. sig 2) m. skrpr.datter Eva Niemand (190d). *c.* Magdalene, f. 3.III.1667 i Tønder, begr. 29.XII.1710 i Kbhvns St. Petri Kk. Hun overkommer 3 ægteskaber, g. 1) 1682 i Altona m. skrpr. Valentin Fliegenring dér (45), 2) m. skrpr. Hans Caspar Lange, Altona (133) og 3) 1712 m. garnisonsskrpr. Johann Christoph Fahner, Kbhvn. (44). Den sidste når endda s. å. at blive g. 2) m. skrpr.datter Dorothea Pflug (199a), der 1716 bliver g. m. natmester Frantz Mühlhausen, Kbhvn. (155) *f.* Johannes (54).
Hans Gottfried g. sig 2) 18.X.1676 m. Dorthe Andresdotter, Sæd. De får 8 børn (1677-89): 3 piger og 5 drenge.
53. **Geltzer**, Hans f. ?, d. 10.V.1683 i Tønder (skudt af skrpr. Vitus Wagner (282)).⁵⁶ Skrpr.knægt 1665-75 i Flensborg, 1675-83 i Tønder. G. 1663 m. kusinen Anna Catharina Geltzer (52a), der 1676 bliver g. 2) m. Erich Eberhard Asthusen (12). Hans får 4 børn (1672-81?): 2 piger og 2 drenge: *a-d. c.* Hans Christian (55) bliver skrpr. *d.* Maria, f. ?, begr. 15.XII.1699 i Odense, St. Knud., bliver g. m. skrpr. Jochum Wagner, (283), der g. sig 2) m. skrpr.datter Lisbeth Liebeknecht (140d). Hun g. sig 2) 1713 m. skrpr. Christian Möller, Odense, (183), der 1748 g. sig m. Anna Cathrine Pedersdotter og 1757 g. sig 3) m. skrpr.datter Christiane Marie Suhr (270b). 1770 g. sidstnævnte sig m. skrpr. Augustin Stengel, Odense (255), der slutter rækken af ægteskaber ved at g. sig 2) m. Mette Wemmenhøi.
54. **Geltzer**, Johannes, f. 31.III.1672 i Tønder, d. 15.VII.1736 i Sæd. Dr. chirurgiae fra Kiel's universitet.⁵⁷ G. 23.VII.1699 i Sæd m. Marina Hansdotter, d. smst. 28.V.1733. De får 9 børn (1700-18): 7 piger og 2 drenge.
55. **Geltzer**, Hans Christian, f. 20.X.1679 i Tønder, d. 1730. Skrpr. 30.X.1727-30 for Langeland og Ærø (tidl. Graasten len). Boer i Klausebølle/Langeland. G. 1) m. Mar-

- grethe Elisabeth N.N., f. 1680, begr. 1707. 3 børn (1704-06): 1 pige og 2 drenge. Hans Christian g. sig 2) m. skrpr.datter Marie Bröchner (32c), der tidl. har været g. m. en N.N., og får 7 børn (1708-21): 3 piger og 4 drenge, hvor Hans (56) og Jürgen Eberhard (58) bliver skrpr. Til slut g. Hans Christian sig 3) 3.X.1727 i Nykjøbing F. m. skrpr.datter Elisabeth Stengel (252g).
56. **Geltzer**, Hans, f. 1710. Skrpr. 1730-32 i Klausebølle/Langeland. G. 1) m. N.N. og g. 2) 1.VIII.1732 i Nykjøbing F. m. Karen N.N.
57. **udgår.**
58. **Geltzer**, Jürgen Eberhard, f. 1714 i Øster Brejninge/Ærø, begr. 14.IV.1764 i Rønne/Bornholm. Skrpr. 1.VII.1750-64 i Rønne.
59. **Goerdeler**, Augustus, f. ?, begr. 4.V.1617 i Lübeck. Skrpr. 1590-1617 smst. G. m. Elsa-be N.N. De får 3 piger: *a-c*, hvor *a*. Eva bliver g. 1) 24/31.X.1641 m. skrpr. Erhard Koch, Kbhvn. (118) og 2) m. natmester Jørgen Schlegel, Kbhvn. (230), der senere bliver g. m. skrpr. datter Anna Maria Conrad (122f). *b*. Catharina, f. ?, begr. 23.VII.1703 på Fehmarn, der 10.I.1639 bliver g. m. skrpr. Andreas Stengel, Burg/Fehmarn (250). Og *c*. Margaretha bliver g. 11.VIII.1639 m. skrpr. knægt Caspar von Greven, Lübeck.
60. **Giörtler**, Philipp, f. 1719, begr. 1.I.1765 i Bergen/Norge, Kors Kk. Fra 17.X.1753-65 medhjælper hos skrpr. J.H. Helmschläger Bergen⁵⁸ (67). Fra 1761 virker han som legitimeret chirurg smst.⁵⁹
G. 1) 17.X.1756 i Bergen m. Margaretha Franzdotter Wulff og 2) m. Friderica Margrethe Schiöler. De får i årene (1760-70?): 2 piger og 1 dreng, der dør tidl.
61. **Gutschlag**, Gottfried, f. ?, begr. 19.IV.1746 i Ribe. 1743-46 skrpr. i Ribe G. 23.V.1730 i Fredericia m. skrpr.datter Maria Wagner (284c). De får 1 pige *a*. Maria, der bliver besvangret af skrpr.knægt Christian Møller (184) og 1 dreng.
Maria f. Wagner bliver g. 2) 22.VI.1748 m. Hans Jensen Nexø.
62. **Hansen**, Christian, f. ?, begr. 9.VIII.1686 i Helsingør.
Skrpr. 1669-86 for Frederiksborg og Cronborg amt.⁶⁰ Lægekyndig.⁶¹ G. 1) 1668 i Helsingør m. Valborg Rasmusdotter, f. ?, begr. 7.XI.1679 smst. De får (1681-82): 1 pige og 1 dreng. Han g. sig 2) 7.VII.1680 smst. m. Maria Wernersdotter, f. 1649, begr. 10.X.1713 i Helsingør, St. Olai Kk. Hun bliver 1.II.1687 g. m. skrpr. Frantz Mühlhausen, smst. (147), som med kgl. bevilling dermed kan få embedet. De får datteren Rebecca, db. 21.III.1688 i Helsingør, begr. 31.VII.1711 smst., St. Olai Kk., der bliver g. m. skrpr. Christian Matthias Fliegenring (46), som g. sig 2) m. skrpr.datter Sarah Kristine Conrads (123h).
63. **Helmschläger**, Hans Bendix, f. ca 1650, begr. 21.I.1725 i Itzehohe. Skrpr. 1686-1725 i Itzehohe, fra 1724 tillige i Segeberg.
G. 1) m. skrpr.datter Anon. Meyer, Itzehohe (144a) og 2) m. Catharina Elisabeth N.N., der senere g. sig m. 14.X.1726 m. Monsieur Christian Seebach. Hans Bendix får 7 børn (1680?-96): 4 piger og 2 drenge samt 1 anon.barn: *a-g*. *a*. Anna Dorothea, f. ?, begr. 20.V.1722 i Glückstadt, der 1695 bliver g. m. skrpr. smst Gottfried Hennings (68). Han har inden været g. i 1692 m. Magdalene Möller (161d). *b*. Christina Abel(one), der 17.V.1702 bliver g. 1) i Itzehohe m. skrpr. Bartholomæus Pflug, Slesvig (201) og 2) 20.IX.1719 i Slesvig m. skrpr. dér Christian Polster (213). *f*. Hans (67) bliver skrpr.
64. **Helmschläger**, Hans f. ?, d. 1666 i Lüneburg. Skrpr. 1663 smst. G. m. skrpr.datter Dorothea Scheermesser (229b), der 1) har været g. m. skrpr. dér Hans Benedikt Kücken (128) og 3) 16.VI.1667 bliver det smst. m. skrpr. Quirinus Flohr (46). Hans får i årene 1663-65 *a*. Sabina Dortha, f. ?, begr. 28.VIII.1719 i Grabow, der bliver g. m. skrpr.

- dér Christian Bockenhäuser (-1713), Grabow, og *b.* Hieronymus (65), der bliver skrpr.
65. **Helmschläger**, Hieronymus, db. 30.V.1665 i Lüneburg, begr. 8.I.1706 i Stade. Skrpr. 1688-1706 i Stade. G. m. Margrethe Elisabeth N.M., der tidl. har været g. m. skrpr. Hans Heinrich Meyer, Glückstadt (145). Han – til gengæld – har inden været g. m. skrpr.datter Gertrud Beseler (21f), som inden 1654 er blevet g. 1) m. skrpr. Christian Asthusen, Glückstadt (7) og 3) i 1695 bliver g. m. skrpr. Hans Pflug, Lütjenburg (202). Hieronymus får 4 børn (1689-96): 1 pige og 3 sønner: *a-d*, hvoraf *d.* Clement Christian, db. 3.II.1696 klarer at blive barber. Laugsvæsenet har givet efter iflg. forordningen af 1685.
66. **Helmschläger**, Paul, f.? Skrpr. 1677-91 i Glückstadt. G. 1) m. Anna Margrethe N.N., der tidl. har været g. m. skrpr. dér Wulff Hinrich Deutschmann (39). G. 2) 1.IX.1690 i Husum m. skrpr.datter Magdalene Möller (161d), der siden bliver g. m. skrpr. Gottfried Hennings, Glückstadt (68).
67. **Helmschläger**, Johann Heinrich, f. 1684, begr. 26.IV.1760 i Bergen/Norge. Skrpr. knægt 1717 hos Augustus Höcker, skrpr. i Bergen 1721-53 (96). Lægekyndig.⁶² G. 1) m. Elisabeth Reiff, f. 1760, d. 1753/54 i Bergen. G. 2) m. Catharine Hansdotter. Får i (1725-30?): 2 piger, hvor *a.* Anna Margrethe Dorothea, f. 1725, d. 9.IV. og begr. 18.IV.1801 i Kbhvns. Trinitatis Kk. bliver g. 1) m. garnisonsskrpr. dér Nicolaus Hans Barthold Pflug (207), og i 1749 g. 2) m. skrpr. Christian Oswald, Kbhvn. (195).
- 67A. **Helmschläger**, Hans, db. 21.X.1693 i Itzehohe, begr. 6.VII.1727 smst. Skrpr. 1724 i Segeberg, 1724-27 i Itzehohe. G. 18.VI.1725 i Itzehohe m. skrpr.datter Ursula Dorothea Flohr (48g), der tidl. har været g. 1) 1712 m. skrpr. Martin Möller, Segeberg (187) og 2) 1724 m. skrpr. Jürgen Schreiber (-1724) dér. Gennem sit ægteskab med Ursula Möller, f. Flohr, får Hans de tre stedbørn (1715-19): 2 piger og 1 dreng: *a-c.* Anna El-sabe, db. 31.XII.1719 i Segeberg, d. 10.XI.1797 i Oldenburg/Holsten. G. 1) 1.VII.1738 m. skrpr. Gottfried Jeltzer, Oldenburg/Holsten (112), og 2) 19.IV.1748 m. skrpr. smst. Joachim Christian Untermann (1725-98).
68. **Hennings**, Gottfried, f. ?, begr. 1.XII.1719 i Glückstadt. Skrpr. 21.XI.1691-1719 dér, og fra 16.VII.1706-11 skrpr. i Altona og Pinneberg. G. 1) 9.II.1692 i Glückstadt m. skrpr. datter dér Magdalene Möller (161d), som 1.IX.1690 er blevet g. m. skrpr. Paul Helmschläger (66). 2 børn (1692-93): 1 pige og 1 dreng: hvor pigen Anna Dorothea, db. 20.XI.1693 i Glückstadt, d. 20.V.1723 smst., bliver trolovet m. skrpr. smst. Johann Hinrich Coblentz (117), men dør før ægteskabets indgåelse. Gottfried bliver g. 2) 8.X.1695 i Itzehohe m. skrpr.datter dér Anna Dorothea Helmschläger (63a). De får 8 børn: 3 piger og 5 drenge: *c-j*, hvor *i.* Gottfried (73) bliver skrpr.
69. **Hennings**, Hans Jürgen, db. 27.II.1664 i Stendal, d. 14.XII.1744 smst. Skrpr. i Stendal. G. 9.X.1695 smst. m. (formentlig skrpr.datter?) Anna Regina Eichenfeld. 10 børn (1696-1721); 4 piger og 6 drenge: *a-j.* *a.* Johann Martin (74), *b.* Caspar Gottfried (75), *d.* Johann Christian (76), *e.* Caspar Daniel (77) og *f.* Johann Georg (78) bliver alle skrpr., mens søsteren *i.* Anna Regina, db. 10.IV.1716 i Stendal bliver g. m. skrpr. Johann Carl Hennings (79a).
70. **Hennings**, Joachim Christian. Skrpr. 1698-1702 i Stettin. G. m. Catharina Dorothea Kedener (skrpr.datter fra Wittenburgskrpr. familie ?), der siden g. sig m. skrpr. Georg Reuter (1702-38), Stettin. 2 drenge: *a.* Martin (79) og *b.* Caspar (80).
71. **Hennings**, Franz Wilhelm, db. 24.VII.1695 i Lüneburg, begr. 3.III.1772 i Hamburg.⁶³ Skrpr. 1722-44 samt chirurg i Hamburg; har samtidig boddelhvervet i Itzehohe, Ber-

gedorf og Flensburg. Efterlader formue på 50.000 Mark. G. 1) 13.IX.1722 i Hamburg m. skrpr.datter Catharina Dorothea Möller (171b), som tidl. har været g. m. skrpr. Ismael Asthusen IV (13) dér. Han selv har inden da været g. m. skrpr.datter Salome Pickel (210a). 10 børn (1723-40): 4 piger og 6 drenge: *a-j*. *a*. Joachim Wilhelm (81), *b*. Eberhard Martin (82), og *e*. Johann Friedrich (83) bliver alle skrpr. Søstrene *d*. Margrethe Dorothea, db. 29.X.1728 i Hamburg, bliver g. m. skrpr. Franz Johann Lamprecht (1728-), Trittau, *f*. Anna Catharina, db. 14.V.1733 i Hamburg, d. 3.VII.1809 i Itzehohe, bliver 9.II.1758 g. m. skrpr. dér Johann Christoph Hoscheroth (103). Han har inden været g. m. skrpr.datter Engel Dorothea Pickel (211c), der selv inden 23.X.1750 var blevet g. m. skrpr. Joachim Wilhelm Hennings (81). *i*. Johanna Elisabeth, db. 31.V.1738 i Hamburg, begr. 7.I.1799 smst., bliver 1767 g. 1) m. skrpr. dér Hans Jürgen Hennings (87) og 2) m. skrpr. dér Georg Philipp Wilhelm Hennings (1741-1810), der g. sig 2) 9.VI.1748 i Hamburg m. Anna Catherine Hedwig Sievers. Hun har været g. 1) m. Franz Wilhelm Flebbe.

Franz Wilhelm (Hennings) bliver g. 2) m. N.N. og de får 8 børn (1742-58): 3 piger og 5 drenge: *k-r*! *p*. Albert Christoph (84) bliver skrpr. Søsteren *q*. Anna Elisabeth, db. 25.I.1757 i Hamburg, hvor hun 18.IX.1774 bliver g. m. Tobias Friedrich Bluhm, der er chirurg smst. – en tidlig social accept! 3) bliver Franz Wilhelm g. m. Anna Margrethe N.N., der 18.IX.1774 smst. g. sig m. Peter Henrichsen, forhen ligbærer hos hendes tidl. gemal – til gengæld en social deroute!

72. **Hennings**, Ismael Martin, db. 2.X.1709 i Lüneburg, begr. ?XII.1741 i Hamburg. Skrpr. 1735-41 i Itzehohe. Afskediget.

G. 1) 17.X.1735 i Bardowich m. Anna Magdalene N.N., f. 1716/17, begr. 16.V.1770 i Itzehohe. Hun g. 1) m. skrpr. dér Gottfried Hennings (73). Ismael Martin g. 2) m. Anna Margrethe Dorothea Bachmann.

73. **Hennings**, Gottfried, db. 1.XII.1710 i Itzehohe, begr. 10.I.1735 smst. Skrpr, dér 1727. G. i Glückstadt m. Anna Magdalene N.N., der g. 2) i 1735 m. skrpr. Ismael Martin Hennings (72).

74. **Hennings**, Johann Martin, f. 24.VII.1696 i Stendal. Skrpr. 1721-30 i Neubrandenburg, 1740-48 i Salzwedel. G. nov./dec. 1721 m. skrpr.datter fra Neubrandenburg Catharina Elisabeth Mühlhausen. I årene (1722-30): 2 piger og 2 drenge: *a-d*, hvor *a*. Johann Martin (85) bliver skrpr.

75. **Hennings**, Caspar Gottfried, db. 10.IV.1698 i Stendal, begr. 6.XII.1768 i Mölln. Skrpr. og bøddelejer 1729-31 i Altona og Pinneberg.

G. 6.XI.1721 i Mölln m. skrpr.datter Maria Hoffmann (1702-61) fra Altona. 6 børn (1725-36): 3 piger og 3 drenge: *a-f*. *a*. Joachim Michael Marquard (86), *c*. Hans Jürgen (87) og *e*. Johann Christian (88) bliver alle skrpr.

76. **Hennings**, Johann Christian, db. 18.XI.1703 i Stendal, d. 2.X.1770 smst. Skrpr. før 1733 i Salzwedel, siden i Seehausen, fra 1740 i Stendal. G. 13.XI.1727 i Wolfenbüttel g. m. skrpr.datter derfra Catharina Margaretha Kannenberg (1708-88), der g. sig 2) m. skrpr. Johann Christian Hennings (89). Johann Christian får 8 børn (1729-48): 5 piger og 3 drenge: *a-h*. *d*. Johann Christian (88) bliver skrpr. Søstrene *a*. Anna Maria, f. 14.I.1729 i Salzwedel, d. 29.II.1760 i Glückstadt, bliver 1750 g. m. skrpr. Joachim Hennings (86), *e*. Charlotte Margaretha, db. 9.XII.1738 i Seehausen gifter sig 1769 m. skrpr. Carl Peter Jeltzer (113), *f*. Esther, f. 1741 i Stendal, gifter sig 20.VI.1780 m. skrpr. Joachim Nathanael Hennings, Schwin. g. Carl Christian Wilhelm (90) bliver skrpr., og søsteren *h*. Sophia Hedwige f. 23.V.1748 i Stendal, begr. 1.II.1785 i Lübeck, bliver 1764 g. m. skrpr. Johann Christian Hennings (88).

77. **Hennings**, Caspar Daniel, f. 21.IV.1706 i Stendal, d. 6.XI.1741 i Glückstadt. Skrpr. 1730-42 i Glückstadt – og tilbyder 200 + 200 rdlr til genopbygning af københavnske kirker for at opnå et embede som garnisonsskrpr. ved Kgl. Livregiment til Fods i Glückstadt. Får det dog ikke. Trolovet m. skrpr.datter Anna Dorothea Hennings (68*b*), men hun dør før ægteskabets indgåelse. G. 22.IX.1730 smst. m. Abel Wulff, husmandsdatter fra Collmar, der har været g. 1) m. skrpr. Johann Hinrich Coblentz, Glückstadt (117). 3 børn (1731-37): 2 piger og 1 dreng: *a-c*, hvor *c*. Anna Dorothea, db. 6.V.1737 i Glückstadt, d. 20.II.1786 i Pernau, bliver g. m. skrpr. Johann Gottfried Wittig, Pernau.
78. **Hennings**, Johann Georg, db. 5.VIII.1708 i Stendal, begr. 5.IV.1771 i Ribnitz. Skrpr. 1734-67 i Rostock. Særdeles from personlighed. Berømt for at have gennemført halshugning af to stående personer med succes.⁶⁴ G. 27.V.1737 i Rostock m. skrpr. datter Anna Catharina Eichenfeld (1707-?) fra Crivitz. Hun har tidl. været g. m. skrpr. Erhardt Schmidt (1705-34), Rostock. De får en datter Dorothea Elisabeth, db. 1.I.1742 i Rostock, der bliver g. m. skrpr. Carl Christian Wilhelm Hennings (1745-1817), Rostock (90).
79. **Hennings**, Martin, f.?, d. 1739 i Stettin. Skrpr. 1722 i Perkun, 1723-28 i Stettin, 1728-32 i Berlin, 1737 igen i Perkun og fra 1738-46 atter i Stettin. Virksom som læge og bandagist – berømt for sine korsetbehandlinger, bl.a. af prinsesse Sophia Augusta af Anhalt, den senere kejserinde Catharina II af Rusland i hendes barn- og ungdom. G. m. skrpr.datter Catharina Sophia Stoeff (1696-), Frankfurt a.d. Oder. 4 børn (1720-39): 2 piger og 2 drenge: *a-d*, hvor *a*. Johann Carl bliver skrpr. 1738-44 i Stettin, senere i Wismar, og g. m. Anna Regina Hennings (69*i*).
80. **Hennings**, Caspar. 1702 skrpr. i Stettin.
81. **Hennings**, Joachim Wilhelm, db. 10.VI.1723 i Hamburg, d. 31.XII.1754 i Itzehohe. Skrpr. 1750-52 i Itzehohe. G. 23.X.1750 i Kiel m. skrpr.datter Engel Dorothea Pickel (21*lc*) derfra 2 børn (1751-54): 1 dreng og 1 anon.
82. **Hennings**, Eberhard Martin, db. 26.I.1725 i Hamburg, d. 4.III.1775 i Flensburg. Skrpr. 1758-75 i Flensburg, hvor han i skrivelser anføres som den »ærlige« G. 15.IX.1758 i Oldeslohe m. skrpr.datter Barbara Dorothea Stoeff (267*d*). 5 børn (1759-66): 3 piger og 2 drenge.
83. **Hennings**, Johann Friedrich, db. 13.VII.1731 i Hamburg, d. 1.VII.1788 i Bergedorf. Virker som chirurg i Hamburg i 1760, men økonomien tvinger ham 1761 til atter at genoptage tidl. skarprettervirke, fra 1761 i Lüneburg og fra 1762-65 i Hamburg og Bergedorf! G. 27.VII.1760 i Lüneburg m. skrpr.datter Johanna Sophia Kühne (131*a*). 6 børn (1761-76): 4 piger og 2 drenge: *a-f*. *a*. Franz Johann Wilhelm, f. 30.III.1761 i Lüneburg. Skrpr. i Bergedorf, g. 8.VIII.1794 dér m. Sophia Margaretha Hasselfeld (1766-1815) fra Bergedorf.
84. **Hennings**, Albert Christoph, db. 1.V.1754 i Hamburg, begr. 16.X.1787 smst. Skrpr. før 1767 i Wittenburg, fra 1767-87 i Hamburg.⁶⁵ G. 7.VIII.1783 i Wittenburg, m. skrpr.datter derfra Margaretha Sophia Witte (1760-). Får (1784): 2 drenge.
85. **Hennings**, Johann Martin, db. 8.XI.1722 i Neubrandenburg, d. 1755 i Salzwedel. Skrpr. 1748-69 i Salzwedel og Seehausen.
86. **Hennings**, Joachim Michael Marquard, db. 1.I.1725 i Altona, d. 7.IX.1767 i Hamburg. Skrpr. 1750-64 i Glückstadt, fra 1764-67 i Hamburg. G. 6.X.1750 i Stendal m. skrpr.datter Anna Maria Hennings (76*a*).

87. **Hennings**, Hans Jürgen, db. 29.V.1727 i Altona, d. omkr. 1798. Skrpr. 1787-98 i Hamburg. G. smst. 15.XI.1767 m. skrpr.datter Johanna Elisabeth Hennings (71i), der g. sig 2) m. skrpr. Georg Philipp Wilhelm Hennings (1741-1810), skrpr. 1777-80 i Hamburg, 1780-85 i Flensborg. f. Hinrich Jacob Theodor (1803-30) skrpr. 1822-30 i Hamburg.
Hans Jürgen får en datter Margaretha Eleonora, db. 3.II.1769 i Hamburg, d. 25.IX.1839 i Altona, der 1789 bliver g. m. skrpr. Hinrich Martin Hoscheroth, Itzehohe (104).
88. **Hennings**, Johann Christian, f. 26.I.1735 i Mölln, d. 26.VI.1819 i Bleckede. Opr. skrpr.knægt i Stendal, fra 1764 skrpr. i Lübeck, fra 1769 i Mölln, og fra 1790-96 i Barghorst. G. 16.X.1764 i Stendal m. skrpr.datter Sophia Hedwige Hennings (76h). 8 børn (1765-84): 5 piger og 3 drenge: a-h. b. Anna Sophia Christiane, db. 30.V.1767 i Lübeck, d. 10.XII.1841 i Bleckede. G. m. skrpr. Jacob Andreas Kücken (1770-1844), Artlenburg (130g) d. August Dietrich Otto (1771-1816), skrpr. 1793 i Mölln, 1801-16 i Lübeck. G. 17.I.1800 i Bleckede m. skrpr.datter derfra Magdalena Dorothea Carolina Kücken, f. 15.VI.1768, d. 10.II.1802 i Mölln.
89. **Hennings**, Johann Christian, db. 16.XI.1734 i Seehausen, d. 11.XII.1700 i Stendal. Skrpr. 1770-99 i Stendal. G. m. skrpr.datter Catharina Margrethe Kannenberg (1708-86), Wolfenbüttel, der 1727 bliver g. 1) m. skrpr. Johann Christian Hennings (76).
90. **Hennings**, Carl (Christian) Wilhelm f. ?XII.1745 i Stendal, d. 22.VI.1817 i Rostock. Skrpr. 1767- i Rostock. G. m. skrpr.datter Dorothea Elisabeth Hennings (78a). 6 børn (1768-79): 2 piger og 4 drenge.
91. **Hennings**, Johann Heinrich, f. 1705 i Lüneburg som søn af skrpr. dér Caspar Hennings (-1785/86) og skrpr.datter Elsabe Dorothea Helmkamp (1725-), Dannenberg, d. 1.V.1780 i Rendsborg.
Skrpr. (Generalgevaldiger) 1741 i den danske Armé, senere stads- og garnisons-skrpr. i Rendsborg, 1744-62 skrpr. i Hamburg.
G. m. Margaretha Dorothea Kirchner, f. 1708(?), d. 19.III.1808 i Rendsborg. 6 børn (1740-54): 4 piger og 2 drenge: a-f, hvor a. Catharina Sophia, f. ?, d. 29.IV.1767, bliver 7.VII.1764 g. m. barber og chirurg Martin Ullrich Wichmann, Wilster, mens b. Franz Wilhelm (92) bliver bataillonschirurg.
92. **Hennings**, Franz Wilhelm, db. 20.XI.1741 i Altona, d. 28.VII.1806 i Rendsborg. Bataillonskirurg i Rendsborg. G. 20.VIII.1774 dér m. Anna Thomsen.
93. **Höcker**, Hans. Skrpr. 1625-1646 i Aarhus. G. m. N.N. 1 søn: Johannes Herman (94).
94. **Höcker**, Johannes Herman, f. ?, begr. 29.V.1690 i Aarhus Vor Frue Kk. Skrpr. 1660-86 i Aarhus. Er 1686 involveret i Anne Sørensdotter's trolddomssag og i Jørgen Arenfeldt's torturmishandlinger på Rugaard.⁶⁶ G. m. N.N., de får 2 drenge Hans Heinrich (95) og Augustus (96).⁶⁷
95. **Höcker**, Hans Heinrich, f. ?, d. 1716 i Aarhus. Skrpr. 1701-05 i Randers, fra 12.X.1705-16 i Aarhus. Skriver digt til (195g)'s Bryllup i 1787.⁶⁸
96. **Höcker**, Augustus, f. ?, begr. 17.I.1721 i Bergen/Norge, Dom Kk. Skrpr. fra 2.VI.1689-1721 i Bergen, søger 1710 chirurgembede.⁶⁹ G. 1) m. Dorthe Rasmusdotter Goes, f. i Thisted/Jyll., d. 1702 i Bergen, og 2) m. sin forgænger's datter Barbara Cordt (126b).
97. **Hoffmann**, Johann Conrad, f. 1723, d. 13.I.1790 i Altona. Skrpr. 1749 i Kristianssand/Norge, 1761 i Altona og Pinneberg. Lægekyndig.⁷⁰ G. 25.IX.1761 i Altona m. skrpr.datter Catharina Dorothea Elisabeth Witte, datter af skrpr. Johann Christoph Witte, ansat 1779-80 i Kristianssand.⁷¹ Får i årene (1763-67): 3 drenge: a-c, hvor a. Johann Christian (98) og c. Friedrich Georg Andreas (99) bliver skrpr.

98. **Hoffmann**, Johann Christian, db. 1.IV.1763 i Altona. Barberchirurg i Kbhvn.,⁷² fra 1.III.1799 skrpr. i Altona og Pinneberg! Det sidste gav endnu på denne tid bedre indtægter end chirurggæringen! Sml. nr. (83)'s tilsvarende hændelse.
99. **Hoffmann**, Friedrich Georg Andreas, db. 30.X.1767 i Altona, d. 7.IX.1798 smst. Skrpr. 1790-98 i Altona. G. 14.III.1794 i Itzehohe m. skrpr.datter Johanna Sophia Dorothea Hoscheroth (103e), der bliver g. 2) 26.I.1801 i Altona m. lejekusk dér Johann Friedrich Helmundt.
100. **Holm**, Johannes, f. ?, d. før 1804. Skrpr. før 1790 i Nykjøbing F. G. m. skrpr.datter Christiane Salome Ingermann (105g). 2 drenge: a. Niels (101) og b. Søren (102).
101. **Holm**, Niels Johansen, f. ?, d. før 1814. Opdraget hos skrpr. Johann Ingermann (106). Skrpr 1804-08 for Lolland/Falster. G. 19.I.1791 i Nykjøbing F. m. rytterofficersdatter Anna Birgitte Buchwald, f. 1762, d. 3.IV.1840 smst., sml. (102)'s hustru. 8 børn (1791-1814): 2 piger og 5 drenge og en dødfødt: a-h, hvor e. Johann Gottfred, db. 22.VII.1803 i Nykjøbing F, søger forgæves skrpr.embede 1728 i Kbhvn.
102. **Holm**, Søren Johansen. »Forrige« skrpr. – før 1814 i Kroghave/Nykjøbing F. G. m. svigerinde, Rebekka Margrethe Buchwald uægte datter af rytterofficer ved Slesvigske Regiment.
103. **Hoscheroth**, Johann Christoph, f. 8.XI.1722 i Bochenem, d. 6.I.1786 i Itzehohe, hvor skrpr. 1755-86. G. 1) m. skrpr.datter Engel Dorothea Pickel (211c), der har været g. 1) 23.X.1750 i Kiel m. skrpr. Joachim Wilhelm Hennings (81). G. 2) 9.II.1758 i Hamburg m. skrpr.datter Anna Catharina Hennings (71f). 5 børn (1759-69): 3 piger og 2 drenge: a-e. b. Hinrich Martin (104) bliver skrpr. e. Johanna Sophia Dorothea, f. 24.V.1769 i Itzehohe bliver 14.III.1794 g. m. skrpr. Friedrich Georg Andreas Hoffmann (99).
104. **Hoscheroth**, Hinrich Martin, db. 15.II.1761 i Itzehohe, d. 3.IX.1820 i Altona. Skrpr. 1786-89 i Itzehohe, 1789-1819 i Flensborg, 1819-20 i Altona. G. 1789 m. skrpr.datter Margaretha Eleonora Hennings (87a). 7 børn (1796-1840): 3 piger og 4 drenge: a-g, hvor a. Johanna Wilhemine Theresia, f. 18.V.1796 i Hamburg, d. 1.IX.1853 Altona bliver g. m. skrpr.søn skrpr. Johann Jacob Döring (1793-1863), Altona. Deres søn Jacob Ferdinand (1831-85) bliver dyrlæge i Ottensen.
105. **Ingermann**, Johann Paulli, f. ?, d. 1754. Skrpr. 1732 i Nykjøbing F. Beboer skrpr.boligen Kroghave i Nykjøbing F. G. 1732 m. skrpr.datter Anna Maria Puhon (214d). Han og særligt hun er lægekyndige.⁷³ 7 børn (1723-41): 4 piger og 3 drenge: a-g. a. Dorothea Elisabeth, f. 1723, begr. 19.IV.1781 i Nykjøbing F., bliver g. 30.X.1754 m. skrædder Bertel Gottfried Mühlhausen (151b). b. Johann Gotfred (106) bliver skrpr. g. Christiane Salome, db. 27.I.1741 i Nykjøbing F. bliver g. m. skrpr. Johannes Holm (100).
106. **Ingermann**, Johann Gotfred, f. 1732 i Nykjøbing F., d. 16.V:1804 i Roskilde. Skrpr. 1760-77 i Nykjøbing F., 1777 i Roskilde samt Frederiksborg og Kalundborg amter. G. 6.VIII.1777 (kgl. bevilling) i Roskilde m. Anna Marie Christiansdotter Berg, f. 1751(?). Hun er lægekyndig, får 1759 bevilling til at behandle kirurgiske tilfælde, når der ingen »chirurg« er ved hånden. Den stedlige stadschirurg, dr. Varchau (-1774) forbydes det endda at føre proces mod hende. Jeltzer, se også: Geltzer.
107. **Jeltzer**, Vitus, f. ?, begr. 2.V.1661 i Flensborg. Skrpr. -1661 i Flensborg. G. m. Maria N.N. 4 børn (1645?-55): 2 drenge og 2 anon.; a-d. a. Hans (108) og b. Gottfried (109) bliver skrpr.

108. **Jeltzer**, Hans, = (53).
109. **Jeltzer**, Gottfried, f. ?, begr. 20.X.1675 Skrpr. 1654 i Flensburg.⁷¹ G. m. Maria N.N., der g. sig 2) m skrpr. 1676-87 i Flensburg Johann Friedrich Scheermesser (1654) fra Lüneburg. 7 børn (1667-75): 3 piger og 3 drenge og et anon.
110. **Jeltzer**, Vitus, f. ca. 1668 i Oldenburg/Holsten, d. 3.IX.1730 smst. Skrpr. smst. Samlever u f. ægteskab m. Engel Wilhelmi, begr. 22.VIII.1729 i Bergedorf. Hun g. 1) m. skrpr. Gottfried Querngester (-1734), Meldorf. Han har været g. 1) m. N.N. og 2) 2.X.1732 m. Elisabeth Sophie Pedersen, Meldorf.
7 børn (1687-1701: 4 piger og 3 drenge: *a-g. b.* Johann Carl (111) bliver ligesom *f.* Gottfried (112) skrpr. *d.* Maria Magdalena, db. 1.II.1694 i Oldenburg/Holsten, bliver 14.XI.1710 g. 1) m. skrpr. Gottfried Soltwedel, Rendsborg (244) og 2) 31.VIII.1731 m. skrpr. Philipp Möller smst. (173). *e.* Anna Dorothea, db. 31.VII.1696 i Oldenburg/Holsten, bliver g. m. skrpr. Christian Albrecht Pickel, Kiel (211), der g. sig 2) m. Anna Lucia N.N. og 3) m. skrpr.datter Margaretha Alheit Möller (170b). *g.* Margarethe Elisabeth, db. 2.IX.1701 i Oldenburg/Holsten, begr. 13.XII.1737 i Borby, g. 4.VII.1729 m. skrpr. Lorenz Röseler, Oldenburg/Holsten (224).
111. **Jeltzer**, Johann Carl, db. 7.XI.1689 i Oldenburg/Holsten, begr. 8.XI.1750 i Gadebusch, hvor skrpr. G. 19.VI.1715 m. skrpr.datter Christina Flohr, Gadebusch (48f), der inden har været g. 1) 12.IX.1710 m. skrpr. Hans Hermann Möller, Neumünster (181), og 2) 30.V.1714 m. skrpr. Johann Caspar Kruse, Gadebusch (127). I årene (1715-20): 4 drenge.
112. **Jeltzer**, Gottfried, f. 28.VIII.1698 i Oldenburg/Holsten, begr. 18.II.1746 smst. Skrpr. dér. G. 1) 1.VII.1738 smst. m. skrpr.datter Anna Elsabe Möller (187c), der g. sig 2) m. skrpr. smst. Joachim Christian Untermann (1725-98).
Gottfried har en søn (1739): Carl Peter (113).
113. **Jeltzer**, Carl Peter (Erdmann), db. 3.V.1739 i Oldenburg/Holsten, d. 1788(?). Skrpr. 1760-88 i Dannenberg. G. 1) m. Catharina Ursula Schmidt, og 2) 14.III.1769 i Stendal m. skrpr.datter Charlotte Margaretha Hennings (76v). 2 børn (1761-63): 1 pige og 1 dreng.
114. **Jon**, Mester. Skrpr. 1616-50 i Christiania/Norge. G. m. N.N. Børn: 2 drenge: *a.* Peder (115) og *b.* Jacob (116) bliver skrpr.
115. **Joensen**, Peder. Skrpr. 1651-54 i Christiania/Norge.
116. **Joensen**, Jacob. Skrpr. smst. 1660-80.
117. **Coblentz**, Johann Hinrich, f. ?, d. ?I.1730 i Glückstadt. Skrpr. 1719-30 smst. Troløvet m. skrpr.datter Anna Dorothea Hennings (68b), men hun dør 20.V.1723 – før ægteskabets indgåelse. Johann Hinrich bliver derefter g. m. indsidderdatter fra Collmar Abel(one) Wulff, f. 17.IX.1696 dér og d. 3.VI.1752 i Glückstadt. Hun g. sig 2) m. skrpr. Caspar Daniel Hennings, Glückstadt (77). 4 børn (1725-29): 3 piger og 1 dreng.
118. **Koch**, Erhard, f. ?, d. 29.VI.1659, begr. Kbhvns St. Petri, hvor hans gravrelief (opsat af enken 20.IX.1659) endnu sidder i kirkegårds-muren ud mod Nørregade, sml. note 202. Skrpr. 1641-46 og 1653-56 i Kbhvn. foruden at være natmester. Det er Koch, der på Christian IV's ordre griber ind med tortur af troldkone Maren Splid.⁷⁵ G. 24/31.X.1641 i Lübeck m. skrpr.datter Eva Goerdeler (59a), der g. sig 2) m. natmand Jørgen Schlegel (230). Han g. sig 2) m. skrpr.datteren Anna Marie Conrad (122).
3 børn (?-?): 2 piger og 1 dreng: *a-c. a.* Elisabeth (Lisbet) g. sig 14.V.1649 m. skrpr. Johann Niemand, Randers (190). *b.* Ernst (119) bliver skrpr. og *c.* Barbara, f. ?, begr. 28.III.1691 i Husum/Sdr. Jyll. bliver g. m. skrpr. Johann Philipp Möller, Mölln (161).

119. **Koch**, Ernst, f. ?, d. 1673 i Roskilde. Skrpr. og natmester 1649-73 i Roskilde, 1664-71 tillige for Frederiksborg amt. G. 1) m. N.N. og 2) 6.VI.1654 i Husum m. skrpr.datter Elisabeth Möller (159i). Hun g. sig 2) 8.X.1673 m. skrpr. Andreas Liebeknecht, Kbhvn. (140). der bliver g. 2) 7.III.1679 i Roskilde m. skrpr.datter Margaretha Conrad (122a). 5 børn (1654?): 2 piger og 3 anon.: *a-e. c.* Magdalene, f. ?, begr. 21.III.1712 i Ahrensbo, bliver g. 8.V.1688 i Husum m. skrpr. Lorenz Röseler, Slesvig (223).
120. **Köllner**, Hans Barthold. 11.X.1697⁷⁶-99 natmand i Kbhvn. Sælger 13.XI.1699 sit hus i Rigersgade matr nr. 459, sml. nr. (153) til sin eftermand som natmand: Hans Caspar Lange (133). 1701-04 skrpr. i Altona, hvor han i april 1704 afskediges på gr. af gæld (3000 Mark). Hans 2 stedbørn: Frantz og Martha Mühlhausen (148b og 148c) bliver ved den lejlighed hjulpet af forannævnte Hans Caspar Lange (133). Hans Barthold g. sig m. natmesterdatteren Martha Schlegel (230a), der 1680 har været g. 1) m. skrpr. Jørgen Villum, Roskilde (279), og 2) m. natmanden Gottschalk Mühlhausen, Kbhvn. (148).
121. **Conrad (Conradt)**, Lorenz, f. ?, begr. 2.I.1665 i Lübeck. Skrpr. 1644-53 i Kbhvn.,⁷⁷ fra 1656 i Lübeck. Han halshugger 31.VIII.1644 admiral Peder Galt i slotsgården i Christian IV's påsyn og 11.VII.1651 den af ham inden hårdt torturerede og nu ved hals-hugningen stærkt berusede Dina Vinhofers.⁷⁸ Lægekyndig.⁷⁹
G. 1) 30.VI.1651 i Husum m. skrpr.steddatter Anna Möller (159a), og 2) 29.IX.1656 i Lübeck m. Elsabe Hoppe (-1688). Hun har været g. 2 gange inden: 1) 1641 m. skrpr. Hans Kræe, 1641-45 i Lübeck, dernæst 2) 1645 m. Wilhelm Fischer (-1656), skrpr. smst. 1645-56, og bliver det, efter Lorenz Conrad, 4) 29.VIII.1665 i Lübeck m. skrpr., chirurg og sår læge 1665-77 dér Christian Struck, hvis far havde været skrpr. i Dantzig.⁸⁰
122. **Conrad**, Jürgen, f. ?, d. 1670 i Nykjøbing F. Skrpr. 1655-56 i Sønderborg, fra 1656-70 i Nykjøbing F. Lægekyndig.⁸¹
G. 1) m. N.N. 1 pige (1647): Margaretha, f. 1647, begr. 9.I.1731 i Fredericia, hvor hun en årrække har boet hos datteren (140e). Er blevet g. 7.III.1679 i Roskilde m. skrpr. dér Andreas Liebeknecht (140).
Jürgen g. 2) 9.V.1655 i Sønderborg m. skrpr.datter Margaretha Beseler (21e), der selv bliver g. 2) m. skrpr. Borchard Stengel, Nykjøbing F. (252), som g. sig 3) m. skrpr.datter Anna Liebeknecht (140b).
6 børn (1656-69?): 3 piger og 3 drenge: *b-g. c.* Jørgen (123) og *d.* Joachim (124) bliver skrpr. *e.* Sara Christine, f. 1665 i Nykjøbing F., begr. 5.V.1713 i Nyborg/Fyn. G. 1) m. skrpr. i Nyborg/Fyn Nicolaus Philipp Bröchner (29) og 2) 21.XI.1710 m. skrpr. smst. Gottfried Mühlhausen (151). *f.* Anna Marie, f. ?, begr. 12.VII.1683 i Kbhvn.. St. Petri Kk. Hun g. sig m. natmester Jørgen Schlegel (230), der tidl. har været g. m. Eva Gørdeler (59a).
123. **Conrad**, Jørgen, f. 1658 i Nykjøbing F., begr. 7.II.1707 i Roskilde, St. Jørgensbjerg Kk. Skrpr. 1684-1707 i Roskilde. Får sin bevilling fornyet 1700 efter kongeskiftet. Lægekyndig.⁸²
G. 1684 m. skrpr.datter Christina Liebeknecht (139c), der g. sig 2) 20.VII.1707 m. skrpr. Jørgen Adam Bröchner, Roskilde (30), der g. sig 2) 1713 m. skrpr.datteren Gertrude Seiler (234e).
10 børn (1685-1702): 9 piger og 1 dreng: *a-j.* b. Jürgen (125) bliver skrpr. *h.* Sara Christine, db. ? IX.1697 i Roskilde, d. før 1720 i Helsingør. G. 14.VIII.1716 m. skrpr. Christian Matthias Fliegenring, Helsingør (46), der 1) har været g. m. skrpr.datter Rebecca Mühlhausen (147a).

124. **Conrad**, Joachim, f. i Nykjøbing F., d. efter 1707. Skrpr.knægt 1686 i Roskilde, fra 1689 skrpr. i Nykjøbing F. G. m. N.N.
125. **Conrad**, Jürgen, db 6.X.1686 i Roskilde, begr. 7.IV.1724 i Roskilde Dom Kk. Skrpr. 1711-21 i Roskilde, 1721-24 i Helsingør.⁸³ G. m. skorstensfejerdatter Margrethe Hansdotter Lauritsen (2*c*, *a*). Hun har før været g. m. skrpr. Høgn Gulbrandsen, Kbhvn. (194*c*), og bliver g. 3) m. skrpr. Ernst Puhan, Roskilde (215).
126. **Cordt**, Adam, f. ?, d. før 1695. Skrpr. 1637-62 i Bergen/Norge.⁸⁴ G. m. N.N. 2 børn (?-?): 2 piger: *a*. Dorothea og *b*. Barbara. Dorothea bliver 6.X.1695 g. i Königsberg/Preussen m. skrpr. i Thorn Batholomæus Untermann (?-?). *b*. Barbara bliver g. m. skrpr. Augustus Höcker, Bergen/Norge (96), der inden har været g. m. Dorothea Maria Fries.⁸⁵
127. **Kruse**, Johann Caspar, db 24.VI.1684 i Dannenberg, begr. 5.VIII.1714 i Gadebusch, hvor skrpr. G. 30.V.1714 smst. m. skrpr.datter Christina Flohr (48*f*), som 1710 har været g. m. skrpr. Hans Hermann Möller, Neumünster (181) tidl., og efter Kruse i 1715 bliver g. 3) m. skrpr. Johann Carl Jeltzer, Gadebusch (111).
128. **Kücken**, Hans Benedikt, f. og vistnok død i Wittingen. Skrpr. 1659-63 i Lüneburg og Wittingen. G. m. skrpr.datter Dorothea Scheermesser (229*b*), der g. sig 2) m. skrpr. Hans Helmschläger, Lüneburg (64), og 3) 1667 m. skrpr. Quirinus Flohr, Lüneburg (47).
3 børn (?-?): 1 dreng og 2 anon.: *a-c*, hvor *b*. Hans Jacob (129) bliver skrpr.
129. **Kücken**, Hans Jacob, f. i Uelzen (?), begr. 28.VI.1737 i Bleckede, hvor han var skrpr. G. 4.II.1680 i Broby m. skrpr.datter Anna Maria Seiler (233*b*). 7 børn (1680/81-98): 3 piger og 4 drenge: *a-g*.
b. Valentin Hinrich (130), der bliver skrpr., g. sig 1) 12.IX.1704 i Artlenburg m. skrpr.datter dér Anna Catharina Meyer (1679-1713). Han g. sig 2) 1.X.1713 i Artlenburg m. skrpr.datter Anna Elisabeth Kannenberg (1686-1756). *c*. Henning Christoph, db. 19.V.1685 i Bleckede, d. 1722/23 i Uelzen, hvor skrpr. Han g. sig 27. IV.1708 i Bleckede m. Anna Sophia Asthusen (skrpr.datter ?), begr. 18.IV.1742 i Uelzen. Hun har først været g. m. skrpr. Christoph Pfeffer, Gifhorn, begr. 3.I.1706 dér. *d*. Hans Nicolaus, db. 19.II.1688 i Bleckede, bliver skrpr. 1713 i Winsen/Luhe. Han g. sig 1) 1711 dér m. Friederike Eva Scheermesser (formentlig skrpr.datter?) og 2) m. skrpr.datter N.N. Vogel, Gandersheim. Hun g. sig 2) m. skrpr. Christoph Friedrich Gebhardt, Bremen, begr. 23.VI.1734 dér. Han har tidl. været g. m. skrpr.datter Anna Maria Voss, Bremen, der inden da har været g. m. skrpr. Michael Jacob Suhr (1797-), Hoya, *f*. Hinrich Wilhelm, db. 21.VII.1692 i Bleckede, d. 10.I.1764 dér, hvor skrpr. og g. 25.X.1726 smst. m. Elisabeth Pflug (1700-74). *g*. Anna Dorothea, db. 29.XII.1698 i Bleckede, og g. 25.X.1726 m. skrpr. Hans Barthold Pflug, Lütjenburg (204).
130. **Kücken**, Valentin Hinrich, db. 23.IV.1685 i Bleckede, begr. 22.I.1747 i Artlenburg, hvor skrpr. 1704-47. G. 1) 12.IX.1704 m. skrpr.datter dér Anna Catharina Meyer (1679-1713), der forhen har været g. m. skrpr. Jacob Fliegenring (1672-), Artlenburg. 5 børn (1705-12): 2 piger og 3 drenge: *a-e*. *b*. Anna Elisabeth, db. 25.VII.1706 i Artlenburg, d. 1761/62 i Eutin, der g. 1) 1726 m. skrpr. dér Claus Friedrich Möller (172), og 2) 1734 m. skrpr. smst. Johann Gottfried Möller (176).
Valentin Hinrich g. sig 2) 1.X.1713 i Artlenburg m. skrpr.datter Anna Elisabeth Kannenberg (1686-1756), Wolfenbüttel. De får 6 børn (1714-30): 2 piger og 4 drenge: *f-k*. *f*. Hans Jacob, db. 10.XII.1714 i Artlenburg, begr. 31.XI.1762 i Minden, hvor skrpr. G. 1) m. skrpr.datter Maria Christian Meissner (1708-49), Oesterwieck. Hun har tidl. været g. m. skrpr. Johann Christoph Voss (-1737), Minden, der g. sig 2) 23.IV. 1750 i Halberstadt m. skrpr.datter derfra Dorothea Catharina Scheermesser (1699-

- 1743). *g.* Catharina Dorothea, db, 14.IV.1717 i Artlenburg, begr. 9.V.1772 i Parchim, bliver *g. m.* skrpr. dér Daniel Jacob Liebeknecht (1706-68). *j.* Christian Jürgen, db. 28.VIII.1728 i Artlenburg, d. 27.XI.1808 i Bleckede. Skrpr. i Bleckede, Lauenburg, Lüne og bøddel i Artlenburg. *G. 1)* *m.* Dorothea N.N. (1732-58), der dør under fødsel af dødt barn; *g. 2)* 13.XI.1759 *m.* Clara Margaretha Christina Voss, datter af lige ovennævnte skrpr. Johann Christoph Voss, Minden. Christian Jürgen og Clara Margaretha får 10 børn (1760-80): 7 piger og 3 drenge: *a-j. d.* Sophia Margaretha, f. 28. I.1764 i Bleckede, d. 8.X.1821 i Schwerin, *g.* dér *m.* skrpr. Gebhard Wilhelm Andreas Eichenfeld (1760-1814). *f.* Magdalene Dorothea Caroline, f. 15.VI.1768 i Bleckede, d. 10.II.1802 i Mölln, *g. m.* skrpr. August Dietrich Otto Hennings dér. *g.* Jacob Andreas, f. 28.III.1770, d. 4.XII.1844, bliver skrpr. i Artlenburg. *g.m.* skrpr.datter Anna Sophia Hennings (88b). *j.* Franz Henrich, (1778-1835) skrpr. smst.
131. **Kühne**, Johann Wilhelm, f. ?, d. 1755 i Lüneburg. *G. m.?*; de får (-1740): 2 piger: *a.* Johanna Sophia, *g.* 1760 *m.* skrpr. Johann Friedrich Hennings (83) og *b.* Magdalena Christiana, f. 16.II.1740 i Lüneburg, d. før 1785, *g. m.* skrpr. dér Johann Christian Holdorf (1741-1818).
132. **Langboes**, Jacob, f. i Preussen,⁸⁶ d. i Lübeck. Skrpr. 1692-94 i Korsør, 1694-1713 i Slagelse, hvor han boer i Vinpiberstræde (senere Bøddelstræde), 1713-2.XI.1731 i Kbhvn. – boer i Hestemøllestræde 68 (nuv. nr. 4) – og fra 1737-38 i Lübeck. *G. 14.VIII.1694* i Hjemmet i Slagelse *m.* skrpr.datter Marie Liebeknecht (139b), der har været *g.* 1686 *1)* *m.* skrpr. Jørgen Reeberg, Slagelse (218). 4 børn (1695-99): 1 pige og 3 drenge: *a-d. b.* Jacob, db. 25.V.1697 i Slagelse. Forsøger 1720 at gøre attentat på skrpr. Bertel Seiler (235). Søger 1725 skrpr.embede i Kbhvn., men får afslag på *gr. af* »daarligt siun«. ⁸⁷ Får 1720 bøde på 10 rdl. for at have båret »Kiol udgjort med Sølvtraad«. ⁸⁸
133. **Lange**, Hans Caspar, f. ?, begr. 6.III.1708 i Kbhvns St. Petri. Skrpr. 1694-99 i Altona og Pinneberg, 1700-08 garnisonsskrpr. og natmester i Kbhvn. Boer 1706 i »Huus ved de nye Boder paa hiørnet af Krusemynte- og Salviegaden« = Rigensgade 459, sml. nr. (152). *G. m.* skrpr.datter Magdalene Geltzer (52c), der allerede i 1682 har været *g. m.* skrpr. Valentin Fliegenring, Altona (45). Efter ægteskabet *m.* Hans Caspar *g.* hun sig 1712 *3)* *m.* garnisonsskrpr. og natmester Johann Christoph Fahner, Kbhvn. (44). Hans Caspar får 2 børn (1693-98): 2 piger: *a-b*, hvor *b.* Berkentin Magdalene, f. 1698 i Altona, 1719 bliver *g. m.* skorstensrenovergesell Søren Christiansen, Kbhvn.
134. **Lange**, Christian Rasmussen, f. 1722, d. 1772. Forpagter på Christiansholm/Sjælland. *G. 31.X.1761* i Sæby Gershøj *m.* Karen Helene Schou, f. 11.IV.1738 i Stokke-*marke/Sjæll.*, begr. 6.VI.1814 i Sengeløse/Sjæll. *G. 2)* 29.VII.1785 i Toxværd/Sjæll. *m.* skrpr. og møller (virke, der også i senmiddelalderens sidste århundrede ligesom vævernes var anset for at være æreløst »uærligt«) i Næstved Christian Suhr (270A). 4 børn (1766-72?): 1 pige og 3 drenge: *a-d. a.* Otto, f. 1766, d. som møller i Skælskør 1831. *G. m.* Kirstine Larsen (1770-1817). *b.* Hedevig Kirstine. *G. m.* landmand Peder Spang. *c.* Hans Diderik (135) bliver skrpr. *d.* Gerth bliver Købmand i Næstved.
135. **Lange**, Hans Diderik, db. 5.VIII.1769 i Aagerup/Sjæll., d. 14.VI.1813 og begr. 19.VI. s.å. i Næstved, St. Petri. Skrpr. 1808-13 i Næstved. *G. m.* Margrethe Lützhøft, f. 20.I.1774 i Sdr. Brørup/Sjæll., d. 26.XII.1858 i Næstved. 8 børn (1798-1813): 3 piger og 5 drenge: *a-h. a.* Elisabeth Kristine, f. 1798 bliver *g. m.* pottemager Michael Rasmus Michelsen, *c.* Christian Rasmus, f. 1802 bliver snedker i Næstved, *h.* Christian, f. 1813 bliver snedkersvend smst.
136. **Ledel**, August Anthon, f. ?, d. 1749. Skrpr. 1728-33 i Rønne/Bornholm, 1733-49 i Christiania/Norge.⁸⁹ *G. m.* N.N. 1 dreng: Franz Gottschalck (137) bliver skrpr.

»Lovens [for]mål er enten, at den forbedrer den, som den straffer, eller at den ved hans straf gør de øvrige bedre, eller at de andre kan leve mere sikkert, når de onde er fjernet.« – lyder den latinske indskrift nederst på stikforlægget »JUSTITIA – En allegorisk fremstilling af Retfærdigheden.« Det er udført af den flamske maler Pieter Bruegels d.æ. (ca. 1528/30-1569), der bl.a. arbejdede for Hieronymus (Jeroon) Wellens-de Cock (ca. 1510-70) i Antwerpen. I forgrunden til venstre fremtvinges tilståelsen ved brug af forskellige former for tortur. I forgrunden til højre føres tiltalte frem for retten, og yderst til venstre udfører skarpretteren henrettelsen ved sværd. Andre straffeformer er gengivet i baggrunden, herunder kagstrykning og hængning. (Foto: Den kgl. Kobberstiksamlng, Statens Museum for Kunst. Oversættelsen fra latin er venligst foretaget af landsarkivar Hans H. Worsøe).

137. **Ledel**, Franz Gottschalck, f. ?, d. 1799. Begyndt som militær profos, for fra 1749-99 at være civil skrpr. i Christiania/Norge. Påtager sig som den første skrpr. i Christiania også at være natmester.⁹⁰ Under »Tyttebærkrigen« 1788 m. Sverige er han omtalt i den nordeuropæiske presse for angiveligt at have medbragt en kiste m. »torturinstrumenter«. Den indeholdt iflg. svenskekongen Gustav III: to bøddeløkser i futteral, en knibtang, et brændemærkningsjærn, adskillige galgereb og kæder til forbryderophængning, en bøddelhammer m.m. Iflg. profossen Ledel indeholdt kisten kun chirurgiske instrumenter samt andet udstyr til feltlasaret. For prins Carl af Hessen som øverstbefalende blev sagen noget af en psykisk belastning.⁹¹
G. m. N.N. 1 dreng: August Anton (138) bliver skrpr.
138. **Ledel**, August Anton, d. 1837 i Christiania/Norge. Udlært som snedker; når at blive snedkermester, Som faderen bliver han først militær profos for få mdr. senere at udnevnes til civil skrpr. for Christiania 1799-1837.
139. **Liebeknecht**, Andreas, f. ?, begr. 17.II.1670 i Kbhvns Vor Frue Kk. Skrpr. 1653-70 i Kbhvn. Boer i Hestemøllestræde, venstre side matr. nr. 68/1684.⁹²
G. ca 1650 m. skrpr.datter Anna Meyer (143a), der g. sig 2) m. skrpr. Johann Adolph Soltwedel, Kbhvn. (239) og 3) m. skrpr. smst. Joachim Teltow (273). 3 børn (1651-?): 2 piger og 1 dreng: a-c. a. Andreas (140) bliver skrpr. b Marie, d. før 1699. Bliver g. 1) 1689 m. skrpr. Jørgen Reeberg, Slagelse (218), og 2) 14.VIII.1694 m. skrpr. smst. Jacob Langboes (132). c. Christina, f. ?, begr. 22.IX.1711 i Roskilde, Bjærg Kk. G. 1) 1684 i Roskilde m. skrpr. dér Jørgen Conrad (123), og g. 2) 20.VII.1707 smst. m. skrpr. Jørgen Adam Bröchner (30).
140. **Liebeknecht**, Andreas, f. 1652 i Kbhvn., begr. 26.IV.1708 i Kbhvns Vor Frue Kk. Skrpr. 7.X.1673-84 i Roskilde, 1686-1708 i Kbhvn. Lægekyndig.⁹³ G. 1) 3.X.1673 i Kbhvn. m. skrpr.datter Elisabeth Möller (159i),⁹⁴ der allerede 1654 var blevet g. m. skrpr. Ernst Koch, Roskilde (119). Koch havde inden været g. 1) m. en N.N. 2 børn (1674-76): 1 dreng a. Andreas (141), der bliver skrpr. og 1 pige b. Anna, f. 1676 i Roskilde, begr. 15.XI.1731 fra Kroghauge skrpr. bolig, Nykjøbing F. Anna g. sig 1) m. skrpr. Borchard Stengel, Lolland/Falster (252)⁹⁵ Han har inden været g. 1) m. N.N., og 2) m. skrpr.datter Margaretha Beseler (21e).
»G.« 2) idet Anna i 1709 må stå åbenbart skrifte for lejemål m. skrpr., tidl. afdanket rytter fra major von Linstow's regiment Hans Marthinsson, Nykjøbing F. 2 børn: 1 pige og 1 dreng, tvillinger, begge døde som spæde 1710/11.
G. 3) 7.XII.1712 m. skrpr. Hans Gottfried Bröchner, Lolland/Falster (32). 3 børn (1713-27): 2 piger og 1 dreng: (32 a-c).
G. 4) 16.I.1731 m afdanket rytter fra major von Linstow's regiment, skrpr. Andreis Ericsson (43).
Andreas g. sig 2) 7.III.1679 i Kbhvn. m. skrpr.datter Margaretha Conrad (122a). 3 børn (1681-84): 2 piger og 1 dreng: c-e. d. Lisbeth, db. 8.V.1681 i Roskilde, d. 1740/48 i Odense, bliver g. 1) m. skrpr. Jochum Wagner, Odense (283), der inden har været g. m. skrpr.datter Maria Geltzer (52d). Lisbeth g. sig 2) 27.I.1713 m. skrpr. Johann Christian Møller, Odense (183), som g. sig 2) 1748 m. Anna Cathrine Pedersdotter, og 3) 1757 m. skrpr.datter Christiane Marie Suhr (270b). Hun bliver 1770 2) m. skrpr. Augustin Stengel (255), der selv g. sig 2) m. Mette Wemmenhøi. e. Kirstine Margrethe, db. 2.III.1684 i Roskilde, begr. 17.IX.1762 i Fredericia Michaëlis Kk. bliver g. 1) 1711 m. skrpr. Jochum Ernst Reeberg, Næstved (219), men løber fra ham 1712. Hun g. sig 2) m. Vitus Wagner, Fredericia (284).
141. **Liebeknecht**, Andreas, f. 1674 i Roskilde, begr. 6.II.1733 i Aalborg Budolphi Kk. 1708-33 skrpr. i Aalborg.⁹⁶ Han g. sig 1) 20.X.1700 i Aalborg Budolphi Kk. m. skrpr.

datter Else Niemand (189*h*), der er lægekyndig,⁹⁷ og 2) 25.IX.1718 smst. m. Anna Margrethe Henriksdatter West, f. ?, begr. 1.I.1732 smst. 2 børn (1718-19): 1 dreng Andreas (142), der bliver skrpr. og 1 pige.

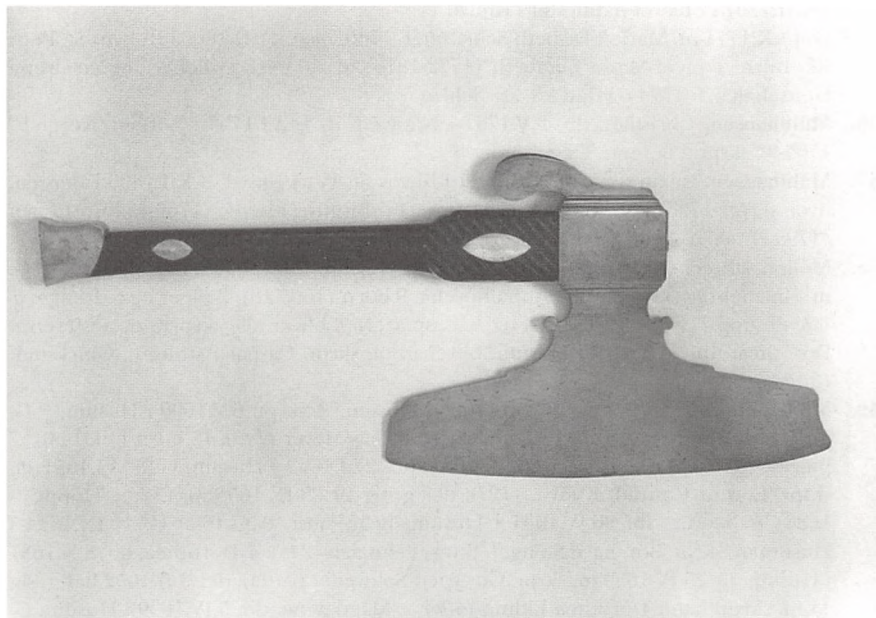
142. **Liebeknecht**, Andreas, f. ?, d. 1731 i Fredericia. Skrpr. dér 1727-31. G. m. skrpr.datter Margarethe Seiler (236*a*).
143. **Meyer**, Tobias, f. ?, d. ca 1631 i Husum. G. m. Magdalene N.N., der har været g. 1) m. skrpr. smst. Philipp Möller (159). De får datteren Anna, der bliver g. 1) ca. 1650 m. skrpr. Andreas Liebeknecht, Kbhvn. (139), 2) m. skrpr. smst. Johann Adolph Soltwedel (239), og 3) m. skrpr. smst. Joachim Teltow (273).
144. **Meyer**, Heinrich, f. i Stade, begr. 22.IX.1689 i Itzehohe. Skrpr. i Itzehohe 1664-67. G. m. N.N., begr. 16.VI.1680 smst. 1 barn: 1 pige: anon., begr. 2.VIII.1705 smst. Hun har været g. m. skrpr. smst. Hans Bendix Helmschläger (63) der g. sig 2) m. Catharina Elisabeth N.N.
145. **Meyer**, Hans Heinrich, skrpr.søn fra Stade, f. ?, begr. 22.VI.1687 smst. 28.X.1664-67 skrpr. i Glückstadt, senere i Stade.
G 1) m. skrpr.datter Gertrud Beseler (21*f*), der er blevet g. 1) 1654 m. skrpr. Christian Asthusen, Glückstadt (7), og bliver det 3) m. 1.IV.1695 m. skrpr. Hans Pflug (202). Meyer g. sig 2) m. en Margaretha Elisabeth N.N., som g. 2) m. skrpr. Hieronymus Helmschläger (65). 2 børn (1659-61): 1 dreng Martin, f. ?, d. 1716 i Stade, hvor skrpr. og 1 pige.
146. **Mühlhausen**, Johann Ludwig Witz, f. ?, Indvandret fra Pommern. Skrpr. før 1660 i Oldeslohe, fra 1660 generalgevaldiger i svensk tjeneste, fra 1661-66 i dansk tjeneste som generalgevaldiger.⁹⁸
Det er ham, der 5.IX.1661 »henretter« Kaj Lykke in effigie,⁹⁹ og 13.XI.1663 Corfitz Ulfeldt in effigie. Den sidstes »hoved og ene hånd« opbevaredes indtil 1729 på Københavns Raadhus!¹⁰⁰
G. m. N.N. 7 børn (1663-?): 2 piger og 5 drenge: *a-g*. *a*. Frantz (147) bliver skrpr. *b*. anon. pige, der bliver g. m. skrpr. Nicolai Bröchner, Lübeckområdet (27). *c*. Dorothea, f. 1665, d. 1730 i Collberg/Pommern. bliver g.m. skrpr. smst. Johann Christian Puhon (214), der tidl. har været g. m. N.N. *d*. Gottschalck (148), *e*. Hans Nicolai (149), *f*. Christian Friedrich (150) og *g*. Gottfried (151) bliver alle skrpr.
147. **Mühlhausen**, Frantz, f. 1663, begr. 21.VI.1709 i Helsingør, St. Olai Kk. 1686-1709 skrpr. i Helsingør.¹⁰¹ G. 1.II.1687 i Helsingør, St. Olai Kk. m. forgængerens enke Maria Wernersdotter, f. 1649, begr. 10.X:1713 smst.¹⁰² Hun havde 1680 ægtet skrpr. Christian Hansen (62). Barn: (1688): Rebecca, db. 21.III.1688 i Helsingør, begr. 31.VII.1711 smst. G. m. skrpr. dér Christian Matthias Fliegenring (46), som g. sig 2) 14.VII.1716 m. skrpr.datter Sarah Christine Conrads (123*h*).
148. **Mühlhausen**, Gottschalck, f. 1667 i Pommern, begr. 1.VII.1697 i Kbhvns St. Petri Kk. 1690-97 natmand i Kbhvn. – »boer aussen Kohlmarkt«, som natmændene har gjort det allerede fra 1200-tallet,¹⁰³ på et område ved St. Gertrud's kapel, hvor man i slutningen af forrige århundrede fandt adskillige skeletrester efter blodige henrettelser.¹⁰⁴ Det er også her henrettelsen af Torben Oxen finder sted. Han begravnes dog i eler ved Gråbrødre Kloster.
G. m. natmandsdatter Martha Schlegel (230*a*), der 1680 g. sig 1) m. skrpr. Jørgen Villum, Slagelse (279) og 3) m. skrpr. Barthold Köllner (120).
3 børn (1691-94): 1 pige, 1 dreng, 1 anon. samt adoptivbarn: *a-d*. *b*. Frantz (152) bliver skrpr. *c*. Martha, f. 1694 i Kbhvn. bliver g. m. skrpr. Johann Jacob Stoeff (267). *d*. Adoptivbarn: Regina Villumsdatter (279*a*), der g. sig m. skrpr. Hans Hansen Bruun, Christiania/Norge (32A).

149. **Mühlhausen**, Hans Nicolai, f. i Pommern 1669, begr. 28.VII.1711 i Kbhvns Vor Frue Kk. Skorstensrenovører, boer i St. Clementsstræde.¹⁰⁵ G. 1700 m. Else Hansdotter Schönemann, der har været g. 1) m. skorstensfejer Hans Lauritsen, Kbhvn. (2*c*), 2) m. skorstensfejer smst. Berent Schlegel (231), og ender med at blive g. 4) m. skorstensrenovører Bertel Seiler (235). 2 børn (1701-05): 1 dreng *a*. Gottschalck (153), der bliver skrpr. og *b*. 1 pige.
150. **Mühlhausen**, Christian Friedrich, f. i Pommern (?), begr. 26.I.1708 i Kbhvns Vor Frue Kk. Skrpr. -1708 i Kbhvn. G. m. Elsebeth Müller (skrpr. datter?).
151. **Mühlhausen**, Gottfried, f. ?, d. 15.VII.1741 i Roskilde. 1713-41 skrpr. i Nyborg/Fyn. G. 1) 21.XI.1710 m skrpr.datter Sarah Kristina Conrads (122*e*), der har været g. 1) i 1707 m. skrpr. Nicolai Philipp Bröchner, Nyborg (29). 1 barn: Gottfried, db. 16.II.1716 i Nyborg, begr. 4.IX.1774 i Vaalse/Lolland. Snedker, g. 1745 m. handskemagerdatter Else Davidsdatter Tarp (1712-48), Nykjøbing F. Gottfried (faderen) g. sig 2) 21.X.1713 m. skrpr.datter Gertrude Seiler (234*e*). 7 børn (1718-38): 2 piger og 5 drenge: *b-h*. *b*. Bertel, db. 30.I.1718 i Nyborg, d. 3.VI.1760 i Nykjøbing F. hvor skrædder. G. 30.X.1754 m. skrpr.datter Dorothea Elisabeth Ingermann, (105*a*), som han mishandler. 1 barn: Margrethe Dorothea, g. 8.III.1780 i Nykjøbing F. m. snedker Jørgen Christian Thomsen efter kgl. bevilling, fordi troløvelse mangler.¹⁰⁶ *c*. Christian, db. 5.IV.1723 i Nyborg, hvor snedkersvend. G. 6.VII.1758 i Vester Ulslev/Lolland m. Anna Jeppesdatter, g. 1) m. smed Poul Müller dér. *d*. Hans Nicolai, db. 2.V.1725 i Nyborg, begr. 1.IV.1742 i Kbhvns Vor Frue Kk. »fra Bertel Seiler i Frederiksberggade« (235). *e*. Margrethe Elisabeth, db. 30.V.1728 i Nyborg. G. 9.II.1748 i Kbhvns Vor Frue Kk. m. parykmager Johann Ahrent, Gothersgade 17, Kbhvn. *f*. Friedrich (tager navnet: Friedrich Gotfriedsen Ladgaard), db. 22.XI.1730 i Nyborg, begr. 24.IX.1750 på St. Thomas, Dansk Vestindien. Pakhustjener dér. g. Ernst, db. 25.II.1735 i Nyborg. G. m. Johanne Johannesdatter (1722-1800).
152. **Mühlhausen**, Frantz, f. 1692 i Kbhvn., begr. 27.II.1764 i Kbhvns St. Petri Kk. fra »Frederiksberggade 82, som han ejer« fra 1762 – nuvæ. nr. 5.¹⁰⁷ Garnisonsskrpr. og natmester i Kbhvn. til 1741, hvor Nicolai Pflug (207) overtager embedet.¹⁰⁸ Opr. boet »aussen Kohlmarckt«. ¹⁰⁹ 1716-34 boer han i Rigensgade 459 – et hus på hjørnet af Krusemynte- og Salviegaden.¹¹⁰ Det har tidl. tilhørt natmanden Hans Barthold Köllner (120), der 13.XI.1699 sælger det til sin eftermand Hans Caspar Lange (133), hvis enke (52*c*) overfører det på sin nye ægtemand Johann Christoph Fahner (44). Da Magdalene f. Geltzer (52*c*) dør, ægter Fahner Dorothea Pflug (199*a*), som efter hans død 1714 overfører det på Gottschalck Mühlhausen, da de bliver gift i 1716. 1741 flytter Mühlhausen til Frederiksberggade. Lægevirksom.¹¹¹ G. 10.VIII.1716 i Kbhvn. m. skrpr.datter Dorothea Pflug (199*a*). 3 børn (1716-19): 1 dreng og 2 anon.: *a-c*, hvor *a*. Gottschalck (154) bliver skrpr.
153. **Mühlhausen**, Gottschalck, f. 1701 i Kbhvn., begr. 4.IX.1768 i Kbhvns Vor Frue Kk. 1723-31 skrpr. i Næstved, 9.II.1732 beskikker Stiftamtmanden ham til at være skrpr. for Københavns Amt, efter året før at være blevet det for Kbhvn.:¹¹² Ved expectancebrev af 17.IV.1767 søger han at få sine sønner anbragt i embeder; han angiver at have »31 børn« – Kirkebøgerne verificerer dog kun 23; der må have været nogle aborter regnet med. Boer i Kattesundet 110, nuv. nr. 18 – som nogle af sine forgængere – ved Avlsgården.¹¹³ Her har iøvrigt den under nr. (287) nævnte forfatter C. C. Rosenhoff boet en overgang, hvilket influerer på noget af hans senere forfatterskab. Gottschalck er g. 1) m. skrpr.datter Elisabeth Ursula Asthusen (13*a*). 7 børn (1727-38): 6 piger og 1 dreng: *a-g*. *a*. Elisabeth, db. 15.X.1727 i Næstved St. Peders Kk., g.

23.IV.1755 i Kbhvns St. Petri m. guldsmed Niels Lassen. *b.* Marie Salome, db. 9.X. 1729 i Næstved St. Peders Kk. *G. 1*) 20.V.1757 i Kbhvns. St. Petri Kk. m. bogbinder Gabriel Steenberg (1727-85). *G. 2*) 27.III.1793 i Kbhvns. m. snedkersvend Christian Lütken. *c.* Christian (156), der bliver skrpr. *d.* Dorothea, db. 5.X.1732i Kbhvns St. Petri Kk. m. skrædder Ulrik Christian Frost, Rendsborg.

Gottschalk *g. sig 2*) 8.V.1743 i Kbhvns St. Petri Kk. m. brændevinsbrænderdatter Anna Sophie Magdalene Aagesen, f. 1722, begr. 29.VI.1797 »fra Vestvold 263, død af Alderdom«, nuv. Vestervoldgade 6/8 (=Studiestræde 46). 15 børn (1744-65): 5 piger og 10 drenge: *h-w. j.* Godoschalck (155), der bliver skrpr. *k.* Maria, db. 11.XII.1749 i Kbhvns St. Petri Kk. Bliver »vanvittig« og begr 1807 dér. Havde dec. 1778 fået en søn: Ismael uden for ægteskab m. en vis hr. Gussmeyer. *l.* Friedrich, db. 8.VIII.1758 i Kbhvns St. Petri Kk, d. 21.I.1786 på Batavia/Holl. Vestindien. 1771-72 skibschirurg på »Christianus Septimus«, 1775-79 kompagnichirurg og 1779-83 underskibschirurg i Asiatisk Compagni.¹¹⁴ Besværlig retssag om hans efterladenskaber efter hans død i det fjerne. *m.* Rebecca, db. 28.VI.1753 i Kbhvns St. Petri Kk., *g. m.* arbejdsmænd ved Asiatisk Compagni Hans Johansen Berg. *n.* Helene (Heloise), db. 11.VI.1761 i Kbhvns St. Petri Kk., d. 13.VIII.1841 i Alm. Hospital. Tjenestepige. *G. 29.* VII.1799 i Kbhvns Garnisons Kk. m. haarskærer og parykmager Christian Scavenius Dreyer.¹¹⁵ *u.* Johannes (157), der også opnår at blive skrpr. *w.* Gottfried Christian, db. 6.X.1765 i Kbhvns St. Petri Kk. Skibstømmermand, *g. m.* Anna Marie Jensdotter, f. 1749.

154. **Mühlhausen**, Gottschalck, db. 6.X.1716 i Kbhvns St. Petri Kk., begr. dér 18.IX.1759.

Struensee-øksen. En usikker tradition vil vide, at den blev brugt ved hans henrettelse. Ved henrettelsen medførte skarpretteren en blok af massivt træ med udsnit til delinkventens hage og med to jernbøjler til at holde hovedet fast til blokken, når henrettelsen skulle finde sted. (Foto: Nationalmuseet)

- 1735 immatriculeret ved Universitetet, først i Kiel, siden i Rostock, 1736 i Kbhvn. 1738 i Leiden, hvor han 15.VII.1740 bliver dr med på disputats »De cruditate, coctione et crisi.« Indtil 1741 rejst rundt i England, Frankrig, Schweiz og Tyskland.¹¹⁶ Siden virket som practicus i Kbhvn., 1749 medicus ved Ladegaardens Krigshospital. G. 20.-III.1743 m. kommerceraadsdatter Sara Hendrine Lambrecht, db. 26.VI.1724 i Kbhvns Tysk reformert Kk., hvor også begr. I.III.1775. 10 børn (1744-54): 4 piger og 6 drenge: *a-j*. *b*. Sarah Dorothea, db. 23.III.1745 i Kbhvns St. Petri Kk., begr. dér 4.I.1786. G. 18.X.1780 smst. m. teaterkritiker, cand. jur. Peder Rosenstand-Goiske (1752-1803), professorsøn. Han g. sig 2) allerede 28.VII.1786 (!) m. kontreadmiralsdatter Frederikke Amalie Kaas (1763-1821). *e*. Hendrine, db. 5.VIII.1748 i Kbhvns St. Petri Kk., begr. dér 21.VI.1799. G. 1779 m. August Anthon Herrested (1756-1823). G. 2) m. N.N.
- 155. Mühlhausen**, Godoschalck (Gotschalck), db. 6.XII.1747 i Kbhvns St. Petri Kk., begr. dér 22.XI.1807 fra bopælen: »Westerwall 204« (Vestervoldgade 6/8 = Studiestræde 46). 1806 har det matr. nr. 204, men identisk m. det tidl. matr.nr. 263 – hvor hans far: (153)'s 2' kone dør 1797. Her han har boet siden 1801. Stadsskrpr. fra 1768-1807 – henretter bl.a. Struensee og Brandt 1772.¹¹⁷ Boer fra 1768-95 i Hestemøllestræde 73 (nuv. nr. 4 – Wester Quarteer 73/1756, (=78/1806), derefter til 1801 i Vimmelskafet 23 (nuv. Jorcks Passage nr. 42) og sidst som ovenfor anført på »Vestervold 263«). Sit sidste leveår er han noget afkræftet, og Altonaskrpr., den fremstående chirurg og tidl. skrpr. Christian Witte (1709-90)¹¹⁸ må tilkaldes for at vikariere for ham. Inden da har Mühlhausen tilmed måttet have nødtørfdig hjælp af Hans Olesen Wexøe, der 18.III.1807 er blevet natmester i Kbhvn. G. 18.X.1771 m. Marie Elisabeth Schæffer, f. 1760, begr. 12.II.1809 i Kbhvns St. Petri Kk. Børn: 1 pige: Marie Elisabeth (1772-1816), d. af »Nervenfieber« og en dreng Gottschalck, f. 1774 og død s.å. af »Schlag«.
- 156. Mühlhausen**, Christian, db. 3.V.1731 i Næstved, d. 14.VI.1793 i Bergen/Norge.¹¹⁹ 1765-93 skrpr. i Bergen. Lægekyndig.¹²⁰
- 157. Mühlhausen**, Johannes, db. 1.I.1763 i Kbhvns St. Petri Kk., d. 4.XII.1835 i Bergen, hvor skrpr. 1793-1835. G. 23.V.1794 smst. m. Birgitte Liester (1769-1840). 9 børn (1795-?): *a-i*. *a*. Anna Sophie bliver g. m. skomagermester dér.
- 158. Möller**, Albrecht, f. 1570, begr. 16.XII.1633 i Husum. 1595-1630 skrpr. i Husum.¹²¹ G. m. (formentlig skrpr.datter) Anna Röseler. 9 børn (1605-18): 3 piger og 6 drenge: *a-i*. *b*. Philipp (159), *f*. Paul (162) og *h*. Caspar (160) bliver alle skrpr., og søsteren *e*. Dorothea, db. 21.I.1613 i Husum, bliver g. m. skrpr. Caspar Asthusen, Glückstadt (8).
- 159. Möller** Philipp, db. ?, begr. 12.XII.1656 i Husum,¹²² Skrpr. 6.V.1606 i Husum.¹²³ G. m. Magdalene N.N., der g. sig 2) m skrpr. Tobias Meyer (143). 13 børn (1631-50): 7 piger og 6 drenge: *a-m*. *a*. Anna, f. 1631, db. 27.I.1632 i Husum. G. 30.VI.1651 m. skrpr. Lorenz Conrad, Kbhvn. (121), der g. sig 2) 29.IX.1656 m. Elsabe Hoppe (-1688). *c*. Maria, db. 26.IV.1634 i Husum, begr. smst. 8.XI.1689. G. 10.IX.1654 i Husum m. skrpr. Borchard Stengel, Burg/Fehmarn (248). *d*. Dorothea, db. 8.X.1637 i Husum. G. 25.IV.1659 m. skrpr. Gottfried Soltwedel (240A), der 3.II.1652 har g. sig 1) m. skrpr.datter Dorothea Elding (40a). *e*. Magdalene, db. 5.IV.1639 i Husum. G. 15.IV.1657 m. skrpr. David Möller, Lütjenburg (163), *i*. Elisabeth, db. 23.III.1644 g. sig 6.VI.1654 i Husum m. skrpr. Ernst Koch, Roskilde (119), og bliver g. 8.X.1673 2) m. skrpr. Andreas Liebeknecht (140). *j*. Johann Philipp (161) bliver skrpr., mens søsteren *l*. Catharina db. 25.X.1648, bliver g. m. skrpr. Carsten Renzmann, Oldeslohe (221).

160. **Möller**, Caspar, db. 14.VI.1616 i Husum. 1642 skrpr. i Eutin. G. m. N.N. d.? 2 børn: 1 pige og 1 dreng: *a-b*. *b*. David (163), bliver skrpr. og g. m. skrpr.datteren Magdalena Möller (159e).
161. **Möller**, Johann Philipp, db. 27.VI.1645 i Husum, begr. 28.III.1691 smst. Før 1682 skrpr. i Mölln, fra 1682 i Husum. G. m. skrpr.datter Barbara Koch (118c). 12 børn (1667-87): 4 piger og 8 drenge: *a-l*. *d*. Magdalene, db. 26.II.1672 i Mölln, d. 1695 i Glückstadt. G. 1) 1.IX.1690 m. skrpr. Paul Helmschläger (66), og 2) 9.II.1692 m. skrpr. Gottfried Hennings (68). *i*. Joachim (164) bliver skrpr.
162. **Möller**, Paul, db. 29.IV.1614 i Husum, begr. 8.VI.1676 smst. 1667-70 skrpr. i Kiel. G. 19.VII.1667 i Kiel m. Catharina N.N., d. 29.IX.1679 smst. Hun har forhen været g. m. skrpr. Christian Wendel Pickel, Eutin (209A), og g. sig 3) m. skrpr. Christopher Möller, Kiel (165).
163. **Möller**, David, f. ?, d. 8.I.1688 i Eutin. Fra 1661 skrpr. i Lütjenburg, fra 1666 i Eutin. Lægekyndig.¹²⁴ G. 15.IV.1657 i Husum m. skrpr.datter Magdalena Möller (159e). 5 børn (?-?): 2 piger og 3 drenge: *a-e*. *a*. Anna Margaretha. G. 1688 m. skrpr. Lorenz Renzhausen, Oldeslohe (221), der har været g. 1) m. N.N., og bliver g. 3) m. Maria Dorothea N.N., begr. 13.XII.1707 i Oldeslohe. Hun g. sig 2) m. skrpr. Hans Jacob Stoeff, Hamburg (266). *b*. Magdalena, der g. sig 1683 m. en skrpr. Matthias Liebeknecht, Plön. *c*. Philipp (169) bliver skrpr. og gifter sig 1694 m. skrpr.datteren El-sabe Dorothea Flohr (48c). Brødrene *d*. Martin, begr. 11.I.1720 i Segeberg, hvor skrpr., og *e*. Hans (178) viderefører faderens virke.
164. **Möller**, Joachim Hinrich, db. 6.IX.1681 i Husum, begr. 1.II.1715. Skrpr. i Husum. G. m. Margaretha Gertrud N.N., f. 1689, d. 24.XII.1774 i Slesvig, som g. sig 2) m. Caspar Jacob Asthusen, Slesvig (14). 1 dreng: Philipp Joachim (170) bliver skrpr.
165. **Müller**, Christopher, d. 1695 i Slesvig. 1658 skrpr.knægt i Kiel, fra 1670-86 skrpr. dér, fra 1686-95 i Slesvig. G. 1) m. Catharina N.N., begr. 29.XI.1674 i Kiel. Hun har været g. 1) m. skrpr. Christian Wendel Pickel, Eutin (209A), og 2) 19.VII.1667 m. skrpr. Paul Möller, Kiel (162).
2 børn (1672-76?): 2 drenge: *a-b*, hvor *a*. Jürgen Christoph (171) bliver skrpr. Christopher g. 2) m. skrpr.datter Salome Möller (181b).
166. **Möller**, Morten, f. i Husum, d. i Tønder, hvor skrpr. 19.II.1620-25.¹²⁵
167. **Möller**, Michael, f. i Prinzlau, søn af (188), d. i Helsingør, hvor han 1628-30 er skrpr. Havde forladt Prinzlau 1624.
168. **Möller**, Caspar, f. ?, d. 12.XI.1683 i Sønderborg. 9.XI.1659-80 skrpr. i Sønderborg. G. 1) 27.VI.1651 dér m. skrpr.datter Christina Sappe (228b), der havde været g. tidl. m. skrpr. Joachim Beseler (21) dér. Caspar g. sig 2) m. Anna Dorothea N.N., f. 1642, d. 1.XI.1712 i Sønderborg. Hun g. sig 2) 12.XI.1683 smst. m. skrpr. Claus Seiler dér (232), og 3) m. skrpr. dér Augustin Stengel (251). Stengel g. sig 2) m. skrpr.datteren Magdalene Möller (178a), som g. sig 2) m. skrpr. dér Johann Andreas Bambs (19). 4 børn (1672-82?): 1 pige og 3 drenge: *a-d*. *d*. Catharina Margaretha, der er steddatter (251e) hos den lige nævnte Aug. Stengel (251), bliver 25.V.1708 g. i Sønderborg m. skrpr. Johann Niemand, Kristiansstad, Sverige (192).
169. **Möller**, Philipp, db. 2.IX.1667 i Mölln, d. ?.V.1724 i Eutin. 1694 skrpr. i Eutin. G. 17.IX.1694 i Gadebusch m. skrpr.datter El-sabe Dorothea Flohr (48c). 6 børn (1696-1710): 3 piger og 3 drenge: *a-f*. *c*. Claus Friedrich (172), og *f*. Philipp (173) bliver begge skrpr.
170. **Möller**, Philipp Joachim, db. 19.V.1706 i Husum, d. 12.IX.1772 i Slesvig. 1733-52 skrpr. i Husum, fra 1752-72 i Slesvig.

- G. 1.VI.1731 i Hamburg m. skrpr.datter Hanna Catharina Asthusen (13c). 8 børn (1734-52): 6 piger og 2 drenge: *a-h*. *b*. Margaretha Alheit, db. 21.III.1736 i Husum, d. 29.IV.1809 i Kiel. G. dér m. skrpr. Albrecht Pickel (211). Han er blevet g. 1) m. skrpr.datteren Anna Dorothea Jeltzer (110e), og 2) m. Anna Lucia N.N. *d*. Joachim Hinrich (174) og *h*. Christian Albrecht (175) bliver begge skrpr., mens søsteren *e*. Anna Catharina, db. 22.X.1746 i Husum, d. 15.IX.1803 i Slesvig, bliver g. m. købmand dér Sivert Johann Bornholt.
171. **Möller**, Jürgen Christoph, f. 15.XI.1672 i Kiel, d. 20.II.1728 i Neumünster. 1697 skrpr. i Neumünster og Bordsesholm. G. 14.XII.1796 m. Magdalena Elsabe Müller, d. 1741.¹²⁶ Børn (1700-08): 3 piger *a-c*. *b*. Catharina Dorothea, db. 2.X.1701 i Hamburg, d. 1741/42 smst. G: 1) m. skrpr. dér Ismael Asthusen IV (13) og 2) 13.IX.1722 m. skrpr. og chirurg smst. Friedrich Wilhelm Hennings (71).
172. **Möller**, Claus Friedrich, db. 19.XI.1698 i Eutin, d. ? .III.1734 smst. 1724-34 skrpr. i Eutin. G. 1.XI.1726 i Artlenburg m. skrpr.datteren Anna Elisabeth Kücken (130b), som g. sig 2) 1734 i Eutin m. skrpr. Johann Gottfried Möller, Eutin (176). 2 børn (1728-30): 1 dreng og 1 pige: *a-b*, hvor *b*, Anna Dorothea, db. 7.III.1730 i Eutin, bliver g. m. skrpr. Hans Jacob Pflug, Lütjenburg (206).
173. **Möller**, Philipp, db. 14.XII.1710 i Eutin, d. ca 1741 i Rendsborg. Opr. skrpr.knægt i Borby, fra 1733 skrpr. i Rendsborg. G. 31.VIII.1731 i Borby m. skrpr.datter Maria Magdalena Jeltzer (110d).
174. **Möller**, Joachim Hinrich, db. 10.VII.1744 i Husum, d. 5.IV.1798 i Slesvig. 1795-98 skrpr. i Slesvig. G. m. Anna Catharina Friederica Schröder.
175. **Möller**, Christian Albrecht, db. 29.IX.1752 i Husum, d. 7.V.1792 dér. Skrpr. i Husum. G. 14.III.1778 i Kiel m. murerdatter derfra Anna Dorothea Elisabeth Turtel, db dér 14.XII.1755. 7 børn (1778-92): 3 piger og 4 drenge: *a-g*, hvor *d*. Christian Albrecht (177) bliver skrpr.
176. **Möller**, Johann Gottfried, db. 3.I.1715 i Lübeck, d. 29.XI.1757 i Eutin. 1734-57 skrpr. i Eutin. G. 1734 m. skrpr.datter Anna Elisabeth Kücken (130b), der tidl. har været g. m. skrpr. Claus Friedrich Möller, Eutin (172).
177. **Möller**, Christian Albrecht, f. 4.I.1785 i Husum, d. 15.IX.1828 smst. Skrpr. og chirurg 1804-27 i Husum. G. 1) 13.XI.1804 i Kiel m. skrpr.datter Margaretha Elisabeth Henriette Pickel (211j). 2 børn (1805-06): 2 piger. G. 2) 28.VI.1816 i Husum m. sukkerbagerdatter Metta Amalia Johansen derfra. 2 børn (1809-17): 2 piger: *c-d*, hvor *c*. Maria Magdalena Henrietta, f. 31.I.1809 i Husum bliver g. m. skomagermestersøn fra Kiel.
178. **Möller**, Hans, f. ?, d. før 1700 i Lütjenburg/Holsten, 1690 skrpr. i Lütjenburg. G. m. Catharina Elisabeth N.N., begr. 1.IV.1729 smst. Hun g. sig 2) m. skrpr. Hans Pflug smst. (202). 2 børn (1685-?): 1 pige og 1 dreng: *a-b*, hvor *a*. Magdalena, f. 1685 smst, d. 1747 i Sønderborg bliver g. 1) 16.V.1713 m. skrpr. dér Augustin Stengel (251), 2) 1718 m. skrpr. dér Johann Andreas Bambs (19) og 3) 9.VIII.1731 m. skrpr. dér Johann Hinrich Walter (288).
179. **Möller**, Joachim, f. ?, begr. 6.IX.1735 i Plön. 1694 skrpr. i Plön, tidl. været det i Segeberg. G. m. 1663 Margaretha N.N., begr. 17.II.1736 i Plön. 9 børn (1686-1705): 5 piger og 4 drenge: *a-i*. *d*. Anna Catharina Magdalena, f. 1695, d. 1752., der 18.IV.1714 bliver g. m. skrpr. Lorenz Röseler, Slesvig (223). Han var 1688 blevet g. m. skrpr.datter Magdalena Koch (119c).
180. **Möller**, Johann Heinrich, f. 1682 i Neumünster, d. ? .I.1728 i Lübeck. Skrpr.søn fra Wittenberg. 1703-28 skrpr. i Lübeck. G. 1705 m. (skrpr.datter?) Magdalena Hennings (1689-1759). 6 børn (1706-15): 3 piger og 3 drenge: *a-f*. *a*. Engel Marga-

- retha, db. 12.XII.1706, g. 19.V.1727 i Lübeck m. skrpr. David Gotfried Heintz dér. *e.* Magdalene Catharina, db. 14.IX.1712 smst., begr. dér 22.V.1759, g. 12.V.1729 m. skrpr. dér Martin Witte (1702-62). *f.* Johann Gotfried (176), skrpr. i Eutin.
181. **Möller**, Hans Hermann, f. ?, begr. 26.II.1713 i Flensborg. 1685 skrpr. i Neumünster, fra 31.I.1693-1710 i Flensborg og fra 1710 i Gadebusch. G. m. N.N. 2 børn (1685-?): 1 dreng og 1 pige: *a-b.* *a.* Friedrich (182) bliver skrpr., mens søsteren *b.* Salome, bliver g. m. skrpr. Christopher Möller, Slesvig (165). Hans Hermann g. sig 2) 12.IX.1710 i Gadebusch m. skrpr.datter Christina Flohr (48f). Hun g. sig 2) 30.V.1714 m. skrpr. Johann Caspar Kruse, Gadebusch (127), og 3) 19.VI.1715 m. skrpr. smst. Johann Carl Jeltzer (111).
182. **Möller**, Friedrich, db. 16.XI.1685 i Neumünster, begr. 4.VIII.1740 i Flensborg, hvor 1710-40 skrpr. G. 1) 8.VII.1719 i Sønderborg m. skrpr.datteren Anna Catharina Stengel (251b), og 2) m. skrpr.datteren Catharina Elisabeth Pickel (210e).
183. **Möller**, Johann Christian, f. 1681, d. 1760 i Odense. Skrpr. og læge 1716-28 i Odense, 1728-40 i Haderslev, hvor han bliver afsat 7.V.1740 og fra 1740-60 atter i Odense. G. 1) 27.I.1713 m. enken efter skrpr. Jochum Wagner (283): skrpr.datteren Lisbeth Liebeknecht (140d). 5 børn (1714-21/22): 2 piger og 2 drenge samt 1 anon.: *a-e.* *d.* Magdalene, db. 30.I.1720 i Odense, St. Knuds Kk., d. i Slesvig, hvor g. m. en slagter N.N. *e.* Hans Christian (184) bliver skrpr. G. 2) 18.VII.1748 i Odense, St. Knuds Kk. m. Anna Cathrine Pedersdotter, d. 18.XII.1755. 6 børn (1723-53): 3 piger og 3 drenge. G. 3) 7.XI.1757 i Kjerter/Fyn m. skrpr.datter Christiane Marie Suhr. (270b), der 17.X.1770 g. sig 2) m. skrpr. Augustin Christian Stengel, Aalborg (255). Han g. sig 2) m. Mette Cathrine Wemmenhøi.
184. **Möller**, Hans Christian, db. 1721/22 i Odense, St. Knuds Kk., begr. dér 17.I.1780. 24.VII.1764-80 skrpr. i Rønne/Bornholm. Besvangrer uden for ægteskab Maria Gutschlag (61a); de får en anon. dreng. G. 1) 21.VIII.1775 i Rønne m. Ingeborg Larum.
185. **Möller**, Friedrich, db. 28.IX.1717 i Odense, St. Knuds Kk., d. 1789. Skrpr. i Kristiansstad/Sverige.
186. **Möller**, David, f. ?, d. 21.I.1723 i Næstved. 1720-23 skrpr. i Næstved. Skal have haft en søster og to brødre, men de er ukendte for hans enke ved stervboet. G. m. Anna Marie Oluffsdotter (2b).
187. **Möller**, Martin, f. ?, begr. 1.I.1720 i Segeberg, hvor 1689 skrpr. G. 1) 22.V.1688 smst. m. skrpr.datter Maria Renzhausen (221a). Han g. sig 2) m. Margaretha N.N., begr. 25.II.1712 i Segeberg, og 3) 17.X.1712 (!) m. skrpr.datter Ursula Dorothea Flohr (48g), der fortsætter traditionen og g. sig 2) m. skrpr. smst. Jürgen Schreiber (-1724) og 3) efter gemalens død m. skrpr. Hans Helmschläger, Segeberg (67A). Med Ursula får Martin 3 børn (1715-19): 2 piger og 1 dreng: *a-c*, hvor *c.* Anna Elsabe, db. 31.XII.1719 i Segeberg, d. 10.XI.1797 i Oldenburg, bliver g. 1) 1.VII.1738 i Oldenburg m. skrpr.smst. Gotfried Jeltzer (112), og 2) m. skrpr. Joachim Christian Untermann (1725-98), Oldeslohe.
188. **Möller**, Hans, f. i Prinzlau, hvor begr. 29.XII.1608. Skrpr. smst. G. m. N.N. Børn (?-?): 1 dreng *a.* Michael (167) og 1 pige: *b.* Maria, g. m. skrpr. Jacob Beermann, Strausberg/Mark.
189. **Niemand**, Bendix, f. 1617, d. 17.II.1693 i Aalborg, Budolphi Kk. 1664-74 skrpr. i Aalborg, fra 1671 tillige i Thisted.
»Boer uden Svingelen« i Aalborg. G. m. N.N. 8 børn (1649-70?): 5 piger og 3 dren-

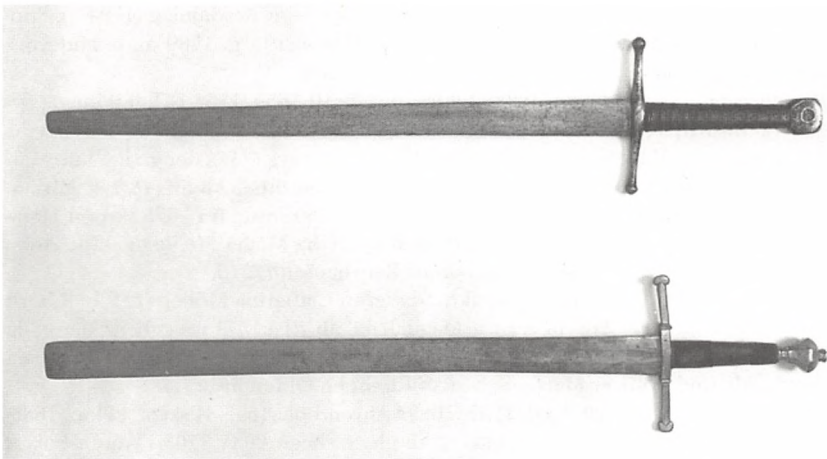
- ge: *a-h. a. Johann (190)* og *d. Jacob (191)* bliver skrpr., mens søstrene *c. Stincke Jacobine*, db. 28.VII.1655 i Aalborg, Budolphi, Kk. bliver 10 år gammel (!) 1665 g. m. skrpr. Morten Mortensen Skytte, Kolding (238A), og *h. Else (Elisabeth)*, begr. 11.III.1718 i Aalborg Budolphi Kk., bliver g. 20.X.1700 smst. m. skrpr. Andreas Liebeknecht, Aalborg (141).
190. **Niemand**, Johann, db. 14.V.1649 i Aalborg, Budolphi Kk., d. før 1701 i Randers, hvor skrpr. fra 1673-1701. G. 14.V.1649 i Aalborg Budolphi Kk. m. skrpr.datter Lisbet Koch (118a). 4 børn (1650?-?): 1 pige og 3 drenge: *a-d. a. Johann (192)* og *c. Julius (193)* bliver skrpr., mens *b. Joachim*, 1718 bliver sejllods i Königsberg, og søsteren *d. Eva* bliver 19.VI.1699 g. m. skrpr. Erich Eberhard Asthusen, Tønder og Aabenraa (12). Han har tidl. været g. m. Anna Catharina Geltzer (52a).
191. **Niemand**, Jacob, db. 25.III.1659 i Aalborg Budolphi Kk., d. 3.I.1700 i Aalborg. 1683-94 skrpr. i Thisted, 1697-98 i Aalborg.¹²⁷ G. m. N.N.
192. **Niemand**, Johann. Fra 15.III.1718 skrpr. i Kristiansstad/Sverige. G. 25.V.1708 i Sønderborg m. skrpr.datter Catharina Margaretha Möller (168d).
193. **Niemand**, Julius. 1718 skrpr.knægt i Tønder.
194. **Oulfsson**, Guldbrend, f. ?, d. før 1688. 1658-70 skrpr. under general Ulrik Fr. Gyldenløve (1638-1704).¹²⁸ Boer i »Bispens Gang i Studiestrædet«.¹²⁹ 1670-87 skrpr. i Fredericia.¹³⁰ G. 1) m. Bente Nielsdotter. 5 børn (1658-61): 2 piger og 3 drenge: *a-e. a. Kristen* db. 17.X.1658 – Gyldenløve med ved dåben! *c. Hagen* (»Høgn«). Slipper uden straf fra drab på Maren Joens' søn: »Tambour'en«! Skrpr. i Kbhvn. G. m. skorstensfejdatter Margrethe Hansdatter Lauritsen (2c,a), der bliver g. 2) m. skrpr. Jürgen Conrad, Roskilde (125), og 3) m. skrpr. smst. Christian Ernst Puhan (215). *d. Giertrud*, g. 1) m. skrpr. Christoph Soltwedel, Haderslev (247) og 2) m. skrpr. smst. Caspar Seiler (237). *e. Margrethe*, f. 1661, begr. 7.IV.1739 i Kbhvns Vor Frue Kk. Hun tager patienter i behandling. G. m. skrpr. Henning Christian Seiler, Fredericia (234). Guldbrend g. sig 2) m. Karen Pedersdotter.¹³¹ Barn; 1 dreng: Lauritz db. 31.V.1674 i Kbhvns Vor Frue. begr. 7.IX. s.å. i Fredericia.
195. **Oswald**, Christian Friedrich, f. 1726, d. 3.VI.1799 i Kbhvn. 16.IV.1749 natmester i Kbhvn., fra 1755-99 skrpr. smst. I hans tid flyttes retterstedet på Ny Torv til Vester Fælled; Struensee og Brandt henrettes dog på Øster Fælled. Galgen på Pesthusfælleden nedtages 1779 – fungerer dog til 1792, hvor retterstedet placeres i Slagtervænget ved Østerport, sml. nr (44). 1806 flyttes det til Amager Fælled, hvor sidste henrettelse finder sted 22.V.1845. 15. IX.1767 demonstrerer han de ublodige henrettelser af sergent Mörll og menig Stutz for den nysgerrige Christian VII.¹³² Han er årsag til »mordet« på den portugisiske gesandt grev de Sousa's hund, omend skrpr.knægten Lorenz Hoffmeyer kommer til at undgælde m. fængsel og en time i kag'en. Boer Rigensgade 459 – hjørnet af Krusemynte- og Salviegaden, sml. (152). G. 8.VI.1749 i Kbhvns St. Petri Kk. m. skrpr.datter Anna Margrethe Dorothea Helmschläger (67a), der har været g. 1) m. garnisonsskrpr. Nicolai Hans Barthold Pflug (207). 9 børn (1750-70): 4 piger og 5 drenge: *a-i. a. Friedrich*, db. 3.I.1750 i Kbhvns St. Petri Kk. Fungerer som »Chirurg« fra 1800 i Karlskrona/Sverige.¹³³ *d. Johann Godoschalck (196)* bliver som den eneste af børnene skrpr. *e. Christian*, db. 15.II.1758 i Kbhvns St. Petri Kk. Opdraget hos skrpr. Christian Suhr (270). Enken Marie Mühlhausen vil have ham til at hjælpe sig efter hendes mands (155)'s død i 1807, da også Hans Wexøe og Christian's bror Ludewig (195i) søger om embedet.¹³⁴ *f. Anna Mar-*

- grethe, db. 27.VII.1760 smst. g. m. sømand Torgius Gram. g. Maria Salome, db. 20. II.1764 smst. G. 1) 9.XI.1787 smst. m. auktionsbud Ludolph Henrich Steenberg – sml. (94). G. 2) 27.III.1793 smst. m. snedkersvend Christian Lütken. h. Wilhelm, db. 6.I.1766 smst. Sejmagersvend i Kbhvn. i. Ludewig, db. 5.I.1770 smst. »Wæversvend« – sml. dog (195e). Han g. sig 25.XI.1796 m. tøjmagervendsdatter Anna Kirstine Schumann.
196. **Oswald**, Johann Godoschalck, db. 4.XI.1755 i Kbhvns St. Petri Kk., begr. 19.VI. 1805 smst. 14.VI.1799 natmester i Kbhvn., fra 1780 har han tillige været garnisons-skrpr. G. 26.VII.1780 i Bremerholm Kk., Kbhvn. m. tømmermesterdatter Sidse Friderica Stadius, f. 1756, begr. 29.XII.1801 i Kbhvns St. Petri Kk. Boer 1790 i Klerkegade 391 (nuv. nr. 24), 1801 i Rigensgade 459, sml. (152) sammen m. en Frederik Suhr: 5 børn (1780-98): 3 piger og 2 drenge: a-e. c. Stadius Christian bliver 1815 Livjæger og 1831 snedkersvend.
197. **Pedersen**, Peder. Skrpr. 1700 på Langeland.¹³⁵
198. **Pedersen**, Valentin. Skrpr. 1681 på Langeland (Klausebølle). G. m. N.N.
199. **Pflug**, Hans, f. ?, begr. 31.X.1683 i Westerschau. 1647-65 skrpr. i Kiel, senere i Eckernförde. G. 1) m. skrpr.datter Elisabeth Strangk.¹³⁶ Hun g. 1) m. skrpr. i den danske Armé Wendel Pickel (209), der g. sig 2) m. Dorothea N.N. Børn (1679-86): 2 piger: a-b, hvor a. Dorothea, db. 9.III.1679 i Borby, begr. 11.X.1743 i Kbhvns St. Petri Kk. bliver g. 1) 1712 m. garnisonsskrpr. Johann Christoph Fahner, Kbhvn. (44) og 2) 10.VIII.1716 m. garnisonsskrpr. smst. Frantz Mühlhausen (152).
200. **Pflug**, Nicolai, f. ?, d. 9.I.1701 i Christiania/Norge. 1680-90 skrpr. i Christiania,¹³⁷ fra 1690-1701 i Kbhvn. I Christiania fører han og hustruen stort hus – han skylder en overgang penge for de malerier portrætmaler Abraham kontrafejer har lavet af ham selv, hans kone og lille datter. Dødsboet viser, at han har været særdeles velhavende. G. m. N.N. Børn: 2 drenge og en pige: a-c, nemlig a. Bartholomæus (201) og b. Augustinus (203), der begge bliver skrpr.
201. **Pflug**, Bartholomæus, f. ?, d. 8.III.1701 i Christiania. 1695-1718 skrpr. i Slesvig efter nogen tid som skrpr.knægt dér. G. 1) 10.V.1702 i Itzehöhe m. skrpr.datter Christina Abel(one) Helmschläger (63b), der g. sig 2) 20.IX.1719 i Slesvig m. skrpr. dér Christian Polster (213).
202. **Pflug**, Hans, f. 1674, begr. 20.III.1742 i Lütjenburg. Før 1690 skrpr. dér. G. 1) m. Catharina Elisabeth N.N., der før har været g. m. skrpr. smst. Hans Möller (178). Barn: Hans Barthold (204), der bliver skrpr. Hans g. sig 2) 1.IV.1695 i Sønderborg m. skrpr.datter Gertrud Beseler (21f).
203. **Pflug**, Augustinus, f. 1696 i Christiania/Norge, d. 3.IV.1728 (ihjelstukket under duel m. hustruens elsker), begr. 14.V.s.å. i Fredericia Michaëlis Kk. 1718-25 skrpr. i Christiania, 1725-27 i Fredericia, 1727-28 i Haderslev. De sidste to steder virker han desuden som accepteret dyrlæge.¹³⁸ G. 30.X.1722 i Fredericia m. skrpr.datter Catharina Dorothea Seiler (234d). Børn (1723-26): 2 drenge, dør som spæde.
204. **Pflug**, Hans Barthold, db. 31.III.1703 i Lütjenburg, hvor skrpr. G. 25.X.1726 i Bleckede m. skrpr.datter Anna Dorothea Kücken (129g). 5 børn (1727-34): 2 piger og 3 drenge: a-c, hvor a. Hans Jacob (206) bliver skrpr.
205. **Pflug**, Wilhelm, f. 1676/77, d. 5.III.1725 i Burg/Fehmarn, hvor skrpr. G. 10. VI.1705 smst. m. skrpr.datter Maria Werner derfra. Hun g. sig 2) m. skrpr. smst. Philipp Querngester (1694-1781). Barn: Nicolai Hans Barthold (207), der bliver skrpr.

206. **Pflug**, Hans Jacob, f. 5.IX.1727 i Lütjenburg, d. 18.V.1805 smst. 1755-1805 skrpr. dér. G. m. skrpr.datter Anna Dorothea Möller (172*b*). 9 børn (1755-73): 7 piger og 2 drenge: *a-i*, hvor *i*. Johann Heinrich Conrad (208) bliver skrpr.
207. **Pflug**, Nicolai Hans Barthold, f. 9.II.1714 i Burg/Fehmarn, begr. 13.VIII.1748 i Kbhvns St. Petri Kk. Garnisonsskrpr. og natmester 16.VIII.1741 i Kbhvn. efter (152). G. 1) m. skrpr.datter Sophia Margaretha Stengel (251*c*). 4 børn (1735-42): 1 pige og 3 drenge: *a-d*, hvor *a*. Johann Nicolai (1735-71) bliver skomagere. G. 2) m. skrpr.datter Anna Margrethe Dorothea Helmschläger (67*a*), der g. sig 2) 1749 m. namester Christian Friedrich Oswald (195).
Børn: 2 drenge.
208. **Pflug**, Johann Heinrich Conrad, f. 9.XII.1773 i Lütjenburg, d. 24.VII.1829 dér som skrpr. smst. G. 26.XII.1803 Catharina Magdalena Schröder, f. 19.X.1796 i Neumünster, d. 5.X.1847 i Lütjenburg. 7 børn (1803-18): 4 piger og 3 drenge: *a-g*, hvor *e*. Johann Heinrich, f. 3.IX.1811 bliver skomagermester.
209. **Pickel**, Wendel, f. ?, begr. 12.VII.1647 i Kiel. 1626-27 skrpr. i den danske Armé, 1642 i Eckernförde og Kiel, 1643 i Eutin.¹³⁹
G. m. skrpr.datter Elisabeth Strangk, Kiel, begr. dér 11.XI.1647. Hun g. sig 2) m. skrpr. dér Hans Pflug (199). Barn: 1 dreng: Christian Wendel Pickel (209*A*), der bliver skrpr.
- 209A. **Pickel**, Christian Wendel, f. ?, begr. 18.I.1667 i Kiel. Skrpr. først i Eutin, fra 1665-67 i Kiel. G. m. Catharina N.N., der g. sig 2) 19.VII.1667 m. skrpr. dér Paul Möller (162), og 3) m. skrpr. Christopher Möller, Kiel (165). 3 børn (1663-67): 3 drenge: *a-c*, hvor *b*. Christian Albrecht (210) bliver skrpr.
210. **Pickel**, Christian Albrecht, f. 28.IV.1664 i Eutin, d. 8.X.1729 i Kiel. Skrpr. først i Eckernförde, fra 1689-1701 i Kiel.¹⁴⁰ G. 1) m. Anna Maria N.N., *d*. i Kiel 16.XI.1698 5 børn (1688-96): 4 piger og 1 dreng: *a-e*. *a*. Salome, db. 15.II.1688 i Borby, d. 1717/21 i Hamburg. G. m. skrpr. Ismael Asthusen IV (13) dér. Han g. sig 2) m. skrpr.datteren Catharina Dorothea Möller (171*b*). *d*. Christian Albrecht (211) bliver skrpr. *e*. Catharina Elisabeth, db. 24.VII.1696 i Kiel, d. 11.II.1777 smst., bliver g. i Sønderborg m. skrpr. Friedrich Möller, Flensborg (182), der 8.VIII.1719 g. sig m. skrpr.datteren Anna Catharina Stengel (251*b*).
Christian Albrecht g. sig 2) m. skrpr.datter Engel Asthusen (9*b*). Barn: 1 pige: Engel, db. 8.XII.1700 i Kiel.
211. **Pickel**, Christian Albrecht, db. 23.III.1694 smst. d. 5 IV.1779 dér. Skrpr. først i Eckernförde, fra 1740-79 i Kiel.
G. 1) i Oldenburg m. skrpr.datter Anna Dorothea Jeltzer (110*e*). 4 børn (1725-30): 2 piger og 1 dreng samt 1 anon.: *a-d*. *c*. Engel Dorothea, db. 27.IX.1727 i Borby, bliver g. 1) 1750 m. skrpr. Joachim Wilhelm Hennings, Itzehöhe (81) og 2) m. skrpr. Johann Christoph Hoscheroth, Hamburg (103).
Christian Albrecht g. sig 2) m. Anna Lucia N.N., begr. 23.V.1754 i Kiel. 2 børn (1742-57): 2 anon.: *e-f*.
Christian Albrecht g. sig 3) m. skrpr. datteren Margaretha Alheit Möller (170*b*). 4 børn (1756-72): 3 piger og 1 dreng: *g-j*. *i*. Christian Albrecht (212), der bliver skrpr. og søsteren *j*. Margaretha Elisabeth Henriette, f. 7.V.1772 i Kiel, der 1804 g. sig m. skrpr. og chirurg Christian Albrecht Möller, Husum (177).
212. **Pickel**, Christian Albrecht, db. 5.V.1763 i Kiel, d. 5.II.1829 smst. hvor skrpr. 1808-24. G. m. N.N.
213. **Polster**, Christian, f. ?, d. 1736 i Slesvig. 1722-36 skrpr. i Slesvig. G. 1) 20.IX.1719 smst. m. skrpr.datteren Christina Abel(one) Helmschläger (63*b*). Hun har været g. 1) 10.V.1702 m. skrpr. Bartholomæus Pflug, Slesvig (201).

Christian g. 2) m. N.N. 1 barn: Nicolaus, f. ?, d. efter 1740. Skrpr. i Slesvig.

214. **Puhan**, Johann Christian, f. ?, d. i Collberg/Pommern.¹⁴¹ 1720-30 skrpr. i Collberg. G. 1) m. N.N. og 2) m. skrpr.datteren Dorothea Mühlhausen (146c). 4 børn (1690?-1702): 1 pige samt 2 anon. (pige og dreng) der dør under pesten 1711: *a-d*. c. Christian Ernst (215) bliver skrpr. d. Anna Maria, f. 1702 i Collberg, begr. 3.I.1775 i Nykjøbing F. Hun g. sig 1732 m. skrpr. dér Johann Paulli Ingermann (105).
215. **Puhan**, Christian Ernst, f. 1699 i Collberg/Pommern, d. 27.IX.1760 i Roskilde. 1725-28 skrpr. i Roskilde, 1728-60 i Frederiksborg og Cronborg amt, samt Roskilde og Køge. Men ikke af Helsingør købstad. Tager sig dog af de i Helsingør indkvarterede soldater, mens Næstved skrpr. (219) klarer Sjællands øvrige regiment. Lægekyn-dig.¹⁴²
G. m. Margrethe Hansdotter Lauritsen (2c, a), der inden har været g. 1) m. skrpr. Høgn Guldbrandsen, Kbhvn. (194c), og 2) m. skrpr. Jürgen Conrad, Roskilde (125).
216. **Reeberg**, Oswaldt, f. ?, 1671 i Næstved. 1641-64 skrpr. i Roskilde. I Marts 1664 idømmes han landsforvisning efter »væbnet at have efterstræbt Peder Blaa's Quinde« samt ladet hendes grav skænde.¹⁴³ Han bliver benådet mod at lade sig forflytte til Næstved, hvor han sidder fra 1664-71,¹⁴⁴ og ydermere får bevillingen fornyet ved kongeskiftet 1670.¹⁴⁵ Allerede 1651 har han endvidere fået bestallingsbrev som skrpr. og ådselsudbærer for Køge.¹⁴⁶
Han boer på Ringstedgade lige syd for Helligaandshusets Kirkegaard; mellem den og skrpr.'s hus var det et smalt stræde, kaldet Bøddelstrædet. Næstved ejede og vedligeholdt skrpr.'s hus på Oswaldts tid. Rettersted dels på Akseltorv og dels på Rakerbanken uden for Østerport, hvor der var galge og plads for halshugninger.
G. m. Dorthe N.N., d. efter 1675.¹⁴⁷ 4 børn (1646-54): 2 piger og 2 drenge: *a-d*. a. Ernst (217) bliver skrpr. b og c tvillingerne Osualt og Margrethe db. 24.II.1650 i Roskilde Dom Kk., begr. henholdsvis 16.IV. og 25.VII. s.å. i Roskilde Graabrødre Kk. d. Lisbeth, f. ?.X.1654, begr. 14.VI.1674 i Slagelse St. Peders Kk. G. m. garnisons-skrpr. Oluff Lauritsen (2).

Sværdet nederst er Næstveds skarprettersværd. Det er udført ca. 1550-1600 og kan henføres til en af Tysklands mest ansete våbenfabrikker i perioden. Sværdet øverst er det sværd, som benyttedes i Køge. (Foto: Nationalmuseet)

217. **Reeberg**, Ernst, db. 19.IV.1646 i Roskilde Dom Kk., begr. 29.III.1707 i Næstved St. Mortens Kk. 1671-1707 skrpr. i Næstved.¹⁴⁶
Boer i samme hus som faderen. G. m. Agatha N.N., begr. 2.VI.1706 i Næstved, St. Mortens Kk. Børn: 2 drenge: *a.* Jørgen (218) og *b.* Jochum Ernst (219), der begge bliver skrpr.
218. **Reeberg**, Jørgen, f. i Slagelse. Skrpr. 1686-92 i Slagelse, men ikke »bestalter«. G. 1689 m. skrpr.datteren Marie Liebeknecht (139*b*), der g. sig 2) 1694 m. skrpr. Jacob Langboesen. (132). 2 børn (1690-92): *a.* Agatha, db. 10.X.1690 i Slagelse St. Mikkel's Kk. og *b.* Andreas, db. 28.VIII.1692 smst.
219. **Reeberg**, Jochum Ernst, f. ?, begr. 24.V.1719 i Næstved St. Mortens Kk. 1707-19 Skrpr. i Næstved, Køber hus i Østergade, nuv. nr. 22.¹⁴⁹ G. 1) 16.XII.1705 i Kbhvns Vor Frue Kk. m. skorstensfejerdatter Mette Hansdotter Lauritsen, f. 1672, d. 5.VII.1710 i Næstved (2*c, c*) 3 børn (1706-10): 1 pige og 2 drenge: *a-c*, hvor *b.* Jochum Ernst Nicolai (220) bliver skrpr.
G. 2) 1711(?) m. Kristine Margrethe Liebeknecht (140*e*), som allerede 1712 forlader ham.
220. **Reeberg**, Jochum Ernst Nicolai, f. 1707 i Næstved, begr. 23.VIII.1763 i Næstved St. Mortens Kk. 1731-62 skrpr. i Næstved.¹⁵⁰
G. 4.XI.1740 i Næstved St. Mortens Kk m. Anna Maria Oluffsdatter, begr. 22.V.1786 smst. 10 børn (1741-62): 5 piger og 5 drenge: *a-j.* *a.* Mette, db. 19.IX.1741, begr. 11.XI.1778 i Næstved St. Mortens Kk. G. 5.XI.1777 m. klokker ved samme Kk. Bertel Diderichsen Næss, der g. sig 2) 3.IV.1779 smst. m. Jacobine Weile, og 3) 26.VI.1789 m. Magdalene Christophersdatter. *b.* Jochum Ernst (1743-1779), 1771 får borger-skab som guldsmed i Næstved. G. 1772 m. datter af skytten på Øbierregaard Giertrud Larsdatter Vejersløv. Deres 1' søn af 3 (1778-80): Ernst Nicolai (1778-1841) bliver Copist og kgl. Fuldmægtig ved Universitetsdirectionens Secretariat og 1841 Cancelliraad.¹⁵¹ *c.* Peter (1744-1803), forvalter ved Sorø Academi's gods sdr. distrikt. G. 1776 m. Marianne Tverschou (1746-1823), begr. ligesom gemalen i Sorø Kk.¹⁵² *f.* Christian (1751-1805) købmand i Præstø. *g.* Anna (1753-), g. 1792 m. Jacob Mathias Neumann. *h.* Jørgen (1755-1811), forstkasserer ved Sorø Academi, g. 1794 m. Sophie Hedvig Jessen (1763-1823). *i.* Margrethe (1759-1819), g. 1789 m. brændevinsbrænder og borger i Næstved Hans Christian Hansen.
221. **Renzhausen**, Carsten, f. ?, d. 1688 i Oldeslohe. 26.III.1655 skrpr. i Oldeslohe og Segeberg, fra 1670 i Lütjenburg. G. 1) m. N.N. 6 børn (?-1659): 3 piger og 3 drenge: *a-f.* *a.* Maria, g. 22.V.1688 m. skrpr. Martin Möller, Segeberg (187), der g. sig 2) m. Margaretha N.N. og 3) 1712 m. skrpr.datteren Ursula Dorothea Flohr (48*g*). *b.* Adrian, skrpr. 1685-1710 i Segeberg. *f.* Lorenz, db. 13.IV.1759 smst., fra 1675 skrpr. i Hemmendorf. G. 1) m. N.N., 2) 1668 m. Anna Margaretha Möller (163*a*) og 3) m. Anna Dorothea N.N., der 1703 blev g. m. Lorenz Renzhausen (221*f*).
Carsten g. sig 2) 1669 i Husum m. skrpr.datteren Catharina Möller (159*l*). 4 børn (1671-78): 2 piger og 2 drenge: *g-j.* *g.* Magdalena, db. 21.I.1671 i Segeberg, der g. sig 1) 25.IX.1708 m. skrpr. Hans Jacob Stoeff, Hamburg (266), og 2) 20.VI.1713 m. skrpr., tidl. underofficer Martin Sebastian Kirchner, Oldeslohe.
222. **Röseler**, Stephan, f. 1629, begr. 23.IX.1689 i Ahrensbök. 1655-84 skrpr. i Plön, 1685-89 i Slesvig 1689 i Barghorst. G. m. Elsabe N.N., begr. 20.IV.1703 i Ahrensbök. 2 børn (1656-?): 1 pige og 1 dreng: *a.* Lorenz (223), der bliver skrpr. og *b.* Anna Dorothea, begr. 13.XII.1751 i Barghorst, der bliver g. 1) 1691 i Ahrensbök m. halvmester Hans Möller, Barghorst og 2) 4.VII.1721 m. skrpr. Wigand Soltwedel, Kappelen (243).

- 223. Röseler, Lorenz**, f. 1656 i Plön, d. 5.V.1749 i Barghorst. 1688-92 skrpr. i Slesvig, hjælper moderen efter faderens (222)'s død 1689, fra 1692 i Neumünster og fra 1708 i Ahrensbök.
- G. 1) 8.V.1688 i Husum m. skrpr.datteren Magdalene Koch (119c), 6 børn (1689-1707): 4 piger og 2 drenge: *a-f. a.* Lorenz (224) bliver skrpr. og *d.* Anna Margaretha, db. 3.IX.1696 i Ahrensbök bliver g. m. en skrpr. i ?
- Lorenz g. sig 2) 18.IV.1714 i Plön m. skrpr.datter Anna Catharina Magdalena Möller (1695-1752) (179d). 10 børn (1716-33): 3 piger og 5 drenge. samt 2 anon.: *g-h. g.* Hinrich (225) og *l.* Christian (226) bliver begge skrpr. mens søsteren *i.* Anna Catharina Margaretha, db. 17.I.1720 i Ahrensbök, d. 5.III.1791 i Haderslev, g. sig 18.I.1743 i Aabenraa m. skrpr. Jochum Wagner (285).
- 224. Röseler, Lorenz**, db. 26.II.1689 i Ahrensbök, d. 30.VII.1773 i Neumünster. Beg. som skrpr. i Oldenburg, fra 1731-41 i Eckernförde og fra 1741 i Neumünster. Bliver g. 1) 4.VII.1729 i Oldenburg m. skrpr. datter Margarethe Elisabeth Jeltzer (110g). 3 børn (1730-36): 2 piger og 1 dreng: *a-c. b.* Maria Magdalene, f. 23.VI.1732 i Borby, bliver 4.VII.1756 g. i Ahrensbök m. skrpr.søn, guldsmedesvend Johann Gottfried Stöckler, Borby (260d).
- Lorenz g. sig 2) 27.X.1739 i Fredericia m. skrpr.datteren Kristina Wagner (284d). 11 børn (1740-59): 7 piger og 4 drenge: *d-a. j.* Christian Friedrich, db. 30.X.1750 i Neumünster, d. 26.II.1808. Skrpr. 1790-92 i Hohenwestedt, og inden og efter denne periode i Neumünster. G. 1) 1.XI.1774 i Neumünster m. tambourdatter fra Kiel Magdalena Catharina Christina Hermann (1744-90), 2) 18.V.1790 i Neumünster m. snedkerdatter fra Hohenwestedt Catharina Koll (1767-94), og 3) 7.IV.1795 i Gros-senaspe m. vurderingsmandsdatter fra Heidmühlen Margaretha Catharina Stammerjohann (1768-1848). *n.* Anna Catharina Maria Dorothea, db. 6.VII.1759 i Neumünster, d. 18.VII.1807 i Haderslev, der 18.VII.1782 bliver g. m. skrpr. Lorenz Wagner, Haderslev (286).
- 225. Röseler, Hinrich Christoph**, db. 11.XI.1722 i Ahrensbök, d. 9.IV.1788 i Aabenraa. Skrpr.knægt i Tønder, fra 1743-88 skrpr. i Aabenraa. Optræder som læge, opnår forlig med byens læger i 1780, men geråder 1786 i strid med dem igen.¹⁵³ G. 1742 i Tønder m. skrpr.datteren Anna Catharina Stöckler (260b). 10 børn (1744-61): 4 piger og 4 drenge samt 2 anon.: *a-j. a.* Anna Maria Magdalene, db. 6.X.1744 i Aabenraa. G. 1) 24.XI.1763 dér m. skrpr. og chirurg Christian Stengel, Aalborg (254) og 2) 15.VIII.1783 i Aabenraa m. toldkontrollør dér Lorenz Wilhelm Leo (1744). *g.* Sophia Dorothea, db. 24.II.1756 i Aabenraa, der 6.VII.1781 bliver g. m. skrpr.søn, skomager Friedrich Bambs (20c). *i.* Friderica, db. 28.XII.1757 i Aabenraa påtager sig patientbehandling og løber 1792 ind i en klagesag.¹⁵⁴ Bliver 30.IX.1785 g. smst. m. styrmand Claus Christian Clausen dér. *j.* Heinrich Christoph, db. 13.I.1761 i Aabenraa, bliver styrmand smst.
- 226. Röseler, Christian**, db. 17.XI.1727 i Ahrensbök, d. 1.IX.1805 i Nyborg/Fyn. Skrpr. 1751-54 i Tranekjær/Langeland. Lægekyndig.¹⁵⁵ G. 13.VI.1754 i Nyborg m. skrpr.datteren Elisabeth Wagner (284e). Hun er g. 1) 18.XII.1742 m. skrpr. Christian Seiler, Nyborg (238). Barn: 1 pige: Christiane, db. 11.X.1754 i Nyborg, d. 2.V.1845 i Rudkjøbing/Langeland. Hun bliver g. 21.VII.1784 i Nyborg m. parykmager smst. Niels Georg Grönbeck (1755-1811).
- 227. Sachse, Johann Georg**. 1730 skrpr.knægt i Wolfenbüttel, 1750 skrpr. i Wittingen/Lothringen. G. m. Lucia Leue. 2 børn (1729-30): 2 piger: *a-b. a.* Dorothea Sophia Hedwige, f. 8.III.1729 i Wittingen, d. 22.III.1806 i Sønderborg. Hun bliver 8.I.1751 g. m. skrpr. Andreas Bambs, Sønderborg (20).

228. **Sappe**, Joachim, f. ?, d. 1630. hvor skrpr. i Tønder og Sønderborg.¹⁵⁶ G. m. N.N. 10 børn (?-1631): 4 piger og 1 dreng samt 5 anon.: *a-j.* *a.* Dorothea, g. 14.X. 1621 smst. m. skrpr. dér Heinrich Beuerwisch (25). *b.* Christina, der g. sig 1) 2.V.1630 i Sønderborg m. skrpr. Jochum Beseler, Aalborg (21) og 2) 27.VI.1651 m. skrpr. Caspar Möller, Sønderborg (168). *c.* Catharina, »ihjelstukken af en rytter udi General Buchwalds Dyrchtog« 16.VIII.1657.¹⁵⁷ Hun havde været g. 1) 1.IV. 1631 m. skrpr. Julius Beseler, Sønderborg (22) og 2) m. skrpr. Hans Fuchs, Kolding (50).
229. **Scheermesser**, Harmen, f. ?, begr. 21.III.1679 i Uelzen. Skrprsøn fra Uelsen, selv skrpr. dér fra 1637. G. 1) m. N.N. 2 børn (1631-); 2 piger: *a-b.* *a.* Maria, f. 18.IX.1631 i Celle; *b.* Dorothea, der g. sig 1) m. skrpr. Hans Benedikt Kücken, Lüneburg (128), 2) m. skrpr. Hans Helmschläger, Lüneburg (64) og 3) m. skrpr. Quirinus Flohr, Lüneburg (47).
Harmen g. sig 2) 1638 m. Elisabeth Rathmann, begr. 23.IX.1672 i Uelzen. 4 børn (1639?-59): 1 pige og 1 dreng samt 2 anon. 3) g. Harmen sig m. en Elisabeth Meyer.
230. **Schlegel**, Jürgen (Jørgen), skrpr.søn fra Nürnberg, d. mellem 12.IV. og 5.V.1684 i Kbhvn.¹⁵⁸ 1656 skrpr.knægt i Lübeck, 1670-84 natmand i Kbhvn. Boer i Rigensgade 459 på hjørnet af Krusemynte- og Salviegade, sml. (152). 6.VI.1676 »aktiv« ved Griftenfeld's »henrettelse« i Kastellet, da den bestaltede skrpr. Johann Adolph Soltwedel (239) er død et halvt år i forvejen, og enken endnu sidder på »embedet«. G. 1) 1641 m. skrpr.datter Eva Goerdeler (59a), der forhen har været g. m. skrpr. Erhard Koch, Kbhvn. (118). 9 børn (-1683): 4 piger og 1 dreng samt 4 dødfødte: *a-i.* *a.* Martha, f. i Lübeck, der g. sig 1) 1680 m. skrpr. Jørgen Villum, Slagelse (279), tidl. g. m. Catharina Reebertz, 2) m. natmester Gottschalck Mühlhausen Kbhvn. (148) og 3) m. skrpr. Hans Barthold Köllner, Altona (120). *c.* Margaretha, f. i Lübeck, begr. i Kbhvns St. Petri Kk. Troløvet 15.VII.1696 m. skrpr. Christopher Teltow, Parchim (271). *e.* Berent, f. 1666 i Lübeck, skorstensfejer, Kbhvn. (231), der g. sig 2) m. skrpr.datter Anna Marie Conrad (122).
231. **Schlegel**, Berent f. 1666 i Lübeck, begr. 1695 i Kbhvns St. Petri Kk. Skorstensrenoverer i Kbhvn. Boer dels i Kbhvns St. Annæ Quarteer nr 215,¹⁵⁹ og senere i Wester Quarteer nrr. 93 og 204.¹⁶⁰
G. 1) 1689 m. væverdatter Else Schønnemann, f. 1645 i Sverige, begr. 25.IV.1720 i Kbhvns Vor Frue Kk. Hun er 1669 blevet g. m. skorstensfejer Hans Lauritsen, Kbhvn. (2r). 1700 g. hun sig 3) smst m. skorstensfejer Hans Nicolai Mühlhausen (149), og endelig 4) m. skorstensfejer smst. Bertel Seiler (235).
232. **Seiler**, Claus, f. ?, d. 1686 i Sønderborg, hvor skrpr. 1680-86. G. 12.XI.1683 dér m. Anna Dorothea N.N., f. 1642, d. 1.XI.1712 dér. Hun har tidl. været g. m. skrpr. smst. Caspar Möller (168), som allerede 27.VI.1651 var blevet g. m. skrpr.datteren Christina Sappe (228b), der 2.V.1630 havde g. sig m. skrpr. Jochum Beseler, Aalborg (21). Claus' hustru Anna Dorothea née N.N. g. sig 3) m. skrpr. Augustin Stengel, Sønderborg (251), som g. sig 2) m. skrpr.datteren Magdalena Möller (178a), mens Anna Dorothea endelig 4) formæles m. skrpr. Johann Andreas Bambs, Sønderborg (19).
233. **Seiler**, Bertel, f. ?, d. før 1695 i Eutin. 1649-50 skrpr. i Eutin, fra 1680-82(?) i Eckernförde. G. m. Dorothea N.N., begr. 21.IV.1695 i Bleckede, hvor svigersønnen (129) virker. 4 børn (1649-57): 1 pige og 3 drenge. *a-d.* *b.* Anna Maria, f. 10.VI.1653 i Eutin, d. 1.I.1732 i Bleckede. G. 4.II.1680 m. skrpr i Bleckede Hans Jacob Kücken (129). Broderen *d.* Henning Christian (234) bliver skrpr.

234. **Seiler**, Henning Christian, f. 21.X.1657 i Eutin, d. 20.V.1719 i Fredericia. Skrpr. 1688-90 i Kolding, 1690-1703 i Fredericia, 1703-05 i Aarhus og sluttelig 1705-10 igen i Fredericia. Lægekyndig.¹⁶¹ G. m. skrpr.datteren Margrethe Guldbrandsdatter Olufssøn (194e). 6 børn (1690-1700): 4 piger og 2 drenge: *a-f*. *a*. Bertel (235) og *f*. Christian (236) bliver begge skrpr. Søsteren *b*. Marike, f. ?, begr. 27.XII.1768 i Kjerter/Fyn, bliver taget i huset som »steddatter« af Caspar Seiler (237),¹⁶² hun bliver g. m. skrpr. Hans Bertel Suhr (268) *d*. Cathrine Dorothea, db. 8.I.1696 i Fredericia Michaëlis Kk., d. før 1728 i Københavns Spindehus(!), bliver 30.X.1722 g. i Fredericia m. skrpr. Augustinus Pflug, Christiania/Norge (203), og *e*. Gertrude, db. 10.XI.1697 i Fredericia Michaëlis Kk., begr. 19.V.1738 i Nyborg, bliver 21.X.1713 g. m. skrpr. Gottfried Mühlhausen, Nyborg (151).
235. **Seiler**, Bertel, f. 1691, db. i Nicolai Kk., begr. 1.VI.1767 i Kbhvns Vor Frue Kk. fra Hestemøllestræde 68 (nuv. nr 4). Før 1728 boet i Vombadstustræde, men afhændet det 22.IX.1730.¹⁶³ Boer fra 1728 i St. Clementsstræde matr. 204,¹⁶⁴ men sælger ejendommen 1765 for 5800 Rdlr. Fra 1762 boer han i Wester Quarteer nr. 228 (hjørnet af Ny Kongensgade og Vestervold). Skorstensrenovérér og renovationsmester i Kbhvn.¹⁶⁵ Udsat for mordanslag fra skrpr. Jacob Langboes (132b).
G. 1) m. Else Hansdotter Schønnemann (1645-1720), der som nævnt (2c, 231 og 149) har været g. 3 gange før.
G. 2) m. Maren Brønlund, f. ?, begr. 30.V.1774 i Kbhvns Vor Frue Kk. 4 børn (1744?-52): 4 drenge: *a-d*. *a*. Hans Just, db. 29.XI.1744 i Kbhvns Vor Frue Kk., begr. smst 27.XII.1787. *b*. Christian, db. 11.XII.1749 i Kbhvns Vor Frue Kk., d. 18.I.1839 i Klinite/Odense amt som skoleholder i Paarup/Odense amt. G. 1) m. Sara Christiane Sophie N.N., d. 13.X.1771 i Kjerter og g. 2) 15.XI.1771 – en måned efter! – m. skrpr.datter Marie Margrethe Suhr (270d).
236. **Seiler**, Christian, db. 19.?.1700 i Fredericia, begr. 12.V.1725 dcr. 1718-23 skrpr. i Fredericia, 1719-25 i Kolding. Lægekyndig.¹⁶⁶
G. m. færgemandsdatter Maren Nielsdotter Ibsen, Strib. 2 børn (?-?): 1 pige og 1 dreng: *a*. Margaretha g. m. skrpr. Andreas Liebeknecht (142) og *b*. Christian (238), der bliver skrpr.
237. **Seiler**, Caspar, f. ?, begr. 7.I.1737 i Haderslev. 4.III.1704-7.VI.1727 skrpr. i Haderslev. G. m. skrpr.datter Giertrud Guldbrandsdatter (194d), der har været g. 1) m. skrpr. Christoph Soltwedel, Slesvig (247). 1 datter: Gertrud, f. 1712 i Haderslev.¹⁶⁷
238. **Seiler**, Christian, f. ?, d. 22.XII.1751 (1753?) i Nyborg. 22.III.1742-51 skrpr. i Nyborg og Tranekjær/Langeland.¹⁶⁸ G. 18.XII.1742 i Fredericia m. skrpr.datteren Elisabeth Wagner (284e), der g. sig 2) 13.VI.1754 i Nyborg m. skrpr. Christian Röseler. Nyborg og Tranekjær/Langeland (226). 4 børn (1743-48): 3 piger og 1 dreng: *a-d*. *d*. Christian, f. 10.X.1748 i Nyborg.
- 238A. **Skytte**, Morten Mortensen, f 1642, begr. 23.XI.1688 i Kolding, hvor skrpr. før 1688. G. 1) 22.II.1664 i Sønderborg m. skrpr.datter Stincke Beseler (21g) og 2) 24.VII.1665 m skrpr.datter Stincke Jacobine Niemand (189c).
239. **Soltwedel**, Johann Adolph, f. ?, begr. 9.I.1676 i Kbhvns St. Petri Kk. 1673-76 skrpr. i København. Det er ham, der henretter Erich Ladefoged i 1675 på samme barske vis som Oluff Lauritssøn (2) i 1657 gjorde det af med Jens Fuglefænger.¹⁶⁹ Soltwedel skærer hjertet ud på Erich Ladefoged, slår ham på munden med det; radbrækker derefter arme og ben med et hjul, skærer en rem af bug og ryg, hvorefter hovedet hugges af med en økse. Sluttelig parteres liget og lægges på fire stejler.¹⁷⁰ Soltwedel er netop død 1/2 år før »henrettelsen« af Griffenfeld, hvorfor handlingen overdrages en rækker; naumanden Jørgen Schlegel (230).¹⁷¹ Måske også fordi

kongen ikke har ønsket at bruge en rigtig skrpr., der måske ikke var nær så nem at bremse op fra aktiv handling. Der var også noget mere vanærende ved at lade handlingen ske ved rakkeren. Det var nok ikke bare, fordi Soltwedel's enke sad på embedet.¹⁷²

Af Kbhvns kæmnerregnskab for 1673¹⁷³ kan det ses, at Soltwedel har haft fast årlig løn på 50 Sletdaler foruden ydelser for de enkelte handlinger (henrettelser, hængninger, kagstrygning m.m.¹⁷⁴).

Slutteren får 32 Sldlr., natmesteren og hans svende »for at rense Slutteriet og bortføre Aadsler« 36 Sldlr. og 3 Mark. Til sammenligning får Stadsphysicus 150 Sldlr. årligt.

G. m. skrpr.datter Anna Meyer (143a), der ca 1650 er blevet g. m. skrpr. Andreas Liebeknecht, Kbhvn. (139) og 3) bliver g. m. skrpr. smst. Joachim Teltow (273).

240. Soltwedel, Martin, f. ?, d. 1671 i Rendsborg, hvor fra 27.VI.1642 skrpr. og bøddel-ejer. G. m. N.N., 1 barn: Gottfried (240A).

240A. Soltwedel, Gottfried, f. ?, d. 1685 i Rendsborg. 1667-71 skrpr. i Glückstadt.¹⁷⁵ Efter faderens død 1776 søger han dennes embede, og får patent derpå s.å.¹⁷⁶ Fra 1671-85 skrpr. i Rendsborg.

G. 1) 3.II.1652 i Rendsborg m. skrpr.datter Dorothea Elding, Itzehohe (40a) og g. 2) 25.IV.1659 i Husum m. skrpr.datteren Dorothea Philippsdotter Möller (159d).¹⁷⁷ 7 børn (1660-73): 2 piger og 5 drenge: a-g. a. Philipp (241), d. Gottfried (242) og e. Wigand (243) bliver alle skrpr., mens søsteren b. Magdalene, db. 24.IV.1662 i Rendsborg bliver g. 1) m. skrpr. Hans Jürgen Querngester, Burg/Fehmarn og 2) m. skrpr. Jacob Langboes jr. (132b).

241. Soltwedel, Philipp, db. 12.III.1660 i Rendsborg, d. før 1702. 1685-før 1702 skrpr. i Rendsborg. G. 20.VII.1685 i Wittenburg/Mecklenburg m. Anna Elisabeth Döring, der g. sig 2) m. skrpr. og stadsmusikant Johann Christian Appel (3). 5 børn (1686-98): 3 piger og 2 drenge.

242. Soltwedel, Gottfried, db. 19.V.1666 i Rendsborg, d. 10.I.1737 i Hohenwestedt, hvor skrpr. fra 1685. G. m. N.N. 1 barn: Michael (245).

243. Soltwedel, Wigand, db. 9.XI.1668 i Rendsborg, d. i Tangstedt/Stormarn og begr. 5.XII.1742 i Bergstedt/Hamburg. 1699 skrpr. i Kappeln, senere i Rundhof/Flensborg, men ender som rakker først i Nusse/Lauenborg i 1721 og 1739 i Tangstedt. G. 1) m. en skrpr.datter N.N. Pflug. Børn (1695-97): 2 piger.

G. 2) 4.VII.1721 i Nusse m. skrpr.datter Anna Dorothea Röseler (222b), der g. sig 2) 15.XI.1695 i Ahrensbök m. halvmester Hans Möller, Barghorst.

244. Soltwedel, Gottfried, db. 29.VIII.1686 i Rendsborg, d. 1731 dér, skrpr. 1667-71. G. 14.XI.1710 i Rendsborg m. skrpr.datter Maria Magdalena Jeltzer (110d), der g. sig 2) m. skrpr. smst. Philipp Möller (173). 7 børn (1712-24): 3 piger og 3 drenge samt 1 anon.: a-g. e. Viet (244A), der bliver skrpr.

244A. Soltwedel, Vict, db. 11.X.1718 i Rendsborg, begr. 18.I.1766 i Trittau/Stormarn. 1736-41 skrpr. i Rendsborg, idømmes 1741 tugthusfængsel i Glückstadt og ender som rakker i Trittau.

245. Soltwedel, Michael, f. 1696 i Hohenwestedt, d. 19.VII.1769 smst. Både skrpr. og kæmner samtidigt i Hohenwestedt!

G. 1) 2.XI.1725 dér m. Margaretha Warnholtz. Barn: a. Gottfried, (246), der bliver skrpr.

G. 2) 17.I.1737 smst. m. Margaretha Harder (1712-78), der g. sig 2) m. brændevinsbrænder og kæmner Claus Thun (1712-78). 8 børn (1737-49); 4 piger og 4 drenge.

246. **Soltwedel**, Gottfried, f. 30.XI.1737 i Hohenwestedt, d. 27.VI.1788 smst., hvor skrpr. G. 12.IV.1771 m. Catharina Frölich. 2 børn (1771-73): 1 pige og 1 dreng.
247. **Soltwedel**, Christoph. 1676-81 skrpr. i Slesvig, 1681-1704 i Haderslev. G. m. skrpr.datteren Giertrud Guldbbrandsdatter (194*d*), der g. sig 2) m. skrpr. smst. Caspar Seiler (236). 1 barn: Hans Christoph (247A), der bliver skrpr.
- 247A. **Soltwedel**, Hans Christoph, f. ?, begr. 28.X.1740 i Aabenraa, hvor skrpr. 1702-40. Optræder som vidne ved hjemmedåb hos rakkeren i Kliplev, da dåben ikke kunne ske i kirke, fordi barnet var blevet født 6 uger efter bryllupet i 1719.¹⁷⁸
G. i Tønder m. skrpr.datteren Anna Maria Asthusen (12a). 14 børn (1702-28): 4 piger og 10 drenge: *a-n*, hvoraf *l*. Sønnen Johann Christoph (1724-99) opnår at blive hyrekusk i Tønder.
248. **Stengel**, Borchard, f. 1626, d. 6.VII.1686 i Meldorf. Skrpr. i Burg/Fehmarn, fra 1654 i Meldorf. G. 1) 1650 m. (skrpr.datter?) Maria Renzhausen, og 2) 10.IX.1654 m. skrpr. datter Maria Möller (159*c*). 9 børn (1655-73): 4 piger og 5 drenge: *a-i*, hvor *f*. Philipp (249) bliver skrpr.
249. **Stengel**, Philipp, f. 2.X.1663 i Meldorf, d. 21.I.1715 smst., hvor skrpr. 1686-1711.
250. **Stengel**, Andreas, f. ?, begr. 24.XI.1669 i Burg/Fehmarn. G. 10.I.1639 i Lübeck m. skrpr.datter Catharina Goerdeler (59*b*). 9 børn (1650?-62): 6 piger og 3 drenge: *a-i*.
a. Margaretha, der bliver g. 27.X.1625 i Burg/Fehmarn m. skrpr. Wilhelm Stark, Oldenburg/Holsten. 5 børn (1676-87): 5 drenge: *a-e*. *d*. Erhard Philipp (1684-1736) bliver rakker i Bornhøved/Segeberg.
b. Agnete (af Catharina's 9 børn) bliver g. m. skrpr. Martin Werner (1657-1703), Burg/Fehmarn. 2 børn (1681-88): 1 pige og 1 dreng: *a-b*, hvor *b*. Maria, f. i Burg 1688, begr. 5.VI.1739 smst., bliver g. 10.VI.1705 1) m. skrpr. dér Wilhelm Pflug (205), og 2) m. skrpr. smst. Philipp Querngester (1694-1781). Søsteren *c*. Catharina, f. 3.XII.1654 i Burg, begr. 1742 i Stadtoldendorf, bliver g. m. Daniel Förster (-1698), Mölln. *h*. Augustin (251) og *i*. Hans (251A) bliver skrpr.
251. **Stengel**, Augustin, db. 22.VIII.1660 i Burg/Fehmarn, d. 13.V.1717 i Sønderborg, hvor skrpr. 1686-1717. G. 1) m. Anna Dorothea N.N., f. 1642, d. 1.XI.1712 i Sønderborg, der tidl. har været g. m. skrpr. Caspar Möller, Sønderborg (168), som selv 27.V.1651 tidl. har været g. m. skrpr.datteren Christina Sappe (228*b*). Hun har endda 2.V.1630 været g. 1) m. skrpr. dér Jochum Beseler (21).
Augustin's hustru Anna Dorothea g. sig 2) 12.XI.1683 m. skrpr. smst. Claus Seiler (232) og 4) m. skrpr. smst. Johann Andreas Bambs (19). Augustin og Anna Dorothea får 2 børn (1687-89): 1 dreng og 1 pige *a*. Augustin (253), der bliver skrpr. og *b*. Anna Catharina, db. 6.I.1689 i Sønderborg, der 8.VII.1719 bliver g. m. skrpr. Friedrich Möller, Flensburg (182), som g. sig 2) m. skrpr.datteren Catharina Elisabeth Pickel (210*e*).
Augustin g. sig 2) 16.V.1713 i Lütjenburg m. skrpr.datteren Magdalena Möller (178*a*). Hun g. sig 2) 27.IX.1718 m. skrpr. Johann Andreas Bambs, Sønderborg (19) og 3) 9.VIII.1781 m. skrpr. smst. Johann Hinrich Walter (288). 3 børn (1715-18?): 1 pige og 1 dreng samt en steddatter: *c-e*. *c*. Sophia Margaretha, 1715 i Sønderborg, begr. 2.IV.1743 i Kbhvns St. Petri Kk. G. m. garnisonsskrpr. Nicolai Hans Barthold Pflug, Kbhvn. (207). *d*. Christian (254) bliver skrpr. *e*. Catharina Möller (steddatter) (168*d*).
- 251A. **Stengel**, Hans. Skrpr. i Burg/Fehmarn. G. m. N.N. 2 børn (1689-93): 1 pige og 1 dreng.
252. **Stengel**, Borchard, f. 1630, d. 13.XI.1716 i Nykjøbing F., hvor skrpr. 1670-1705. Det er ham, der har de falsterske trolddomsprocesser i 1690'erne.¹⁷⁹ G. 1) m. N.N. G. 2)

m. skrpr.datter Margaretha Beseler (21e), der allerede 9.V.1655 er blevet g. m. skrpr. Jürgen Conrad (122). 4 børn (1673-84): 2 piger og 2 drenge: *a-d. a.* Andreis, f. 1673, og dør 23.IV.1718 i den stedlige dårekiste!

G. 3) 30.VI.1691 – efter kgl. bevilling¹⁴⁰ – med skrpr.datter Anna Liebeknecht, Kbhvn. (140b), som »g. 2)« samlever uden for ægteskab m. skrpr. Hans Marthinsson, g. 3) 7.XII.1712 m. skrpr. Hans Gottfried Bröchner, Lolland/Falster (32), og 4) 3/4 år før sin død m. skrpr. Andreis Ericsson (43b). Borchard og Anna får 4 børn (1692-1708): 3 piger og 1 dreng: *e-h. g.* Elisabeth, f. 1699 i Nykjøbing F., der bliver g. 3.X.1727 m. skrpr. Hans Christian Geltzer, Langeland (55).

253. Stengel, Augustin, db. 28.VIII.1687 i Sønderborg, d. før 1717 i Odense, hvor skrpr. 1710-16.

254. Stengel, Christian, db. 17.VI.1716 i Sønderborg, begr. 10.III.1777 i Grenaa Kk. 1747-61 skrpr. i Aalborg, fra 1761 virket som chirurg i Aalborg, hvor han 1767 endda får bevilget virketilladelse som chirurg.¹⁴¹ G. 1) m. Lucie Margaretha Meyer. 2 børn (1743-45): 2 drenge: *a.* Augustin Christian (255) og *b.* Frantz Wilhelm (256), der begge bliver skrpr.

G. 2) 24.XI.1763 i Aabenraa m. skrpr.datter Anna Marie Röseler (225), der g. sig 2) 15.VIII.1783 i Oldeslohe m. toldkontrollør Lorenz Wilhelm Leo. 3 børn: 3 piger: *c-e. e.* Lovise Christiane, d. efter 1814 bliver g. m. en tømmermand Anders Petersen Møller, Kbhvn.

255. Stengel, Augustin Christian, f. 20.IV.1743 i Aalborg, begr. 2.III.1800 i Odense St Knuds Kk. 1761-72 skrpr. i Aalborg. Søger 1670 skrpr.bevilling i Odense,¹⁴² og bliver 1772-1802 skrpr. i Odense, Assens og Hindsgavl amt. Virker samtidigt som chirurg i Odense.

Han foretager den sidste Aalborghenrettelse 15.VIII.1770. G. 1) 17.X.1770 m. skrpr.datter Christiane Marie Suhr (270b), der har været g. 1) m. skrpr. og læge Johann Christian Møller, Odense (183). 2 børn (1772-73): 2 drenge: *a.* Johann Christian (257) og *b.* Jochum Heinrich (258).

G. 2) 5.IV.1794 i Odense m. arresthuspræstedatter Mette Cathrine Wemmenhøi (1749-15.II.1829).

256. Stengel, Frantz Wilhelm f. 6.IX.1745 i Aalborg, begr. 19.VIII.1805 Odense St. Knuds Kk. 1790 skrpr. i Trondhjem/Norge. Søger 1769 kirurgbevilling – fungerer en overgang som bataillonschirurg. Bliver 1803 anklaget for ulovlig lægepraksis.¹⁴³ G. m. Anna Margrethe Lingerschen (1735-1812).

257. Stengel, Johann Christian, f. 19.VIII.1772 i Odense, d. 26.II.1830 i Skive/Jyll. Fra 1805 distriktschirurg i Skive – identisk med St. Steensen Blicher's »Hr. Bourreau« i »Forskjellige Artikler af Avisen i Krageluhul«, offentliggjorte i »Harpen« 1822-23.¹⁴⁴

G. 21.III.1805 i Odense m. tobaksspinderdatter Else Cathrine Søegaard, d. 27.VII.1832.

258. Stengel, Jochum Heinrich, db. 12.VIII.1773 i Odense St. Knuds Kk., begr. 5.V.1840 dér. 1810-40 skrpr. i Odense. Søger allerede i 1802 tjeneste for faderen (255), som han har hjulpet i flere år, samt skrpr.tjeneste for Assens og Hindsgavl amter. Klarer også 7.II.1811 en halshugning på Aarhus galgebakke. Fungerer endvidere som en anerkendt koppevaccinator.¹⁴⁵

G. 9.VI.1802 i Odense St. Knuds Kk. m. Anna Rasmussen, f. 1776, d. 26.VI.1828 i Odense. 2 børn (1805-10): 1 dreng: *a.* Peder Christian (259) og en pige: *b.* Kirstine Marie, f. 20.I.1810 i Odense, d. 3.IX.1880 i Randers. Hun bliver g. m. apoteker Jens Valentin Arntzen (1800-62), Randers Løveapotek.¹⁴⁶

- 259. Stengel**, Peder Christian, db. 19.IV.1805 i Odense St. Knuds Kk., begr. 23.IX. 1853 i Odense St. Hans Kk. Fungerer 1840 og 1853 som skrpr. i Odense. I 1845 bliver han forpagter. G. 8.I.1830 i Odense St. Knuds Kk. m. Christiane Lorentze Nielsen, f. 1813, begr. 3.V.1874 i Odense St. Hans Kk. 8 børn (1831-50): 3 piger og 5 drenge: *a-h*, hvor *d*. Jochum Jørgen Peder Augustinus (1836-58) ender som avlsbestyrer.
- 260. Stöckler**, Johann Christoph, db. 3.IX.1688 i Arnstedt, begr. 8.V.1739 i Tønder. Beg. som skrpr. i den danske armé under den Store nordiske Krig, fra 1722-39 er han skrpr. i Tønder.¹⁸⁷
G. 1) i Tønder m. skrpr.datter Catharina Asthusen (12*f*), der efter mandens død viderefører embedet ved hjælp af svigersønnen Hinrich Christoph Röseler (225). 6 børn (1723-32): 3 piger og 3 drenge: *a-f*. *b*. Anna Catharina, db. 10.V. 1725 i Tønder, d. 20.VI.1799 i Aabenraa. G. 1742 m. skrpr. dér Hinrich Röseler (225). *c*. Johann Christoph (261), der bliver skrpr. *d*. Johann Gottfried, db. 1.I.1729 i Tønder, 1749-51 i guldsmedelære. Han bliver g. m. skrpr. datter Maria Magdalene Röseler (224*b*). *e*. Beata, db. 29.III.1730 i Tønder. Skrpr. Hans Christian Bockenhäuser (1713-84), tidl. artillerikonstabel og 1755-61 skrpr. i Meldorf frier til hende, men får afslag. Han synes at have været fordrucken, hvilket senere medfører hans afskedigelse fra embedet.
- 261. Stöckler**, Johann Christoph, f. 1726 i Tønder, d. 30.XI.1781 smst., hvor skrpr. 1748-81. G. 14.I.1749 i Fredericia Michaëlis Kk. m. skrpr.datter Annike (Anna) Catharina Wagner (284*f*). 12 børn (1750-72): 5 piger og 7 drenge: *a-l*, hvor *c*. Vitus (264), *d*. Johann Christoph (262) og *l*. Eberhard (263) alle bliver skrpr.
- 262. Stöckler**, Johann Christoph, db. 3.VII.1754 i Tønder, d. 23.X.1824 i Sønderborg. Efter 6.V.1796-1824 sidste skrpr. i Sønderborg; lever ellers som maler i Graasten.¹⁸⁸ Hans bomærke er: et tohåndssværd, der oppefra gennemborer et hjerte.¹⁸⁹
G. 1) 11.II.1779 i Sønderborg m. skrpr.datter Magdalene Bambs (20*b*). 4 børn (1780-92): 4 drenge: *a-d*. *b*. Andreas Dietrich (1785-1809) bliver 15.X.1809 g. m. arbejderdatter fra Sønderborg Ulrica Antoinette Iversen (1779-1821). *d*. Johann Christoph (1792-1872) bliver 2.XII.1819 g. 1) m. feldberederdatter fra Faaborg/Fyn Sophie Magdalene Livonius (1796-1885). 1 barn: Johann Ludewig (1826-98), fotograf i Sønderborg,¹⁹⁰ G. 2.XII.1853 dér m. handelsmandsdatter Marie Margaretha Elisabeth Nyerup (1827-1906) derfra.
Johann Christoph g. sig 2) 10.I.1813 i Sønderborg m. sømandsdatter derfra Anna Margrethe Ohlsen (1767-1844) og 3) 2.XII.1819 i Sønderborg m. Marie Kirstine Dyreborg, begr. 30.VIII.1885 dér.
- 263. Stöckler**, Eberhard, f. 17.XII.1772 i Tønder, d. 14.IV.1846 smst. Sidste skrpr. i Tønder fra 18.VI.1790-1803. G. m. Mette Marie Christensen (1769-1812) fra Tønder. 6 børn (1794-1805): 3 piger og 3 drenge: *a-f*. *f*. Christian (1805-66), der aflægger borgered 25.IV. 1836 og bliver vognkusk dér til 1864. G. m. Joanna Matzen. 1 barn: Eberhard, f. 16.I.1837 i Tønder. Fra 1862 værtshusholder på Rørkær kro/Sdr. Jyll.
- 264. Stöckler**, Vitus, db. 16.IV.1752 i Tønder, d. 1850 i Sønderborg. 1828-50 skrpr. i Aalborg. G. m. N.N.
- 265. Stoëff**, Jacob, f. ?, begr. 11.II.1703 i Bergedorf. Skrpr. 1674-86 i Hamburg. G. 1.XI.1674 i Hamburg m. skrpr.datteren Sophia Elisabeth Asthusen (5*c*), der

- tidl. har g. sig m. skrpr. smst. Hans Barthold Deutschmann (38). 2 børn (1679-83); 1 dreng og 1 pige: *a-b. b.* Agatha, db. 23.III.1783 i Hamburg. G. 2.II.1707 i Bergedorf m. skrpr. og skorstensfejer Conrad Hoffmann fra 1711-18 i Altona og siden i Bergedorf. 4 børn (1708-18): 4 drenge.
- 266. Stoeff, Hans Jacob**, f. ?, begr. 30.IV.1712 i Oldeslohe. 1698 skrpr. i Hamburg, fra 1698 i Oldeslohe. G. 1) m. Maria Dorothea N.N., begr. 13.XII.1707 i Oldeslohe, der forhen i 1703 er blevet g. m. skrpr. dér Lorenz Renzhausen (221f). Han har været g. tre gange før: 1) m. N.N. 2) 15.III.1688 i Eutin m. skrpr.datter Anna Margaretha Möller (163a) og 3) m. Maria Dorothea N.N. 3 børn (1699-1706): 1 pige og 2 drenge: *a-c. a.* Johann Jacob (267) bliver skrpr.
Hans Jacob g. sig 2) 25.IX.1708 i Oldeslohe m. skrpr.datter Magdalena Renzhausen (221g), som g. sig 2) 20.VI.1713 dér m. Martin Sebastian Kirchner. 2 børn (1709-12): 2 drenge: *d-e. d.* Christian, der bliver myrdet af sin halvbror (267).
- 267. Stoeff, Johann Jacob**, f. 20.III.1699 i Oldeslohe, d. dér. 11.I.1770. 1718 skrpr. i Grönwohld/Stormarn, fra 1724 i Oldeslohe. Myrder i pinsen 1726 sin halvbror Christian (266d) – uden at komme til at undgåælde derfor! G. m. skrpr.datter Martha Mühlhausen (148c). 6 børn (1722-32): 2 piger og 4 drenge: *a-f. b.* Johann Jacob (1724-1800) bliver skrpr. i Oldeslohe. *d.* Barbara Dorothea (1727-88) bliver g. 15.IX.1758 m. skrpr. Eberhard Martin Hennings, Flensborg (82).
- 268. Suhr, Hans Bertel**, skrpr.søn fra Celle, begr. 1.VI.1710 i Fredericia Michaëlis Kk., hustruen stammer derfra, men bliver selv begravet i Kjerte i 1768 (234b). 1707 skrpr. i Middelfart, 1733 i Kjerte/Fyn nær Assens. Kjerte havde i lang tid rummet herredstinget for Baag og Vrads herreder, og galge- og henrettelsespladser var fra gammel tid meget ofte lagt i nærheden af tingstedet.
G. m. skrpr.datter Marike Seiler (234b). 5 børn (1700-08): 2 piger og 3 drenge: *a-e. a.* Hans (269) og *e.* Christian (270) bliver skrpr., mens broderen *c.* Christopher bliver husmand i Hjerup i Kjerte sogn.
- 269. Suhr, Hans**, f. ?, begr. ?.I.1739 i Kjerte/Fyn. 1729-39 skrpr. i Kjerte. G. m. N.N. 5 børn (1729-39): 5 drenge: *a-e. a.* Jørgen, f. 1729, begr. 8.VIII.1765 dér, *c.* Christian Ernst Pughart, db. 1.XI.1733 dér og *d.* Gottfried, db. 10.V.1736 smst. bliver alle skrpr.knægte hos faderen.
- 270. Suhr, Christian**, f. 1708 i Fredericia, begr. »hæderligen« 1.XI.1781 i Kjerte. 1726 skrpr.knægt i Fredericia hos skrpr. Augustinus Pflug (203). Fra 1729 skrpr. i Kjerte og Hjerup sogn »i svigerfaders Sted«.¹⁹¹ G. 7.XI.1730 i Fredericia Michaëlis Kk. m. skrpr.datter Margrethe Wagner (284b). 10 børn (1730-50): 6 piger og 4 drenge: *a-j. b.* Christiane Marie, db. 17.III.1733 i Fredericia Michaëlis Kk., begr. 9.XII.1793 i Odense St. Knuds Kk. G. 1) 7.XI.1757 i Odense St. Knuds Kk. m. skrpr. Johann Christian Møller, Odense (183), der tidl. har været g. m. skrpr.datteren Lisbeth Liebeknecht (140d). Inden da har hun været g. m. skrpr. Jochum Wagner, Odense (283). Johann Christian Möller når endda at gifte sig m. en Anna Cathrine Pedersdotter, før han bliver g. m. *b.* Christiane Marie. Hun, *b.* Christiane Marie, g. sig 2) 17.X.1770 i Odense St. Knuds Kk. m. skrpr. Augustin Christian Stengel, Aalborg (255), der sidenhen g. sig m. Mette Wemmenhøi.
d. Marie Margrethe, db. 29.I.1737 i Fredericia Michaëlis bliver g. 15.XI.1771 i Kjerte m. skrpr.søn, skoleholder Christian Seiler (1749-1838), Snestrup/Fyn

- (235b), der tidl. har været g. m. Sara Christiane Sophie N.N., d. 13.X.1771 i Kjerte. f. Sophie Witte, db. 17.I.1745 i Kjerte, begr. dér 22.III.1793. G. m. skomager Andreas Henriksen dér. i Christian (270A) bliver skrpr.
- 270A. Suhr**, Christian, db. 6.IX.1750 i Kjerte, begr. 23.VII.1812 i Næstved. 1782-85 skrpr. i Næstved, men søger afsked »for Svaghed«. Er dog samtidigt møller, sml. (134) i Næstved – samt lægekyndig. Fra hans bo kommer 2000 Rdlr. til opførelsen af Næstved sygehus.¹⁹² G. 22.9.VII.1785 i Næstved m. Karen Helene Schou g. 1) m. forpagter Christian Rasmussen Lange (134).
- 271. Teltow**, Christopher, bror til de to nævnt i det flg. Skrpr. i Parchim. Troløvet 15.VII.1692 m. skrpr.datter Margrethe Schlegel (230c).
- 272. Teltow**, Jochum, f. ?, begr. 1.III.1682 i Kbhvns St. Petri Kk. 1677-78 skrpr. i Kbhvn.
- 273. Teltow**, Joachim, f. i Perleburg/Mark Brandenburg, begr. 9.XII.1683 i Kbhvns St. Petri Kk. Det er ham, der – samme år som han dør – udfører de barbariske henrettelser af matroserne, der havde myrdet chefen på skibet »Havmanden« foruden flere andre, deriblandt guvernøren for St. Thomas Jørgen Iversen. Af de 9 forbrydere blev de fire halshuggede på »Grønland«'s området uden for Østerport. De fem andre blev lagt på hjul, og den ene af disse fik først sin højre hånd afhugget, blev så to gange knebet med glødende tænger, hvorefter han fik sine lemmer stødt itu. Han lå således i næsten to døgn, før døden forbarmede sig over ham. De fire andre fik omtrent samme medfart, men for dem gik dronningen i forbøn, hvorefter Teltow fik ordre til at dræbe dem, når de havde ligget en time.¹⁹³
G. m. skrpr.datter Anna Meyer (143a), der tidl. har været g. 1) ca 1650 m. skrpr. Andreas Liebeknecht, Kbhvn. (139), og 2) m. skrpr. Johann Adolph Soltwedel, smst. (239).
- 274. Valentin**, Mester, f. ?, d. 1.VII.1648 i Aabenraa. 1600-1648 skrpr. på Langeland. G. m. N.N. 3 børn (?-?); 3 drenge: a. Valentin (275), b. Gottfried (276) og c. Christen (35), der alle bliver skrpr.
- 275. Valentins**, Valentin. Skrpr. før 1654 samt rakker på Langeland. G. 18.XI.1647 i Aabenraa m. Kristine N.N.
- 276. Valentins**, Gottfried, d. 29.X.1644 i Aabenraa.
- 277. Valentins**, Christen, se: (35).
- 278.** Dennes søn: **Peder**, sml. (36).
- 279. Villum**, Jørgen, f. ?, d. 17.X.1689 i Kbhvn. 1680-86 skrpr. i Slagelse. G. 1) m. Catharina Rebertz og 2) 1680 m. natmandsdatter Martha Schlegel (230a), der g. sig 2) m. natmester Gottschalck Mühlhausen, Kbhvn. (148) og 3) m. skrpr. Hans Barthold Köllner, Altona (120).
1 barn: Regina, f. 1665, adoptivbarn (148d) hos Gottschalck Mühlhausen (148). Hun bliver g. m. skrpr. Hans Hansen Bruun (32A).
- 280. Volkens**, Christian. 1611-13 skrpr. i Tønder 1617-30(?) i Sønderborg.¹⁹⁴ Han fører – lige som senere nr. (262) som bomærke: et tohåndssværd, der lodret gennemborer et hjerte oppefra. Symbolet går igen hos anatomen og geologen Niels Steensen (1638-86), hvor hans bispesegl har korset placeret på samme vis i hjertet, der dog er gengivet mere anatomisk korrekt.¹⁹⁵
- 281. Wagner**, Gotfrø Mestermænd, f. ?, d. ?VIII.1663 i Ribe. 1660-63 skrpr. i Ribe, hvor han boer i Bøddelstræde.
G. m. N.N.¹⁹⁶ 1 barn: Vitus (282).
- 282. Wagner**, Vitus, f. ?, d. 1713 i Ribe. Skrpr. 1676-78 i Aabenraa, 1678-83 i Ribe, fra

1709-13 i Kbhvn. Dræber i 1683 Tønderskrpr. Hans Geltzer,¹⁹⁷ og må derfor søge til Kbhvn.

G. m. N.N. 1 barn: Jochum (283).

283. **Wagner**, Jochum, f. ?, begr. 4.V.1712 i Odense St. Knuds Kk. 1688 skrpr. i Assens,¹⁹⁸ 1708-12 i Odense, hvor han tillige praktiserer som chirurg.¹⁹⁹

G. 1) m. skrpr.datteren Maria Geltzer (52d). 2 børn (1686-91): 1 dreng *a.* Vitus (284) og 1 pige *b.* Lisbeth, f. 1691 i Odense, d. efter 1712, ugift.

G. 2) m. skrpr.datteren Lisbeth Liebeknecht (140d), som g. sig 2) 1713 m. skrpr. Johann Christian Møller, Odense (183).²⁰⁰ 2 børn: (?-1715): 2 drenge: *c.* Andreas, d. efter 1712 – boer hos stedbroderen (284) og *d.* Jochum.

284. **Wagner**, Vitus, f. 1686 i Odense, begr. 2.VIII.1740 i Fredericia Michaëlis Kk. 1709-15 skrpr. i Kbhvn., 1715-23 i Ribe, 1723-25 i Fredericia – ansat efter den myrdede Augustinus Pflug (203).²⁰¹

G. m. skrpr.datter Kirstine Liebeknecht (140e), der er søster til hans stedmor. 6 børn (1715?-28): 5 piger og 1 dreng: *a-f.* *a.* Jochum (285), der bliver skrpr. *b.* Margrethe, f. 1716 i Ribe, bliver 23.V.1730 g. m. skrpr. Christian Suhr, Kjerter/Fyn (270). *c.* Maria, f. 1717 i Ribe, der bliver g. 1) 23.V:1730 i Fredericia Michaëlis Kk. m. skrpr. Gottfried Gutschlag, Ribe (61), og 2) 27.VI.1748 m. Hans Jensen Nexø. *d.* Kristina, db. 3.IV.1718 i Ribe Dom Kk., d. 5.XII.1802 i Neumünster, hvor hun er blevet g. m. skrpr. Lorenz Röseler (224). *e.* Elisabeth, db. 11.XI.1723 i Ribe Dom Kk., d. 2.II.1812 i Nyborg/Fyn. 18.XII.1742 bliver hun g. 1) i Fredericia Michaëlis m. skrpr. Christian Seiler, Nyborg (238). Bliver g. 2) 13.VI.1757 i Nyborg m. skrpr. Christian Röseler, Langeland (226). *f.* Annike (Anna) Catharina, f. 1728 i Ribe, d. 3.V.1789 i Tønder. Bliver g. 14.I.1749 i Fredericia Michaëlis Kk. m. skrpr. Johann Christoph Stöckler, Tønder (261).

285. **Wagner**, Jochum, db. 19.VII.1715 i Ribe Dom Kk., d. 11.III.1783 i Haderslev. 1730-40 skrpr. i Fredericia, 7.V.1740-83 i Haderslev. Bliver g. 18.I.1743 i Ahrens-bök m. skrpr.datter Anna Catharina Margaretha Röseler (223i). 9 børn (1743-57): 5 piger og 4 drenge: *a-i.* *b.* Anna Christina (1744-1818) bliver 18.IV.1766 i Haderslev g. m. snedkersvend Jacob Gutmann Niehuis. *e.* Catharina (1750-1818) bliver g. smst. 21.V.1773 m. blikkenslager Johann Peter Hartmann. *f.* Lorents (286) bliver skrpr.

286. **Wagner**, Lorents, db. 9.VIII.1752 i Haderslev Mariæ Kk., d. 16.VII.1803 i Haderslev, hvor skrpr. 1783-1803. 1795 tillige i Holstebro. Han bliver g. 18.VII.1782 i Haderslev Vor Frue Kk. m. skrpr.datteren Anna Catharina Maria Dorothea Röseler (224n). 5 børn (1783-92): 2 piger og 3 drenge: *a-e.* *b.* Jochum Friedrich (287) bliver skrpr.

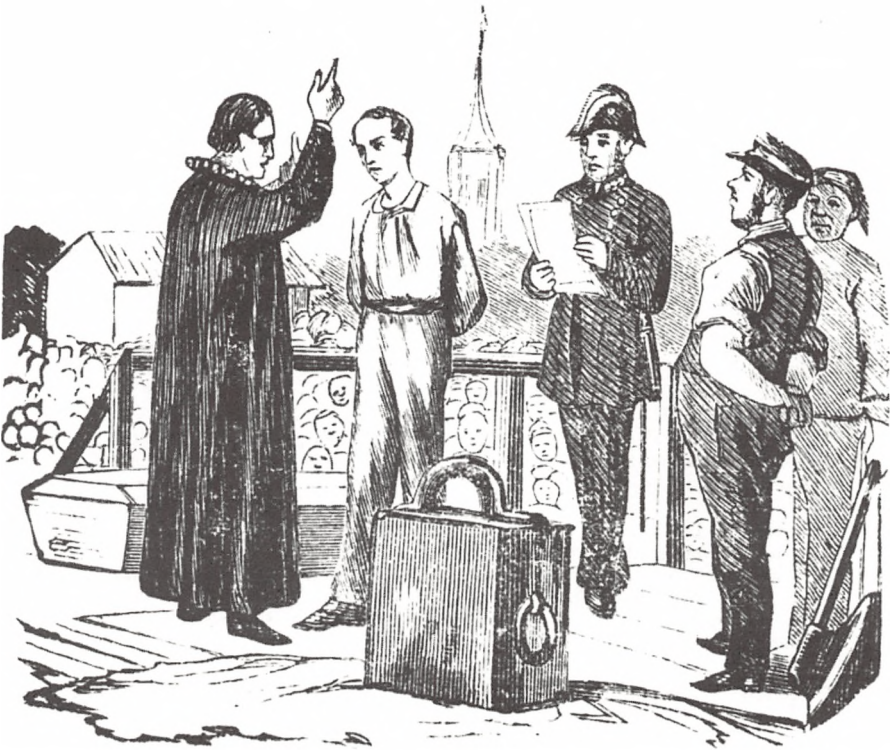
287. **Wagner**, Jochum Friedrich, f. 26.X.1784 i Haderslev, begr. 18.II.1828 i Kbhvns St. Petri Kk. Fra ?.II.1808-28 skrpr. i Kbhvn., hvor han bl. gennemfører de barske blodige heretelser af 9 af oprørerne fra Børnehusoptøjerne 1817, men bliver også udlånt til Varde i 1805 for at halshugge en kvinde dér. Boer i Kbhvn. i Holmensgade 119 (nuvær. nr. 18). Det er ham, der figurerer som en human skikkelse i C. Asper Courosa's (pseudonym for C.C. Rosenhoff) »Mysterier fra Cancellibygningerne. Fortalte af Lygtemanden.« Kjbhvn., 1854: 53, 175-176.²⁰² Sml. nr. (153) om Rosenhoff' da inspirerende bopæl.

G. 1) 10.VI.1818 i Kbhvns St. Petri Kk. m. Marie Elisabeth Lund, f. 1783, d. i barselsseng 7.VII.1818 i Rendsborg. G. 2) 11.VI.1819 i Kbhvns St. Petri Kk. m. pakhusforvalterdatter Marie Henriette Lassen.

288. **Walter, Johann Hinrich**, f. 1701, d. 3.XI.1737 i Sønderborg. 1731-37 skrpr. i Sønderborg.

G. 9.VIII.1731 dér m skrpr.datter Magdalene Möller (178a), der 16.V.1713 er blevet g. 1) m. skrpr. Augustin Stengel, Sønderborg (251) og 2) i 1718 m. skrpr. smst. Johann Andreas Bambs (19).

I barn: Augustin Conrad, db. 27.XII.1731 i Sønderborg, og d. dér 30.XII.1736.

Med Beretning.

Jens Niensens henrettelse i fængselsgården i Horsens Tugthus, november 1892. Efter et samtidigt skillingstryk fra København. I hertugdømmerne blev den sidste offentlige henrettelse foretaget i Slesvig 1857. I kongeriget var det, så sent som i 1882, stadig en offentlig forlystelse. (Det kgl. Biblioteks småtrykssamling.)

Noter

Bemærk, at der i alle litteraturhenvisninger vises tilbage til den note, hvori værket er citeret første gang, og hvor dets bibliografiske data er anført. I øvrigt henvises til den selektive bibliografi andetsteds i dette hæfte.

1. Jørgensen, Poul J.: Dansk Retshistorie. Kbhvn., 1940: 139.
2. *ibid.*, 1940:82.
3. Thygesen, Frants: Tysk Strafferets Indtrængen i Sønderjylland mellem 1550 og 1800. Kbhvn., 1968: 22.
4. *ibid.*: 1968:22.
5. Jørgensen, P. J.: note 1: 83.
6. Holmboe, Tage: Højesteret og Strafferetten i: Bagge, P. J. Lauesen Frost og Bernt Højle: Højesteret 1661-1961. Kbhvn., 1961; II:63.
7. Thygesen, Fr.: note 3: 1968:110.
8. Holmboe, T.: note 6: 1961: 66.
9. *ibid.*, 1961: 66.
10. *ibid.*: 1961: 66.
11. *ibid.*: 1961: 68.
12. Gernhuber, Joachim: Strafvollzug und Unehrlichkeit. Zeitschr. d. Savigny Stift. f. Rechtsgeschichte. Germ. Abt. Weimar: 1957;24:150, Snorrason, E.: Bøddel og/eller Chirurg. Dansk med.-hist. årbog. Kbhvn., 1987: 30.
13. Snorrason, E.: note 12: 1987: 30.
14. Arup, Erik: Danmarks Historie. Kbhvn., 1932;II:394.
15. Snorrason, E.: note 12: 1987:31.
16. Matthiessen, Hugo: Bøddel og Galgefugl. Kbhvn., 1912: 104 ff.
17. *ibid.*: 1912: 108 ff.
18. Snorrason, E.: Kirken afskyr blod. Dansk med.hist. årbog. Kbhvn., 1991: 79, *ibid.*: note 12: 22 ff.
Om uærlighed blandt andre erhvervs udøvere henvises iøvrigt til Tyge Kroghs halv fordøjede artikel i det seneste nummer af Historisk Tidsskrift (94:1), hvor hyrder, møllere, vandrende musikanter og gøglere, bademestre, barberer og linmedvævere anføres som eksempler på andre erhverv der gennem tiderne har haft en eller anden form for uærlighed knyttet til sig.
19. Matthiessen, H.: note 16: 95 ff., Gernhuber, J.: note 12: 141ff., Wilbertz, Gisela: Scharfrichter und Abdecker im Hochstift Osnabrück. Osnabrück, 1979: 67-76.
- 19a. Gernhuber, J.: note 12: 1957: 24:177.
For en samlet oversigt over den omtalte litteratur i denne, og de foregående to artikler, henvises til: *Bøddler, rakherr og natmandsfolk – en selektiv bibliografi*.
20. Kkbog 1545/1737:52.
21. Ramsing, H.U.: Københavns Ejendomme 1377-1728. Kbhvn.: 1945;III:64.
22. Kkbog 1545/1737: 113.
23. *ibid.*: 79.
24. Nielsen, O.: Kbh. Dipl., 1877; III:688, Rasing, H.U.: 1945;IV:74, note 21.
25. Eilertsen, Mogens: Inden for voldene. Kbhvn., 1984: 32, 36.
26. Kkbog 1645/78:64.
27. Carøe, Kr.: Bøddel og Kirurg. Kbhvn., 1912: 13-14, Matthiessen, Hugo: note 16: 1912:95-103, Snorrason, E.: note 12: 1987:21-62; Dau, W.: Scharfrichter und Henker als Medici und Chirurgi., *Materia Medica Nordmark*, 1963; XV/9:338-50, Petersen, Herluf: Gammel folkemedicin og bøddlen som kirurg. *Kronik, Vejle Amts Folkeblad*: I.X.1971, Spinner, J.R.: Anatomie und Chirurgie in Henkerhänden. *Die medizinische Welt*, 1934; hft 1:32-34, Glenzdorf, J. & Fr. Treichel: Henker, Schinder und arme Sünder. *Bad Münster am Deister*, 1970; I-II; spec.:I:104-13, Wilbertz, Gisela: note 19: 1979:67-76. Om Asthusen spec: Matthiessen, Hugo: note 16: 1912: 100-01, Schepeletern, H.D.: Breve til og fra Ole Worm. Kbhvn., 1962; II:62, Snorrason, E.: note 12: 1987:43.
28. Beneke, O.: Von unehrlichen Leuten. *Hamburg*, 1863: 159-160, 165.
29. Glenzdorf, Johann (= Wilhelm Rost) & Fr. Treichel: Henker, Schinder und arme Sünder. *Bad Münster am Deister: Wilh. Rost Verlag*, 1970; I:34, Beneke, O.: note 28: 164.
30. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970; I:196.
31. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970; I:196.
32. Johansen, Jens Christian Vesterskov: Da Djævelen var ude ... Odense, disp. 1991: 117, Matthiessen, H.: Bøddel og Galgefugl, 2. udg. Kbhvn., 1962: 36, 86, 89.
33. Johansen, note 32: 1991:173, note 89, Bang, Vill.: Hexewæsen og Hexefølgesler, især i Danmark. Kbhvn., 1896: 23.
34. Slettebo, Jørgen: Familien Stöckler i Sønderborg. *Personallhist. Tidsskr.*, 1980; 100:199-202, spec. pg 200.
35. Sønderj. Stifts Amts Copibog 1740; fol: 16: nr 191.

36. Tamm, Ditlev: Christian den Fjerdes Kanslere. Kbhvn., 1987: 54. Matthiessen, H.: De kagstrøgne, 1919: 67.
37. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 14.
38. Dyrlund, F.: Tater og Natmandsfolk i Danmark. Kjbhvn., 1872:89.
39. Gregersen, H.V.: Messe og Marked. Kbhvn., 1974: 78.
40. Dyrlund, F.: note 38: 1872:89, Carøe, Kr.: note 27: 1912:20.
41. Snorrason, E.: note 12: 1987: 41.
42. Keller, Albrecht: Der Scharfrichter in der deutschen Kulturgeschichte. Genoptryk. Olms, 1968: 267-79.
43. Matthiessen, H.: note 16: 1912: 104. Wilbertz, G.: note 19: 325 ff.
44. Seidelin, M.: Den Seidelinske Slægtsbog. Odense, 1960; II:535.
45. Matthiessen, H.: note 14: 1912: 131.
46. Brückner, V.: Mit Livs Vej. Kbhvn.:1925: I:14.
47. Nielsen, O.: Kjøbenhavn i Middelalderen. Kjbhvn., 1881; III:269, Cedergreen Bech, Sv.: København gennem 800 år. Kbhvn., 1967:124 og 175 samt Kbhvns Dipl. 1879; IV:773.
48. Secher, V.A.: Københavns Bys Fængsler, Retterstederne og Om Straffene. Hist. Medd. f. København, 1907-08; I: 333-84, 569-98, 1911-12; III:99-138, 267-94, Cedergreen Bech, Sv.: note 47, 1967:174-78, Holmboe, Tage: Højesteret og Strafferetten i Bagge, P.J. Lauesen Frost og Bernt Højle: Højesteret 1661-1961. Kbhvn., 1961; II:64.
49. Lütken, V.: Langelands Historie. Rudkjøbing, 1909: 186-188.
50. *ibid*: 1909:188.
51. Bencke, O.: note 25: 1889: 215 ff.
52. Bramsen, Bo & A. Wassard: København før, nu og aldrig. Kbhvn., 1990; X:198.
53. Krohn, Victor: Fra Østerport til Store Vibenshus. Kbhvn., 1923: 26ff.
54. von Hentig, Hans: Der gehängte Henker. Schweiz.Zeitschr. f. Strafrecht, 1956; 71, Hft. 1:32-43, Helfer, Christian: Der Henker als Opfer der Volksjustiz, Archiv f. Kulturgeschichte, 1964; 46:334-51.
- 54a. Glenzdorf & Treichel, note 29: 1970; I:105.
55. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 16-17.
56. sml. nrr. (53), (1326), (203), (235) og (267).
57. Brix, Johannes: En sammenlignende studie af udviklingen indenfor lægestanden i kongeriget og hertugdømmet Slesvig indtil år 1864. Disp. Aabenraa, 1992:174.
58. Sollied, Olaf & P.R.Sollied: Bergens Bartskerere og Kirurger 1500-1800. Bergens hist. For.'s Skrifter, 1924; nr. 29/30: 161, Matthiessen, H.: note 13: 1962: 99.
59. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 39.
60. Dyrlund, F.: note 38: 1872: 85-87.
61. Carøe, Kr.: note 27: 1912:16.
62. Sollied & Sollied: note 58: 1924: 173-177.
63. Bencke, O.: note 25: 1862: 162-164.
64. Helfer, Chr.: note 54: 1964; 46:349, hvor Sanson's apokryfe historie om Chevalier de la Barre nævnes. Arthur Koestler har en ligeså spændende skildring af en stående halshugning i sin »Pilen i det blaa«. Kbhvn.: Branner og Korch, 1954:89.
65. Beneke, O.: note 28: 1863: 272-276.
66. Hübertz, J.R.: Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus. Aarhus, 1845; II: 254-57, Jacobsen, J.C.: Danske Domme i Trolddomssager i øverste Instans. Kbhvn., 1966: 293-95, Henningsen, Gustav: Heksejægeren på Rugård. Kbhvn., 1991: 77, 96-97, 134-35.
67. Hoffmeyer, J.: Blade af Aarhus Bys Historie. Aarhus, 1906; II:40, Domme i trolddomssager må ikke eksekveres før påkendelse i Højesteret iflg Rescript af 20.XI. 1686, Jyske Tegn. XVII: fol.416v.
68. Dyrlund, F.: note 38: 1872: 86.
69. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 187 ff., Matthiessen, H.: note 16: 1962: 45, 57-58.
70. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 37.
71. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 43.
72. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 38.
73. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 30, Snorrason, E.: note 12: 53.
74. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970; I:438.
75. Tamm, Ditlev: note 36: 1987: 131.
76. Magistratens Copibog 1690/97: 281.
77. Secher, V.A.: Hist. Medd. f. Kbhvn, 1907-08; I:351-52, Kbhvns Dipl., 1877; III:410, 1882; V:324.
78. Larsen, G.: Firti danske Kriminalssager fra ældre Tid. Kbhvn., 1958: 94.
79. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970; I:204.
80. Treichel, Fr. Norddeutsche Familienkunde, 1972:204.
81. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 18.
82. Dyrlund, F.: note 38: 1872:89, Carøe, Kr.: note 27: 1912: 18, Snorrason, E.: note 12: 1987: 47.
83. Pedersen, Laurits: Helsingør i Sundtoldstiden 1426-1857. Kbhvn., 1926; II:68, Matthiessen, H.: note 16: 1912:48, 62.
84. Matthiessen, H.: note 16: 1912:48, 62. Ikke omtalt eller nævnt af Sollied & Sollied.: note 58.
85. Sollied & Sollied: note 58: 1924: 187-88.
86. Arnskov, P.: Bogen om Slagelse. Slagelse, 1931:136.
87. R.A.: Collegiebreve 1704-55, nr. 188.
88. Politie- og Commercekoll.'s Memorialbog 1720:623.

89. Berg, Arno: Litt om Skarpretterne i Oslo. St. Halvard. Oslo, 1945; 22:145.
90. Berg, A.: *ibid.*: 1945; 22:147.
91. Apenes, G. & T. Dyrhaug: Tyttebærkrigen. Oslo, 1988:133-134.
92. Kbhvns Dipl.: 1872; I:741, 1882; V:658. Ramsing, H.U.: note 21: 1945; IV:91.
93. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 14,17, Snorrason, E.: note 12: 1987:47.
94. Kbhvns Bytings Afladsprotokol 1697/1718; I:111.
95. Kgl. bevilling, da han er stedfar til hendes stedmor! Sjæll. Registre 30.VI.1691.
96. Matthiessen, H.: note 16: 40.
97. Snorrason, E.: note 12: 1987: 47.
98. Rigsarkivet: Indkomne sager 278/1663, 70/1664.
99. Larsen, G.: note 78: 1958:112.
100. Larsen, G.: note 78: 1958: 127- men den citerede dato gal.
101. Kgl. bevilling fornyet 1701 efter kongeskiftet 1699. Dyrlund, F.: note 14: 1872: 86-87.
102. Dyrlund, F.: note 38: 1872: 86-87, Rigsarkivet: Kgl. Resolution af 26.XI.1686.
103. Kbhvns Dipl.: 1886; VII.452, Nielsen, O.: Kjøbenhavn i Middelalderen. Kjbhv., 1877; I:321.
104. Ramsing, H.U.: Københavns Historie og Topografi i Middelalderen. Kbhv.: 1940; II:168.
105. Kbhvns Dipl.: 1886; VIII.198, Ramsing, H.U.: note 21: 1979:IV:47.
106. Rigsarkiv.: Nykjøbing F's Troløvelsesbog 1717/84:259.
107. Landsarkivet f. Sjælland: Extract af Skiftet efter afgangne Frantz Mühlhausen 1765/3, begyndt 27. Februar 1764 og sluttet den 22. Januar 1765.
108. Kbhvns Dipl.: 1892; VI.281.
109. Københavns Huse og Indvaanere. Kbhv. 1906:338.
110. Sml. grundens og ejendommens størrelse i: Kjeldsen, Ove: Geddes Kort 1757. Sct. Annae Wester Quarteer. Kbhv., 1940.
111. Snorrason, E.: note 12: 1987: 49.
112. Stiftamtets Copibog 1732/33: 9.II.1732.
113. Ramsing, H.U.: note 21: 1945; IV:156.
114. Ehrencron-Müller, H.: Forfatterlexikon ... indtil 1814. Kbhv.: 1929; VI:4, Snorrason, E.: note 12:1987: 50-51.
115. Chr. Nielsens Slægtetog (Særtryk). 1871-86; I:112/113.
116. Helk, Vello: Dansk norske Studierejser 1661-1813. Odense: 1991; II:198.
117. Snorrason, E.: Johann Friedrich Struensee. Læge og Geheimstatsminister. Kbhv., 1968: 11, 89.
118. Winkle, Stefan: Johann Friedrich Struensee. Arzt. Aufklärer. Staatsmann. Stuttgart, 1983: 507, 517, 614.
119. Wiesner, A. M.: Dødsfald i Bergen. Bergen, 1925: 177.
120. Carøe, Kr.: note 27: 1912:40-41.
121. Matthiessen, H.: note 16: 1912: 19-20, Beneke, O.: note 28: 1863: 198.
122. Beneke, O.: note 28: 1863: 198.
123. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970; I:49, 67.
124. Treichel, Fr.: Blätt. f. Heimatkunde. Sept. 1988:75.
125. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970: I:105.
126. Beneke, O.: note 28: 1863: 161.
127. Bæksted, A.: Besættelsen i Thisted 1696-98. Kbhv.: 1959; I:58.
128. Kbhvns Dipl.: 1877; III:196, 1882; V:650, 658.
129. Marquard, E.: Kjøbenhavns Borgere 1659. Kbhv. 19220:106.
130. Matthiessen, H.: Bøddelboligen og dens Beboere. Vejle Amts Aarbøger, 1910: 2 ff.
131. Matthiessen, H.: Fredericia 1630-1760. Kbhv., 1911:255.
132. Reverdil, E.S.F.: Struensee og det danske Hof 1760-72. Kbhv., 1916: 82-83, 288, Cødergreen Bech, Sv.: Struensee og hans tid. Kbhv., 1989: 61.
133. Fd. ikke anført nogetsteds i Carøe, Kr.: Den danske Lægestand's med. og kirturgiske navnelister, I-IV, 1906-22.
134. Kbhvns Raadstue Ref.protokol, 2' Sekretariatnr. nr 256:24.XI.1807, og nr. 1858.
135. Lütken V: note 49: 1909: 304, 380.
136. Chronicon Asmus Bremer. Kiel, 1916: 230.
137. Berg, A.: note 89: 143 ff.
138. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 53.
139. Glenzdorf & Treichel: note 29: 1970; II:21.
140. Beneke, O.: note 28: 1863: 164.
141. Roskilde Købstads Skifteprotokol 1753/62; bilag nr 6/1760.
142. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 31.
143. Højesterets Dombog 166, fol 100.
144. R.A.: Sjællandske Registre 1660/64: 494.
145. Dyrlund, F.: note 38: 1872: 75, 87.
146. Petersen, A.: Kjøge Byes Historie. Kjbhv., 1888: afsnittet »Aktstykker pgg. 71-72, nr 41.
147. Nielsen, R.: Næstved Købstads Historie. Næstved 1932; IV:241.
148. *ibid.* 1932; IV:241, Dam, E & Aa Schæffer: Danske Apotekers Historie. Kbhv. 1925; I:400.
149. Nielsen, R.: note 147: 1932; IV:231-iflg. denne beholder familien gården til 1786.
150. Næstved Byfogeds Skifteprotokol 1760/66, fol. 188 af 16.IX.1763.
151. Snorrason, E.: Ludvigsminde på Frederiksberg. Frederiksberg gm. Tiderne, Frdberg., 1995; XVII:?? (i trykken).

152. Bæksted, A.: Danske Indskrifter. Kbhvn., 1968: 104, fig. 61.
153. Brix, J.: Læger og kirurger i Aabenraa i slutningen af 1700tallet. Sønderjyske Aarbøger, 1988: 57.
154. *ibid.*: 1988:52.
155. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 17-18. Snorrason, E.: note 12: 47.
156. Kolding Kirkebog 1630.
157. Kolding Kirkebog 1657.
158. Kbhvns Raadstueprotokol 1683/85, fol. 123.
159. Kbhvns Dipl.: 1877; III:742.
160. Ramsing, H.U.: note 21: 1945; IV:47, 74.
161. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 32, Snorrason, E.: note 12: 47.
162. Kbhvns Raadstueprotokol, fol. 655, 19. 162.22I.1731.
163. Landsarkivet: skøde af 25.VIII.1732.
164. Ramsing, H.U.: note 21: 1945; IV:47, 111.
165. Kbhvns Dipl.: 1887; VIII:730ff.
166. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 53.
167. Matthiessen, H.: note 130: 1910: 23/25.
168. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 18, 56.
169. Bartholin, Th.: Histor. anat. rarior. centuria III-IV. Hafniae, 1657: Motus sine corde, Garboe, Axel: Thomas Bartholin. Kbhvn., 1950; I:195, Keele, K.D.: Anatomies of Pain. Oxford/Engl. 1957:68.
170. Stolpe, P.M.: Dagspressen i Danmark. Kjbhvn., 1879; II:195. Nielsen, O: Kjøbenhavn paa Holbergs Tid. Kjbhvn., 1884: 367.
171. Larsen, G.: note 78: 1958: 179 ff.
172. Cedergreen Bech, Sv.: note 47: 1967: 228.
173. Kgl. Bibl: Kbhvn's Kæmnerregnskaber, gengivet i: Nielsen, O: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Kjbhvn., 1889; V:521/522.
174. Sml. skrpr.taksten af 12.III.1698, Kbhvns Dipl., 1872; I:193-194, Matthiessen, H.: note 16: 105.
175. Rigsarkivet: Patenter, Tyske Cancelli 1667: fol. 408b.
176. *Ibid*: fol. 250, dat. 8.X.1670.
177. Treichel, Fr.: Die Itzehohe Scharfrichter im 16. und 17. Jahrhundert. Steinburg. Jahrbücher, 1991:181.
178. Møller, J.S.: Mor og Barn. Kbhvn., 1940; II:341.
179. Johansen, J.C.V.: note 32: 1991: 91, 128-38, Jacobsen, J.C.V.: note 66: 1966: 298-302.
180. Sjøll. Registre 1691/92, fol. 127, nr. 119.
181. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 35, Egeskov, A.M.: Fra Skovog Strand, Kbhvn., 1976: 79.
182. Odense Byraadsarkiv nr. 119 af 6.IX.1670.
183. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 18-19.
184. Carøe, Kr.: note 27: 1912:46.
185. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 44.
186. Dam, E. & Aa. Schæffer: note 148: 1925; I:385 ff.
187. Snorrason, E. & Fr. Treichel: Tønderskarpretteren Johann Christoph Stöckler's slægtskabsforbindelser. Personahist. Tidsskr., 1970; 90:153-63. Denne artikel er ligesom opsatsen gengivet her baseret på Treichel's udstrakte studier over den slesvig/holstenske bøddel/skarpretterverden og på mine og min far, kontorchef, cand. jur. Egil Snorrason's (1876-1940) tilsvarende studier over de danske/norske og islandske skarprettere.
188. Slettebo, J.: note 34: 200.
189. Matthiessen, H.: Skarpretter som Læge, udgivet m. forord og noter ved E. Snorrason. Kbhvn. Privattryk for Mölnlycke, 1963: 34. Sml. Christian Volkers (280).
190. Slettebo, J.: note 34: 202.
191. Assens Skifteprotokol 1768/83, fol. 513: Stervboet 30.XI.1781, Liisberg, Th.: Fra gamle Dage. Kjbhvn., 1899: 120-42, 143-60.
192. Carøe, Kr.: Tidsskr.f.Therapi, Kbhvn., 1905: 485, Petersen, C.P.N.: Dansk Medicinallovgivning. Kjbhvn., 1884; II:1 D:210. Bygningen rummer nu det af dr.med. Carsten Smidt oprettede med.-hist. museum fra hospitalets og amtets 150 årige sundheds- og sygdomsforebyggende indsats.
193. Krohn V.: note 53: 27.
194. Møller, J. S.: note 178: 1940; II:341.
195. Snorrason, E.: note 12: 34, Heim, Bruno: Niels Steensens Bispevåben. Aarsberetn. F. Niels Steensens Gymnasium, 1964: 49-52, Poulsen, Jacob & E. Snorrason (edd.): Nicolaus Steno 1638-1686. A Reconsideration by Danish Scientists. Kbhvn., 1986: 30.
196. Matthiessen, H.: note 16: 21.
197. Dyrhlund, F.: note 38: 1872: 86.
198. Assens Raadstueprotokol 1776/97: fol. 140.
199. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 24, Snorrason, E.: note 12: 52.
200. Carøe, Kr.: note 27: 1912: 20, 24/25.
201. Matthiessen, H.: note 130: 1910; I:40-59.
202. Snorrason, E.: Claudius Rosenhoff: En Nat på Frederiksberg Kirkegaard (1859) udg. af Frdberg hist.-top. Selskab, 1976: 30, 32/33, hvor Erhard Koch (118)'s gravrelief fra 1659 på St. Petri kirkegårdsmur mod Nørregade er gengivet.

Egill Snorrason, f. 1915, dr.med., dr.phil. professor emerit. fra Rigshospitalet. Redaktør v. Medicinsk Forum, 1978-90. Medarb. v. DBL, 1977-84 og Dictionary of Scientific Biography 1968-79. Adresse: Drosselvej 31, 2000 F.

Bødler, rakkere og natmandsfolk – en selektiv bibliografi

Af Tommy P. Christensen

Nedenstående selektive bibliografi er opdelt i en dansk og en udenlandsk del. Ingen af delene gør krav på fuldstændighed, men skulle dels udmærke sig ved at medtage den litteratur, der er omtalt i de tre foregående artikler, samt hovedparten af den danske og udenlandske litteratur der vedrører personer, der udøver disse erhverv: bødlerne (skarprettere, mestermænd, stupagrever), rakkerne og natmandsfolkene. Derimod er litteratur omhandlende strafferedskaberne og deres anvendelse (galge, kag, gabestok, spansk kappe m.m.), sigøjnere m.fl. (tater, zigeunere, romani, færende folk, de rejsende, landstrygere, løsgængere og vagabonder), samt de beslægtede erhvervsgrupper, såsom skraldemænd, skorstensfejere, kulsviere, kedelflikkere, skærslipere, skindere, svine-, heste- og broksnidere m.m. som hovedregel ikke medtaget.

Endelig skal bemærkes, at Dansk Folkemindesamling ved Else Marie Pedersen i forbindelse med en udstilling for 20 år siden udarbejdede en bibliografi over »Tatere, natmandsfolk, danske zigeunere, rakkere« – som også har været benyttet ved udarbejdelsen af denne bibliografi.

Af tidsmæssige årsager har det ikke været muligt at gennemse alle de medtagne titler. Der er således overvejende tale om en indirekte registrering, hvorfor de bibliograferede titler også kan rumme yderligere litteraturhenvisninger, der således ikke er taget med her. Af samme grund er nedenstående bibliografi også ukommenteret. Dog skal det nævnes, at artikler i periodica kan være bragt i flere dele inden for den omtalte årgang. Det gælder for eksempel Petrine Sands bidrag til Andelsbladet.

Litteratur på dansk:

Aakjær, Jeppe: Kjeltringer og Landløbere. Art. i: Skivebogen, (1918).

Aakjær, Jeppe: Rakkerliv. Art. i: Skivebogen, (1919).

Aakjær, Jeppe: Et genfundet skrift af Blicher. Art. i: Tilskueren, (1919).

Aakjær, Jeppe: Rakkerhuset i Vroue. Art. i: Skivebogen, (1921).

Aakjær, Jeppe: Fra Kæltringtiden. Art. i: Skivebogen, (1925).

Bailum, Henry: Rønbjerg rakkere og Kisum kjæltringer, (1950).

Bailum, Henry: Kisum Kæltringer og andet Godtfolk, (1956).

Bailum, Henry: Skøjere og skarnsfolk. Kulturhistoriske skildringer, (Århus, 1971).

- Bech, Vilh. P.: Sallingrakkere og andre skøjere. Art. i: Skivebogen, (1967).
- Blicher, St. St.: Om Natmændsfolkene, (1820. Gengivet i Samlede Skrifter, bd. 5, 1920).
- Blomberg, Åge Fasmer: Hesteskærere, skorstensfejere og andet rakkerpak. Et tidsbillede fra Fyn i 1660'erne. Art. i: Fynske Årbøger (1975).
- Carøe, Kr.: Bøddel og Kirurg. (Kbh. 1912).
- Carøe, Kr.: Landkirurger og Fysici paa Færøerne 1584-1916. Art. i: Personalhistorisk Tidsskrift, 7. Rk. II. bd. (1917).
- Christensen, P.C.: Kæltringliv i Salling. Art. i: Årbog for Dansk Kultur, (1897).
- Dyrlund, F.: Tater og Natmandsfolk i Danmark. (Disp. Kbh. 1872/1974).
- Dødstraf. Art. i: Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, (1956-1978), III: 455-459.
- Ellekilde, Hans: Rønbjærg og Estvad rakkere. Art. i: Hardsyssels Årbog, (1958).
- Fjõe, J.: Træk af Natmændenes Liv i Jylland. Art. i: Samling til Jydsk Historie og Topografi, 2. bd. (1868-69).
- Frifelt, Salomon J.: Den Dejbjerg rakker. Et blad af Hedens Krønikebog. Art. i: De tusind hjem, (1914).
- Gaardboe, Anton: De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel, (1900).
- Gaardboe, Anton: Himmerlands Rakkere, bd. 1-2. (1904/12).
- Galge. Art. i: Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, (1956-1978), V: 161-165.
- Hansen, E. Falbe: Erindringer fra Vestjylland – om rakkerne. Art. i: Hardsyssels Aarbog, (1910).
- Hansen, H.P.: Kjeltringehuset. Art. i: Illustreret Tidende. (1917).
- Hansen, H.P.: Kjeltringsproget. Art. i: Troldsgn og dunkel tale. Festskrift til Evald Tang Kristensen, (1917).
- Hansen, H.P. Natmændsfolk og Kjeltringer. Bd. I-II. (1921-22, 2. udg. 1959-60).
- Hansen, H.P.: Kjeltringfolket. Art. i: Illustreret Tidende, (1923).
- Hansen, H.P.: Kjeltringer. Art. i: Turistforeningens Årbog, (1927).
- Hansen, H.P.: Den sidste Kjeltring. Art. i: Jul i Herning, (1929).
- Hansen, H.P.: Jyske Skøjere og Rakkere, (1952).
- Hansen, H.P.: Dejbjerg rakkere. Art. i: Hardsyssel Årbog, (1954).
- Hansen, H.P.: Kæltringejagten og andre beretninger fra det gamle Jylland, (1966).
- Hansen, Holger: St. St. Blicher og Jyllands Natmænd. Et utrykt Brev, 1836. Art. i: Tilskueren I, (1930).
- Hansen, Karl: Rakkerhuset i Forum. Art. i: Fra Ribe Amt 5. bd. (1923).
- Hansen, O.J.: Kæltringliv. Art. i: Højskolebladet. (1962).
- Hansen, O.J.: Bøddlen – hævneren, der blev fortrængt. I 90-året for den sidste offentlige henrettelse i Danmark. Art. i: Vor viden, hft. 474, (1972).
- Hedegaard, E.O.A.: Landsknægtene i Danmark i det 16. århundrede. En kulturhistorisk studie. (1965).

- Ilsøe, Grethe: Forbrydelse og Straf. En arkivudstilling. Landsarkivet for Sjælland m.m. (1975).
- Jeppesen, J. (udg.): En skarpretters lønforhøjelse. [Fra Kær herreds tingbog 1631] I: Fra Himmerland og Kjær Herred, bd. XXXI. (1970).
- Jespersen, Marie: Fra Rakkernes tid. Art. i: Historisk Årbog for Skive og Omegn. (1915).
- Johannesen, G.H.W.: Træk af natmandslivet. Art. i: Samlinger til Jysk Historie og topografi. 2. Række, bd. 2. (1890).
- Jørgensen, Holger: Rakkerglas. Art. i: Arv og Eje. Årbog for dansk kulturhistorisk Museumsforening. (1961).
- Jørgensen, Stephan: Noget om de saakaldte Natmænds Familier, (1815).
- Klitgaard, C.: Kæltringfolk [Sæby tingbog 1636]. Art. i: Jyske Samlinger. 5. Række, III. bd. (1939).
- Krarup, C.J. Lodberg: Detailleret Forslag til Natmandsstandens Forsørgelse og Ophævelse af Sammes Omstreifning og Betlerie i Jylland, (1817).
- Kristensen, E.T.: Småtræk fra kjæltringernes Liv. Art. i: Husvennen. (1888).
- Kristensen, E.T.: Om kjæltringerne. Art. i: Skattegraveren, nr. 1. (1885).
- Kristensen, E.T.: Mere om kjæltringer. Art. i: Skattegraveren nr. 2. (1888/89).
- Kristensen, E.T.: Kjæltringliv. Art. i: Illustreret Tidende. (1891).
- Krogh, Tyge: Bødlens og Natmandens Uærlighed. Art. i: Historisk Tidsskrift. Bd. 94:1. (1994).
- Kyø, N.: Sydvesthimmerlands sidste rakker. Art. i: Fra Viborg Amt. (1936).
- Laursen, Henrik: Anders Natmands Koglerier. Et Tidsbillede fra det 18. Aarh. Art. i: Historisk Aarvog for Thisted Amt, (1940).
- Liisberg, H.C. Bering: En natmandshistorie. Art. i hans bog: Fra gamle dage. (1899).
- Matthiessen, Hugo: Bøddel og Galgenfugl. Et kulturhistorisk Forsøg. (Kbh. 1910 og 1962).
- Matthiessen, Hugo: Bøddelboligen og dens Beboere. Art. i: Vejle Amts Aarbøger (1910).
- Matthiessen, Hugo: De Kagstrøgne. Blade af prostitutionens Historie. (Kbh. 1919, 1964 og 1987).
- Matthiessen, Hugo: Skarpretteren som Læge, udg. m. forord og noter v. E. Snorason. (Privattryk, Kbh. 1963).
- Mortensen, Rasmus: Natmanden fra Rostrup. Et drab i Nørup 1731. Art. i: Vejle Amts Årbøger. (1930).
- Natmænd eller rakkere. Art. i: Dansk Kulturhistorisk Opslagsbog, bd. I-II. (Højbjerg, 1991), II:646ff.
- Petersen, Herluf: Gammel folkemedicin og bødlen som kirurg. Kronik i Vejle Amts Folkeblad, 1. september 1971.
- Poulsen, Sigurd: Godt naboskab med Dejbjerg-rakkerne. Art. i: Mågen. (1956).

- Raben, Jens: Skarprettere i Sønderborg. Art. i: Fra Als og Sundeved. Hft. 24. (1947).
- Rasmussen, Holger: Ret og straf i Danmark. (Kbh., 1986).
- Regnar, J.: Rakkere og natmandsfolk. Faglig Læsning nr. 206. Tidsskrift for skole og hjem. (1948).
- Sand, Petrine: Natmandsfolket. Art. i: Andelsbladet. (1933).
- Schiøtt, Folkmer: Vægter og Bysvend. (1926).
- Schoubye, Sigurd: Om Kagmanden fra Tønder. (Tønder, 1950).
- Slettebo, Jørgen: Familien Stöckler i Sønderborg. Art. i: Personalhistorisk Tidsskrift, årg. 100. (1980). Med supplement af E. Snorrason smst. årg. 101 (1981).
- Smith, Kaj: Fra hunderakkernes tid i Kongens København. Art. i: Brugsforeningsbladet. (1941).
- Snorrason, Egill: Bøddelsværd. Foredragsref. i: Våbenhistorisk Tidsskrift. Bd. 3 (1970).
- Snorrason, Egill & Fritz Treichel: Tønderskarpreteren Johann Christoph Stöckler's slægtskabsforbindelser. Art. i: Personalhistorisk Tidsskrift, 15. rk. bd. IV. (1970).
- Snorrason, Egill: Familien Stöckler – et supplement. [til Slettebos art. smst.] I: Personalhistorisk Tidsskrift, årg. 101. (1981).
- Snorrason, Egill: Bøddel og/eller Chirurg. Art. i: Dansk medicinhistorisk Årbog 1987. (Kbh. 1987).
- Snorrason, Egill: Kirken afskyr blod. Art. i: Dansk medicinhistorisk Årbog 1991. (Kbh. 1991).
- Snorrason, Egill: Infam og uærlig – fra skarpretter til læge. Art. i: Siden Saxo 7. (Kbh. 1991).
- Straffe. Art. i: Dansk Kulturhistorisk Opslagsbog, bd. I-II. (Højbjerg 1991), II:852.
- Strafferedskab. Art. i: Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, (1956-1978), XVII:281-289.
- Svalgaard, Anders C.: Natmænd og rakkere i Thy og Han herred. Art. i: Historisk Årbog for Thisted Amt, bd. VI. (1930).
- Sørensen, Otto L.: Fra Kjæltringtiden. Art. i: Jul i Skive. (1959).
- Thomsen, S.K. Risbjerg: Drama i landsbyen. Barnemord og natmandskonflikt i en vestjysk landsby for 200 år siden. Art. i: Hardsyssels årbøger. 2. Rk. Bd. 5. (1971).
- Tøttrup, Ferdinand: Noget til Besvaring af det Spørgsmål: Ved hvilke Midler kunne de i Nørrejylland omvankende Tiggerhorder, bekendte under Navnet Natmændsfolk eller saakaldte Kieltringer, forvandles til gode og duelige Borge-re? (Viborg, 1823).

Udenlandsk litteratur

- Beneke, Otto: Von unehrlichen Leuten. (Hamburg, 1863/Berlin, 1889).
- Berg, Arno: Litt om skarpretterne i Oslo. Art. i: St. Halvard 1945:22.

- Brunkhorst, Ingeborg: Petter Pettersson – tattare och häradsnattman. Ur Höks härads domböcker i början av 1800-talet. Art. i: Skurkar och vanligt folk. Brot och straff i släktforskningen. Sveriges Släktforskarförbund. Årsbok 1993.
- Bödel. Art. i: Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, (Kbh., 1956-1978), II:494-496.
- Carlson, L.: Bödelsämbetet i det medeltida Stockholm. Art. i: Samfundet S:t Eriks årsbok 1934.
- Danckert, Werner: Unerhrliche Leute. Die verfeimten Berufe. (Bern, 1963).
- Dau, W.: Scharfrichter und Henker als Medici und Chirurgi. Art. i: *Materia Medica Nordmark* 1963 XV/9.
- Egardt, B.: Hästslakt och Rackarskam. En etnologisk undersökning av folkliga fördomar. *Nordiska Museets handlingar* 57. (Stockholm, 1962).
- Gernhuber, Joachim: Strafvollzug und Unehrllichkeit. Art. i: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Bd. 74, Germanistische Abt.* (Weimar, 1957).
- Glendzorf, Johann & Fritz Treichel: Henker, Schinder und arme Sünder, bd. I-II. (Bad Münster, 1970).
- Helfer, Christian: Der Henker als Opfer der Volksjustiz. Art. i: *Archiv für Kulturgeschichte* 1964:46.
- Hentig, Hans von: Der gehängte Henker. Art. i: *Schweiz. Zeitschr. f. Strafrecht* 1956, Hft. 71:1.
- Hentig, Hans: Vom Ursprung der Henkermahlzeit. [Genoptryk af udg. fra 1958] (*Nördlingen*, 1987).
- Keller, Albrecht: Der Scharfrichter in der deutschen Kulturgeschichte. (Olms, 1968).
- Kroppstraff. Art. i: Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, (Kbh., 1956-1978), IX:446-445.
- Kåk. Art. i Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, bd. I-XXI + registerbind. (Kbh., 1956-1978), X:41-43.
- Landau, Peter: Die Entstehung des kanonischen Infamiebegriffs von Gratian bis zu glossa ordinaria. *Forschungen kirchliche Rechtsgeschichte und zum Kirchenrechte. Bd. V.* (Graz, 1966).
- Levander, Lars: Brottsling och bödel. (Stockholm, 1933).
- Linderkamp, Heike: Niedergerichtliche Strafformen und ihre anwendung nach Quellen der Rechtspraxis. Ein Beitrag zur Rechtlichen Volkskunde im Schleswig-Holstein. (Neumünster, 1985).
- Lithner, Klas: Den sista avrättningen i Danmark. Art. i: *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, årg. 59. (1971).
- Lösmer, Benno: Der Germanische Infamiebegriff im seinen geschichtlichen Entwicklung. (Leipzig, 1956).
- Penser, Wilh.: Halshuggning med bila. Några rättshistoriska randanteckningar. Art. i: *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, årg. 60. (1972).

Polley, Rainer: Scharfrichter und Wasenmeister als promovierter Arzt. Der ältere Rechtsstaat auf dem Prüfstand. Art. i: Hessisches Jahrbuch für Landesgeschichte 36 (1985).

Putzer, Peter: Aus dem Salzburger Scharfrichter Tagebuch. Art. i: Forschungen zur Rechtsarchäologie und Rechtlichen Volkskunde 8 (1986).

Putzer, Peter (udg.): Das Salzburger Scharfrichter Tagebuch (1757-1817). Schriften des Instituts für historische Kriminologie, Salzburg 1. (St. Johann, 1985).

Schattenhofer, Michel: Henker, Hexen und Huren im alten München. Art. i: Oberbayerisches Archiv 109:1. (München, 1984).

Schuhmann, Helmut: Der Scharfrichter. Seine Gestalt – seine Funktion. (Kempden/Allgau, 1964).

Sollied, Olaf & P.R. Sollied: Bergens Bartskerere og Kirurger 1500-1800. Bergens historiske Forenings Skrifter, nr. 29/30. (Bergen, 1924):

Spinner, J.R.: Anatomie und Chirurgie in Henkerhänden. Art. i: Die medizinische Welt 1934, Hft. 1.

Stadtmüller, Alois: Henkerhaus und Scharfrichter in Aschaffenburg. Art. i: Aschaffener Jahrbuch 13/14 (1990).

Treichel, Fritz: Die letzte öffentliche Hinrichtung in Schleswig-Holstein. [i Slesvig 1857] Art. i: Die Heimat. Jahrg. 80. (1973).

Treichel, Fritz: Eutiner Scharfrichter im 17. Jahrhundert. Art. i: Jahrbuch für Heimatkunde. (1988).

Treichel, Fritz: Die Itzehoe Scharfrichter im 16. und 17. Jahrhundert. Art. i: Steinburgische Jahrbücher 1991:181.

Wigstöm, Eva »Vanhederligt« arbete. Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift. 11. Bd. (Stockholm, 1902).

Wilbertz, Gisela: Scharfrichter und Abdecker im Hochstift Osnabrück. Untersuchungen zur Sozialgeschichte zweier »unerhrlicher« Berufe im nordwestdeutschen Raum vom 16. bis zum 19. Jahrhundert. Osnabrücker Geschichtquellen und Forschungen. Bd. 22. (Osnabrück, 1979).

Tommy P. Christensen, f. 1955, cand.mag., museumsinspektør, redaktør af Personalhistorisk Tidsskrift siden 1988. Adresse: Den fynske Landsby. Sejerskovvej 20, 5260 Odense S.

Vaccinationernes velsignede bivirkninger – for slægtsforskere

Af Lisbeth Ulsøe

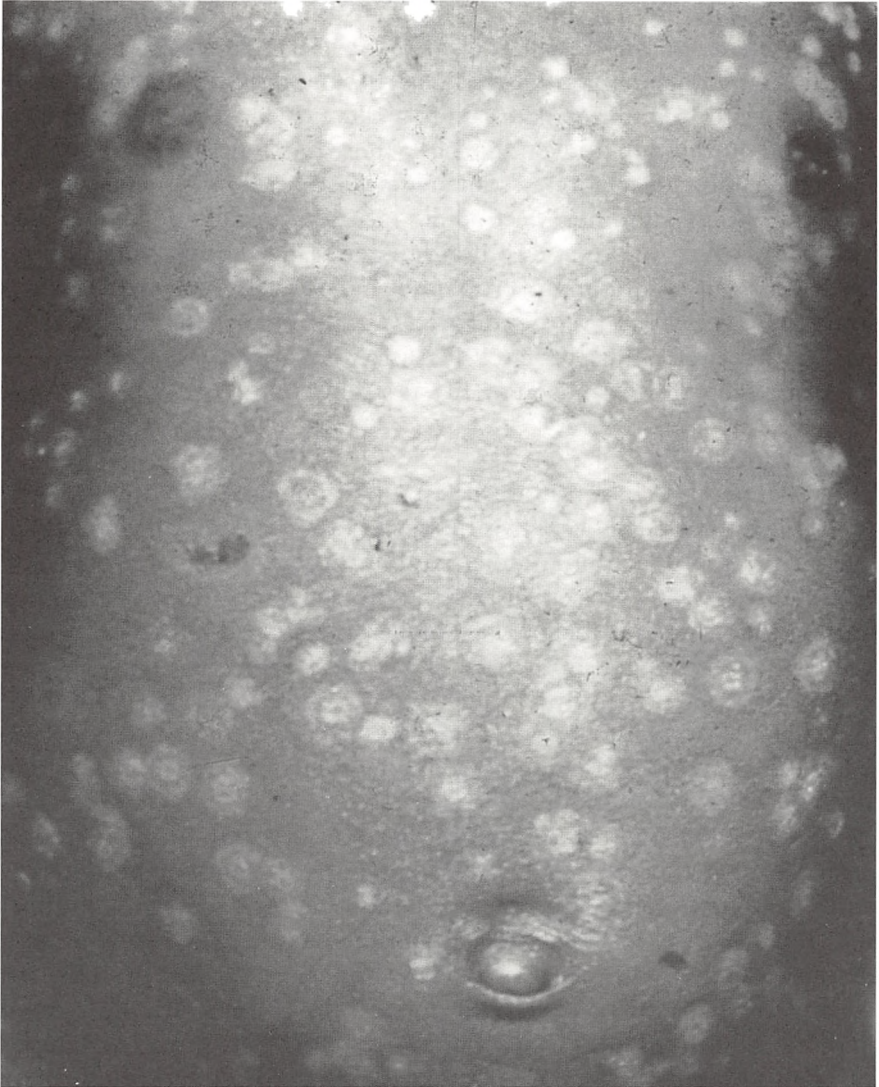
I slutningen af juli måned 1965 blev jeg og de andre børn, jeg gik i børnehaven med, stukket to gange under venstre arm af en venlig og stramtandet, hvidkitlet dame. Efter nogle dage kom der nogle sår, som skulle »ses på« – hvilket de blev den 10. august 1965; det står der i mit vaccinationsbevis. Endelig faldt sårskorperne af, og jeg fik at vide, at nu kunne jeg ikke blive smittet med kopper og dø af den sygdom. Dengang vidste jeg ikke, at jeg senere ville blive umanerligt glad for, at man gennem ca. 150 år havde vaccineret med kokoppe-vaccine mod kopper.

I 1990'erne vaccineres der ikke mere mod kopper, sygdommen anses for udryddet over hele verden. Kopper er faktisk den eneste sygdom, der globalt er udryddet ved menneskehedens hjælp; så idag taler en læge nærmest med nostalgi i stemmen om sygdommen. Som slægtsforsker har jeg andre fordele af vaccinationerne af Danmarks befolkning end den tiltænkte. Den notits om vaccinationen, som fulgte den enkelte person det meste af livet, tjener ofte som en slags personnummer set fra slægtsforskerens side. Desuden kan vaccinationen i nogle tilfælde anvendes til at give oplysninger om mindst: en persons fødested, alderen på vaccinationsstedspunktet, den vaccineredes sundhed, faderens eller moderens navn og tit faderens beskæftigelse samt datoen for udstedt attest.

Det er mig en stadig gåde, at vaccinationsprotokoller ikke er mere kendt og benyttet blandt slægtsforskere. Samtidig er det et af de ganske få steder hvor slægtsforskernes »bibel«, nemlig Håndbog i slægtsforskning af Hatt og Fabritius har en total mangel på omtale af en kilde, som forfatterne selv havde kendskab til. På s.186 i ovennævnte værk står der: »Af stiftsfysikus- og distriktslægearkivernes indhold er der kun grund til at nævne vaccinations-protokollerne, der går tilbage til begyndelsen af det 19. århundrede«. Men intet om hvad kilden kan bruges til.

Ældre vaccinationsmetoder

Nogle former for vaccination mod kopper var kendt i det vestlige Europa i det mindste fra 1720'erne. Disse var kendt fra Indiens brahmaner, og kom via tyrkerne til Europa ca. år 1700. Disse former for vaccinationer¹ var for usikre og besværlige til at de kunne anvendes i andet end i få tilfæl-

Fra tid til anden støder man i ældre litteratur på omtalen af »kopparrede personer«. Men koppevaccinationernes udbredelse i forrige århundrede fik selvfølgelig også den konsekvens, at sådanne personer snart blev sjældent forekommende. Det har således ikke været muligt, at finde en samtidig, dansk gengivelse af en kopparret person, hvor det med sikkerhed kunne fastslås, at arrene var spor af koppesygdommen. Skulle nogle blandt læserne kende til sådanne fotografier eller tegninger vil redaktionen være interesseret i at høre herom.

At koppearrene kunne være meget skæmmende viser dette foto af maveskindet på et kopparret barn i den tredje Verden. Billedet stammer fra en foredragsserie, udsendt af verdenssundhedsorganisationen WHO.

de. Dette var der flere grunde til. Først og fremmest anvendte man ægte, menneskelig koppesmitte – dog i en afsvækket form – dernæst var selve de ældre vaccinationsmetoder besværlige at gennemføre. Problemet var følgelig, at hvis koppesmitten ikke var afsvækket nok til, at personen kun fik et anfald, som gav den nødvendige beskyttelse mod en senere smitte, stod man med et tilfælde af kopper, som meget vel kunne ende med døden.

Selve koppesygdommen var dødelig i ca. 25% af tilfældene. Som ved andre alvorligere sygdomme spiller den generelle sundhedstilstand ind ved forløbet af sygdommen. Problemet har for de overlevende af sygdommen været, at der i vekslende grad var tale om en vansiring på kroppen. Var der tale om ar i ansigtet medførte det, at sygdommen prægede dem for resten af livet, da arrene tit var skæmmende.

Jenners opdagelse

I 1796 bemærkede lægen Edward Jenner, at personer ofte undgik at få den frygtede koppesygdom, hvis de havde været smittet med kokopper. Det var på den tid en almindelig sygdom hos personer, som malkede køer. Lignende iagttagelser var også sket forskellige andre steder; i England og i Holsten (heriblandt af skolelæreren Peter Plett i 1791), men Jenner overførte noget smitte fra en kokoppe-smittet kvinde til et barn – en såkaldt beskyttelsesindpodning – og da barnet senere blev udsat for almindelig koppe-smitte, blev barnet ikke sygt ved den sidstnævnte smitte. Det betød, at man i England stod med en hurtig og ret sikker metode til at vaccinere mod kopper i større stil.

Allerede i 1755 var der i København blevet oprettet en inokulationsanstalt, hvor man vaccinerede mod kopper, og da Jenners metode blev kendt i Danmark, blev de første vaccinationer efter hans metode udført her i 1801. Der oprettedes følgelig en anstalt på Kirurgisk Akademi, som blev ansvarlig for at indsamle og bevare koppesmitte, så det til stadighed var muligt at få fat i vaccine. Samfundsøkonomisk har udryddelsen af epidemier og deres årsager nemlig en væsentlig betydning, og kopper var blandt de epidemier, som jævnligt hjemsøgte Danmark indtil dette århundrede. Således var man fra central side i Danmark hurtig til at undersøge mulighederne for en vaccination af befolkningen som helhed. Dette medførte at der blev nedsat en Vaccinationskommission den 14. oktober 1801, og allerede fra den 2. februar 1802 skete der vaccinationer fra offentlig side.

Statens interesse i vaccinationer

Fra statens side var man yderst interesseret i, at flest muligt blev vaccineret mod denne sygdom. Derfor blev der ved forordning af 3. april 1810

indført en offentlig og i praksis tvungen vaccination og kontrol af næsten alle. For ingen kunne være medlem af borgersamfundet uden at være vaccineret. Man kunne ikke blive lærling eller studere ved en højere læreanstalt, klare sessionen eller blive viet uden at vise attest for vaccination mod kopper. Undtaget var i første omgang visse anerkendte religiøse samfund, og dernæst personer, der ikke havde brug for borgersamfundet, eksempelvis en tjenestekarl, som ikke skulle på session, eller en ugift tjenestepige. Samtidig med denne forordning blev der udformet forholdsregler mod koppesygdommen, såfremt den skulle komme til udbrud.

Indtil den 19. november 1811 kunne man blive konfirmeret uden at være vaccineret. En formaning slap man ganske vist ikke for. Fra 1811 blev det derfor reelt konfirmationen, som var det seneste tidspunkt den enkelte blev vaccineret. Fra dette tidspunkt skulle vaccinationsattesten været påtegnet af sognepræsten for at være gyldig, og han skulle notere navnene – enten i en selvstændig protokol eller i kirkebogen – over dem, som havde forevist vaccinationsattest. For anerkendte trossamfund uden for folkekirken (eksempelvis det mosaiske) blev vaccinationerne tvungne fra 1816. Der var ganske vist mulighed for at søge om, at et barn kunne slippe for vaccination af specielle grunde, men ansøgningerne blev sjældent imødekommet.²

Senere opdagede man at vaccinen ikke ydede beskyttelse livet igennem, så for nogle erhvervsgrupper blev der indført en tvang fra 1836 om at gentage vaccinationen. Dette gjaldt militære personer til lands og til vands. Den 4. februar 1871 blev den seneste lov om koppevaccination vedtaget, hvilket betød, at alle skulle vaccineres inden det fyldte 7. år.

Vaccinationskyndige og de arkivalske forhold

Vaccinationerne blev udført af læger, kirurger, præster, lærere, godsejere, jordemødre og andre lægmænd, der ifølge forordningen kunne få autorisation som vaccinatorer, heriblandt skarpretteren i Odense. Indtil 1820'erne var der forholdsvis mange inden for præstestanden og andre erhvervsgrupper. Derefter er der mere og mere tale om læger. Alle vaccinatorerne skulle føre en autoriseret protokol, der udleveredes af overøvrigheden, og skrive attester ud. Disse protokoller er bevaret i et vist omfang og er i de fleste tilfælde på landsarkiverne placeret under vaccinatorens embede. Det vil sige, at distriktslægens vaccinationer ofte er i embedets arkiv, lærerens i pastoratsarkivets del for skolekommissionen sammen med præstens eventuelle vaccinationsprotokol. I landsogne er der ofte et eller andet sted i sognepræstens arkiv (i embedsbogen eller

Nr	Navn	Kvinde		Fødsels	Læge	Vaccination	Resultat	Dato	Bemærkninger
		År	Måned						
26	Christi	1	1840	Lindemølle	Andersson	✓	✓	20. April 1841	
27	Adam Gottlieb	1	1840	Thielken born	Andersson	✓	✓		
+28	Gottlieb Harder	1	1840	Thielken born	Andersson	✓	✓	28. Septbr	
29	Eric	1	1840	Andersen	E. Christ.	✓	✓	20. April	2. af 3. af en liden vasker indlæg først 1/2 af 1/2 af af mig indlæg 2. af 1/2 af 1/2 af; inden indlæg; 1/2 af Andersson at først indlæg 1/2 af 1/2 af for 1/2 af 1/2 af
30	And Peter	1	1840			✓	✓		
31	Beate Kristine	1	1840			✓	✓		
32	Christi	1	1840	gammel Thiel	Jensen	✓	✓		
33	Adrius	1	1840	Thiel	Christen	✓	✓		
34	Pringske Antke Mathilde	1	1840		Christen	✓	✓		
35	Anne Kristine	1	1840		Andersson	✓	✓		
36	Louise Harder	1	1840		Andersson	✓	✓		
37	Kristen Olsen	1	1840		Andersson	✓	✓		
38	Albertine Margrethe	1	1840		Jensen	✓	✓		
39	Anders Harder	1	1840		Jensen	✓	✓		
40	Karen Margrethe	1	1840		Andersson	✓	✓		
41	Tonie Amalie	1	1840		Andersson	✓	✓		
42	Andersen Tabet	1	1840	1/2 Thiel	Andersen	✓	✓		
43	Maren Marie	1	1840	Thiel	Andersson	✓	✓		
44	Kristen	1	1840		Andersson	✓	✓		
45	And Peter	1	1840		Andersen	✓	✓		
46	Anne	1	1840	Lindemølle	Jensen	✓	✓		
47	Andersen, Kristen, H. P. Christ	1	1840	Thiel	Andersen	✓	✓		
48	Antke Mathilde	1	1840	Andersen	Andersen	✓	✓		Indlæg af mig 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af
49	Peter Otto	1	1840	Andersen	Andersen	✓	✓		
50	And Peter	1	1840	Thiel	Andersen	✓	✓		Indlæg af mig 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af
51	And	1	1840		Andersen	✓	✓		
52	Christine	1	1840		Andersen	✓	✓		
53	Anne Margrethe	1	1840	Thiel	Andersen	✓	✓		Indlæg af mig 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af
54	Anne Marie	1	1840	Thiel	Andersen	✓	✓		Indlæg af mig 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af indlæg 1/2 af 1/2 af

ved konfirmationslisterne) en kopi af vaccinationsprotokollen. Selve protokollerne mangler til tider. Hvis det er præsten, som er vaccinator er der selvfølgelig tale om den originale optegnelse, som regel i en selvstændig, autoriseret protokol.

Slægtsforskerens brug af kokoppe-vaccinationerne

Basalt set kan vaccinationsdatoen som tidligere nævnt fungere som et personnummer, således at man kan skelne mellem sognets forskellige Hans Hansen'er eller Jens Jensen'er. Man kunne teoretisk set forestille sig, at der har været to af samme navn, der er født i samme sogn, i samme år, bliver vaccineret på samme dato af samme person, får attest på samme dato og endelig lever på samme sted og i ca. lige lang tid. Men det vil være yderst sjældent, om ikke usandsynligt.

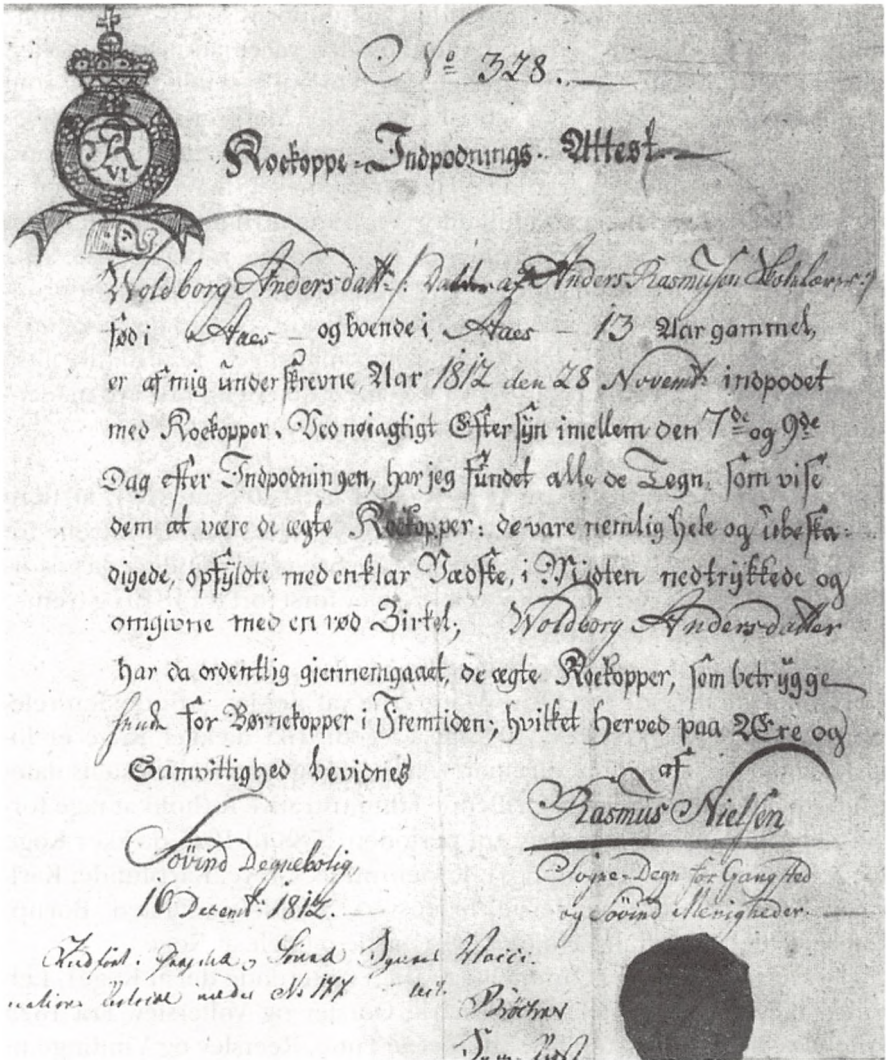
Det er ikke sjældent, at der i en kirkebog kun oplyses fødedatoen og ikke fødestedet. Til gengæld oplyses der en vaccinationsdato og måske også vaccinatorens navn eller det geografiske sted for vaccinationen. Så i perioden fra 1810 til ca. 1845, hvor der indføres oplysninger om fødested i folketællingerne anvender jeg tit denne metode til at finde en persons føde- og dåbssted. Det der også er vigtigt at notere sig, er at kilden også kan anvendes for kvindernes vedkommende modsat lægdsrullerne, der kun kan anvendes for mændene, og endda kun hvis der er tale om bondefødte. Metoden kan sikkert også anvendes indtil 1923, hvor folkeregistret bliver oprettet. Jeg har »desværre« ikke haft brug for det.

Et eksempel

I Køges kirke Sct. Nicolaj blev der i 1821 konfirmeret en pige ved navn Ane Margrethe Henriksdatter. Hun opholdt sig hos forældrene fisker Ole Henriksen og hustru, som bor ved Stranden. Ane Margrethe er døbt den 5. marts 1807. Som karakter har hun et »Godt«, og hun har attest fra Westergaard dateret den 20. oktober 1820. Et opslag i Køge kirkebog giver ikke det ønskede resultat, så hun er øjensynligt *ikke* døbt i Køge. Hendes lillebror Christian er født i Køge den 26. maj 1817, men hvor er hun så fra?

Tekst til ill. på foregående opslag:

Opslag fra en vaccinationsprotokol, nemlig Køge Lægedistrikts vaccinationsprotokol fra perioden 1810-27. Christian (No. 52) og Ane Margrethe (No. 53), der omtales i artiklen, ses nederst på opslaget. (Fot. Bodil Barsøe, LAK.).

Køkkoppe-Indpodnings Attest No. 328. (Københavns Universitets medicinsk historiske Museum via arkivar Erik Nørr, LAK.).

Der er vist ingen tvivl om at ordet »attest« hentyder til en vellykket køkkoppe-vaccination. I købstæder er det som regel en distriktslæge, som har foretaget vaccinationen, og et opslag i Køge Lægedistrikts Arkiv på Landsarkivet for Sjælland viste da også, at Westergaard havde været distriktslæge i Køge, men først fra oktober 1825. Forklaringen er den

simple, at Westergaard var hjælpende læge under distriktslæge Schultz indtil 1825. Så et opslag i det relevante bind af vaccinationsprotokollen under attestens dato, derefter under Køge sogn i Roskilde Amt, og som henholdsvis nr. 52 og 53 står Christian og Ane Margrethe. Det oplyses her, at hun er født i Strøby, Stevns Herred, at hendes sundhedstilstand er god, og som en bemærkning »Tilforn vaxineret, har deraf Ar, er af mig vaxineret den 12t og 19d Juli uden Virkning; Erholdt Attest at første vaxination sandsynlig har været ægte.« Altså har lægen været usikker på om hendes første vaccination var god nok eller ej. Det har han så undersøgt, og fundet at det var den. I andre tilfælde – mest i kirkebogen – kan man se udtrykket »Har attest, har haft naturlige«. Man skulle altså også have attest, hvis man var blevet vaccineret på den barskere måde – fra naturens side.

Køges konfirmationslister fra begyndelsen af 1820'erne viser, at flere børn var blevet vaccineret af distriktskirurg Schultz og andre i årene fra ca. 1802 og frem. Men det kan desværre ikke bruges af nutidige slægtsforskere til særligt meget, for protokollerne blev først ført fra 1810 og frem.

Blot det arbejde at finde vaccinationsprotokollen

I ovennævnte tilfælde med Ane Margrethe var det let at finde den relevante vaccinationsprotokol. At Køge Lægedistrikt dækker Køge er logisk, og der var endvidere vaccinatorens navn og dato for attestens datering. Men der er også mere drillende administrative forhold at tage forbehold omkring. Eksempelvis: fra perioden 1788 til 1825 dækker Køge Lægedistrikt i Roskilde amt også: Kildebrønne, Greve, Karlslunde, Karlstrup, Haudrup, Solrød, Jersie, Skjensved, Snoldelev, Ørsted, Borup, Kimmerslev, Dalby, Ejby, Højelse, Ølseagle og dele af Køge.

I Præstø amt var der: Gammelkøge (den resterende del af Køge), Lellinge, Bjeverskov, en del af Lidemark, Gørslev og Vollerslev. Fra 1825 kom Daastrup, Gadstrup, Syv, Snoldelev, Tune, Reerslev og Vindinge til lægedistiktet i Roskilde amt. Fra 1882 kom Herfølge og Sædder til fra Tryggevælde Lægedistrikt. Så skete der ikke flere administrative ændringer i lægedistriktet indtil 1915, hvor der kom en ny ordning. Dette viser hvor besværligt, det kan være at finde det korrekte lægedistrikt, og der vil ikke sjældent kun være den udvej at finde sognets tilhørsforhold til lægedistriktet eller stiftsfysikatet.

For læger og visse andre udøveres professioner kan de forskellige personalhistoriske samlinger anvendes som almindeligt alfabetisk opslag. Her tænkes på to oplagte for perioden indtil ca. 1865: S.V. Wiberg; Personal-

historiske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie (fra reformationen til 1868), I-II, 1870. Samt K. Carøe: Den danske Lægestand 1479 – 1900, bd. I-V, 1922. Hvis man er heldig at have vaccinatorens navn vil man ved hjælp af krydsopslag have en god mulighed for at indkredse den rigtige person.

Vaccinationsprotokoller i Landsarkiverne og i Københavns Stadsarkiv

I Landsarkivet for Nørrejylland ses vaccinationsprotokoller i stiftsfysikaterne og ved embedslægerne/distriktslægerne, samt i pastoratsarkiverne enten som selvstændige arkivalier eller som dele af kirkebøgerne eller i en anden del af præstens optegnelser. Samme forhold ses på Fyn og for Sjælland, mens det i Landsarkivet for Sønderjylland kun ses i fysikatsarkiverne.

Desværre mangler vaccinationsprotokollerne for selve København. Disse protokoller hører naturligt hjemme i stadslægens arkiv på Stadsarkivet i København. Jordemoderprotokollerne og ikke ret meget andet er afleveret til Landsarkivet for Sjælland. Ingen af stederne er bevaret vaccinationsprotokoller fra 1810 til 1845. Havde vaccinationsprotokollerne været til stede her havde det kunnet afhjæpe det *ækle* problem »Født i København« i det mindste indtil 1845. Jeg har indtil nu søgt efter dette materiale i Rigsarkivet, på Landsarkivet for Sjælland og i Københavns Stadsarkiv; uden at kunne finde protokollerne eller andre tilsvarende indførsler i lægearkiverne indtil ca. 1860.

En mulighed for de datidige beboere i København kunne være, at de i stedet for at have anvendt tilbudene på kommunalt plan, havde haft kontakt til de statslige og militære institutioner, der ofte havde en pligt til at behandle personer, som boede i nærheden. Eksempelvis Frederiks Hospital, Universitetets kirurgiske Akademi, Den kgl. Vaccinationsanstalt, Koppehospitalet, Kokoppekommissionen osv. Dette gav ikke noget opmuntrende resultat. Så hvis nogen skulle have fundet disse protokoller eller oplysninger om dette, så vil jeg være glad for at få oplysninger herom.

De velsignede bivirkninger

Der er ingen tvivl om vaccinationprotokollernes værdi for slægtsforskere med hensyn til at få oplyst – ofte – dåbsstedet og navn på forældrene, når mere traditionelle kilder svigter. Fordelen frem for anvendelsen af mere typiske kilder – såsom lægdsruller – er, at protokollernes oplysninger også gælder drenge ud over bondestand samt kvindekønnet. Der er

gode erfaringer med at anvende protokollerne til dette for perioden 1810 til 1845, men de må også være anvendelige i perioden mellem 1875 og 1923.

Den mere prosaiske anvendelse af vaccinationsdatoen som en art personnummer til den enkelte person bør også erindres. Desværre må det dog indrømmes, at den relevante protokol godt kan være svær at finde...

Anvendt litteratur

- Bondesen, P.I.*: Kongelig Vaccinations Anstalt 1802 – 1902 (2. februar) Kbh. 1902.
Callisen, H.: Fysisk Medicinske Betragtninger over Kiøbenhavn. Stadens Beboere tilegnede af Dr. Heinrich Callisen. Statsraad og Generaldirekteur ved det chirurgiske Akademi mv. Kbh. 1807+09. Bd. I-II.
Fabricius, A & Hatt, H.: Håndbog i Slægtsforskning. 3. udg. København 1963.
Grønberg-Petersen, Regine.: Vaccineringen mod Kopper. En Haan mod Etik, Hygiejne og Intelligens. 1922.
Hertel, J. L.: Om Køekopperne. En Prædiken 1803. Trykt i Sigurd Müller: Samlinger fra den danske Litteratur. 1895, s.147-152.
Håndbog for danske lokalhistorikere, red: Johan Hvidtfeldt. Udg. af Dansk Historisk Fællesforening 1952-1956.
Jenner, Edward: »Koppernes udrydning« i »Bibliotek for Fysik, Medicin og Kemi«, ca. 1799.
Kier, Johan: Den kongelige Vaccinationsanstalt i 125 Aar, bilag til Aarsberetning for den Kongelige Vaccinationsanstalt for Aaret 1926.
Nør, Erik: Præsten som administrator. Rigsarkivet 1981.
Ordbog over det danske Sprog. Kbh. 1952.
Petersen, Jul.: Kopper og Koppeindpodning, 1896.
Salmonsens Konversationsleksikon. Anden udg. Kbh. 1928.
Thomsen, Oluf: Koppevaccinationen, 1929.

Andet kildemateriale:

- Landsarkivet for Sjælland, Køge Lægedistrikt, Vaccinationsprotokol 1810 – 1827.
 Dr. Paul Hansen fra Statens Seruminstitut takkes for sin bistand.
 Overlæge, professor Ib Bygbjerg takkes for sin bistand og udlån af fotografiet gengivet s. 223, der er udsendt af verdenssundhedsorganisationen WHO.

Noter

- Disse ældre formers betegnelser var inokulation og variolation. Inokulation var at indgive smitten via et snit i huden, mens variolation var at indgive smitten via næsens slimhinder. Det var denne sidste metode, som anvendtes da kronprins Christian (den senere Christian d. VII) i København blev vaccineret mod kopper i 1760.
- Ikke alle var begejstrede for selve vaccinationen. I 1922 udkom Regine Grønberg-Petersen: Vaccineringen mod Kopper. En Haan mod Etik, Hygiejne og Intelligens. Og så sent som 1929 udkom der et skrift på 78 sider af en Oluf Thomsen: Koppevaccinationen. Med undertitlen: Nytte og farer ved at lade sit barn vaccinere og ved at unnlade det.

Lisbeth Ulsøe, f.1960, cand. mag. Har tidligere offentliggjort slægtshistoriske artikler specielt omkring fattigvæsenet i Køge og undervist i slægtsforskning og gotisk håndskrift. Adresse: Masnedøgade 17, 2100 København Ø.

De statslige arkivers publikationer 1993 – en oversigt

Ved Grethe Ilsøe

Oversigten er en annoteret fortegnelse over de publikationer, som Statens Arkiver, dvs. Rigsarkivet, landarkiverne for Sjælland m.m., Fyn, Nørrejylland og Sønderjylland samt Erhvervsarkivet og Dansk Data Arkiv, har udsendt i 1993. Oversigten viderefører den tilsvarende oversigt over publikationerne 1992 (Personalhistorisk Tidsskrift 1993:2, s. 157-59).

Rigsarkivet:

Tidsskrifter:

Arkiv. Tidsskrift for arkivforskning. 14. bd./3, 1993.

Siden Saxo. 1993/1-4.

Generalia:

Statens Arkiver. Årsberetning 1992. 1993, 48 s., ill.

Statens Arkiver. Handlingsplan 1994-1998. 1.-3. del. 1993, 76 + 106 s. + bilag.

Arkiver. Vor Fælles Hukommelse. Statens Arkiver informerer om den nye Arkivlov. 1993, 24 s., ill.

Kildeudgaver:

Kancelliets Brevbøger vedr. Danmarks indre forhold 1649. I uddrag. Ved Jens Holmgaard. 1993, 394 s.

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

Danske Studerendes Fællesråds arkiv 1928-1987. 1993, 18 s.

Det Mosaiske Troessamfund i København med nedlagte troessamfund i provinsen – en arkivregistratur. Ved Thyge Svenstrup & Vello Helk. With a survey in English. 1993, 138 s., ill.

Fremskridtspartiet. Mogens Gistrups arbejdsarkiv 1973-1991. 1993, 44 s.

Herbergsringens arkiv. Landsforeningen Danmarks Vandrerhjem. 1993, 17 s.

Sygehusforeningen i Danmark. 1920-70. 1993, 34 s.

Udstillingskataloger:

Danmark – Rusland 1493-1993. Traktater i 500 år. 1993, 34 s., ill.

*Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm:**Generalia:*

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm 1893-1993. 1993, 24 s., ill.

Kildeudgaver:

Køge bys borgere 1753. En kollektiv biografi. Ved Finn Andersen, Jan Kanstrup, Erik Nørr og Steen Ousager. ARKI:Varia 1993, 210 s., ill.

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

Vallø-Pergamenter. Et repertorium. 1993, 169 s.

Over Øresund. En vejledning for slægtsforskere. ARKI:Varia 1993, 60 + 74 s., ill.

Kirkebøger indtil 1891. Filmfortegnelser 4. 1993, 259 s. + oversigtskort.

Trykssagssamlingen. 95 s. + reg., ill.

Udstillingskataloger:

Fra bogbinderi til konserveringsværksted. Landsarkivets bogbinderi i 100 år. 1993, 16 s., ill.

*Landsarkivet for Fyn:**Generalia:*

Et godt og smukt hus. Gemt er ikke glemt. Skrifter fra Landsarkivet for Fyn, 1. 1993, 48 s., ill. ill.

*Landsarkivet for Nørrejylland:**Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:*

Nørrejske toldarkiver før 1969. Bd. 3. Århus amtskommune. Ved Ole Degn. Udgivelseselskabet v. Landsarkivet f. Nørrejylland. 1993, 128 s., ill.

*Landsarkivet for Sønderjylland:**Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:*

Det tyske mindretals arkiver 1920-1945. Foreløbige arkivregistraturer. Ved Hans Schultz Hansen. 1993, 137 s., ill.

Udstillingskataloger:

Byens Breve. Tønders historie i dokumenter. Udg. sammen med Tønder Museum m.fl. 1993, 47 s., ill.

Erhvervsarkivet:

Generalia:

Erhvervshistorisk Årbog 1992. Medd. fra Erhvervsarkivet 42. 1993, 251 s., ill.

Registraturer, oversigter og arkivvejledninger:

Erhvervsarkivets Arkivoversigter II. Arkiver fra handels-, hotel- og transportvirksomheder m.v. Ved Erik Korr Johansen. 1993, 336 s., ill.

Dansk Data Arkiv:

Tidsskrifter:

DDA-Nytt nr. 64-67 (1993). Heri særlig at bemærke SAKIs* vejledning til kildeindtastning (65/s. 7-141). *SAKI = Samarbejdsgruppen for Kildeindtastninger.

Oversigter:

Danish Data Guide. Excerpts from the DDA holdings of machine readable standard study descriptions of Danish social data. 1993, 416 s.

*Datadokumentationspublikationer (M)**

* M = forberedt til mikrodatamatbaseret analyse.

DDA- 0018-(M) danske politiker-arkiver. MF-arkivet 1849-1969. 64 s.

Orientering

Generalforsamling 1994

Tirsdag den 26. april 1994 kl. 19.30 afholdt Samfundet for dansk genealogi og Personalthistorie generalforsamling i Rigsarkivets søjlesal med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Bestyrelsens beretning
3. Regnskab og fastsættelse af kontingent
4. Valg
5. Indkomne forslag
6. Eventuelt

Formanden, Finn Andersen, bød velkommen og foreslog på bestyrelsens vegne kontorchef Robert Oest-Larsen som dirigent. Dette tiltrådte forsamlingen, hvorefter dirigenten konstaterede indkaldelse til generalforsamlingen og foreliggende dagsorden for lovlige.

Formanden fik da igen ordet for aflæggelse af bestyrelsens beretning:

Bestyrelsens beretning til generalforsamlingen 1994

I henseende til årsberetning kan man sige, at året fra sidste års generalforsamling til denne generalforsamling har haft et roligt forløb uden foregående års store sager, f.eks. indmeldelsen i SSF, Arkivloven og udgivelsen af Indholdsfortegnelsen til Personalthistorisk Tidsskrift 1880-1990.

Medlemmer

Foreningens medlemsregister er nu bragt i orden. Registeret er indlagt i en EDB-database udarbejdet af Jørgen Papsøe i samarbejde med vores kasserer Birgit Flemming Larsen, som forestår den daglige administration og vedligeholdelse.

Desværre må vi konstatere, at vort medlemstal også i det forløbne år har været svagt faldende, nemlig fra 1110 til betalende 1084 medlemmer. Det er en beskedent tilbagegang, men dog en tilbagegang, som vi da gerne ser vendt til en fremgang, d.v.s. at vi må søge interessen for Personalthistorisk Tidsskrift og Samfundets øvrige udgivelser bredt længere ud.

Økonomi

Samfundets økonomi er som det vil fremgå af regnskabet fortsat grundlæggende sund, men det kan ikke skjules, at medlemskontingenterne alene ikke strækker til. Der er således grund til taknemlighed i forhold til dem, som nu gennem en årrække har ydet tilskud til primært udgivelsen af Personalthistorisk Tidsskrift. Det er fremfor nogen Undervisningsministeriets tipsmidler og Goods Fond. De senere år har vi ikke modtaget tilskud fra

Forskningsrådet. Vi har indgivet ansøgning til Kulturministeriets Tidsskriftsstøtte, men kender endnu ikke resultatet.

Personalhistorisk Tidsskrift

Personalhistorisk Tidsskrift er udkommet regelmæssigt, d.v.s. at der siden seneste generalforsamling er udgivet et efterårshæfte 1993 (104 sider) og det netop udgivne forårshæfte (128 sider), og vi vil gerne takke redaktøren Tommy P. Christensen for det gode resultat og et tiltalende layout – begge hæfter foreligger med smukke farvelagte omslagsbilleder.

Vi er af den opfattelse, at tidsskriftet bærer præg af kvalitet og høj standard. Det vil vi gerne fastholde og eventuelt videreudvikle, hvorfor vi efter redaktørens anbefaling har foretaget visse ændringer i det redaktionelle arbejde.

I erkendelse af arbejdsbyrden i forbindelse med redaktionen er der med virkning fra 1994 udpeget en særlig anmelderredaktør, nemlig Lisa Elsbøll, som har forestået redaktionen af denne meget vigtige del af tidsskriftet i det netop udsendte hæfte.

I årets løb har vi genforhandlet vor kontrakt med Odense Universitetsforlag, som nu i en årrække har forestået de praktiske ting i forhold til produktion og udsendelse af Personalhistorisk Tidsskrift. Resultatet er en forlængelse af kontrakten med den ændring, at Samfundet definitivt har overtaget administrationen af medlemsregisteret, mens Odense Universitetsforlag i samarbejde med redaktøren til gengæld skal arbejde på en bedre markedsføring af tidsskriftet, som gerne med tiden skulle vende det svagt vigende medlemstal til en stigning eller i hvert fald en fastholdelse af det nuværende antal.

Hvem Forsker Hvad

Hvem Forsker Hvad, som i en årrække er redigeret af Franz Horvath bistået af Helle Villesen, har som sædvanlig haft sit regelmæssige forløb, og jeg skal da gøre opmærksom på, at deadline for optagelse af indlæg i den kommende udgave er 1. maj. Hvem Forsker Hvad udkommer nu i et oplag på ca. 2.300. Bestyrelsen har netop godkendt regnskabet for 1993, og som sædvanlig må vi konstatere, at Franz Horvath og Helle Villesen har præsteret et godt resultat – en værdifuld publikation med en god økonomi.

Franz Horvath meddelte umiddelbart efter udgivelsen af HFH 1993, at han på grund af andre presserende arbejdsopgaver gerne så sig afløst som redaktør af HFH. Vi siger tak til Franz Horvath for den gode indsats gennem de mange år, og samtidig en tak til Helle Villesen, fordi hun er rede til endnu nogle årgange sammen med en ny redaktør. Redaktørarbejdet er betydeligt, og det har ikke været helt let at finde en ny redaktør. Det er imidlertid lykkedes, idet Elsebeth Paikin, indtil for nylig næstformand i DIS-Danmark, har påtaget sig redaktørhvervet. Vi ser derfor HFH's fremtid i møde med fortrøstning, idet vi er sikre på, at Elsebeth Paikin på én gang kan fastholde publikationens grundlæggende kvalitet og samtidig sikre den fornyelse, som enhver publikation fra tid til anden har brug for.

Hvem Forsker Hvad er oprindeligt udgivet af Samfundet, men efter etablering af Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger, fandt vi det naturligt, at udgivelsen skete i et samarbejde imellem de 2 landsforeninger. Der er nu en 3. landsforening, nemlig DIS-Danmark, og vi har derfor fundet det naturligt at inddrage DIS i samarbejdet. Vi er netop ved at justere HFHs vedtægter, hvorefter de 3 landsforeninger i fællesskab udgiver HFH.

Andre udgivelser

I december 1992 kunne vi udgive Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1880-1990. Det var en stor og betydelig udgivelse. Det har været en faglig succes, og des-

uden kommer vi gennem udgivelsen med et godt økonomisk resultat, dels i kraft af tilskud, men også fordi der er solgt virkelig mange eksemplarer, så vidt jeg husker 7-800 stykker.

Det varer lidt tid inden vi kan præstere tilsvarende udgivelser, men vi arbejder med et par ideer:

For så vidt angår Personalhistorisk Tidsskrift har vi ambitioner om at udgive et akkumuleret register til de mange årgange af tidsskriftet, men det er en endnu større sag, og det er ikke muligt på dette tidspunkt at sige noget mere præcist om projektet, udover at der er indledt nogle forsøg med scanning af ældre og nyere registre. Scanning er rationelt, men desuden skal der planlægges et betydeligt redaktionelt arbejde. Vi tror imidlertid på at projektet kan realiseres ad åre. Det er en stor opgave, hvorfor vi håber på medlemmernes tålmodighed.

Sideløbende hermed søger vi fortsat at holde liv i en ældre ambition, nemlig udgivelsen af en ny håndbog for slægtsforskere. Vi har været dybt nede i planlægningen, men må erkende, at vi ikke har haft væsentlige fremskridt gennem de sidste par år. Vi er ikke rigtig kommet til ende i planlægningsarbejdet. Oprindeligt havde vi forestillet os et 2-binds værk med titlen Slægtshistorisk Studiebog. Nogle af kapitlerne kunne måske forholdsvis hurtigt realiseres, mens andre måske vil tage år, og vi må erkende, at vi er betænkelige ved at tage konkrete stærkt udgiftskrævende skridt til udgivelse uden sikkerhed for, hvornår sagen kan endelig realiseres. Planlægningen er afhængig af frivillig og gratis ekspertise, men det kan vi ikke klare os med, når vi skal lave kontrakter med kompetente forfattere til bogens mange kapitler. På det seneste er lanceret en idé om at udgive værket i form af en skrift-række for dermed at opnå en hurtigere udgivelse af det producerede. Hvis vi bruger denne fremgangsmåde vil det også økonomisk være nemmere for foreningen. Det overvejes nu nøjere og jeg forventer en klaring af problemstillingen inden for den nærmeste fremtid.

Nordisk slægtshistorisk konference

Indtil nu er gennemført to nordiske slægtshistoriske konferencer, en i Sverige, og en i Norge. Efter nu efterhånden nogle år gamle planer skal den tredje afholdes i Danmark, og efter et planlægningsmøde i marts måned er det besluttet at afholde konferencen i maj 1996 på Schæffergården i Gentofte. Det falder sammen med Kulturby 96 og vi håber da at disse begivenheder kan bruges i en eller anden udstrækning. Konferencen afholdes i et samarbejde imellem finske, norske, svenske og danske slægtshistoriske landsforeninger, herunder også DISforeningerne. Samtidig søges deltagelse fra andre nordiske lande, om muligt også fra Baltikum.

Med hensyn til det nordiske samarbejde kan jeg fortælle, at organisationerne er blevet enige om at holde et årligt formandsmøde, hvor vi kan planlægge fællesarrangementer og i øvrigt udveksle ideer og erfaringer. Det første møde blev afholdt i marts 1993, det andet i marts 1994 og det tredje afholdes i København marts 1995. Det er vores opfattelse, at formaliserede kontaktaftaler giver en fornuftig baggrund for med mellemrum at afholde fællesarrangementer, som ellers er svære at tackle.

Samarbejdspartnere

Til slut vil jeg gerne takke de institutioner, som har ydet tilskud til foreningens virke – primært Undervisningsministeriet og Goods Fond, samt de institutioner og foreninger med hvem vi har haft samarbejde, først og fremmest Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger og DIS-Danmark, men også Rigsarkivet som har stillet denne sal til rådighed for vor generalforsamling.

I diskussion efter beretningen tilbød Robert Oest Larsen, på vegne af Slægtshistorisk Forening for København, Samfundet en fast annonceplads i »Slægt og Stavn«, og Georg Agerby foreslog Samfundet at forandlede en ajourføring af Danmarks Adelsårbog. Herefter blev beretningen godkendt.

Kassereren, Birgit Flemming Larsen, aflagde regnskab for 1993. Dette blev godkendt. Bestyrelsen foreslog kontingentet uændret på 150 kroner, hvilket også godkendtes af forsamlingen.

Derefter foretoges valg, idet Lise Lund og Svend Cedergreen Bech blev genvalgt til bestyrelsen. Som revisorer genvalgtes Jørgen Stage Larsen og Ingvar Musaeus. Som revisorsuppleant genvalgtes Sigurd Rambusch.

Der var ikke indkommet forslag fra medlemmerne og der var ingen, der ønskede ordet under eventuelt.

Efter generalforsamlingen talte Landsarkivar Grethe Ilsøe om projektet: Dansk Kvindebiografisk Leksikon. Der blev redegjort for kvindebiografiens historie fra de første århundreder efter vor tidsregning. Derpå gjorde Grethe Ilsøe status ved at fremhæve den begrænsede skare af biograferede kvinder i de forskellige udgaver af Dansk Biografisk Leksikon inkl. Dansk Biografisk Håndleksikon, nemlig 4-7 % af de biograferede, og endelig fortalte om pilotprojektet, som tog udgangspunkt i danske kvinder i 1920-erne. Der opstod en livlig og frugtbar diskussion om emnet, som afslørede foreningens medlemmer som mennesker med holdninger.

Poul Steen

SSF's Weekendkursus 1995

Sammenslutningen af slægtshistoriske Foreninger planlægger, at indbyde slægtsforskere fra hele landet til slægtshistorisk weekendkursus i dagene 13.-15. oktober 1995. Nærmere oplysninger om program, priser og tilmeldingsfrist i forårsnummeret.

Red.

Nordisk Konference for Slægtsforskning og EDB for Slægtsforskere

31. maj–2. juni 1996

Slægtsforskningsforeninger i Norden har gennem årene afholdt konferencer med jævne mellemrum, sidst i Norge 1988. Ligeledes har der været tradition for, at nordiske DIS-foreninger på skift har afholdt konference hvert andet år.

På et nordisk samarbejds møde i 1994 mellem alle nationale slægtsforskningsforeninger og DIS-foreninger i Danmark, Finland, Norge og Sverige blev det besluttet i fremtiden at afholde konferencer i fællesskab.

Danmark påtager sig at arrangere den første af disse fællesnordiske konferencer, og planlægningen er godt igang. Arrangører er DIS-Danmark, Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie og Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger.

Konferencen afholdes på Schæffergården ved København 31. maj–2. juni 1996. *Reserver dagene allerede nu.*

Med venlig hilsen

Elsebeth Paikin
DIS-Danmark

Finn Andersen
Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

Birgit Flemming Larsen
Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger

Småstykker

Skamstøtten ved Sæd, Sønderjylland

Af Lone Nørmark, »Danmark-Kort, P1, DR«

Der står en sten ved den gamle hovedlandevej mellem Tønder og Husum – nærmere bestemt ved den lille grænseby Sæd.

Den ligner en gravsten magen til dem, man kan finde ved gamle gårde. Og en gravsten er den på en måde også, men ikke just en der ærer den afdøde.

Vi skal tilbage til 1712 for at finde forklaringen. Den sønderjyske landsdel havde i årevis været plaget af pest, krige, plyndringer og tunge skattebyrder. Især befolkningen i byen Sæd var hårdt ramt.

Tirsdag den 19. april i 1712 går det som en løbeild fra hus til hus, at der i byens fattigste hus, er hændt noget forfærdeligt.

Chresten Klampes hustru, Karen Chrestens har givet sig selv og sine fire børn rottegift. De tre ældste – tre drenge på 10, 8 og 5 år er allerede døde – og moderen og den lille pige på 1½ år er i en ynkelig forfatning. Der går bud til Amtshuset i Tønder, og amtmanden beordrer straks herredsfogeden til at sørge for vagt ved huset, så ligene ikke skal bortkomme. Herredsfogeden med samt retsskriveren og to vidner møder op og forhører den afkræftede kvinde – og hele byens befolkning stimler sammen udenfor huset.

Også Tønders fysikus, d.v.s. lægen, kommer til stede, men han må ikke foretage den krævede obduktion – det hører under kirurgi, og det fag har barberen monopol på, så også han bliver hentet.

Karen Chrestens forklarer, at da hendes bror om søndagen havde givet hende 1½ skilling for at hendes mand kunne købe tobak til ham i Tønder, havde hun i stedet givet pengene til sin mands søster og bedt hende om at købe for 1½ skilling rottekruddt. Svigerinden havde gjort som hun havde fået besked på, men måske anede hun uråd. I hvert fald låste hun giften inde i sin dragkiste, men det lykkedes Karen Chrestens at overtale hende til at udlevere den via broderdatteren, en pige på 9 år.

Karen kogte så en boghvedegrød og blandede rottekruddtet i den. Først havde hun selv taget en skefuld, så havde hun givet børnene – og til sidst havde hun selv tømt skålen.

Sognepræsten har ondt af den stakkels kvinde og forsøger at gå i for-

bøn for hende. Sammen med nabosognets præst udfærdiger han en erklæring, hvoraf det fremgår at Karen Chrestens »har tilbragt sit Liv kristeligt og vel, men at hun har været stærkt forfalden til Melankoli.«

Hun har betroet præsten, at hendes mor havde været meget forvirret i sit hoved, og at hun selv desværre føler det samme. Af frygt for at det nu også skulle gå videre til hendes børn, havde hun villet gøre vel imod dem og i tide frelse dem fra den elendighed.

Men retten kender ikke til barmhjertighed. Provsten i Tønder Samuel Reimarus der stammede fra Pommern er den der indberetter sagen til den »Højærværdigste Durchlaughtigste Biskop og Hertug, nådigste Fyrste og Herre!« Af indberetningen fremgår det, at den lille pige og moderen begge døde dagen efter de tre drenge. Og det anbefales at »Ligene af de fire Børn, der i deres uskyldighed er ombragte«, bliver jordfæstede på normal vis og på sognets regning. Og videre hedder det, at »jeg (altså Reimarus) ikke har kunnet indse andet, end at der ved et saa skrækkeligt Mord, hvor hun foruden sig selv ogsaa har ombragt fire Børn, ikke kan tilkomme hende en anden end Hundebegravelsen, at hun af Bøddelen skal slæbes hen og begraves på fri Mark.«

Ovenikøbet blev det overvejet om liget til skræk og advarsel skulle udstilles på hjul og stejle. Sådant blev det dog ikke, men det var galt nok endda. Ved solnedgang om aftenen den 21. april mødtes retskommisjonen ved det lille hus i Sæd. Karen Chrestens lig blev kastet ud af vinduet og af rakkerkarlen slæbt hen til vejkanten – sikkert med et stort nysgerigt følge, og dér begravet som en hund. Og ovenpå blev der så anbragt en sten med en tysksproget indskrift, der i oversættelse lyder:

»Paa dette sted er af Bøddelknægten henslæbt og nedgravet Legemet af Karen Chrestens fra Sæd, fordi hun i Aaret 1712 ved Gift har begaaet et forbandet Mord paa sig selv og paa sine fire Børn.«

Så Samuel Reimarus fik sin vilje. Karen Chrestens sindsforvirrede gerning blev til et forbandet mord. Stenen er en skamstøtte – så vidt vides den eneste i Danmark, der står på sin oprindelige plads.

Kilde: Sønderjydske Maanedsskrift 10. Aarg. 1933-34 s. 179-90: Stenen ved Sæd af Cl. Eskildsen.

Den store firkantede sten er i dag mosbegrøet og delvis skjult bag en beplantning, som velmenende grænssegendamer anlagde i 1934. Bemærk den tomme øldåse ved skamstøttens fod. Indskriftens tyske ordlyd findes gengivet i Neue Tondersche Zeitung fra d. 26. juli 1928, og med et let ændret ordvalg i Cl. Eskildsens artikel i Sønderjydsk Maanedsskrift. (Fot. Hans-Chr. Gabelgaard via Lokalhistorisk forening & arkiv for Tønder kommune).

Halv-kusine

Af Chr. Gandil

Man møder både i tale og skrift ret hyppigt benævnelsen »halv-kusine« og »halv-fætter«. Hvad mener man hermed? Ordet kusine er en for-danskning af det franske *cousine*. Det til kusiner svarende gamle danske ord er søskendebørn, der umiddelbart forstås. Hvis to søstre har hver sin datter, er de to døtre altså søskendebørn.

Får disse to søskendebørn eller kusiner hver en datter betegnes disse døtre ofte som »halv-kusiner« og ikke med det gamle og korrekte navn næstsøskendebørn.

Som der står i Danske Lov 3-16-9-3: »De som i andet og tredie led er beslægtede, det er søskendebørn og næstsøskendebørn«. Hertil vil måske nogle sige, at ordet næstsøskendebørn lyder lidt obsolet, og at det kan være ret ligegyldigt om man siger »halv-kusiner« eller næstsøskendebørn. Således forholder det sig imidlertid ikke.

»Halv-kusine« er nemlig et vildledende ord, som ikke mindst personalhistorikere bør undgå.

I genealogien fremkalder ordet »halv« associationer til halv-brødre og halv-søstre, altså til søskende, der kun har een af forældrene fælles. Men dette familieforhold har intet at gøre med slægtskabet næstsøskendebørn.

Hvis man i det hele taget vil bevare ordene »halv-kusine« og »halv-fætter« i sproget, ville det være mere rimeligt at gøre dem til betegnelse for slægtsrelationen mellem »halv-søskendebørn«.

Debat

Enhjørningen Corfitz Ulfeldt – en kommentar til Vello Helk

Af Steffen Heiberg

Tak til Vello Helk for hans konstruktive og venlige anmeldelse af min Ulfeldt-bog. I forvejen skylder jeg Helk meget. Han gjorde mig opmærksom på omfanget af Ulfeldts kontakter med den katolske kirke og stillede generøst sine fotokopier af det relevante materiale fra Vatikanarkivet til min rådighed.

Jeg er enig med Helk i, at danske historikere trods en efterhånden omfattende litteratur fortsat undervurderer omfanget af den katolske kirkes forsøg på at skaffe sig proselytter i Norden og dens bestræbelser på at genvinde det tabte terræn. Ikke mindst Oscar Garstein, J.J. Duin og Vello Helk selv har afdækket forsøgene på at udstrække Modreformationen til Norden. Helks og Duins undersøgelser har forlængst dokumenteret, at Ulfeldt overfor Vatikanet gav udtryk for sin katolske overbevisning, og at man i Rom så Ulfeldt som en vigtig brik i de modreformatoriske konspirationer. Spørgsmålet er, om andre forhold end overbevisning lå til grund for Ulfeldts tilkendegivelser. Det ene udelukker ikke det andet.

I min bog understreges det, at Ulfeldts langvarige ophold i katolske lande som Frankrig og Italien gav ham et værdisystem, der afveg fra andre danske adeliges. Mentalt var det en ung sydeuropæer, der vendte hjem i 1629 efter 12 år i udlandet. Ulfeldts beundring for Frankrig og Sydeuropa fremgår af hans korrespondance med Avaux, hvor han beklager sig over sit fysiske og intellektuelle kolde fædreland. Hans sydeuropæisk prægede værdisystem gjorde ham uden tvivl åben overfor den katolske kirke. Livet igennem var han omgivet af katolikker; hans børn havde katolsk huslærer, og som privatsekretær havde han italieneren Guglielmi, der ovenikøbet var hans skriftefader. Værdisystem, omgangskreds, husstand afspejler Ulfeldts latinske og katolske sympatier. Karakteren og omfanget af disse sætter mange ting i nyt lys. Bl. a. giver de måske forklaringen på, at Ulfeldt hverken har beseglet eller underskrevet Frederik 3.s håndfæstning. Han kunne nemlig ikke uden at virke utroværdig på sine katolske forbindelser skrive under på, at katolikker

og andre ikke-lutheranere i fremtiden ikke ville kunne få tilladelse til at slå sig ned i Danmark. Artiklen fandtes ikke i tidligere håndfæstninger og var direkte vendt mod Christian 4.s tilladelse til, at købmænd og håndværkere af ikke-luthersk observans kunne slå sig ned bestemte steder i Norge, under forudsætning af at de dyrkede deres religion uden »skandale«, d.v.s. under private former.

Men de katolske sympatier forklarer ikke alt. De var en forudsætning for Ulfeldts henvendelse til Vatikanet, men forklarer ikke i sig selv det urealistiske rekatoliseringsprojekt fra 1640erne. I indhold og fantasifuldhed er det en parallel til hans tilbud til kurfyrst Frederik Vilhelm om den danske trone i 1663. Begge projekter udmærker sig ved mangel på realisme samt en fantasifuld og lejlighedsvis løgnagtig karakteristisk af personer og forhold i Danmark. Dertil kommer de mærkelige økonomiske projekter, han i sine sidste år diverterede adskillige fyrster med, bl.a. Karl Gustav og Ludvig 14. Det er tydeligt, at Vatikanet efterhånden mistede tilliden til Ulfeldts dømmekraft.

Helk kritiserer mig for at miste interessen for Ulfeldts katolske forbindelser efter 1651, men hele min tolkning af forholdet mellem Ulfeldt og dronning Christina er dog baseret på deres fælles katolske sympatier. Og jeg sætter gigantlånet til dronningen på 300.000 daler ind i denne sammenhæng. Men Ulfeldt var også opportunist. I en indberetning til Karl Gustav den 31. oktober 1657 understreger han nødvendigheden af et samarbejde mellem Danmark og Sverige, hvis de to riger skulle beholde deres *lutherske* religion (Enhjørningen s. 155, 162). Helk mener, at jeg rejser en ny skamstøtte over Ulfeldt ved at karakterisere ham som fantast og en person uden normale hæmninger, der »måske kan kaldes for et af de få kvalificerede eksempler på kvalificeret vanvid, som Danmarkshistorien kan opvise«. Forholdet er imidlertid, at Ulfeldt lyver hæmningsløst i nær sagt hvilken som helst sammenhæng: i meddelelserne til Chigi og Vatikanet, i Højtrængede æresforsvar 1651, i Apologien 1663-64. Der er i disse tilfælde tale om noget, der går langt videre end den rationelle brug af løggen i politisk øjemed, som karakteriserer statsmænd til alle tider. Hans økonomiske projekter, bl.a. påstanden om at han kunne anvise vejen til en fordobling af Frankrigs statsindtægter, uden at undersåtterne skulle belastes med yderligere skatter og toldafgifter, vakte almindelig moro i den franske regering. Som rekatoliseringsprojektet og henvendelsen til Frederik Vilhelm var de uden forbindelse med virkeligheden. Jeg mener derfor, at min karakteristik holder vand.

Ulfeldts projekter afspejlede et stærkt ønske om at imponere andre. I sine breve bestræber han sig livet igennem på at fremsætte meninger,

der i særlig grad ville behage modtageren. Det gælder brevene til Avaux fra 1630erne og det gælder de mærkelige henvendelser til Lapeyrère fra 1663. Ulfeldt gør indtryk af at være en »narcissistisk« personlighedstype, der fungerede fremragende i medgang, hvor han var tilbøjelig til at overspille sine kort, mens han i modgang kunne gå helt i baglås. Karakteristisk nok lagde han sig syg i politisk og personligt stressede situationer. Betegnelsen narcissist er ment beskrivende, ikke som diagnose. Jeg har så vidt muligt forsøgt at holde distance til min hovedperson. Det er interessant at se, at nogle anmeldere, fx Uffe Østergaard i Information, understreger min sympati og solidaritet med Ulfeldt, mens andre, bl.a. Bent Blüdnikow i Week-endavisen, kritiserer mig for manglende forståelse og for at være på nakken af ham. Ulfeldts behov for hovedroller, hans forfængelighed og hævnthirst gav ham det anstrøg af vanvid, som er den nødvendige forudsætning for ægte tragedie. Det gør ham til en fascinerende og ekstraordinær personlighed. Jeg kan ikke se, at min karakteristisk er en ny skamstøtte. »Kvalificeret vanvid« er positivt ment.

Helk nævner nogle arbejder, han savner i min litteraturliste. Denne rummer imidlertid fortrinsvis de arbejder, der henvises til i noterne. Svend Aakjærs og Bøggild-Andersens diskussion om Leonora Christinas evt. medviden og medskyld i Ulfeldts såkaldte forbrydelser er udskudt med fuldt overlæg, da den ikke er relevant i min sammenhæng. Til gengæld understreger jeg på grundlag af det primære kildemateriale solidariteten mellem ægtefællerne. Men jeg er ked af, at Hans Bjørns artikel om Ulfeldtparret fra 1982 ved en fejl er røget ud af litteraturlisten. Hans Bjørn fremhæver med rette, at man på uheldig måde har projiceret Jammersmindes afklarede Leonora tilbage på 1640ernes og 50ernes ambitiøse og hævnerrige kongedatter. Artiklen er det vigtigste, der er skrevet om Leonora Christina de senere år.

Vello Helk har ret i, at der er mere materiale til belysning af Ulfeldt end anført i kildefortegnelsen. Men jeg har ikke i Otto Sperlings breve i Det kongelige Bibliotek fundet materiale, der afgørende forrykker min helhedsopfattelse. Derimod har en række Sperling-breve i de ulfeldtske sager i Rigsarkivet haft stor betydning. En anden sag er, at den sperlingske brevveksling er så betydningsfuld for dansk videnskabs- og lærdomshistorie i det 17. årh., at en publikation er en påtrængende opgave.

Det er altid et skøn, hvor meget stof der skal medtages. Oprindeligt var der planlagt et større afsnit om Ulfeldts rolle i dansk udenrigspolitik, specielt hans ambassader i forbindelse med Christian 4.s mæglingsbestræbelser i Trediveårskrigen 1640-43. Afsnittet blev stærkt beskåret, da jeg frygtede, at bogen skulle blive for stor. Det var en fejl, da bruddet i Ulfeldts udenrigspolitik i 1645 kommer til at fremstå skarpere end det

var og delvist uforklaret. Ulfeldts ambassader i begyndelsen af 1640'erne havde også en anden betydning. Han knyttede forbindelse til en række personligheder inden for den europæiske elite, hvilket styrkede hans kosmopolitiske og aristokratiske livssyn, der er lige så vigtigt for forståelsen af hans handlinger som de katolske sympatier. Ønsket om at være ligemand med europæiske stjerner som Trautmannsdorf, Waldstein, Piccolomini, Chigi osv. var en drivkraft i alt, hvad Ulfeldt foretog sig.

Mit ønske om at skrive en almen og lettilgængelig bog kan have medført, at enkelte afsnit er blevet for summariske. Men mit mål har heller ikke været at skrive, alt hvad jeg ved, derimod at give et konsistent helhedsbillede. Jeg er derfor meget glad for Vello Helks velafbalancerede kritik.

Anmeldelser

– ved Lisa Elsbøll

Lars Stevnsborg: Danmarks Riges Medaljer og Hæderstegn. The Decorations and Medals of Denmark. 1670-1990. 384 s., ill. Viborg 1992. ISBN: 87-7492-869-4. Pris: 380,- kr.

Med samme grundighed og akkuratesse, som den der præger hans bøger om Fortjenstmedaljen 1792-1839 (1989) og Den kgl. Belønningsmedalje (1991), har Lars Stevnsborg publiceret et værk om alle danske medaljer og hæderstegn. Et værk, som i overskuelig fremtid vil tjene som referenceramme.

I et værk, hvor det bl.a. er hensigten at meddele fakta om størrelse, vægt, medaljør, antal prægninger, tildelinger, eksistensen af miniaturer o.lign., må der nødvendigvis iagttages en streng systematik, og det er gjort med betryggende objektivitet, og alle beskrivelser og tekniske data gives tillige i engelsk oversættelse. Samtidig er det lykkedes forfatteren at sætte hver enkelt dekoration ind i dens historiske og kulturelle sammenhæng.

Der indledes med nogle udmærkede definitioner og en kortfattet historisk oversigt, og der gøres rede for, at flere medaljer i begyndelsen ikke var bærbare, men »agtelsestegn«. Det forklarer, hvorfor visse medaljer i lange tider blev givet »med tilladelse til at bære samme«. Den kommenterede bibliografi, der følger, er informativ. Kriterierne for, hvad der må anses for officielle belønningsmedaljer, hæderstegn og kgl. erindringsstegn, er sobre. Der er tale om dekorationer, der 1) er indstiftet af monarken eller i henhold til særlig kgl. tilladelse, eller 2) er tildelt ved kgl. resolution eller efter kgl. bemyndigelse, eller 3) har karakter af en belønning fra det offentlige eller en særlig påskønnelse fra monarken, eller 4) er indstiftet til erindring eller minde om begivenheder i Kongehuset. Det er en rigtig tankegang at tillægge monarkens direkte eller indirekte medvirken betydning for en dekorationens officielle karakter. Dekorationsvæsenet er i Danmark i afgørende grad knyttet til kongemagten. Bogens titel er derfor lidt uheldig, fordi »Danmarks Riges ...« vækker associationer i en anden retning.

Det imponerende katalog indledes med 1600- og 1700-årenes belønningsmedaljer, næsten alle for en militær indsats, de ældste fra Christian Vs tid. Derpå følger belønnings- og fortjenstmedaljer fra anden halvdel af 1700-tallet til nutiden og dernæst de mange kgl. erindrings- og mindemedaljer. Krigserindrings- og tapperhedsmedaljerne for deltagelse i slaget på Rheden 1801, de slesvigske krige og kampene den 9. april 1940 blev for de første vedkommende uddelt i et meget stort antal, mens alene de pårørende til de faldne modtog den sidstnævnte. Det ældste militære tjenestehæderstegn er Holmens Hæderstegn fra 1801. De yngste gives for tjeneste i Hjemmeværnet og i forsvarets reserve. De civile tjenestehæderstegn, der også omfatter brandvæsen og politi, stammer alle fra dette århundrede. Det samme gælder en række hæderstegn med kgl. approbation indstiftet af f.eks. Dansk Røde Kors, Håndværksrådet og Grønlands Hjemmestyre.

Forfatteren har et omfattende kendskab til de meget forskelligartede trykte kilder og har også drevet grundige studier i det arkivalske materiale, navnlig i Den kgl. Mønts protokoller. Ved omtalen af hver enkelt dekoration henvises der til kildematerialet. Illustrationerne gengiver ikke kun dekorationerne, men også eksempler på de diplomer, der følger med, og hvis sproglige form udviser flere ejendommeligheder. Desuden rummer bo-

gen adskillige portrætter af folk fra alle socialgrupper, der ud over at vise bæremåden også er udtryksfulde kulturhistoriske vidnesbyrd.

For personalhistorikeren er det af interesse at vide, hvem der i tidens løb har modtaget medaljer. I hof- og statskalenderen findes lister, men de er ikke komplette, da de er optaget senere end den pågældende medaljes indstiftelsesår. Fortjenstmedaljen er således først anført fra 1856, Redningsmedaljerne fra 1895, Medaljen Ingenio et arti fra 1906 og Medaljen for Udmærket Lufttjeneste fra 1965. Ordenskapitlets stambøger over modtagere af Fortjenstmedaljen og Medaljen Ingenio et arti er først anlagt i hhv. 1845 og 1906. Kabinetsekretariatets fortegnelser over modtagere af Den kgl. Belønningsmedalje starter 1906. På basis af arkivstudier er Stevnsborg i stand til at meddele modtagernes navn og stilling samt tildelingsdato og -år vedrørende følgende medaljer: Generallandvæsenkollegiets belønningsmedaljer 1769-86, Pro Meritis 1771-1863, Fortjenstmedaljen i guld 1792-1990, Fortjenstmedaljen i sølv med spænde (især deltagelse i ekspeditioner) 1908-55, Medaljen for ædel Daad 1793-1990, Medaljen for Druknedes Redning i guld 1823-67 (i overskriften står der 1812-1990), Medaljen for Flid 1809-13, Medaljen Merito 1814-39, Medaljen for Opdagelse af telescopiske Cometer 1833-50, Medaljen Ingenio et arti 1841-1990, Medaljen for Slaget paa Rheden den 2. April 1801, Grønlands Hjemmestyres Fortjenstmedalje 1989. Endvidere meddeles navnene på de slesvigske kvinder, der i 1851 og 1865 modtog de særegne dekorationer som kaldes Æresgaven indstiftet af Frederik VII og Christian IX for pleje af sårede soldater under de slesvigske krige. Det kan tilføjes, at fotokopier af ansøgningskemaerne vedrørende Erindringsmedaljerne for Krigene 1848-50 og 1864 findes alfabetisk ordnet i Rigsarkivet, hvor der – ligesom i Marinens Bibliotek – også haves en oversigt over dem, der har modtaget Holmens Hæderstegn 1801-1950.

Nils G. Bartholdy

Finn Grandt-Nielsen: Danske Billeter. Lokale nødpengsedler fra Napoleonskrigenes tid 1807-16. Danmark, Hertugdømmerne og Færøerne. Med et generelt engelsk resumé samt tyske resuméer af teksten vedr. Hertugdømmerne. Udgivet af Dansk Numismatisk Forening og Odense Bys Museer, Fynske Studier 16, 1993. 328 sider, rigt illustreret. ISBN: 87-87162-48-2. Pris: 350,- kr. (Kan købes via Dansk Numismatisk Forening, Hallandsparken 134, 2630 Taastrup).

Det er et velkendt faktum, at mønstergyldigt publicerede kildegrupper tillige kan være små personalhistoriske skatkamre; det gælder i særlig grad, hvor enkeltpersoner er i fokus, f.eks. ved dagbogsudgaver, brevslinger og portrætpubliceringer. Med denne statelige bog har en kildegruppe, hvor nogle specielle pengesedler og menneskene bag dem er i fokus, fået sin monografi. Der er tale om et lille og klart afgrænset kulturhistorisk felt, der hører hjemme i Danmarkshistorien i årene under og lige efter krigen med England 1807-14. Forfatteren, der er mangeårig museumsinspektør ved Odense Bys Museer, har på fritidsbasis arbejdet med emnet i en lang årrække.

Ved krigens udbrud i september 1807 opstod af flere årsager en akut mangel på skillemønt. Denne mangel blev søgt delvis afhjulpet ved udstedelse af småmønter af forskellig værdi, men ret snart blev problemet permanent, fordi metalpenge – skillemønter af såvel underlødigt sølv som af kobber – blev gemt af vejen af befolkningen, så snart seddelkursen nåede op på metalkursen. Med Statsbankerotten i 1813 blev kulminationen nået.

I oktober 1807 så de første *private småpengesedler* dagens lys. De kurerede i lokale områder, og praksis bredte sig fra Fyn til Langeland, i 1808 til Jylland, hvorfra langt de fleste kendte eksempler stammer; spredte enkelttilfælde kendes desuden fra Bornholm, Norge, Færøerne (1809) og Slesvig-Holsten (1812-13). Staten protesterede straks, men fra januar

1809 accepterede man stiltiende dette udslag af privat nødværge og betragtede udstedelserne som private kreditsager. I februar 1816 kom den offentlige forordning, der påbød inddragelse af sådanne private »billeter« inden for tre måneder.

Til forskel fra f.eks. de sønderjyske frimærkepenge straks efter Genforeningen 1920 var det altså i 1807-16 enkeltpersoner (og enkelte lokale fattigvæsener), der udstedte og med deres egenhændige underskrift garanterede for indløseligheden af hver enkelt seddel. Nogle blev skrevet i hånden, de fleste blev bogtrykt. Langt hovedparten af de udstedte sedler er blevet indløst og eksisterer dermed ikke længere.

Det er bogens katalogdel, der bærer værket. Den beskriver de 564 sedler, der kendes i dag, enten konkret eller fra omtale i samtidige kilder. Katalogdelen er smukt indrammet af et indledningsafsnit og af afsluttende registre. I vor sammenhæng er bogens *navneregister* på s. 321-26 af særlig interesse. Her registreres »udstedere og underskrivere, bogtrykkere og andre fremstillere samt enkelte bipersoner«; det sker så vidt muligt med de stillingsbetegnelser, der var aktuelle i sedlernes løbetid. I alt er godt 300 forskellige efternavne repræsenteret i navneregistret, der suppleres af et stedregister. Jyske lokaliteter og jyske lokalmatadorer af mange slags er som nævnt i klart flertal. Slægtsnavne som Andrup (Lemvig), Bigum (Randers), Cohn (Ringkøbing), Döcker (Odense), Ebeling, i registret fejlagtigt kaldet Eberling (Graasten), Færch (Nibe), Galster (Aalborg) befolker siderne, for nu blot at plukke ud blandt alfabetets første bogstaver.

Ikke overraskende er det handelsstanden, der dominerer, især købmænd, heriblandt flere jødiske, men gårdmænd, brændevinsbrændere, skippere og godsejere findes eksemplvis også. Blandt de bogtrykkere, der leverede ark med småpengesedler til lokale rekvisiter, findes navne som Elmenhoff i Randers, kendt fra St.St. Blichers livshistorie, bogtrykker Iversen i Odense og K.H. Seidelin i København. Af de private udstedere kan Jacob Alberth Ørsted nævnes, gæstgiver i Rudkøbing og yngre bror til fysikeren H.C.Ø. og juristen A.S.Ø. Maleren Martinus Rørbyes farbror, branddirektør G.F. Rørbye, var en blandt flere seddeludstedere i Thisted.

Kortfattede levnedsskildringer gives af hver enkelt, så vidt muligt med giftermål, børn og bopæle m.v. Forunderligt livfuldt er det at læse mange af de biografiske data, illustreret af den pågældendes egenhændige navnetræk på en af hans gamle sedler; i flere tilfælde gengives også et portræt.

Trykfejl og inkonsekvente staveformer optræder spredt bogen igennem; de er ærgerlige, fordi de kunne og burde være undgået, men de formår ikke at skygge for værkets kvalitet og kulturhistoriske betydning. Bogen kan varmt anbefales alle, der interesserer sig for 1800-tallets første årtier. Den er ikke skrevet ud fra en teoretisk opfattelse af tingene, men holder sig solidt og redeligt til at beskrive det, der ud fra kilderne kan beskrives; derfor bugner den af data af mange slags, deriblandt mange, der kan være slægtshistorikere til gavn. Emnet er mindre kendt og måske et overset aspekt af den brogede virkelighed, som fortiden altid er. Finn Grandt-Nielsens bog udgør et nyt lille skatkammer i personalhistoriens store hus.

Gert Posselt

Nete Balslev Wingender: Gammel og fattig. Skøn og ret i den tidligere aldersforsorg 1891-1922. Kbh. 1994, 188 s. hft. ill. ISBN: 87-574-6643-2. Pris: 300,- kr.

Dette er ikke så meget en anmeldelse, som en anbefaling. »Gammel og fattig« er en bog, der offentliggør nogle af resultaterne fra et større forvaltningshistorisk projekt: »Stat, forvaltning og samfund«. Med udgangspunkt i aldersundersøttelsen af 1891 fortælles om lovens tilblivelse, modtagelse og forvaltning i lokalsamfundene og ikke mindst de

mange fortolkninger af lovens bogstav (skønsprincippet) og om klagevejen. Endelig behandles udviklingen fra fattiggård til alderdomshjem.

Bogen er et resultat af et et-årigt forskningsstipendium og må betegnes som et kompetent, fagligt stykke arbejde. Heri bliver man klar over de kummerlige vilkår datidens fattige ældre blev budt – en værdig alderdom var et spørgsmål om sognerådets eller kommunalbestyrelsens indstilling til deres medmennesker med en kraftig skelen til prangerpungen. Et system der ikke altid – måske næsten aldrig – var til fordel for de fattige gamle.

Jeg vil henlede slægtshistorikerens opmærksomhed på bogen, fordi de her – i detaljer – kan få indblik i lokaladministrationen på et område, hvor mange nok har fundet en eller anden slægtning. Her er den lovmæssige ramme for den gamle tante, hvormed man blot kender fødselsdato og oplysningen om en død i fattigdom. Man ansføres til at søge nye materialegrupper udover kirkebøgerne. Kommunearkiver er spændende at gå på opdagelse i og ud fra »Gammel og fattig« kan man blive inspireret til at finde nyt om familiens mindre prestigefyldte personer. Måske førte hende skyggetanten en klagesag over sognerådets behandling af hendes ansøgning om alderdomsunderstøttelse?

I øvrigt er bogen velskrevet og har et tiltalende layout. Den har et pænt antal samtidige billeder af både bygninger, administratorer og de mange ældre som havde brug for alderdomsforplejning. Endelig er der bag i bogen en fyldig kilde- og litteraturliste som kan bruges til at komme videre indenfor emnet. Der nævnes mange navne og steder i bogen, men desværre har man ikke skønnet det nødvendigt at lave et register, hvilket en personalhistoriker selvfølgelig må beklage. Også indenfor lokalhistorien, hvortil bogen er meget brugbar, ville et register lette brugen af de mange gode forskningsresultater. Bogen være hermed anbefalet.

Lisa Elsbøll

Jette Mackintosh: Danskere i Midtvesten. Elk Horn-Kimballton Bosættelsen 1870-1925. (Københavns Universitet, Institut for Økonomisk Historie, publikation nr. 22.) Akademisk Forlag, København 1993. 222 s. ill. hft. ISBN 87-500-3125-2. kr. 228,-

Jette Mackintosh bidrager til en hundredårig amerikansk diskussion med sin afhandling i økonomisk historie. I 1893 fremførte Frederick Jackson Turner teorien, at kvintessensen af amerikansk kultur og politiske institutioner skabtes ved »the frontier« (kolonisationsgrænsen). Her blev kolonisterne tvunget til at smide civilisationens spændetrøje; ved »the frontier« var det nødvendigt at samarbejde: amerikaneren blev skabt. Turners teser er blevet diskuteret frem og tilbage, og i de seneste tiår har forskere indenfor fagene økonomisk historie og kulturgeografi med case studies af mindre områder undersøgt, i hvilken grad amerikanske traditioner smeltede sammen med de værdinormer og livsmønstre, som indvandrerne bragte med sig fra hjemlandet.

Mackintosh betegner sin bog som en modificeret transplantations-undersøgelse (s. 11). Hendes valg er faldet på to landsbyer, Elk Horn og Kimballton, i Audubon County i det sydvestlige Iowa, landsbyer som i dag hæger om deres danske traditioner. Siden 1868 har danskerne sat deres præg på området, da de har været en klar befolkningsmæssig majoritet. Allerede 1878 oprettedes en folkehøjskole i Elk Horn, som tiltrak danskere fra hele Midtvesten. The Danish Immigrant Museum, som netop er indviet, har bidraget til, at Elk Horn har styrket sin karakter af et dansk symbolsted.

Ved sit valg har Jette Mackintosh fundet et for danskere ikke-typisk område i USA, da danskere i højere grad end de nationaliteter, de sammenlignes med, har været tilbøjelige til hurtigt at lade sig optage i det amerikanske samfund. De har været spredt geografisk, de er på kort tid blevet amerikanske medborgere, og de har været hurtige til at indgå blan-

dede ægteskaber. Elk Horn og Kimballton afviger fra dette mønster. Den danske bosættelse var så tæt, at ikke-danskere havde en tendens til at blive fortrængt. Ved analyser af demografiske og økonomiske variabler kortlægges bosætningsmønstre, underhold og social adfærd. Kildematerialet er genstridigt, idet mange af kilderne har mangelfulde oplysninger. Forfatteren har ikke mulighed for at følge den enkelte udvandrer fra Danmark til Iowa og kan derfor ikke studere omplantningen af eventuelle lokale mønstre mellem kontinenterne. Det vigtigste kildemateriale er amerikanske folketællinger og landbrugsstatistikker – føderale såvel som delstatslige. Disse kilder udnytter forfatteren på fremragende vis. Indflyttere fra Møn og Slesvig dominerede i Elk Horn, mens Kimballton prægedes af immigranter fra Ærø, Nordjylland og Slesvig. De to danske landsbyer fremviser interessante forskelle, og kirkeskismaet i 1894 skabte en modsætning mellem landsbyerne. Kimballton blev grundtvigiansk, mens Indre Mission holdt sit greb om Elk Horn. Kimballtons danskere havde en mere solid økonomi end Elk Horns, hvilket forfatteren henfører til forskelle i social baggrund i Danmark. De førstnævnte blev rekrutteret fra gårdmandsklassen, mens de sidste var landarbejdere og husmænd. I det hele taget gjorde de udvandrede mænd og kvinder et hurtigere socialt og økonomisk avancement, end de der blev i Danmark. Fertilitetsmønstret var forskelligt i de to landsbyer, men når Kimballton-mødrenes lavere alder ved sidste barns fødsel forklares med, at de havde kendskab til antikonceptionelle metoder (mens Elk Horn-mødrene ikke havde det), er dette ikke overbevisende.

Forfatterens hovedtese er, at dansk landbrug i området havde sit særpræg. Hertil bidrog danskernes viden om dyrehold og mere intensive dyrkningsmetoder. Det var grunden til, at danskerne med stort held kunne drive landbrug på små farme. Traditioner fra hjemlandet satte i lang tid sit præg på de danske indvandreres økonomiske adfærd. Forfatteren diskuterer ikke, hvorvidt hendes resultater kan give anledning til generaliseringer med henblik på andre danske bosættelser i Amerika. En konklusion er, at velfungerende etniske samfund kræver stærke personligheder (s. 189), men i bogen gives der ikke megen plads til enkeltpersoner. Her er snarere tale om en kollektivbiografi, hvor læserens fantasi må bidrage til at skille individerne ud fra massen. Mackintoshs bog om Amerikas største dansker-settlement er under alle omstændigheder et velkomment bidrag til udforskningen af den transatlantiske masseemigration.

Harald Runblom

Bodil Møller Knudsen og Ole Schiørring: Fra grubehus til grillbar. Horsens i 1000 år. Horsens Museum og Byarkivet 1992, 278 s. ill. indb. ISBN: 87-89224-34-5. Pris: 88,- kr.

I 1992 kunne Horsens under stor festivitas fejre sit 550 års jubilæum. Anledningen var det købstadsprivilegium, som Kristoffer af Bayern tildelte byen i 1442. Samme år foregik der imidlertid en række udgravninger i Horsens' bymidte, som lagde for dagen, at byen var meget ældre. På Torvet og i Søndergade gravede man gennem flere uger. Disse udgravninger foregik nat og dag, i et heftigt kapløb med kommunens bulldozere og gravemaskiner. De blev fulgt med stor interesse af byens borgere og drejede sig ofte om problemstillingen: hvor langt tilbage i tid kan vi nå at rodfæste Horsens? I sandhed en interessant historisk problemstilling.

Resultatet af disse udgravninger var – til byens store forbløffelse – at Horsens kunne indskrives i rækken af Danmarks ældste byer, grundlagt i Vikingetiden og opblomstret i Midaldralderen.

Det er bl.a. denne indskrivning, der finder sted i ovennævnte bog af det flittige museums/historikerpar Bodil Møller Knudsen og Ole Schiørring. Med rette er der gjort meget ud af de arkæologiske fund, der ganske væsentligt har forrykket aldersbestemmelsen

af den lille landsby beliggende mellem fjorden og det store »Hestenæs«, som har givet navn til den nuværende by. Ejendommeligt nok har de seneste års nærmest eksplosive gejst i Horsens fået næring af byens nyopdagede høje alder.

Et andet tyngdepunkt i bogen udgøres af en grundig beskrivelse af byens plan og byens huse. Ikke mindst de statelige borger- og købmandsgårde på de to hovedstrøg, Søndergade og Nørregade, skildres detaljeret. Deres baggårde er nu takket være et betænksomt restaureringsarbejde op gennem 1980'erne atter på vej til at fremstå i ære og værdighed ovenpå årtiers forfald og platte parkeringspladstanker. De mange gode fotografier i bogen understreger de bevaringsværdige rigdomme.

Horsens blomstrer, og det mærkes i anslaget til denne byhistorie. De enkelte gårde og deres bymestre præsenteres med begejstring og sans for stofflighed. Det gælder både behandlingen af de få tiloversblevne huse fra det barske 1600-tal og 1700-tallets ekspansive nybyggeri, som bevirkede, at Horsens i 1789 kunne betegnes som en af landets mest velbyggede byer.

Det er i forbindelse med den gennemgående interesse for byens huse ligeledes for-tjenstfuldt, at forfatterne også beskæftiger sig med det omfattende boligbyggeri efter 1930. Her er man gået fordomsfrit til værks og roser sobert fx den arkitektoniske værdi i det moderne boligkompleks Bakkessvinget i byens ellers noget »brogede« nordøstlige kvarter, som i folkemunde går under navnet Gummiløse. I forbindelse med det nye boligbyggeri påpeges det endvidere, at funktionalismen knap nok slog igennem i Horsens, måske fordi byen i funktionalisme-epoken var ludfattig. I den forbindelse kunne man nok have ønsket sig en klarere understregning af, at der knap nok er højhuse i Horsens og at byen herved adskiller sig fra de øvrige byer i Vejle Amt.

I de gængse byhistoriske fremstillinger udgør byens styre og administrative udvikling et væsentligt indslag. Dette moment er også medtaget i denne bog, men fylder ikke særligt meget. Det er måske sket i erkendelse af, at man har grundige forlæg fra de senere år at forholde sig til. Der tænkes på Svend Aage Bays bundsolide værker: *Bidrag til Horsens historie* (1979) og *Horsens historie indtil 1837* (1982). I begge disse institutionsorienterede værker er den administrative udvikling fremstillet med kildekritisk akribi på baggrund af omhyggelige arkivstudier. Til gengæld savner man her det kulturhistoriske liv og den fortælle-glæde, som Møller Knudsen og Schiørring demonstrerer.

Den kulturhistoriske dimension kommer således smukt til udtryk i afsnit om fornøjelser, mad og drikke, friluftsliv etc. Man får god besked om Aggerbecks sæber, som var med til at revaske danskerne i Det moderne Gennembrud. Ligeledes omtales det kulturelle klassekampsperspektiv i skabelsen af byens to offentlige anlæg: ét for borgerskabet, og ét for arbejderklassen, som karakteristisk nok lå klos op ad hinanden.

Selv pølsevognene og fæstfood-stederne får sin behandling (jvf. titlen). Dette indslag udgør et djærvt og folkeligt indslag og vidner om, at respekten for det tilsyneladende banale og trivielle er tiltagende i historieskrivningen som følge af orienteringen i retning af etnologi og antropologi. Også i denne bog fremgår det, at fænomener fra dagligdagen udgør en central kilde til indkredsning af de udtalte kulturelle mønstre i vores gøren og laden som historiske væsener. Men når man nu har givet sig ind på dette felt, kunne man godt have taget skridtet fuldt ud og nævnt det unikke fænomen, at man i Horsens – i Berings-pladsens Pølsevogn – kan få serveret hindbærsyltetøj til de obligatoriske »to stegte og et brød« ...

Også idrætten får sin velfortjente omtale, idrætsby som Horsens altid har været. Byens stoltheder: basketball og fodbold hører naturligt hjemme her og omtales da også pænt. Til gengæld savner man en redegørelse for den ædle cricket-sport, hvor Horsens dels i 1930'erne, dels i 1960'erne tilhørte landets absolutte top. Vedrørende fodboldspillet må

det desuden påpeges, at der har sneget sig et par småfejl ind. Horsens forenede Sportsklubber (HfS) vandt således sit første jyske mesterskab i sæsonen 1925/26 (og ikke 1924, som det anføres). Dette skyldtes ikke mindst, at man entrerede med den navnkundige Carl »Skoma'r« Hansen. Hvorfra denne fejl stammer kan ikke vides, men måske har forfatterne i for ukritisk grad forladt sig på HfS's ellers udmærkede jubilæumsskrift fra 1992 i anledning af klubbens 75 års jubilæum, hvor denne fejl også figurerer.

Dette og et par andre småfejl ændrer dog ikke ved det glædelige i, at denne byhistorie omtaler idrætten som en del af byens sociale og kulturelle liv. Det sker ellers overraskende sjældent. Georg Nørregaards bog om Nykøbing Falsters historie er et godt eksempel på, at inddragelsen af idrættens historie kan bidrage til at kaste lys over den generelle byhistorie i det 20. århundrede. Nærværende bog er et andet eksempel. Man kunne ønske sig flere.

Sammenfattende kan man slå fast, at Bodil Møller Knudsen og Ole Schiørring har lavet en fornøjelig og velskrevet bog, hvor der bag den lette stil gemmer sig megen tyngde i form af solidt stof af især arkæologisk og kulturhistorisk art. Og havde man så forsynet bogen med en fyldig kilde- og litteraturliste, så at den interesserede læser med interesse i detailspørgsmål kunne have fået fordybelseshjælp, ville man have fået ekstra plus i kanten. Omvendt er det prisværdigt, at bogen er forsynet med et fyldigt sted- og personregister. Det bidrager yderligere til tegningen af en (for)brugervenlig bog.

Niels Kayser Nielsen

Køge Bys Borgere 1753 – En kollektiv biografi. Festskrift til Landsarkivar Grethe Ilsoe i anledning af 60-års-dagen den 21. maj 1993. Udarbejdet af Finn Andersen, Jan Kanstrup, Erik Nørr og Steen Ousager. ARKI:Varia Kbh. 1993. 210 s.- ill. hft. ISBN: 87-89-409-08-6. Pris: 100,- kr.

Titlen »Køge Bys Borgere 1753« lyder umiddelbart ikke særligt fængende for en almindelig slægtsforsker eller personalhistoriker. Næsten mindre når undertitlen »En kollektiv biografi« tages med. Lige straks bliver tanken, at den bog kan kun være interessant for personer, der netop har aner i Køge Købstad i 1753. Eventuelt også folk med interesse for købstadshistorie. Dét er meget synd. For bogen henvender sig til alle, der arbejder med slægtsforskning eller personalhistorie i en købstad, eller købstadshistorie generelt.

Køge Bys Borgere 1753 gør det sjældne, at man i et givet år samler næsten alle de oplysninger, der er at hente i et større arkivs delarkiver om en enkelt person. Her er det vigtigt at bemærke, at mange slægtsforskere »nøjes med« at arbejde med folketællinger, kirkebøger, skifter og lægdsruller, nemlig de kilder den enkelte kender. Her i bogen bliver der præsenteret et overflødighedshorn af kilder ud over de almindeligt anvendte. Det drejer sig om 1) Byens regnskaber, med inventarium, bilag, indkvarteringstakst samt havne- og accise-regnskaber, 2) »Byens Taxt« – Ligningslisten 1753, 3) Kirken, latinskolen og de fattige 1753 med kirkens regnskab, Latinskolens regnskab, Fattigregnskabet, Åbenbare skriftemål og 4) øvrighedens øvrighed. Disse kilder er centreret om den bevarede folketælling der var i 1753 i Sjællands Stifts købstæder, heriblandt således Køge købstad. Disse kilder afrundes med et afsnit om arkivmateriale til Køge bys historie i året 1753. Alt i alt de kilder, som man er tilbøjelig til at springe over i sin søgen efter personers levned, simpelthen fordi de ser for officielle, kedelige og ikke-givende ud. Det vises klart, at mange af bogens kilder til dels kan erstatte (f.ex. kirkeregnskabet versus kirkebøgerne) og ikke mindst udvide den information, som kan hentes frem om den enkelte person.

Det er fra forfatternes side valgt ikke at medtage de almindeligt kendte kilder til slægts-

historie, bl.a. skøde- & panteprotokoller, skifteprotokol og tingbog, det meste fra kirkebogen er udeladt, mens korrespondancen fra magistraten, stiftsamtet og stiftsøvrigheden kun er medtaget i ringe grad. Det samlede resultat af dette er, at bogen ud over de enkelte dele, til at belyse menneskers levned, i meget høj grad viser rammerne for Køge købstads beboeres liv. Fra et nyt brønddæksel til præstegårdens brønd og møbleringen i rådstuen via klager over hvor meget den enkelte var sat til i skat til profitabel udlånsvirksomhed med fattigvæsenets midler.

Bogen er på trods af dens undertitel langt fra en kollektiv biografi, som jeg forstår det. Kun en gang, er der samlet alle oplysninger om en husstand; købmanden Willads Romsgaard og hans hushold, og det er forbavsende, hvor meget man egentligt kan få at vide for blot ét år. Den slags måtte der gerne have været mere af, og gerne for repræsentanter for andre sociale tilhørsforhold. I den øvrige del af bogen er der tale om transkription af de forskellige kilder, og man må så selv føje de enkelte biografier sammen. Dét har jeg ganske vist ikke gjort, men jeg har læst med et vågent øje for kvindernes (eller rettere enkernes) navne og hvad de ejede. På den måde kan der endnu engang rammes en pæl gennem forestillingen om, at kvinder intet ejede og ikke kunne handle.

Køge Bys Borgere 1753 udfylder alt i alt et tomrum i de fleste slægtshistorikeres og personalhistorikeres arbejdsfelt. Et tomrum som de færreste nok har opdaget var der. Så det er en bog, der er værd at læse.

Lisbeth Ulsøe

Alken Bruns (ed.): Lübecker Lebensläufe aus neun Jahrhunderten, udg. for Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte und Verein für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde af Karl Wachholtz Verlag Neumünster, 1993, 440 sider, illustreret, indbundet. ISBN: 3-529-02729-4. Pris: 65 DM.

Den nye bog indeholder 138 biografier af mennesker, der har virket i Lybæk og lybække-re, der har gjort en bemærkelsesværdig indsats i det fremmede. Langt de fleste af artiklerne er genbrug fra »Biographisches Lexicon für Schleswig-Holstein und Lübeck«, hvoraf der er udsendt 9 bind siden 1970 – med lybske bidrag siden 1979; men 28 levnedsløb og et par familieoversigter er helt nye. Desværre er de gamle hverken omarbejdede eller forsynet med nyere henvisninger.

Denne udgivelse, der skete i 850-året for byens grundlæggelse, er dog ikke overflødig og den opfylder efter min mening det formål, der er nævnt i indledningen. Næmlig ved hjælp af lokale menneskers levnedsløb at give den nutidige læser en fornemmelse for hhv. tidernes skiften og lybækkernes særkende – herunder deres evne til tilpasning langt fra hjemmet. Det er så et spørgsmål, om det sidste er noget specielt for netop denne bys børn?

De fleste bidrag er skrevet i et levende, letlæseligt sprog – og de er alle forsynet med omfattende litteraturlister. I mere end halvdelen af artiklerne er den biograferede portrætteret. Billedredaktionen har udført et meget kvalitetsbevidst arbejde. Kun nogle få af billederne synes at være genbrug fra andre trykte værker. Enkelte særligt kunstneriske portrætter er endog bragt som helsider; ingen af de biograferede er spist af med portrætter i frimærkestørrelse.

79 forfattere har bidraget til værket. De største bidragydere er udgiveren, dr. Alken Bruns fra byarkivet i Lybæk, med ikke mindre end 15 artikler samt forordet, og hendes kollega, dr. Antjekatrin Grassmann med 7 artikler samt indledningen. To danskere har leveret bidrag, arkivar, dr.phil. Vello Helk (præsten Martin Stricker og silhuetøren F.B. v. Wickede) og professor Søren Sørensen (Diderich Buxtehude).

De to ældste personer er biskop Heinrich og kronikøren, abbed Arnold (af Lybæk), der virkede i 1170'erne; de yngste biograferede er døde i 1970'erne. Lybæks middelalderhistorie og hansestadens rolle i Østersøområdet politiske og kulturelle liv træder frem, ligesom læseren får et godt indtryk af den borgerlige kultur i nyere tid; svagest står tydeligvis nazitiden.

Syv familier er så talstærkt repræsenteret, at det har været hensigtsmæssigt at skrive sammenfattende familieoversigter. Det gælder til eks. familien Curtius, hvis tre ældste generationer levede i Danmark; og hvis ældst kendte medlem, hofguldsmeden Paul Kurtz (fremstillede Christian den Femtes krone), vel nok er født i Tyskland. Denne oversigt indeholder nogle ubetydelige fejl og misforståelser, som læseren let kan korrigere ved hjælp af A.M. Lebech-Sørensens artikel i dette tidsskrift (1992:2, 189-212). Den nævnes (naturligvis) ikke i litteraturfortegnelsen; og det gør Carl Langholz' bog om danske forfatters aner (her St.St. Blichers) selvfølgelig heller ikke. De ældre lybske medlemmer af familien Curtius havde nær tilknytning til Rusland og de baltiske lande – dette er i øvrigt meget betegnende for flere af de beskrevne lybækkere.

Man leder som dansker forgæves efter kunstneren Claus Berg og borgmester Jørgen Wullenweber fra reformationstiden; Bernt Notke (altertavle i Århus domkirke) er taget med. Kvindeforskere finder ikke meget materiale i denne bog. Men følgende oprensning er egentlig ret betegnende: En (enestående) kvindelig filosof (død 1825), en skolegrundlægger († 1832), en maler († 1931), en bibliotekar († 1955) og en kultursenator († 1964).

Bogen er forsynet med en forfatterliste (med adresser) samt meget udførlige billedhenvisninger og naturligvis lister over almindelige og litteratur-forkortelser. Et egentligt navnerregister, der omfatter alle de mange »bipersoner« savnes.

Finn Grandt-Nielsen

Niels H. Krugh-Nielsen: Sønderjyder i den store krig 1914-1918. Sønderjyske billeder 4. Udg. Institut for Sønderjysk Lokalhistorie og Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa 1993. 64 s. ill. s/h foto hft. ISBN: 87-7406-072-4. Pris: 145,- kr., for medl. 95,- kr.

Omkring 30.000 sønderjyder måtte trække i tysk uniform fra 1914 til 1918, af dem vendte mere end 5.000 aldrig hjem. Dette er udgangspunktet for et lille skrift som Institut for Sønderjysk Lokalhistorie har udgivet i forbindelse med 75-årsdagen for våbenstilstanden d. 11. nov. 1918.

Skriftet er enkelt, kronologisk opdelt med en skiftevis fokusering på hhv. vest- og østfront. Vestfronten prioriteres højest, hvilket forekommer naturligt, eftersom det var dér flest sønderjyder tog del. Til hvert af de kronologiske afsnit er der et meget kortfattet vue over den militære udvikling og dertil er teksten krydret med dagbogsnotitser og citater fra brevmateriale. Notitser og citater fremstår i en noget abrupt form, men bagest i bogen refindes en udmærket bibliografi.

De talrige illustrationer er dels officielle optagelser distribueret i vidt omfang i propandadøjemed, og dels sjældne optagelser foretaget af soldaterne selv. Billeder som nok så meget som det skrevne ord, sært kompromisløst, tjener til at beskrive 1. Verdenskrigs gru og trøstesløshed. Netop med hensyn til illustrationerne skriver forfatteren i sit forord, at han håber bogen kan inspirere til bevarelse og registrering af det store billedmateriale hvoraf en del befinder sig i privat eje. Dette håb kan man kun tilslutte sig, og det haster med at få det gjort, hvis man skal nå frem til en sikker bestemmelse af afbildede steder, personer og begivenheder.

Gustav Svenning Pedersen

Jens Larsen: Slægtsbog for Familien fra Amdal (Nørrebroen). Niels P. Larsen's Aner og Efterslægt. Forhandles af Jette Cederquist, Brombærvej 13, Lyng Overdrev, 3450 Allerød. 1991. 146 s. ill. hft. ISBN: mangler. Pris: 150,- kr.

Som det fremgår af bogens titel, er der tale om en kombineret ane- og efterslægtstavle for Niels Peter Larsen f. på gården Amdal, Ilbro, 28. november 1856 og døbt i Sct. Olai kirke i Hjørring 9. april 1857, viet 6. april 1900 i Vrejlev kirke til pigen Maren Sørensen f. i Thise sogn 26. marts 1879. Han døde 25. marts 1938, medens hun overlevede ham til 13. maj 1957. Sammen fik de 12 børn, hvis efterslægt følges. Anetavlen går ikke særlig langt tilbage, og allerede fra nr. 32 begynder hullerne at brede sig, selvom der er gjort et ihærdigt arbejde af forfatteren, som gennem 40 år har samlet oplysninger. Der er således tale om et gedigent arbejde, som også er forsynet med mange illustrationer, oversigtstavler og registre.

Netop bogens udstyr er imidlertid årsagen til, at den skal omtales frem for så mange andre med indhold af samme karakter. Her er nemlig ikke tale om et almindeligt tryk men om et af de første eksempler på en slægtsbog fremstillet helt og holdent via databehandling, og bogen blev da også belønnet med 1. præmien ved 5. Nordiske Symposium for Databehandling i Slektsforskning i 1991 som »Beste slektsbok produsert ved hjelp av EDB.« Det er da også et par erfarne EDB-eksperter, der står bag fremstillingen, nemlig forfatterens nevø Mogens Sandgaard Sørensen og hans kone Jette Cederquist i Allerød. I løbet af en sommer og en vinter indtastede de materialet i deres slægtsforskningsprogram PERS-FILE og redigerede det ved hjælp af et desktop-publishing program. Resultatet er efter undertegnede opfattelse ganske ypperligt med varieret skrift, fremhævninger, god placering og gengivelse af billeder (også arkivalier).

Eneste svaghed synes umiddelbart at være placeringen af billedteksterne, der ikke altid med sikkerhed tillader læseren at identificere personen, der er afbildet. Konklusionen må dog ubetinget blive, at der er tale om et eksempel, som er værd at lære at kende og overveje, når man selv skal til at mangfoldiggøre sit materiale. Bogen kan købes hos Jette Cederquist, Brombærvej 13, Lyng Overdrev, 3450 Allerød.

Hans H. Worsøe

Leif A. Henriques: Mine damer og herrer – nej – mine kære slægtninge! Udgivet på Poul Kristensens Forlag, Herning, 1994. ill. hft. 1 tavle. 151 sider, ISBN: 87-7468-380-2. Pris: 250,- kr.

Vekselerer Leif A. Henriques har i denne bog dyrket den ofte oversete del af enhver stamtavle, nemlig de udokumenterede erindringer og overleveringer om de enkelte personer i stamtavlen. Bogen er een stor samling erindringer og anekdoter om forfatterens fædre og mødrene slægt.

Den største interesse for sådanne historier må naturligvis findes netop inden for forfatterens slægt. Når det overhovedet kan have interesse udenfor denne personkreds, er det, fordi man gennem disse familiehistorier samtidig tegner et billede af traditioner og omgangsform i et udsnit af det københavnske borgerskab ca. 1850-1950 set gennem forfatterens subjektive – og fornøjelige briller.

Mest plads er der sat af til efterkommerne efter Bendix Moses Henriques, også kaldet Pinches Nasche, men også familierne Melchior, Bing, Meyer, Dessau, Salomonsen, Heilbuth, Hertz, Fridericia og Nathanson bliver behandlet.

Forfatteren knytter causerende historier til numrene i Jul. Margolinsky: Stamtavlen Henriques 1725-1948, 1949. Endvidere indeholder bogen et omfattende navneregister samt en tavle over forfatterens 32 aner, som sammen med de fortalte historier viser, at man

i denne personkreds i høj grad fandt sin ægtefælle i den samme kreds – alle er i familie med hinanden. Som eksempel kan forfatteren på side 90 påvise de 5 måder, hvorpå han nedstammer fra sin 2.-tipoldefar, Pinches Nasche. Denne er nemlig ad tre andre veje hans 3.-tipoldefar og ad en femte vej hans 4.-tipoldefar.

Man får det indtryk, at i den familiekreds plejede man megen omgang med hinanden baseret på solid velstand og store, gæstfrie huse. Forfatteren lægger vægt på, at en af grundenene til, at han kan huske alt det, han kan, er, at børnene i hans familie altid var »med« og aldrig blev gemt væk, når der var gæster.

Forfatteren var dog ikke med, da man i 1925, da han vel har været 7 år gammel, afholdt en slags 200-års fest for stamfaderen Pinches. Stort opsat på restaurant Nimb. Formanden for festkomiteen, overretssagfører Arthur Henriques, indledte sin velkomst med: »Mine damer og herrer! Nej! Mine kære slægtninge.« – og det blev så titlen på denne kulturhistorisk set fornøjelige, men dog indforståede, bog.

Bogen er smukt trykt og rigt illustreret med mange portrætter og gruppebilleder og kan virke som inspiration til, hvordan man – ganske uformelt – kan supplere indholdet i en stamtavle.

Poul Steen

Peter Hall: In The Web. The Basingstoke Press Ltd, England 1992. 2. opl. 1993, ill. 214 s. ISBN: 0-95-19039-0-X. Pris: 12 pund.

Når den her foreliggende bog kort skal omtales, skyldes det, at den er et af de ret sjældne eksempler på en indgående skildring af eurasiske familier, d.v.s. familier, hvor den ene af stamægteparret er europæer, den anden asiat. Mange af disse familier har søgt at skjule dette forhold, hvortil kommer, at kildematerialet ofte er yderst spinkelt.

Peter Hall ønsker med denne bog dels at skildre sin egen og sin families skæbne, dels at vise, hvorledes de mange eurasiske personer og slægter har haft en væsentlig indflydelse på Hong Kongs udvikling fra en kinesisk handelsplads til en moderne storby. Bogen er forsynet med en lang række stamtavler og gode illustrationer og har også interesse for dansk genealogi, idet Peter Hall nedstammer fra den sønderjyske slægt Ahlmann.

Den 7. dec. 1823 fødtes i Sønderborg en dreng, der fik navnet Jens Anton Ahlmann. Han udvandrede til Amerika, hvor han i 1854 fik amerikansk statsborgerskab. Fra begyndelsen af 1860'erne opholdt han sig i Hong Kong. Her døde han 8. maj 1903, men havde inden da fået 8 børn heraf 4 med den eurasiske kvinde Ng Mui. Af denne søskendeflok er der i bogen et herligt billede, der viser dem som ældre.

For at illustrere disse familiers spredning skal nævnes 4 af døtrene: Kam Ma gift med Emil Melby og med efterkommere i Canada.

Alice Catherine gift 1866 med Thomas Edward Woodruff, hvis moder Teng Kwei Yiu var datter af en mandarin i Peking. Efterkommere i Australien.

Ng Ku Ma gift med Wong Tung Lam med mange efterkommere i Hong Kong, og Lee Kum Nui, kaldet Dorothy, gift med Henry Griffith, der er Peter Halls bedstefar på mødre side.

Ikke så sært, at forfatteren føler, at han sidder midt i et edderkoppespind af slægtsforæninger, og det er netop det bogens engelske titel hentyder til. En meget spændende bog at studere, også for den, der interesserer sig for raceblandinger.

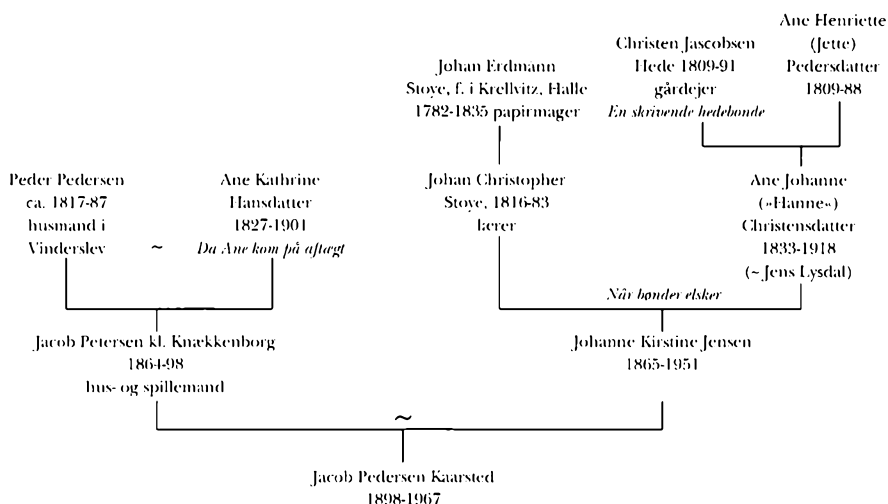
Hans H. Worsøe

Tage Kaarsted: Godt klaret, Sofie! 12 historiske fortællinger. 144 s., ill. hft. Poul Kristensens Forlag, Herning 1993, ISBN: 87-7468-370-5. Pris: 168,- kr.

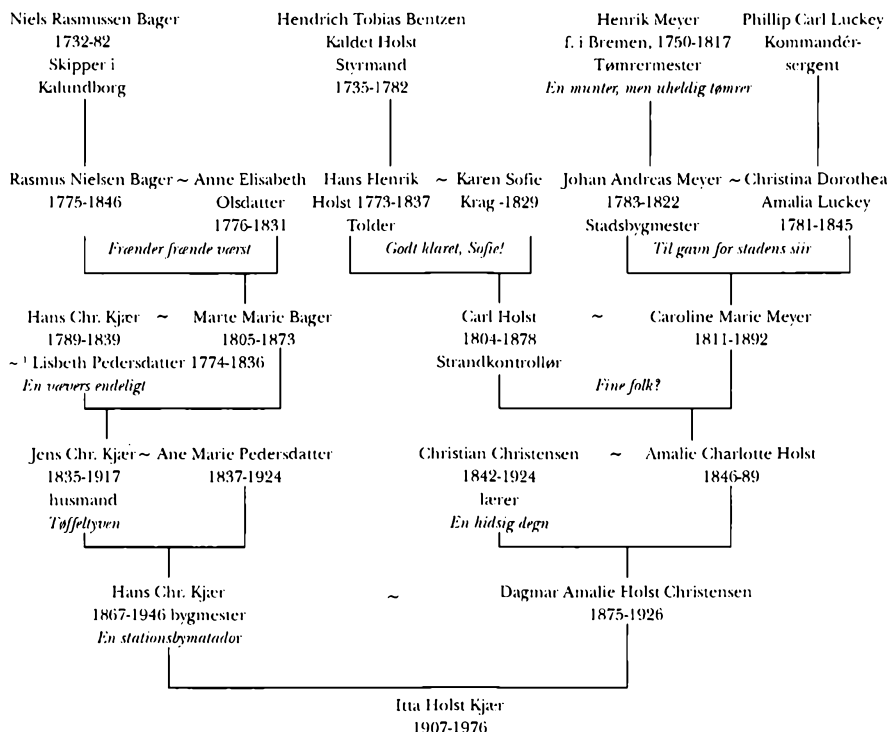
I sit forord til denne samling beretninger om nogle af sine egne forfædre skriver Tage Kaarsted, at der bag kirkebøgernes og folketællingernes stereotype oplysninger ofte gemmer sig skæbner, ja undertiden dramaer, og at disse menneskers livshistorier ofte udsiger noget væsentligt om datidens forhold. Han vil med bogen vise, at det lønner sig at dykke ned i kilderne, fordi man derigennem kan få et indblik i, hvem disse mennesker var, og derved måske blive klogere på, hvem vi selv er. I sandhed ord, som enhver slægtsforsker bør tage til sig.

Som nævnt er stoffet hentet fra Tage Kaarsteds egen anetavle, som han har arbejdet på gennem mangfoldige år. I de fleste af kapitlerne er der tale om genoptryk i mere eller mindre nybearbejdet form af artikler, som i årene 1953-1963 har været trykt i egnshistoriske årbøger, eller for tos vedkommende i Erhvervshistorisk Årbog. En, den sidste, er helt nyskreven, og i to tilfælde har Tage Kaarsted i privattryk udgivet et par af forfædrenes optegnelser, men nøjes her med at præsentere dem og indsætte dem i tidshistorien og slægtsammenhængen. Alene det faktum, at de har været spredt i op mod en halv snes årbøger berettiger til at samle dem. Men dertil kommer, at det er lykkedes at få en helhed ud af bogen, således at man læser den igennem med usvækket interesse og virkelig fanges af disse skæbner. Som læser får man lyst til at dykke ned i sin egen families historie for at se, om der skulle være tilsvarende stof. Og det skal der nok være, for der er vitterligt tale om mennesker med en samfundsmæssig placering, der vil kunne genfindes i manges anetavler: håndværkere, husmænd, lærere og en enkelt embedsmand, ja den mest utrolige historie hedder blot »Når bønder elsker«. Og så var det endda et rent tilfælde, at det ikke lykkedes for familien at lade den forsvinde i glemslen. Men læs selv.

At nogle familier rummer flere specielle skæbner end andre, demonstrerer Tage Kaarsted selv, idet kun tre af fortællingerne er hentet fra faderens slægt, medens hele 9 skriver sig fra moderens. Kompositionen af bogen er stram. Den starter længst tilbage i mormo-

Tage Kaarsteds fædrene slægt har givet stof til 3 kapitler.

Tage Kaarsted's mødrene slægt har givet stof til 9 kapitler.

derens slægt med en af Tage Kaarsted's 3. tipoldeforældre, den muntre men uheldige tømmer i København Henrik Meyer, der levede 1750-1817. I de følgende 4 beretninger bevæger vi os ned gennem mormoderens slægt, som afsluttes med fortællingen om den hid-sige degn Christian Christensen, som tilhører oldeforældregenerationen. Undervejs har vi mødt titelfiguren den stræbsomme og ihærdige tolderkone Karen Sofie Holst f. Krag, om hvis herkomst man i parentes bemærket bliver nysgerrig efter at få mere at vide. De næste tre fortællinger omhandler morfaderens slægt, hvor vi igen føres fra fortiden frem mod nutiden, d.v.s. til oldeforældregenerationen med »tøffeltynen» Jens Christian Kjær, der døde i 1917. Så følger de tre fortællinger med personer fra faderens slægt, herunder den vægelsindede Hanne, der var gift med en skrædder, men elskede skolelæreren. Igen går vi fra fortiden frem mod nutiden.

I bogens sidste kapitel behandles morfaderen, stationsbymatadoren, bygmester Hans Chr. Kjær i Gørlev, og tråden knyttes elegant til 1. kapitel's bygningshåndværker.

Skal man i korthed sammenfatte en vurdering af bogen, fristes man til med en let omskrivning af dens titel blot at sige: Godt klaret, Tage.

For overskuelighedens skyld biføjes her to oversigtstavler over henholdsvis Tage Kaarsted's fædre og mødrene slægt med angivelse af de vigtigste nævnte personer og kapitelhenvisning til, hvor de er behandlet samt de data, der fremgår af bogens tekst. Tage Kaarsted har været så imødekommende at supplere dem op på enkelte punkter.

Hans H. Worsøe

Hanne Engberg: *En frigørelseshistorie. Margrethe Vullum 1846-1918*, København: Gyldendal 1994, 388 sider, ill. hft. ISBN: 87-00-17278-2. Pris: 295,- kr.

»... Du ved i Grunden godt, at Styrken i Samfundet mellem Mennesker ligger ikke i Reglerne, at det tværtimod er dem, der ofte medfører den sløve Sikkerhed, der giver den Slaphed Menneske og Menneske imellem, der atter bringer Ulykke af mange Arter ...« sådan skriver Margrethe Vullum til sin daværende mand højskoleforstander Gotfred Rode engang i 1876-77, mens de ligger i skilsmisseforhandlinger. I disse få linier kommer hun – måske uafvidende – til at sammenfatte det liv, hun valgte at leve selv. Margrethe Rode, født Lehmann, ville ikke leve efter reglerne, og hun ville ikke resignere over for forhold, som syntes umulige at ændre – hun ville udstikke sin egen løbebane.

Og det kom hun til. Som datter af Orla Lehmann og hans tidligt afdøde hustru Marie forelskede hun sig som 18-årig i sin lærer på frk. Zahles institut Gotfred Rode. Som 20-årig blev de gift, og da hun er 28 åbner ægteparret – for hendes arvede formue – Skovgård højskole i Ordrup, en fornyelse inden for højskoletraditionen. Ikke kun fordi den var højregrundtvigiansk, men også fordi Rode etablerede et slags propædeutisk kursus for studerende, som havde ambitioner om at læse videre på universitetet. Til skolens lærerstab hører den 24-årige norske litterat og journalist Erik Vullum, og 2 år senere forlader Margrethe Rode mand og de to sønner Ove og Helge til fordel for Vullum. Skilsmissen i forening med skoleproblemer knækker Rode, og efter hans død flytter Margrethe og børnene til Norge for at starte et nyt liv med Vullum. Så langt – så godt, skulle man tro, men her begynder et nyt dramatisk kapitel af hendes livs historie.

Vullum repræsenterede for Margrethe det nye moderne verdensbillede, fri af religiøse forestillinger og med ambitioner om at forstå livets lovmæssigheder til den mindste detalje. Et optimistisk livssyn, hvor opdragelse, dannelse og oplysning skulle føre slægterne videre og højere. Vullum personificerede – sammen med digteren Bjørnstjerne Bjørnsson – Margrethe's brud med det nationalliberale verdensbillede, selvom hun i mangt og meget bevarede de nationalliberales tillid til »de dannede« og deres begejstring for de menneskelige muligheder. Sammen med Vullum opbyggede hun i Norge en foredrags- og skribentvirksomhed, hvilket bragte hende i forbindelse med en stor kreds af datidens kendte skikkelser inden for kunstens og litteraturens verden.

Men livet med Vullum blev ikke en dans på roser. Vullum fik aldrig en fast plads på en avisredaktion, han gik ind i norsk Venstre, turnerede land og rige rundt i forsøget på at komme i Stortinget, hvad han aldrig kom. Han drak og brugte Margrethes formue. Han var med Hanne Engbergs ord en »vildfaren idealist«.

Margrethe brugte megen psykisk og fysisk energi på at holde ham på ret kurs. I over 20 år flytter de fra sted til sted for at forhindre, at Vullum faldt i et »hul«. 7 af disse 20 år boede de i udlandet. Også sønnen Helge måtte Margrethe hjælpe moralsk og økonomisk, da han i årene omkring århundredeskiftet forsøgte at slå sig igennem i København som dramatiser og digter.

Om nogen kan Hanne Engberg skrive, så disse personlige, politiske, filosofiske og religiøse brydninger får krop – de bliver til et personligt anliggende ikke kun for ægteparret Vullum, men også for læseren. Man holder vejret, da Margrethe Vullum i slutningen af 1880'erne kaster sig ind i tidens ophidsede debat om køn og moral og agiterer for et ægteskab bygget på gensidig respekt og kærlighed. Eller da hun, fordi Sverige gentagne gange rasler med sablen overfor det rebelske Norge, forsøger at hindre blodsudgydelser og krig ved at minde om Danmarks nederlag til Tyskland i 1864.

Hanne Engbergs beskrivelse af, hvad det har kostet at ville udstikke sin egen løbebane for en kvinde i anden halvdel af 1800-tallet er fabelagtig læsning. Ingen tvivl om det. Som

læser sidder man imidlertid tilbage med en fornemmelse af, at fokuseringen på Margrethe Vullums offentlige engagement og kampen for at holde Vullum på benene skygger for andre sider af hendes personlighed, primært hendes rolle som mor, mens børnene var små og – og måske ikke mindst – hendes oplevelser af erotik og seksualitet. I en note citerer Hanne Engberg Margrethe Vullum for, at hendes liv med Gotfred Rode var seksuelt utilfredsstillende (s. 370). Hvordan var det med Vullum, var den intellektuelle betagelse det vigtigste for hende, eller var den en »genvej« i en tid, hvor den offentlige moral ikke tillod kvinder at have en seksualitet? Svarene er der måske ikke, fordi de ikke findes eller er svære at give, men den problematik ville jeg nu gerne have haft uddybet.

Ning de Coninck-Smith

Inger Byrjalsen: Asta Nielsen – filmens dronning. Undervisningsserien Mennesker i Midten fra Gyldendal. Kbh. 1994. 64 s. ill. hft. ISBN: 87-00-17626-5. Pris: 115,- kr.

I Gyldendals serie for undervisning i 8.-10. klasse er der udkommet en lille, let læst bog om Asta Nielsen. I titlen kaldes hun filmens dronning, men sidst i bogen vises hun i en tegning sammen med Charles Chaplin – hvor de fremstilles som filmens Adam og Eva. Eva, dronning eller blot – som tyskerne kaldte hende: Die Asta.

Bogen er traditionelt bygget op om temaerne – barndom, ungdom, karrieren og alderdom, men Asta Niensens liv var meget ud over det sædvanlige. Asta blev født i et fattigt arbejderhjem på Nørrebro i København. Ved hjælp af en smuk sangstemme kom hun til at medvirke i et børnekor på Det kongelige Teater, og her fik hun smag for teatret. På trods af forældrenes modstand fik Asta en skuespilleruddannelse. Storesøsteren Johanne hjalp med det økonomiske, og Astas talent var indiskutabelt.

Asta debuterede i 1902 på Dagmarteateret efter elevtiden på Det kongelige Teater. I 1908 kom hun til Det Ny Teater og fik filmtilbud fra Nordisk Film Kompagni, men sagde nej tak. Da teaterrollerne dog efter et par år stadigvæk var små søgte Asta selv nye udfordringer ved filmen. Den første blev »Afgrunden« (1910), hvor hun spillede sammen med Poul Reumert. En film, der blev grundstenen i Astas fantastiske filmkarriere. Denne film og de efterfølgende film blev internationale succeser. Asta drog til Berlin og Tyskland blev hendes andet hjem, som hun først for alvor forlod i 1937. Asta og det nazistiske Tyskland var ikke på bølgelængde. Hun havde allerede indspillet – hvad ingen dengang kunne vide – sin sidste rigtige film i 1932. Det blev hendes eneste talefilm, men Die Asta fandt ikke at talefilmskvaliteten i 1930'erne var god nok og senere turde ingen spille sammen med hende. Hun levede sine sidste mange år nærmest ukendt i Danmark og døde som 90-årig i 1972.

Forfatteren gør sig mange anstrengelser for at sætte Asta Nielsen ind i en filmkunstnerisk udvikling, men mennesket Asta Nielsen forsvinder næsten helt bag denne kunstneriske facade. Her tænkes ikke så meget på hendes barn uden for ægteskab eller hendes tre ægtemænd. Men derimod savnes en behandling af de overvejelser, som hun havde i forbindelse med sin internationale karriere, hendes tid som primadonna og om den »glemte tid« i over 30 år i Danmark.

For en personalhistoriker er der ikke meget stof at hente i den gode historie ledsaget af mange s/h illustrationer. Derimod er der muligheder i formen – det gode, letlæste sprog, fin strukturering af afsnit, den glimrende lay-out og den overkommelige størrelse. Kort sagt et rigtig godt forlæg, hvis man sidder med en spændende forfatter/moder – kendt eller ukendt der kunne fortjene en lille publikation. Læg mærke til årstalslisten bag i bogen. Her er både Asta Niensens livsforløb og for hendes historie almindelig relevante årstal opstillet. En god idé til at supplere de traditionelle slægtstavler.

Lisa Elsbøll

Mikael Jalving: *Mellem linierne. Thorkild Hansen som historiefortæller*. Odense 1994. Odense Universitetsforlag, 93 s, ill., hft. ISBN: 87-7492-958-5. Pris: 168,- kr.

Forfatteren, der er cand.phil. i historie, præsenterer Thorkild Hansens historieskrivning som eksistentiel fortælling midt imellem romantik og ideologi, kort sagt historien og mennesket midt i redeligheden. Det er hans opfattelse, at Hansen med sine fire historiske værker fra 1962 til 1978, *Det lykkelige Arabien*, *Jens Munk*, *slavetrilologien* og *Processen mod Hamsum* skrev sig ind i mange hjem, men samtidig ud af faghistorikernes interessefelt. Det sidste med urette, mener Jalving, der finder Hansens kildebehandling redelig («der findes langt mere end der opfindes»), og karakteriserer hans historiesyn som idealistisk og bundende i et eksistentiaistisk livssyn. I en tid med renæssance for biografien, for den historiske roman og for historieskrivning af den fortællende slags og på baggrund af de allersejeste års debat inden for faget kan Jalving dog konkludere, at det sidste svar ikke er givet på det evindelige spørgsmål: Om vi som historikere tør indrømme et vist spillerum for digterisk sandhed og sand digtning, om vi tør læse mellem linierne.

Af et faghistorisk arbejde af denne karakter er bogen uhyre velskrevet, og underholdningsværdien mindskes ikke af, at behandlingen af Hansens akademiske kritikere, litteraturfolk og historikere, kan overskride grænsen til det perfide, uden at det får Jalving til at miste overblikket over teksterne. Mere skæv forekommer bogens disposition, hvor størstedelen af pladsen bruges til at undersøge, om Hansen har orden i sine kilder, og i hvor høj grad hans rekonstruktioner af enkeltbegivenheder hviler på commonsense-betragtninger og intuition. Det er et forhold, der kan undre, dels i betragtning af den form for kritik, der faktisk er rettet mod Hansen fra faghistorisk hold, og dels i lyset af det velkendte forhold, at fagets håndværksmæssige normer jævnligt overtrædes af dets mestre, på samme måde som de ikke beherskes af dets klamphuggere. Hvad jeg i betragtning af bogens anlæg savner, er en mere systematisk undersøgelse af Hansens syn på fortiden og dens mennesker, hans historiesyn, sat i forhold til normerne i danske historieforskning. Alt for ofte gøder Jalving blot jorden med henvisninger til udsagn, ofte af fyndordskarakter, fremsat af udenlandske historieteoretikere og filosoffer og af danske litteraturfolk. For mig at se er problemet med Hansens form for historiesyn, at det i alt for høj grad er præget af hans moderne eksistentiaistiske livssyn. Utvivlsomt er dette forhold sammen med værkernes litterære kvaliteter medvirkende til de høje salgstal, men det er uhistorisk i den faglige forstand, at det ikke bidrager meget til en bedre (læs: rigtigere) forståelse af fortidens mennesker i deres samfund og disses forandringer over tid.

Den letlæste bog, der er forsynet med noter og bibliografi, giver som nævnt et udmærket indblik i Thorkild Hansens kildebehandling og kan på dette grundlag anbefales til faghistorikere og andre elskere af Thorkild Hansens skæbneorienterede forfatterskab med dets brydning mellem en romantisk idé om harmonisk selvfuldbyrdelse og moderne splitelse.

Jens Henrik Tiemroth

Landmandsliv 1815 til 1855. J.A. Hofman (Bang)s erindringer og breve. Udgivet af Finn Stendal Pedersen. Odense Universitetsforlag. Odense, 1993. 221 s. rigt ill. hft. ISBN: 87-7492-951-8. Pris: 198,- kr.

»En gammel, i høj grad agtet og afholdt landmand Jacob Aall Hofman Bang, i mange år forpagter, først på Svenstrup og senere på Hofmansgave, er den 25. juni efter et længere sygeleje afgået ved døden. Han har tidligere skrevet en del i ugeskriftet, bl.a. deri givet en interessant beskrivelse af Hofmansgave i ældre og nyere tider. Han har også udarbejdet en udførlig: Beskrivelse af Odense amt, der udgør en del af Landhusholdningsselskabets

amtsbeskrivelser. Særligt interesserede han sig, ligesom sin fader og sin ældre broder N.E. Hofman (Bang) for alt, hvad der vedrørte haven. Han har anlagt det bekendte smukke stenparti i Landbohøjskolens have og har udgivet et skrift: »Stenpartiers anlæg og anvendelse til blomstercultur«. Han var en i sjælden grad fordringsløs og elskværdig karakter, om hvem man kan sige: han havde mange venner, ingen uvenner.

Således skrev *Ugeskrift for Landmænd* i en nekrolog i 1887, og disse linjer har lektor ved Odense Universitet, dr.phil. Finn Stendal Pedersen også valgt at slutte med i *sin* udgivelse af »Optegnelser af Jacob Aall Hofman-Bang, født 13. februar 1810, død 25. juni 1887, afskrevne efter originalmanuskriptet 1903« og 12 breve fra samme, skrevet i årene 1832 til 1854.

Udgivelsen er forbilledlig ved sin indledende beskrivelse af overleveringssituationen, kildematerialets tilstand, udgivelsesprincipper, den fyldige kommentar i noteform samt de afsluttende kapitler: Slægt og livsforløb, bibliografi over Jacob Aall Hofman (Bang)s produktion, kilde- og litteraturfortegnelse samt et person- og stedregister. Hertil kommer et omfattende illustrationsmateriale, dels bestående af relevante topografiske motiver og udsnit af gammelt kortmateriale, dels et antal portrætter af de omtalte personer, herunder et godt fotografi af Jacob Aall Hofman (Bang) på hans gamle dage (s. 203).

Stendal Pedersen er godt hjemme i sit stof, og har gjort et stort arbejde med at identificere personer og lokaliteter, der optræder i materialet. Jacob blev født i 1810 som den femte i en søskendeflok på 10, samme år som familien flyttede til Hofmangave, et stamhus faderen Niels Hofman (Bang) havde overtaget i 1801, og socialt og økonomisk stabiliserede ved året efter at gifte sig med gehejmestatsminister Ove Mallings (1747-1829) datter Charlotte.

En del tyder på, at Jacob var svagelig i sine unge år og under alle omstændigheder en langsom starter, idet han først fra oktober 1842, som forpagter af hovedgården Aggersvold ved Holbæk, forestod en bedrift og i øvrigt her lagde vægt på gårdmejeriet og havens anlæggelse. Det frugtbringende omfattede også ægteskabet (indgået 1846) med kusinen Caroline Emilie Giersing (1820-94), idet hun skænkede ham syv børn.

Anskues denne udgivelse i sammenhæng med Finn Stendal Pedersens udgivelse af Jacob Aall Hofman (Bang)s Odense amt beskrevet 1843, bd. I-II fra 1990 (anm. i 94:1, s. 107ff.) er det logisk, at såvel behandlingen af slægt og livsforløb, som ting i den omfattende kommentardel til amtsbeskrivelsen kan genfindes i »Landmandsliv 1815 til 1855«. Alt andet ville være besynderligt, og sammenholder man de næsten 25 sider om Jacob og hans slægt i Stendal Pedersens udgave af amtsbeskrivelsen med den foreliggende bogs mere end 200 sider, kan man kun glæde sig over, at ikke kun amtsbeskrivelsen, men også denne udmærkede indsats inden for grænseegnene mellem dansk personal- og landbrugshistorie er befordret til trykpressen.

Tommy P. Christensen

Solvejg Bjerre: Længe Siden. Erindringer. Gyldendal 1992. 220 s. ill. hft. ISBN: 87-00-02904-1. Pris: 258,- kr.

Det fremgår af omslaget, at det er Jeppe Aakjærs datter, der her skriver sine erindringer. Når man ved det, er det helt naturligt, at bogens titel giver associationer til Aakjærs digt »Nu er det længe siden« fra Rugens Sange. Måske er det tilsigtet. Efter en kort introduktion om slægtens rødder fortæller Solvejg Bjerre i et meget levende og letlæst sprog først om sin »bette tid« og siden om sine første ungdomsår på Jenle. Der var ofte gæstebud på Jenle, og børnene, Solvejg selv og lillebroderen Esben, tog del i al selskabelighed under devisen – nok ses, men ikke høres.

Forfatteren har haft både øjne og øren åbne og kan berette om tildragelser i barn-domshjemmet lige fra den tidligste barndom, så læseren får et levende indtryk af livet på

Jenle med bl.a. fine beskrivelser af de store Jenlefester. At vokse op i det meget aktive kunstnerhjem må givetvis have givet børnene en meget vid horisont og en yderst bred kontaktflade med datidens førende skikkelser inden for dansk kulturliv.

Selvom Solvejg Bjerre var den berømte forfatters datter, forstod hun også at leve og præge sit eget liv. Hun fremstår i bogen som en meget aktiv person, dybt engageret i tiden hun levede i, både inden for politik – var folketingskandidat for Socialdemokratiet – og kulturliv. Der gives fine beretninger om hendes møder med Hans Hedtoft, Bodil Koch, Karen Blixen, H.C. Hansen for blot at nævne nogle stykker.

Forfatteren har endvidere stor veneration over for faderen og dennes værker, og utallige er de gange, hvor hun har læst op af Aakjærs digte og fortællinger – på jysk.

Efter faderens død i 1930 går Solvejg Bjerre i gang med planer om at få dele af Aakjærs brevskeber udgivet, hvilket også lykkes. Moderen, Nanna Aakjær, sidder nu alene tilbage på Jenle, og der kommer en vanskelig tid med mange overvejelser om Jenles fremtid. I 1961 sælger hun gården til datteren Solvejg, der således oplever at blive gårdejer. Efter moderens død året efter beslutter Solvejg Bjerre at åbne Jenle for offentligheden. I de første mange år på privat basis, senere i offentlig eje. I 1976 flytter Solvejg Bjerre med sin familie permanent til Jenle og vender således tilbage til sit udgangspunkt. De smukke erindringer er værd at anbefale til alle, der holder af denne litterære genre.

Birgit Flemming Larsen

Aage Nørfelt: Usporlige veje. Erindringer. Odense Universitetsforlag, 1994. 334 s. hft. ill. ISBN: 87-7492-972-0. Pris: 250,- kr.

Aage Nørfelt blev født i 1905. Da hans forældre ikke måtte få hinanden, blev han 14 dage gammel anbragt på Mårslet børnehjem. I modsætning til så mange andre har han ikke mareridt om sin tid under børneforsorgens beskyttende vinger. Tværtimod, for hjemmets bestyrer var valgt at tage ham med sig, da de rejste. Det var ikke den eneste gang i livet, at Aage blev søn i huset. Også da han som ung mand søgte arbejde i København, kom han af forskellige omveje i forbindelse med et guldsmedeægtepar, som støttede ham både materielt og åndeligt. Med deres hjælp kunne han gennemføre en seminarieuddannelse på KFUM-seminariet på Frederiksberg. Efter en tid som ung lærer i Gentofte og skoleinspektør i Roskilde vendte Nørfelt i 1946 tilbage som forstander for sit gamle seminarium. I 1961 kronedes værket med stillingen som direktør for Frederiksberg skolevæsen.

Nørfelts virke spænder over 40 år af skolens historie, over begivenheder som læreruddannelsen i slutningen af 1920, reformpædagogikken i 1930'erne, den kristelige og nationale opblussen under krigen, 1950'ernes lærermangel og studenteroprøret i 1960'erne. Ind imellem alle disse skolehistorier bliver der også plads til kærligheden, familielivet og modstandskampen.

Nørfelt er en mand af den gamle skole, og han vedgår det gerne. Kristendomsundervisningen har livet igennem stået hans hjerte nær, og det politiske ståsted er hos de konservative. Det farver naturligvis Nørfelts version af såvel 1930'ernes reformpædagogik som det spirende ungdomsoprør i 1950'erne og 1960'erne. Men Nørfelt stod givetvis ikke alene med frygten for oprøret imod autoriteterne hvad enten det var lærerne og deres viden, eller det var de kristne livsværddier. Hans erindringer rummer således vigtige bidrag til forståelsen af de værdikriser, folkeskolen har gennemlevet inden for de sidste 50 år.

Nørfelt har kaldt sin bog »Usporlige veje«, en hentydning til, at Guds veje er uransagelige. Hvor rigtigt dette end måtte være, så er der en ting, som står lysende klart efter endt læsning: det er vigtigt at have forbindelserne i orden, hvis man vil frem her i verden. Nørfelt har mødt, kendt og korresponderet med en lang række af de mænd, som har haft

magt over folkeskolen siden 1930'erne. Fra Julius Bomholt, over Jørgen Jørgensen til Asger Baunsbak. Så mange er der, at bogen er blevet forsynet med et navnerogister.

Nørfelts erindringer er gennemgående oplysende og underholdende læsning. Hans ærlighed og ønske om at undgå et skønmaleri er befriende. At det ikke altid helt lykkes, skyldes måske mere erindringsgenren og hensynet til nulevende og afdøde end Aage Nørfelt selv.

Ning de Coninck-Smith

C.D.O. Lunn: I Fredens Tjeneste. Udgivet og kommenteret af Gerda Gram. Odense Universitetsforlag 1993, 167 s. ill. hft. ISBN: 87-7492-767-4. Pris: 160,- kr.

At danske soldater i efterkrigstiden i FN-regi har deltaget i en lang række fredsbevarende aktioner verden over turde være velkendt, hvoraf det foreløbigt mest omfattende er det seneste engagement i det forhenværende Jugoslavien. Derimod er dansk deltagelse i lignende aktioner i mellemkrigstiden sikkert de færreste bekendt. I den spanske borgerkrig deltog rent faktisk en række danske officerer i den internationale kontrolstyrke, som på grænsen mellem Frankrig og Spanien skulle sikre at militært udstyr ikke tilflød de stridende parter. Chef for denne styrke var den danske oberst Christian Ditlev Ove Lunn.

Det er oberst Lunns beretning herom, som er blevet fremdraget, og udgivet af Gerda Gram. Lunn udvalgte på grund af tidligere internationale erfaringer, og idet han stammede fra et lille land, minimerede man risikoen for at træde nogen for nær i den politisk anspændte situation i 30-ernes Europa.

Lunn gik til opgaven med seriøsitet og fornøden humor, men var også helt blottet for illusioner om, hvilke resultater hans lille styrke ville kunne opnå. Styrken arbejdede under umulige vilkår. En nøje udarbejdet liste, over hvilke varer der ikke måtte komme ind i Spanien, rådede man ikke en gang over. En del af de officerer, som tjenestegjorde i styrken, var vel nærmest blevet placeret der, fordi hjemlandet gerne ville af med dem. Endelig betød den udenrigspolitiske konjunktur og den interne splittelse i Frankrig at Lunns styrke under størstedelen af sit ophold slet ikke udøvede den planlagte grænsekontrol, hvorfor en af hans større opgaver blev at holde de noget utilpassede officerer beskæftiget.

Styrken blev opløst og hjemsendt, da borgerkrigen afsluttedes. Set i bakspejlet på et tidspunkt hvor den kunne have gjort fyldest i arbejdet med de tusindvis af spanske flygtninge, som strømmede hen over den spansk-franske grænse.

Lunns erindringer tjener fint til belysning af, hvor vanskelige vilkår internationalt oprettede organer har at virke under. Det er en balancegang mellem modstridende interesser og med mange ubekendte faktorer, dengang som nu. Uden man dog skal drage for mange paralleller mellem Spanien 1936-1939 og 90-ernes Balkan.

Gustav Svenning Pedersen

Jørgen Jespersen: Afdeling KK, Årsskrift 1993. Frihedsmuseets Venners Forlags Fond, Kbh. 1994. 79 s. hft. ISBN: 87-88214-419. ISSN: 0107-9298. Pris: 58,- kr.

Bogen er en erindringsbog, hvor forfatteren, som han selv skriver, har tilstræbt at basere materialet på samtidige kilder. Oberstløjtnant Jørgen Jespersen er en af de få overlevende sabotører, der deltog længst i aktiv sabotage, idet han uafbrudt i 2¹/₂ år virkede som sabotør i BOPA. Han har derfor deltaget i talrige aktioner.

Forfatteren fortæller om den pæne unge mand, der gik i gymnasiet i Østre Borgerdyds-skole. Han var blevet dybt rystet over, at Danmark overgav sig den 9. april 1940 uden en virkelig kamp, og det harmede ham, at det officielle Danmark ikke alene blev ved med at

opfordre til ro og orden, men også tilsluttede sig Antikominternpagten, internerede kommunister og opfordrede danske til at melde sig til tysk krigstjeneste mod Sovjet.

I 1942 kom Hans Christian Teglers i samme klasse som Jørgen Jespersen, og i januar 1943 kom de i kontakt med nogle folk fra BOPA, hvorefter de straks gik med til at danne en gruppe, der skulle udøve sabotage. Herefter hører vi om den ene sabotage efter den anden indtil sabotagen mod Glud og Marstrand den 23. juni 1943, hvor gruppen i øvrigt for første gang brugte engelsk sprængstof. I forbindelse med aktionen blev Teglers arresteret af det danske politi, og da Jørgen Jespersens bopæl derved blev kendt, måtte han »gå under jorden«, og resten af krigen boede han omkring 40 forskellige steder.

Forfatteren giver en rolig og nøgtern skildring af de mange aktioner, som han deltog i, og samtidig får man et indblik i, hvorledes livet formede sig for en sabotør. Han giver en beskrivelse af det store og indgående arbejde, som gik forud for hver sabotage. Efter at nogle ideer var prøvet og endevendt skulle gruppen være enig om udførelsen og i de fleste tilfælde var målene blevet udpeget af gruppen selv, men ofte var de blevet tildelt fra højere led i organisationen. Uanset hvad det drejede sig om måtte gruppen dog først indhente tilladelse til aktionen, for det kunne jo være, at andre grupper havde fattet samme tanke.

I bogen gengives også rapporter fra aktionerne. Disse rapporter var naturligvis kortfattede og skulle afleveres til ledelsen, og derefter var det meningen, at de skulle være tilintetgjort. Alligevel er der blevet bevaret en del, som i dag kan give et kort resume af en aktion.

Blandt en sabotørs store opgaver var også at flytte depoter, når en kammerat var blevet taget af Gestapo, at advare andre kammerater og at finde nye adresser.

I bogen fortælles også om en aktion mod en tysk bevogtet fabrik, hvor svært bevæbnede vagter sikrede fabrikken foruden pigråd og alarmsystemer. Uheldigvis blev forfatteren arresteret på gaden den 17. februar 1944, men ved en utrolig rådsnarhed lykkedes det for ham at undslippe. Da de nærmede sig Dagmarhus og passerede sporvognsskinnerne på Akseltorv »råbte jeg pludselig: »Pas på bilen«. Han så væk et øjeblik, og jeg stak hånden i lommen og skød ud gennem min frakke. Jeg ramte ham og han faldt om«, men han var kun såret. »og så løb jeg alt hvad jeg kunne i sik sak, mens han tømte sin pistol efter mig«. På Vesterbrogade sprang han på en sporvogn i farten og slap væk.

Fra Frihedsrådet var dekretet sabotagestop i månederne februar, marts, april -44, hvis formål bl.a. var at få opbygget militærgrupperne og få tyskerne til at tro, at det var stilheden før stormen, de allieredes invasion af Europa.

Efter at sabotagerne atter var kommet i gang deltog KK, som han kaldtes, i adskillige sabotager både med sin egen gruppe og med andre grupper, som han fik kommandoen over. Det synes utroligt, at en mand kunne klare sig fri så længe, som KK gjorde det, men der var da også bud efter ham et par gange. Som nævnt havde Gestapo fingre i ham i februar 1944 og den 1. februar 1945 var han atter uheldig, da han under en aktion blev ramt i hælen og måtte forholde sig i ro i et par måneder, men han nåede da at opleve den 4. maj 1945 i fuld vigør.

Han skriver selv, at for at overleve som sabotør var det at have heldet med sig meget vigtigt, men det var ikke nok. »Der skulle helst en god pære til og fantasi, så man ikke blot kunne se de mulige farer men også de muligheder, der opstod. Man skulle være hurtig, og først og fremmest ikke blive slået ud og lammet, når der skete noget uforudset og ubehageligt. Man skulle være klar til omgående at tage de chancer, man fik tilbudt«.

Først efter den 5. maj 1945 genså han sine forældre efter 2½ års fravær fra hjemmet. Jørgen Jespersen gik ind i hæren i forbindelse med det tilbud, der kom til ledere fra modstandsbevægelsen, og der forblev han til sin pensionering i 1986.

Bogen er værd at læse og at anskaffe for enhver, som vil vide noget mere om, hvad der foregik i de fem særdeles begivenhedsrige år fra 1940 til 1945.

Jørgen H. Barfod

Henrettelse ved sværd af Christian Pedersen Als for sørøveri. Skillingstryk fra 1719. Kgl. Bibl.

Øvrige bøger, årsskrifter m.m. modtaget i 1993/94:

Hans Torben Gilkær: *The Political Ideas of St. Birgitta and her Spanish Confessor, Alfonso Pecha*. Odense Universitetsforlag. Odense, 1993.

Poul Erik Olsen: *Hvis de skulle reddes – Indberetninger om arkivundersøgelser ved de lokale embeder 1880-83*. Rigsarkivet/G.E.C. GAD, København, 1992.

Erik Tudeer: *Det åländska folkets historia. V:1 1920-90*. Ålands Kulturstiftelse, Mariehamn, 1993.

Årsskrifter m.m.

Byhornet. Redigeret af Jørgen O. Bjerregaard og Svend Jørgen Jensen. Ballerup Historiske Forening, 22. og 23. årgang. Ballerup, 1993 og -94.

Frihedsmuseets Venners Årsskrift 1993. Afd. K.K. København, 1994.

HIKUIN 20 – Kirkearkæologi i Norden 4. Forlaget Hikuin. Moesgård, Højbjerg, 1993.

Statens Arkiver. Årsberetning 1992. Redigeret af Bent Blüdnikow. København, 1993.

Sønderjyske Årbøger 1993. Redigeret af Lars N. Henningsen. Historisk Samfund for Sønderjylland. Aabenraa, 1993.

Søllerødbogen 1993 og 1994. Redigeret af Niels Peter Stilling. Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune. Holte, 1993 og 1994.

Årbog 1992 og 1993 for Svendborg & Omegns Museum. Redigeret af Henrik M. Jansen. Udgivet af Museumsforeningen. Svendborg, 1993 og 1994.

Zise. Told- og Skattehistorisk Tidsskrift. 16. og 17. årg. 1993 og -94. Medlemsblad for Told- og Skattehistorisk Selskab. Redigeret af Anders Monrad Møller.

MAGASIN fra Det kongelige Bibliotek. 8. årg. 1994. Redigeret af Lotte Philipson. Det kongelige Bibliotek, København, 1994.

PERSONALHISTORISK
TIDSSKRIFT

ÅRGANG 114

1994

REDIGERET AF SAMFUNDETS SKRIFTUDVALG

VED

TOMMY P. CHRISTENSEN

Indhold

<i>Jens Ingvordsen: Bidrag til Vedel'ske personalhistorie (1542-1807)</i>	1
<i>Esben Graugaard og Rigmor Lillelund: Wad til Øgelstrup og Stenumgård. En vestjysk storbondeslegt ca. 1750-1850</i>	52
<i>Ole H. Jensen: Natmænd og rakkere i Vendsyssel. Nogle af mine forfædre og deres bestilling som natmænd</i>	129
<i>Steffen Hove: Et lejlighedsfund – eller 3 gange Mimerich</i>	156
<i>Egill Snorrason: Helstatens skarprettene – og deres skiftende ægteskabs- forbindelser i 1600- og 1700-tallet</i>	166
Bøddler, rakkere og natmandsfolk – en selektiv bibliografi. Af Tommy P. Christensen	216
<i>Lisbeth Ulsø: Vaccinationernes velsignede bivirkninger – for slægtsforskere</i>	222
<i>Grethe Ilsø: De statslige arkivers publikationer 1993 – en oversigt</i>	233
 <i>Orientering:</i>	
<i>Et dansk indvandrer-museum i Amerika. Af Birgit Flemming Larsen</i>	71
<i>Genealogical Research Directory, National & International 1993. Af red</i>	73
<i>Kongres i Luxembourg. Af Nils G. Bartholdy</i>	75
<i>Resultatopgørelse og balance 1993</i>	76
<i>Generalforsamling 1994</i>	236
<i>SSF's Weekendkursus 1995</i>	239
<i>Nordisk konference 1996</i>	240
 <i>Småstykker:</i>	
<i>Skamstøtten ved Sæd. Af Lone Nørmark, Danmark-Kort, P1, DR</i>	241
<i>Halv-kusine. Af Chr. Gandil</i>	244
 <i>Debat:</i>	
<i>Et essay om historisk biografi – indsigt og erkendelse. Af Birgitte Possing</i>	78
<i>Enhjørningen Corfitz Ulfeldt og modreformatorisk konspiration? – en kommentar til Steffen Heibergs seneste bog. Af Vello Helk</i>	91
<i>Enhjørningen Corfitz Ulfeldt – en kommentar til Vello Helk. Af Steffen Heiberg</i>	245

Anmeldelser

Poul Steen: Indholdsfortegnelse. Personallhistorisk tidsskrift 1880-1990. (<i>Finn Grandt-Nielsen</i>)	102
Elisabeth Thorsell och Ulf Schenkmanis: Släktforskning, vägen till din egen historia. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	102
Steen Onsager (red.): Over Øresund. En vejledning for slægtsforskere/Över Öresund. En handledning för släktforskare. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	103
Bengt Hjord (red.): Bland bergsmän och bruksfolk. Sveriges Släktforskarförbund. Årsbok 1991. Bengt Hjord (red.): Migration. Utvandrare och invandrare i gångna tider. Sveriges Släktforskarförbund. Årsbok 1992. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	104
Florian Martensen-Larsen m.fl. (red.): De kongelige amtsmaend – en erindringsbog om amtmænd og amter før 1970. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	107
Carl Dalgas: Svendborg amt beskrevet 1837. Jacob Aall Hofmann (Bang): Odense amt beskrevet 1843. Bind I-II. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	107
John T. Lauridsen: Klatterup. Et arbejderkvarter i Esbjerg 1890-1990. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	109
Poul Steen: Gæld, kapital og rente. Præstøborgernes låneaktivitet 1695-1801. (<i>Lars N. Henningsen</i>)	110
Ole Mørkegaard: Søen, slægten og hjemstavn. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	111
Ulla Dahlerup: Smedens søn og andre historier. Danske beretninger fra århundredets første halvdel. (<i>Ning de Coninck-Smith</i>)	113
Jørgen H.P. Barfod: Barfod Sagaen. En beretning om de personer, der har båret navnet Barfod, Barfoed eller andre stavemåder af navnet. (<i>Hans H. Worsøe</i>) ...	113
Peter Jørgen Otto: Hans Otto og Ellen Christendatters for- og efterslegt. (<i>Mikael Horn</i>)	115
Mogens Bendixsen: Uld og Handelsblod. Krøjsgaard-brødrene – et tricotegeevenyr i Herning. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	115
Signe Mellemgård: Distriktslagen og læsøboerne. En medicinsk topografi fra 1859 og dens forudsætninger. (<i>John T. Lauridsen</i>)	116
Holger Rasmussen: En husmand i Treårskrigen 1848-50. Underjæger Hans Pedersens optegnelser fra 1849 og hans visesamling. (<i>Gustav Svenning Pedersen</i>)	117
Helle Blæsild og Benno Blæsild: Marinemaleren Jens Erik Carl Rasmussen (1841-1893). (<i>Tommy P. Christensen</i>)	118
Jens Chr. Manniche: Damen der skød på doktoren. (<i>Signe Mellemgård</i>)	118
Birthe Børgesen: Oberst Hans Larsen Krarup, vagtmester paa Bornholm 1660 og hans antagelig skotske hustru. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	119
Wilhelm Christmas-Møller: Christmas 1-2. (<i>Mogens Rüdiger</i>)	120
Ole Sohn: Fra Folketinget til celle 290. Arne Munch-Petersens skæbne. (<i>John T. Lauridsen</i>)	122
Niels Finn Christiansen: Hartvig Frisch. Memmesket og politikeren. En biografi. (<i>John T. Lauridsen</i>)	123

Hemming Hartmann-Petersen: Carl Madsen – en glad kommunist. <i>(John T. Lauridsen)</i>	125
En levnedsskildring af vores far Benedict Nordentoft 1873-1942 ved Anna-Vincentia Bacher og Hans H. Nordentoft. <i>(Birgit Flemming Larsen)</i>	125
Anna Sophie Seidelin: Barndommen – de lange år. <i>(Lisa Elsbøll)</i>	126
Lise Nørgaard: De sendte en dame. Erindringer 2. <i>(Ning de Coninck-Smith)</i>	127
N.P.R. Oppermann: Oplevelse og Tanker på Vejen. Nogle tidsbilleder af personer og begivenheder. <i>(Hans H. Worsøe)</i>	128
Lars Stevnsborg: Danmarks Riges Medaljer og Hæderstegn. The Decorations and Medals of Denmark. 1670-1990. <i>(Nils G. Bartholdy)</i>	249
Finn Grandt-Nielsen: Danske Billetter. Lokale nølpengescedler fra Napoleonskri- genes tid 1807-16. Danmark, Hertugdømmerne og Færøerne. <i>(Gert Posselt)</i>	250
Nete Balslev Wingender: Gammel og fattig. Skøn og ret i den tidlige alderdomsforso rg 1891-1922. <i>(Lisa Elsbøll)</i>	251
Jette Mackintosh: Danskere i Midtvesten. Elk Horn-Kimballton Bosættelsen 1870-1925. <i>(Harvald Runblom)</i>	252
Bodil Møller Knudsen og Ole Schiørring: Fra grubehus til grillbar. Horsens i 1000 år. <i>(Niels Kayser Nielsen)</i>	253
Finn Andersen m.fl.: Køge Bys Borgere 1753 – En kollektiv biografi. Festskrift til Landsarkivar Grethe Ilsøe i anledning af 60 års-dagen den 21. maj 1993. <i>(Lisbeth Ulsøe)</i>	255
Alken Bruns (ed.): Lübecker Lebensläufe aus neun Jahrhunderten. <i>(Finn Grandt-Nielsen)</i>	256
Niels H. Kragh-Nielsen: Sønderjyder i den store krig 1914-1918. Sønderjyske billeder 4. <i>(Gustav Sønning Pedersen)</i>	257
Jens Larsen: Slægtsbog for Familien fra Amdal (Nørrebroen). Niels P. Larsen's Aner og Efterslægt. <i>(Hans H. Worsøe)</i>	258
Leif A. Henriques: Mine damer og herrer – nej – mine kære slægtninge! <i>(Poul Stern)</i>	258
Peter Hall: In The Web. <i>(Hans H. Worsøe)</i>	259
Tage Kvarsted: Godt klarer, Sofie! 12 historiske fortællinger. <i>(Hans H. Worsøe)</i> ..	260
Hanne Engberg: En frigørelseshistorie. Margrethe Vullum 1846-1918. <i>(Ning de Coninck-Smith)</i>	262
Inger Byrjalsen: Asta Nielsen – filmens dronning. <i>(Lisa Elsbøll)</i>	263
Mikael Jalving: Mellem linierne. Thorkild Hansen som historie-fortæller. <i>(Jens Henrik Tiemroth)</i>	264
Finn Stendal Pedersen: Landmandsliv 1815 til 1855. J.A. Hofman (Bang)s erindringer og breve. <i>(Tommy P. Christensen)</i>	264
Solvejg Bjerre: Længe Siden. Erindringer. <i>(Birgit Flemming Larsen)</i>	265
Aage Nørfelt: Usporlige veje. Erindringer. <i>(Ning de Coninck-Smith)</i>	266
C.D.O. Lunn: I Fredens Tjeneste. <i>(Gustav Sønning Pedersen)</i>	267
Jørgen Jespersen: Afdeling KK. Årsskrift 1993 for Frihedsmuseets Venner. <i>(Jørgen H. Barfoed)</i>	267
Øvrige bøger, årsskrifter m.m. modtaget i 1993/94:	270

Register til Personalhistorisk Tidsskrift 1994

Ved Poul Steen

Personerne anføres som hovedregel på deres slægtsnavn, således som det er anført i teksten. Sammensatte navne, f.eks. Lente-Adler, sættes på første dels begyndelsesbogstav, altså i det nævnte tilfælde på L. Partikler som von, de, des, de la, zum o.s.v. ses der bort fra; f.eks. sættes des Vignes under V. Som hovedregel kan det ikke påregnes at finde navne, som alene optræder i noter og litteraturlister.

- Abel, Christina 176, 197, 198
Adeler, Susanne Elisabeth 40
Agerby, Georg 239
Ahlefeldt, Christina von 14, 26, 36, Claus von 14, 23, 34, 36, Dorothea Øllegaard Clausdatter von 31, 33, 34, Kai von 14, 34, Kay Bendixen von 34, Kay von 35
Ahlmann, Jens Anton 259, Kam Ma 259, Lee Kum Nui 259, Ng Ku Ma 259, Ng Mui 259
Ahrent, Johann 190
Alheit, Margaretha 194
Allerup, Birgitta Sophia 19, Birgitte Sophie 24, Birgitte Sophie Christensdatter 36, Christen 24, Christen Christensen 47
Amders, Esther 29
Ancher, Hans 41, Biskop 19, Matthias 41
Andersdatter, Anna 45, Else 28, Karen 142, Mette 154
Andersen, Alsing 124, Anders 53, 68, Finn 234, 236, 240, 255, Jens 161, Jep 15, 35, Poul 50, Søfren 170
Anderssøn, Laurits 169, 175
Andersøn, Hans 10, Jep 14, Peder 10, Søfren 10
Anderö, Henrik 103
Andresdatter, Dorte 175
Apotheker, Johann 12
Appel, Johann Christian 170, 204
Arenfeldt, Jørgen 180
Arntzen, Jens Valentin 206
Arwa, Emericus Thurzo de 51
Asthuse, Anna Maria 205, Anna Sophia 184, Caspar 170, 171, 173, 192, Caspar Jacob 171, 193, Catharina 207, Christian 170, 172, 177, 189, Claus Peter 170, 171, Elisabeth Ursula 190, Engel 198, Erich Eberhard 171, 175, 196, Hanna Catharina 194, Ismael 170, 171, 178, 194, 198, Sophia Elisabeth 173, 207
Augustinus, Jochum Jørgen Peder 207
Awebro, Kenneth 105
Axelsson, Håkan 105
Bacher, Anna-Vincentia 125
Bachmann, Anna Margrethe Dorothea 178, Hans 19, 41
Bagger, Henrikke 108
Baggesdatter, Anna 40, Dorothea 36, Ingeborg 39
Baggesen, Bagge 36, Peder 26, 27
Baggis, Anna 18
Balcker, Joachim 171, Kristen 171
Bambas, Andreas 172, 201, Friedrich 201, Johann Andreas 171, 193, 194, 202, 205, 211, Magdalene 207
Bang, Elisabeth Clausdatter 31, 39, Hofman 109, Jacob Aal Hofman 264, Peder Nielsen 40
Barfod, Bent 114, Frederik 114, Jørgen H. P. 113, 114, 268 Lauritz 114, Niels Mikkelsen 114, 115

- Barfoed, Edel Dorthea Clausdatter 47
 Barfoth, Iver 115, Sven Gaute 115
 Barnekow, Hans Christiansen 50,
 Johannes 50, 51
 Barthold, Hans 173, 183, 197, Nicolai
 Hans 197
 Bartholdy, Nils G. 75, 250
 Basse, Dorothea 161, Niels 161, Niels
 Pedersen 161
 Baunsbak, Asger 267
 Bay, Svend Aage 254
 Bech, Svend Cedergreen 239
 Becker, P. W. 93
 Beermann, Jacob 195
 Begtrup, Gregers 108
 Bendixen, Jacob 112, Mogens 115, 116
 Beneke, Otto 165
 Berg, Anna Elisabeth Amalie Jacobsdatter
 37, Anna Marie Christiansdotter 181,
 Claus 257, Hans Johansen 191, Jacob
 Johansen 37
 Berger, General Major von 24, Johann
 Samuel von 47, Valentin Johansen von
 47
 Bertelsen, Lorens 46, Peder 46, Peter 24
 Beseler, Gertrud 170, 177, 189, 197, Hans
 172, Joachim 193, Jochum 202, 205,
 Julius 172, 173, 175, 202, Margaretha
 173, 183, 188, 206, Stincke 203
 Beuerwisch, Heinrich 172, 202
 Beyer, Heinrich 172, 174
 Bielke, Bo Gustafsson 45
 Bille, Beate Clausdatter 45
 Bistenroth, Agneta von 34
 Bjerre, Maren Jensdatter 59, Solvejg 265,
 266
 Bjerregaard, Jørgen O. 270
 Bjørn, Hans 98, 247
 Bjørnsson, Bjørnstjerne 262
 Bleching, Claus Nielsen 39
 Blechingberg, Daniel 18, 19, 25, Daniel
 Clausen 39
 Blicher, St. Steensen 206
 Blichfeld, Otto Christensen 51
 Blixen, Karen 266
 Blome, Anna Didriksdatter 29
 Bluhm, Tobias Friedrich 178
 Blüdnikow, Bent 247, 270
 Blæsild, B. 118, Benno 118, Helle 118
 Blaa, Peder 199
 Bockenhäuser, Christian 177, Hans
 Christian 207, Margaretha 175
 Bodenhoff, E. 118
 Boëthius, Margaretha Johansdatter 27
 Boldich, Anna Sophie Paulsdatter 44, Paul
 Christian Erntsen 44
 Bomholt, Julius 267
 Bonum, Jacob Nielsen 33, Niels Jacobsen
 33, Niels Jacobsøn 12
 Borchard, Hans 32
 Borchardsen, Hans 31
 Bording, Laurids Christensen 39, Vibeke
 Lauridsdatter 39
 Bornholt, Sivert Johann 194
 Borup, Elisabeth Marie 61, Marie 68, Palle
 Lassenius 61
 Boyes, Elsabe 41
 Brahe, Otto 45, Tyge Ottosen 28, 45,
 Tygge 22
 Brandrup, Christina 43
 Brandt, C. 165, Elisabeth 123
 Brede, Elisabetha 11
 Breinholt, Ane Margrethe 64
 Bremer, Fredrika 88
 Brendstrup, Jørgen Nielsen 31
 Bring, Gabriel Lauerentii 51, Gabriel
 Lauridsen 51
 Brod, Anna Katrine Jørgensdatter 32,
 Jørgen Hansen 32
 Brorson, Johan Peder 46, Nicolai
 Brodersen 47, Peter 24
 Bruegels, Pieter 187
 Bruhn, Hans 112, Jørgen 112
 Brun, Anna Maria Matthiasdatter 35,
 Hans Hansen 189
 Bruns, Alken 256
 Bruns < ... >, Henningus Placunius 50
 Bruun, Hans Hansen 173, Hans Hansen
 209, Iver 47, Maren Elisabeth
 Iversdatter 47
 Bröchner, Hans Gottfried 173, 188, 206,
 Jochum 172, Jørgen 173, Jørgen Adam
 172, 173, 183, 188, Marie 176, Nicolai
 172, 189, Nicolai Philipp 190, Nicolaus
 Philipp 172, 183
 Brøndlund, Maren 170
 Brønlund, Maren 203
 Buch, Laurids 66, 68, Lauritz 59, 69, Niels
 Christian 64

- Buchwald, Anna Birgitte 181, Rebekka Margrethe 181
 Burchartson, Johann 12
 Burkal, Mikkell Andersen 29
 Burmand, Baltzer 173, Jacob 173
 Bursell, Barbro 105
 Buxtehude, Diderich 256
 Bygalle, Søren 41, Theodora Sørensdatter 41
 Büll, Thomas 14, 35
 Büllius, Caius Christianus 35
 Byrjalsen, Inger 263
 Bøggild-Andersen, C. O. 91
 Børgeesen, Birthe 119
 Bååth, Käthe 104
- Callesen, Anna Catharina 42, Trogilius 43
 Callisen, Peter 43
 Canütz, Catharina Regina Frederiksdatter 43, Friedrich 42, Johan Frederiksen 42, Johannes 20
 Carl, Dorthé Jørgensdatter 39, Jörgen Jørgensen 21, 43
 Carlsdotter, Bengta 104
 Carlsdaatter, Dorthé 19
 Carstensen, Gert 46, Hans 41
 Carøe, K. 231
 Cederquist, Jette 258
 Cerson, Magnus 50
 Chaplin, Charles 263
 Chigi, Fabio 93, 96
 Chladenius, Martinus 50
 Chrestens, Karen 241, 242
 Chrestensdatter, Kirsten 30, 33
 Chrestensen, Peder 173
 Christensdatter, Anne Cathrine 53, Charlotte Amalie 63, Christiane 47, Dorthé 43, Ellen 115, Elsebeth 43, Karen 37, Maren 43, 59, 60, 154, Marianne 61, 68, Mette 45, 163
 Christensen, Anders 163, Caroline 129, 154, Chr. 54, Christen 54, Christian 261, Christian Pedersen 129, 154, Jacob 141, Jens 37, 61, Laurids 57, Mette Marie 207, Morten 64, Niels Martinus 64, Niels Wad 55, Nis 42, Peder 28, 151, 154, Severin Tang 55, Søren 154, Christian 154, Tommy P. 91, 104, 107, 109, 113, 118, 216, 237, 265
- Christians, Cathrina 43
 Christiansen, Mary Hansine 126, Niels Finn 123, Søren 185
 Christmas-Møller, Wilhelm 120, 121, 122
 Christophersdotter, Magdalene 200
 Claudi, C. B. 64
 Claudius, Nic. 51
 Clausdatter, Christine Margrethe 41, Maren 27
 Clausen, Claus Christian 201, Fritz 128, Niels 51, Theodor Christoffer 128
 Claussen, Jørgen 157, Meimerich 156
 Clement, Maria Susanna 24, Maria Susanne 19
 Clementsdatter, Marie Susanne 37
 Clemmensen, Erik 27
 Clio, Anna Christine 46
 Closter, Jep 112
 Clotz, Martha Aleksandersdatter 35
 Coblentz, Johann Heinrich 177, Johann Hinrich 179, 182
 Cock, Hieronimus Wellens de 187
 Colding, Karen Margrethe 127
 Collett, Camilla 88
 Coninck-Smith, Ning de 113, 128, 263, 267
 Conrad, Anna Maria 176, Anna Marie 182, 202, Augustin 211, Joachim 184, Jürgen 170, 172, 183, 184, 196, 199, 206, Jørgen 173, 183, 188, Lorenz 183, 192, Margaretha 188, Margrethe 183, Sara Christine 174
 Conrads, Sarah Kristina 189, 190, Sarah Kristine 176
 Conradsdatter, Sara Christine 172
 Cordt, Adam 184, Barbara 180
 Cortsdatter, Dorothea 27
 Cour, A. la 63
 Courosa, C. Asper 210
- Dahlerup, Ulla 113
 Dalgas, Carl 107, 108, Carl Frederik Isaac 108
 Dam, Jens Nielsen 143
 Damsholt, Nanna 90
 Darfeld, David 173
 Davidsen, Christine Wedel 163, Frederik 163, Kathrine Marie 163
 Degn, Ole 6, 234
 Demang, Dorothea 47

- Deutschmann, Hans Barthold 170, 173,
 208, Justina Margaretha 171, Wulff
 Hinrich 173, 177
 Dibvadiws, Georgiws Georgij 51
 Dinesen, Anders 46, Frederikke Lovisa 46
 Ditleffs, Elisabeth 10
 Dorndorph, Anna Andreasdatter 36
 Douhan, Bernt 105
 Dreier, Hans 36, Peder Hansen 36
 Drejøe, Anna 127, Anna Sophie Christine
 127, Christine 127, Hans Nielsen 126
 Dresdesis, Christianus Döringius 51
 Dreyer, Christian Scavenius 191
 Drost, Rasmus 108
 Drøge, Cathrine Margrethe 41
 Duncker, Dorothea Hermansdatter 30
 Dybvad, Jørgen Jørgensen 51
 Dyreborg, Marie Kirstine 207
 Dylund, F. 165
 Döring, Anna Elisabeth 170, 204, Johann
 Jacob 181

 Ebbensgaard, Niels 63
 Ebbesen, Jens Nielsen 154
 Eichel, Magdalena Christiansdatter 44
 Eichenfeld, Anna Catharina 179, Anna
 Regina 177, Gebhard Wilhelm Andreas
 185
 Eilertz, Jacob 38, Johanne Jacobsdatter 38,
 Mette Bagger 62
 Eisböll, Christina Simonsdatter 38, Peter
 18, Peter Simonsen 40, Simon Hansen
 38
 Eisenberg, Margrethe Valentinsdatter von
 36, Valentin Schmidt von 36
 Ejsing, Lærer 43
 Elding, Dorothea 192, 204, Martin 174
 Elsbøll, Lisa 102, 110, 116, 127, 237, 249,
 252, 263
 Endorph, Cathrine Nielsdatter 38
 Engberg, Hanne 262, 263, Jens 124
 Erbist, Morten 172, 174
 Ericson, Lars 106
 Ericsson, Andreis 174, 188, 206
 Eriksdatter, Anna 27
 Erslev, Kristian 118
 Eskelsdatter, Agatha Cathrine 46
 Eskildsen, C. L. 242
 Esman, Gustav 108

 Fabricij, Ericus 20
 Fabricius, Anna Wilhadsdatter 42, Erik
 Wilhadsen 41, Lorenz Wilhadsen 42,
 Madame 20, 21, Wilhad Johansen 42
 Fabritius, Albert 102, 114
 Fahner, Johann Christoph 174, 175, 185,
 190, 197
 Fahnøe, Jesper Jørgen 163
 Fahrkamp, Johann 174
 Farver, Rasmus Madsen 159
 Fedeler, Martha 172, 174
 Festesen, Peter 43
 Fevejle, Birthe Kirstine 46
 Fibiger, Mathilde 88
 Fischer, Wilhelm 183
 Flebbe, Franz Wilhelm 178
 Fliegenring, Christian Matthias 174, 176,
 183, 189, Jacob 184, Valentin 174, 175,
 185
 Flohr, Christian 174, Christina 182, 184,
 195, Elsabe Dorothea 193, Johann 175,
 Quirinus 174, 176, 184, 202, Ursula
 Dorothea 177, 195, 200
 Floto, Inga 83
 Fog, Mogens 122
 Folmer, Hendrich 158, Henrik 159, 161,
 162, Jørgen Henriksen 162, Meimerich
 158, 159, Peder Henriksen 162
 Foltmar, Anna Margrethe Elisabeth 47
 Fournes, Jacques de 50
 Friderich, Johann 18
 Friedenreich, Christen Linde de 58
 Friedrich, Christian 189, 201, Claus 193,
 Jochum 210, Johan 19, Johann 178
 Fries, Dorothea Maria 184
 Friis, Anna Elisabeth 23, 24, Anna
 Elisabeth Frederiksdatter 36, Bagge 17,
 Bagge Frederiksen 38, Chresten 30,
 Chresten Nielsen 32, Frederik Hansen
 36, Frederik Nielsen 30, Friderich 15,
 Friderich Hansen 23, Friedrich Hansen
 17, Katharina Lauridsdatter 42, Kirsten
 Hansdatter 36, Kirstine Marie
 Frederiksdatter 39, Kjeld 100,
 Margrethe Christensdatter 30, Palle 172
 Früsen, Annæ Elisabeth 17
 Frisch, Hartvig 123
 Friss, Chresten 12
 Frost, Ulrik Christian 191

- Frölich, Catharina 205
 Fuchs, Hans 172, 175, 202
 Fuglefænger, Jens 169, 203
 Færch, Niels 62, Niels Andersen 62
 Förster, Daniel 205
 Faabjerg, Jens 153
- Galt, Peder 183
 Gandil, Chr. 244
 Garstein, Oscar 245, Oskar 93, 100
 Gebhardt, Christoph Friedrich 184
 Geltzer, Anna Catharina 171, 175, 196,
 Gottfried 175, Hans 171, 173, 175, 210,
 Hans Christian 173, 175, 206, Hans
 Gottfried 175, Johannes 175, Jürgen
 Eberhard 176, Magdalene 174, 185,
 Maria 188, 210
 Genner, Margaretha Johansdatter 43
 Georgsen, Fl. 104
 Gersdorf, Casper Rudolph von 30,
 Siegmond von 30
 Gertsdatter, Anna Ingeborg Stine 46
 Giedde, Frederik Eiler 40, Ove Brostrup
 50, Ovenus 50, Sophie Amalie
 Frederiksdatter 40
 Giersing, Caroline Emilie 265
 Gilkær, Hans Torben 270
 Ginsburg, Carlo 84
 Ginzburg, Carlo 90
 Giörtler, Philipp 176
 Glenzdorf, Johann 165
 Glistrup, Mogens 233
 Godschalck, Johann 196
 Goerdeler, Augustus 176, Catharina 205,
 Eva 182, 183, 202
 Goes, Dorthe Rasmusdotter 180
 Gorlicio-Lusat, Melchior Specht 50
 Gosman, Claus 17
 Gosmand, Claus 18
 Gossmann, Claus Hansen 39, Hans
 Henriksen 39
 Gottschalck, Franz 185
 Gram, Gerda 267, Torgius 197
 Grandt-Nielsen, Finn 102, 250, 251, 257
 Grassmann, Antjekatrin 256
 Graugaard, Esben 52, 70
 Grave, Magnus 50, Mogens Didriksen 50
 Gregersdatter, Johanne 32
 Gregersen, Iver 27, Niels 10, 29
- Greven, Caspar von 176
 Griffith, Henry 259
 Grisbæk, Niels Hansen 33
 Grum, Morten Poulsen 46
 Grundet, Susanne Jensdatter 31
 Grønberg-Petersen, Regine 232
 Grønbæk, Niels Georg 201
 Graa, Bente Hansdatter 40
 Guglielmi, Giuseppe 93
 Guldager, Lambert Andersen 37
 Guldbrandsdatter, Giertrud 203, 205
 Guldbrandsen, Høgn 170, 184, 199
 Guldsmed, Lydik Andersen 32, Margrethe
 Lydiksdatter 32
 Gutschlag, Gottfried 176, 210, Maria 195
 Gyldenløve, Ulrik Fr. 196
 Gaardboe, Anton 142, 143, 145
- Haderup, Else Christensdatter 31
 Hafn, Paullus Andreas 50
 Hagensdatter, Helena 43
 Hall, D. M. 90, Peter 259
 Hallensis, Conradus Bavarus 50
 Hallman, Dianne M. 78
 Hansdatter, Anna 27, 40, 44, Anna
 Elisabeth 41, Anne Marie 140, 141,
 142, 146, 154, Elline 44, Karen Marie
 129, 146, 154, Maren 30, 34, Margrethe
 42, Marina 41, Mette 28
 Hansdotter, Catharine 177, Margrethe 170,
 Marina 175
 Hansen, Christian 176, 189, Friederich 15,
 Friedrich 17, Gomme 161, Hans 228,
 Hans Christian 200, Hans Schultz 234,
 Jens 42, 143, 144, 146, Jens C. 154,
 Jens Christian 144, Las 32, Niels Chr.
 108, Niels Christian 146, Nis 27, Oluf
 31, Rasmus 21, 43, Thorkild 264
 Hansøn, Niss 10
 Hant, Godofridus 50
 Harboe, Maren Rasmusdatter 39
 Harder, Margaretha 204
 Harpøth, Peder Christensen 57
 Hartmann, Johann Peter 210
 Hartmann-Petersen, Hemming 125
 Hassel, Emma von 112
 Hasselfeld, Sophia Margaretha 179
 Hassen-Darmstadt, Ernst Ludvig af 40
 Hause, Jochim Lockwischen 156

- Havervad, Anna Hansdatter 29, Hans Andersen 29
Hedegaard, Hanning 57, Peder 43
Hegelund, Anna Pedersdatter 33, Jørgen Pedersen 29, Jørgen Pedersøn 10, Peder Jensen 29, Sara Pedersdatter 32, Søren Pedersen 30, 51
Heiberg, Steffen 91, 100, 101, 245
Heintz, David Gottfried 195
Helgesen, Povl 168
Helk, Vello 91, 234, 245, 247, 248, 256
Helmkamp, Elsabe Dorothea 180
Helmschläger, Hans 177, Anna Dorothea 177, Anna Dorthea 174, Anna Margrethe Dorothea 196, 198, Hans 174, 175, 176, 184, 195, 202, Hans Bendix 176, 189, Hieronymus 177, 189, Johann Heinrich 177, Paul 174, 177, 193
Helmundt, Johann Friedrich 181
Hemmer, Ingeborg de 39
Hemmet, Iver Iversen 27
Hemmettero, Ivaro 10
Hennings, Albert Christoph 179, Anna Catharina 181, Anna Dorothea 179, 182, Anna Maria 179, Anna Regina 179, Anna Sophia 179, 185, August Dietrich Otto 185, Carl Christian Wilhelm 179, Caspar 179, 180, Caspar Daniel 177, 179, 182, Caspar Gottfried 178, Charlotte Margaretha 182, Dorothea Elisabeth 180, Eberhard Martin 179, 208, Franz Wilhelm 171, 177, 180, Friedrich Wilhelm 194, Georg Philipp Wilhelm 178, 180, Gottfried 174, 176, 177, 178, 193, Hans Jürgen 177, 178, 180, Hinrich Jacob Theodor 180, Ismael Martin 178, Joachim 178, Joachim Christian 177, Joachim Michael Marquard 179, Joachim Nathanael 178, Joachim Wilhelm 178, 179, 181, 198, Johann Carl 177, 179, Johann Christian 178, 180, Johann Friedrich 179, 185, Johann Georg 177, 179, Johann Heinrich 180, Johann Martin 178, 179, Johanna Elisabeth 180, Magdalena 194, Margaretha Eleonora 181, Martin 179, Sophia Hedwige 180, Wilhelm 180
Henningsen, Lars N. 111, 270
Henrichsen, Peter 178
Henriksdatter, Ane Margrethe 228, Meimerich 158, Memerech 157, Sara 64
Henriksen, Andreas 209, Ole 228
Henriques, Arthur 259, Bendix Moses 258, Leif A. 258
Hermann, Magdalena Catharina Christina 201
Herrested, August Anthon 192
Hey, Peter 19
Heye, Peter 41
Hierting, Peder 11
Hinrichsdatter, Metta 42
Hiort, Laurits 158, 159, 162, Laurits Jacobsen 158, 163, Mimerich 156, 158, 164
Hjerting, Peder Pedersen 31
Hjord, Bengt 105
Hoë, Brigitta Matthiasdatter 36
Hoffmann, Conrad 208, Friedrich Georg Andreas 180, 181, Hans Joachim 173, Johann Christian 181, Johann Conrad 180, Johann Georg 173, Maria 178
Hoffmeyer, Lorenz 196
Hofman, Jacob Aall 108, 265, Niels 265
Hofman-Bang, Jacob Aall 265
Hofmann, Jacob Aall 107
Hoijsers, Anna Else 15, 37
Holdorf, Johann Christian 185
Holm, Dorothea 46, Johannes 181, Niels Johansen 181, Prokurator 148, Søren Johansen 181
Holmark, Ane Hedevig 61, 62, Ane Hedvig 68, Peder 62, Christen 62, Jens 61
Holmes, Sherlock 79
Holmgaard, Jens 234
Holst, Bendix 46, Chr. 164, Christian Martinus 158, 163, Harcke Bonne 164, Hedvig Christina Bendixdatter 46, Jørgen Christian 164, Karen Sofie 261, Martinus 164
Hoppe, Elsabe 183, 192
Hoptrup, Simon Bertelsen 28
Horn, Mikael 115
Horslund, Christen Nielsen 64
Horvath, Franz 237, 74, 237
Hoscheroth, Hinrich Martin 180, 181, Johann Christoph 178, 181, 198, Johanna Sophia Dorothea 181

- Houstrup, Niels Nielsen 141
 Hove, Steffen 156, 165
 Hude, Anna 118, 119
 Hundelew, Hans Nielsen 145, 152, 153
 Husted, Christen 58, 68
 Hybschmann, Georg 43, Margaretha
 Eleonora Valentinsdatter 43,
 Pastorinde 21, Valentin 43
 Hygom, Thomas Knudsen 44
 Höcker, Augustus 177, 180, 184, Hans 180,
 Hans Heinrich 180, Johannes Herman
 180
 Høeg, Andreas Listo 147, Pastor 147, 148
 Højrup, Thomas 112
 Hörsell, Ann 106
 Haahl, Else 146, 147
- Ibsen, Anne Marie 64, Cathrine 64, Else
 62, 64, 68, Ib 64, Maren Nielsdotter
 203, Peder 64
 Ilsøe, Grethe 233, 239, 255
 Ingermann, Christiane Salome 181,
 Dorothea Elisabeth 190, Johann 181,
 Johann Gotfred 181, Johann Paulli
 181, 199
 Ingvordsen, Jens 1, 51
 Iversdatter, Karen 30, Maren 43
 Iversen, Herbert 123, Jes 20, 42, Thomas
 Jørgen 209, Ulrica Antoinette 207
- Jacobsdatter, Botel 44
 Jacobsen, David 62, Kurt 123
 Jacobæus, Joannes 50, 51
 Jalving, Mikael 264
 Jansen, Henrik M. 270
 Jantzen, Hans Arnold 41
 Jeben, Christina 42, Jacob 112, Michael
 112
 Jeltzer, Anna Dorothea 194, 198, Carl
 Peter 178, 182, Gottfried 177, 182, 195,
 Hans 182, Johann Carl 175, 182, 184,
 195, Margarethe Elisabeth 201, Maria
 Magdalena 194, 204, Vitus 181, 182
 Jenner, Edward 224
 Jensdatter, Anna 31, Boeld 32, Cathrine
 38, Else 129, 145, 146, 148, Karen 54,
 Maren 68, 154, Mette Kirstine 154,
 Mette Marie 154, Mette 154, Else 154
 Jensdotter, Anna Marie 191
- Jensdaatter, Anna 11
 Jensen, Alfred Marinus 154, Anders 148,
 Christen 141, Ebbe 31, Jens 67, 68, 129,
 154, 228, Laurids 32, Niels 60, Ole 129,
 Ole H. 155, Svend Jørgen 270
 Jensøn, Lauritz 12
 Jeppesdotter, Anna 190
 Jepsen, Andreas 35
 Jersin, Jens Dinesen 50
 Jersinus, Janus Dionysius 50
 Jespersdatter, Anna 27, Hanna 29, Marine
 28, Mette 29
 Jespersen, Jørgen 267, 268
 Jessen, Hinrich 42, Iver 43, Jørgen 44,
 Peter 21, 44, Sophie Hedvig 200
 Joens, Maren 196
 Joensen, Jacob 182, Peder 182
 Johannesdatter, Johanne 190
 Johannsen, Claus 15, Johann 15, Laue 15,
 Peder 14
 Johansdatter, Barbara Agnetha 47
 Johansen, Erik Korr 235, Jens 110, Metta
 Amalia 194
 Johansson, Lars-Göran 106
 Jonsonius, Justus 51
 Jordt, Catharina 33, Christina Pedersdatter
 5, 35, Diedrich 14, 26, 35, Jacob 33,
 Jacob Pedersen 35, Johannes 33, Kay
 Pedersen 34, Key 17, Peder 2, 5, 6, 8,
 13, 14, 33, 35, Peter 12
 Just, Hans 203
 Juulsgaard, Christen 63, 65
 Jørgensdatter, Anna 28, Bente 45, Cathrine
 40, 157, Elisabeth 27, Karen 162,
 Kirstine Barbara 45, Maren 44,
 Margrethe 29, Memariche 157
 Jørgensdaatter, Maren 21
 Jørgensen, Jørgen 267, Kjeld 29
- Kallesen, Trochelius 20, 42
 Kampfhöver, Monsieur 20
 Kamphövener, Bendix Caspar Berendtsen
 42, Berendt Caspar 42
 Kannenberg, Anna Elisabeth 184,
 Catharina Margaretha 178, Catharina
 Margrethe 180
 Kanstrup, Jan 234, 255
 Karstensdatter, Marine 32
 Katballe, Niels Åge 153

- Kedener, Catharina Dorothea 177
 Kegeben, Giertrud Catharina 161
 Keigebens, Catharina 161
 Kettenburg, Philipp Cajus Carl Maria
 Paulus Hubert von der 128
 Kirchner, Margaretha Dorothea 180,
 Martin Sebastian 200, 208
 Kirk, Hans 124
 Kjeldsdatter, Maren 39, Marine 29
 Kjær, Gertrud Lauridsdatter 39, Hans Chr.
 261, Jens Christian 261
 Kjærgaard, Maren Christensdatter 68
 Klampe, Chresten 241
 Klem, Casparus 51
 Kling, Dorothea Elisabeth Antonsdatter
 40
 Klitgaard, C. 146
 Klotz, Stephan 35
 Knudsdatter, Catharina 42
 Knudsen, Bodil Møller 253, 255, Lorents
 37
 Koch, Barbara 193, Bodil 266, Erhard 176,
 182, 202, Ernst 183, 188, 192, Lisbet
 196, Magdalena 194, Magdalene 201
 Kock, Mads Jørgensen 29
 Kok, Johan 29, Johann 10
 Koll, Catharina 201
 Korfits, Morten 143
 Kornerup, Bjørn 93
 Krabbe, Mogens Tagesen 50
 Kragelund, Peder Jensen 14, 36
 Kragh-Nielsen, Niels H. 257
 Krahe, Christopher 38
 Krarup, Hans Larsen 119
 Kruchow, Edele 114
 Kruse, Johann Caspar 174, 182, 184, 195,
 Vibeke 92
 Kræe, Hans 183
 Krøjgaard, Poul 115
 Kurtz, Paul 257
 Kusk, Christen Christensen 43
 Kücken, Anna Dorothea 197, Anna
 Elisabeth 194, Hans Benedikt 174, 176,
 184, 202, Hans Jacob 184, 202, Jacob
 Andreas 180, Magdalena Dorothea
 Carolina 180, 185, Valentin Hinrich
 184
 Kühne, Johann Wilhelm 185, Johanna
 Sophia 179
- Künel, Frederik 56
 Küster, Catharina Hinrichsdatter 34,
 Heinrich 34
 Köllner, Barthold 189, Hans Barthold 183,
 190, 202, 209
 Kaarsted, Tage 260, 261
 Kaas, Birgitte Cathrine 47, Caroline
 Sophie 118, Frederikke Amalie 192
- Ladefoged, Erich 203
 Ladgaard, Friedrich Gotfriedsen 190
 Lagonis, Johannes 22
 Lam, Wong Tung 259
 Lambertsdatter, Ingeborg 33
 Lambrecht, Sara Hendrine 192
 Lamprecht, Franz Johann 178
 Langboes, Jacob 185, 188, 200, 203, 204
 Lange, Anna 35, Christen Rasmussen 209,
 Christian Rasmus 185, Christian
 Rasmussen 185, Dorothea 35, Gerdt
 14, 35, Hans Caspar 174, 175, 183, 185,
 190, Hans Diderik 185, Jep 35,
 Matthias 35
 Langholz, Carl 257
 Larsen, Aksel 123, 124, Birgit Flemming
 72, 77, 126, 236, 239, 240, 266, Christen
 154, Hans 107, Jens 258, Jørgen S. 77,
 Jørgen Stage 239, Kirstine 185, Leif
 125, Niels 258, Niels Peter 258, Robert
 Oest 239, Svend 157, 162, 165
 Larsson, Göran 106
 Larum, Ingeborg 195
 Lasdatter, Maren 36
 Lassen, Anne Mergrete 19, Anne
 Mergrethe 41, Marie Henriette 210,
 Niels 191
 Laues, Elisabeth 10
 Lauesen, Berent 15
 Lauess, Johann 37
 Lauesøn, Aegidius 12, Berent 15, Bermt 10,
 11, 12, Friedrich 17, Hans 10, 14, 15,
 Johan 11, Johann 10, 17, Jørgen 12,
 Søfren 11, 15, Søren 15
 Laugesen, Bagge 18, Hans 45, Jens 31,
 Jørgen 33, Kay 18, Uldrich 18
 Laugesøn, Anders 10
 Lauridsdatter, Ingeborg 33, Lene 27, 31
 Lauridsen, John 109, John T. 109, 117,
 123, 124, 125, Ægidius 11, 28

- Lauritsdatter, Pernille 163
 Lauritsen, Hans 190, 202, Margaretha
 Hansdotter 199, Margrethe Hansdatter
 196, Margrethe Hansdotter 184, Mette
 Hansdotter 200, Oluff 199
 Lauritssøn, Matthias 170, Oluff 203
 Lauritzøn, Aegidius 10
 Laursdatter, Mette 57
 Laursen, Anders 158
 Laustdatter, Sidsel 68, Sidsel Marie 61
 Lavard, Knud 95
 Leck, Jørgen Paulsen 42, Lorentz 42,
 Lorenz 42, Paul 42
 Leckes, Madame 20
 Ledel, August Anthon 185, August Anton
 188, Franz Gottschalck 188
 Lehmann, Orla 262
 Lemb, Birgitte Sophie Christensdatter 37
 Lemvig, Villum Hansen 50
 Lend, Anna Hansdatter 36, Hans Nielsen
 36
 Leo, Lorenz Wilhelm 201, 206
 Leszczyński, Stanislaus 40
 Leue, Lucia 201
 Levi, G. 82, 90
 Levy, J. Lundbo 90, Jette Lundbye 79
 Liebeknecht, Andreas 183, 188, 189, 192,
 196, 203, 204, 209, Anna 173, 174, 183,
 206, Christina 173, 183, Daniel Jacob
 185, Kirstine 210, Kristine Margrethe
 200, Lisbeth 175, 195, 208, 210, Marie
 185, 200, Matthias 193
 Liester, Birgitte 192
 Lillelund, Rigmor 52, 70
 Lime, Gertrud Nielsdatter 38, Hans Lassen
 32, Karine Olufsdatter 31, Kirsten
 Lauridsdatter 30, Laurids Hansen 30,
 Mads Mortensen 31, Morten 11,
 Morten Madsen 31, Niels Pedersen 38,
 Oluf Nielsen 31
 Linde, Frands de 52
 Lindenov, Jacob 95
 Lindgren, Helge Amandus Valentin 106,
 Lars 106
 Lindwall, Bo 106
 Lingerschen, Anna Margrethe 206
 Lippe, Agnete Christophersdatter von der
 38
 Lipsia, Johannes Wibe D. 51
 Livonius, Sophie Magdalene 207
 Lodberg, Birgitte 18, Birgitte
 Christensdatter 38, Birgitte Clausdatter
 38, Christen 17, Christen Jensen 37
 Lohmann, Frederik Eskildsen 43, Maria
 Catharina Friedrichsdatter 43
 Lomborg, Maricha 161, Mathias 162
 Lorentsdatter, Birgitte 37
 Lorenz, Conrad 183
 Lovesdatter, Anna 44
 Lund, Jens 56, Lise 239, Marie Elisabeth
 210
 Lunding, Anna Christine 46
 Lundsager, Poul 162
 Lunn, Christian Ditlev Ove 267
 Lykke, Kaj 189
 Lymovico, Wilhelmus Johannis 50
 Lyne, Christen 163
 Lütken, Christian 191, 197
 Lützhøft, Margrethe 185
 Mackintosh, Jette 252
 Made, Jørgen Hanssen 11
 Madsdatter, Magdalene 44
 Madsen, Anders 151, Carl 125, Rasmus
 158, 159, 160, 161, 162, 163
 Malling, Ove 265
 Manniche, Jens Chr. 118
 Marcusdatter, Ellen 44
 Marcusdatter, Ellen 21
 Marcussen, Nikolaj 132
 Markusdatter, Kirsten 34
 Marquard, Joachim Michael 178
 Marschalck, Sophie Dorothea von 40
 Martens, Anna 36
 Martensen, Thomas 43
 Martensen-Larsen, Florian 107
 Marthinsson, Hans 188, 206
 Martini, Anna Margaretha Nicolaidatter
 42, Benedikt 30, Oelegaard
 Benediktsdatter 30
 Martini, Jacobus 50
 Martinus, Nicolaus 51
 Matthesen, Hans 112
 Matthiessen, Hugo 165
 Matthesen, Helvig 11, 30
 Mattiisis, Helvig 30
 Matzen, Joanna 207
 Mauriti, Johannes 11

- Mauritij, Johann 10
 Mauritius, Anna 32, Anna Johansdatter 32, Bernhard 27, Elisabeth Johansdatter 3, 27, Johan Bernhardsen 27, Johannes Johansen 30
 Mayland, Claus Johansen 35, Peder Johansen 35
 Mechen, Johannes Joachim 41, Marie Elisabeth Johansdatter 41
 Meiger, Anna Hansdatter 27, Elisabeth Johansdatter 27
 Meissner, Maria Christian 184
 Meissnerus, Joachimus 50
 Melby, Emil 259
 Melchior, Otto 122, 123
 Mellemgard, Signe 116, 117, 119
 Meyer, Anna 188, 204, 209, Anna Catharina 184, Elisabeth 202, Hans Heinrich 172, 177, 189, Hans Hinrich 170, Heinrich 189, Henrik 261, Lucie Margaretha 206, Tobias 189, 192
 Meylands, Johan 35
 Meylandtes, Anna 14, 35
 Michelsen, Michael Rasmus 185, Vincentia Christiane 126
 Mikkelsen, Anders 29, Jørgen 104, K. Bang 165, Niels 114
 Moes, Catharina 34
 Monrad, Anna Catharina Johansdatter 46, Anton Johansen 40, Dorothea Christine Antonsdatter 46, Johannes 6, Johannes Antonsen 46, Johannes Jørgensen 40, Lauge Antonsen 46
 Monradt, Antoni 24, Johannes 24, Lago 24
 Morsing, Christen 56, Christian 55, Christiane 56, Jeanette 56, Juliane 55, 58, 68, Laurs Nicolai 56
 Mortensdatter, Anne Cathrine 64, Kirstine Marie 64
 Mortenson, Povel 22
 Muller, Jean-Claude 75
 Munch-Petersen, Arne 122
 Munk, Hans 172, Jens 264
 Musaeus, Ingvar 77, 239
 Mühlhausen, Bertel Gottfried 181, Catharina Elisabeth 178, Christian 192, Christian Friedrich 190, Dorothea 199, Frantz 174, 175, 176, 189, 190, 197, Gottfried 172, 183, 190, 203, Gottschalck 171, 189, 190, 191, 202, 209, Gottschalk 183, Hans Nicolai 170, 190, 202, Johann Ludwig Witz 189, Johannes 192, Marie 196, Martha 183, 208, Rebecca 174, 183
 Müller, Christopher 193, Elsebeth 190, Hans Hermann 184, Johan 38, Johan Johansen 38, Johann Gottfried 184, Magdalena Elsabe 194, Peder 15, 37, Poul 190
 Münster, Dorothea Kirstine 61, 62
 Münter, Friederich 93
 Møller/Möller, Albrecht 192, Anders Monrad 270, Anders Petersen 206, Anna 183, Anna Catharina Magdalena 201, Anna Dorothea 198, Anna Elsabe 182, Anna Margaretha 200, 208, Caspar 171, 172, 193, 202, 205, Catharina 200, 205, Catharina Dorothea 171, 178, 198, Catharina Margaretha 196, Christian 175, 176, Christian Albrecht 194, 198, Christmas 120, 121, 122, Christopher 193, 195, 198, Claus Friedrich 184, 194, David 170, 192, 193, 195, Dorothea 170, 174, Dorothea Philippsdatter 204, Elisabeth 183, 188, Friedrich 195, 198, 205, Hans 194, 195, 197, 200, 204, Hans Hermann 174, 182, 195, Joachim 194, Joachim Hinrich 171, 193, 194, Johann Christian 188, 208, 195, 206, 208, 210, Johann Gottfried 194, Johann Heinrich 194, Johann Philipp 182, 193, John Christmas 120, Jürgen Christoph 194, Magdalena 193, 202, 205, Magdalene 171, 174, 176, 177, 193, 211, Margaretha Alheit 182, 198, Maria 205, Martin 175, 177, 195, 200, Michael 193, Morten 193, Olaus 33, Paul 193, 198, Philipp 174, 182, 189, 192, 193, 194, 204, Philipp Joachim 171, 193, Salome 193, Ursula 177
 Møller, Christmas 121, 122
 Mørkegaard, Ole 111
 Maade, Jørgen Hansen 31
 Nasche, Pinches 258, 259
 Naschow, Claus Hansen 37, Sophie Clausdatter 37
 Natmand, Hans Nielsen 148, 150
 Neumann, Jacob Mathias 200
 Nexø, Hans Jensen 176, 210, Martin Andersen 123

- Nicolaisen, Jens 144, Jens Christian 144
 Nidløse, Jørgen Berndtsen 40
 Niehuis, Jacob Gutmann 210
 Nielsdatter, Agnete 45, Anne 160, Apelone
 144, Appelone 144, 154, Birgitte 143,
 Bodil 36, Karen 142, Kirsten 53, 57,
 Margrethe 157, Sara 34
 Nielsdatter, Kirsten 68
 Nielsdotter, Bente 196, Johanne 173
 Nielsen, Anders 29, Asta 263, Christen 59,
 Christiane Lorentze 207, Erich 157, H.
 Hjorth 102, Hans 129, 142, 145, 146,
 148, 150, 151, 154, Jens 211, Laurids
 64, Mads 31, 64, 68, Niels 38, 140, 141,
 142, 154, 145, Niels Christian 142,
 Niels Kayser 255, Niels Martinus 64
 Niemand, Bendix 195, Else 189, Eva 175,
 Eva Johannsdatter 171, Jacob 196,
 Johann 182, 193, 196, Julius 196,
 Stincke Jacobine 172, 203
 Nissen, Hans 27, 35, Johannes 41, Lorents
 44, Lorentz 21, Metta 42, Nicolai 44,
 Pastorinde 21, Samuel 44
 Nisses, Lorentz 44, Metta 20
 Nordentoft, Benedict 125, 126, Hans H.
 125
 Norvegus, Laurentius Nicolai 101
 Notke, Bernt 257
 Nyboe, Alexander 64, Morten Alexander
 64
 Nyerup, Marie Margaretha Elisabeth 207
 Nyrop, Camillus 165
 Næss, Bertel Diderichsen 200
 Nørfelt, Aage 266, 267
 Nørgaard, Lise 127, 128
 Nørmark, Lone 241
 Nørr, Erik 234, 255
 Nørregaard, Georg 255

 Obeling, Anna Nielsdatter 41
 Oest-Larsen, Robert 236
 Ohlsen, Anna Margrethe 207
 Olsen, Poul Erik 270
 Olsson, Nils William 105, 106
 Oluffsdatter, Anna Maria 200
 Olufsdatter, Anna Marie 195
 Olufsen, Hans 30
 Olufssøn, Guldbrand 196, Margrethe
 Guldbrandsdatter 203

 Olufssøn, Hans 11, 12
 Oppermann, N. P. R. 128
 Ording, Arne 123
 Oswald, Christian 177, Christian Friedrich
 196, 198, Johann Gogoschalck 197
 Ousager, Steen 103, 234, 255
 Outze, Børge 124
 Oxe, Torben 189

 Paikin, Elsebeth 237, 240
 Papsøe, Jørgen 236
 Payberg, Niels 65
 Pecha, Alfonso 270
 Pedersdatter, Anna 31, Dorthe 40, Else 28,
 Karen 27, 31, 142, 144, Kirsten 30,
 Lene 32, Maren 57, Maria 41, Marine
 34, Stabrand Kirsten 154, Susanne 28,
 Thise Ellen 154, Vrensted Kirsten 154
 Pedersdotter, Anna Cathrine 175, 188, 195,
 208, Karen 196
 Pedersen, Christen 55, 58, 68, Elisabeth
 Sophie 182, Else Marie 216, Finn
 Stendal 107, 108, 264, 265, Gustav
 Svenning 117, 257, 267, Hans 64, 117,
 Ib 64, Jens 36, 154, Jesper 27, Jørgen
 27, Karl Peder 107, Niels Hans 108,
 Ole 100, Peder 197, Stendal 109, 265,
 Valentin 197
 Pedersøn, Anders 12
 Pehrsdotter, Kjerstin 104
 Petersen, Annie 156, Eskel 46
 Pettersen, Ib 110
 Pfeffer, Christoph 184
 Pflug, Augustinus 197, 203, 208, 210,
 Bartholomæus 176, 197, 198, Dorothea
 174, 175, 190, Elisabeth 184, Hans 170,
 172, 177, 194, 197, 198, Hans Barthold
 184, 197, Hans Jacob 194, 198, Johann
 Heinrich Conrad 198, Nicolai 190, 197,
 Nicolai Hans Barthold 196, 198, 205,
 Nicolaus Hans Barthold 177, Wilhelm
 197, 205
 Philipp, Nicolaus 172
 Philipson, Lotte 270
 Pickel, Christian Wendel 198, Albrecht
 194, Catharina Elisabeth 195, 205,
 Christian Albrecht 171, 182, 198,
 Christian Wendel 193, 198, Engel
 Dorothea 178, 179, 181, Margaretha
 Elisabeth Henriette 194, Salome 171,
 178, Wendel 197, 198

- Pio, Louis 124
 Pimnensis, Jeremias Pietzsch 51
 Piø, Iørn 117
 Plett, Peter 224
 Polster, Christian 176, 197, 198
 Pontoppidan, Hendrik 66, 67
 Posselt, Christian Johansen 43, Gert 251,
 Johan Abrahamsen 43, Magister 21
 Posing, B. 78, 90, Birgitte 78, 79, 80, 78
 Pouch, Johan 32, Ludvig Hansen 33,
 Margrethe Lambertsdatter 36
 Poulsdatter, Maria 36
 Poulsen, K. Klitgård 90, Karen Klitgård
 79, Steen Klitgård 81
 Pughart, Christian Ernst 208
 Puhan, Anna Maria 181, Christian 170,
 Christian Ernst 196, 199, Ernst 184,
 Johann Christian 189, 199
 Pürschel, Victor 121
 Pählsson, Leif 270
- Querngester, Gottfried 182, Hans Jürgen
 204, Philipp 197, 205
 Quirinsdatter, Christine Wedel 162, 163
 Quirinsen, Rasmus 162
- Raben, Gustav Ferdinand Theodor 112
 Rafn, Jens 17
 Rambusch, Sigurd 239
 Ramdohr, Margrethe Louise von 47
 Ranfus, Kirstine 38
 Rantzau, Anna Elisabeth Joachimsdatter
 29, Godske Tønnesen 29, Joachim
 Sivertsen 29, Margrethe Godskedatter
 30, Margrethe Marquartsdatter 34,
 Peder Godskesen 29, Sophia
 Gerhardsdatter 34
 Rantzow, Mergreta 11, 30, Peder 10, 29
 Raphael, Clara 88
 Rasmusdatter, Catharina 158, 159, 163
 Rasmusdotter, Valborg 176
 Rasmussen, Anna 206, Anna Egida 118,
 Carl 118, Christen 117, Corin 158, Erik
 120, Holger 117, Jens Erik Carl 118,
 Johan Ahrent 118, Jørgen 44, Kurin
 162, Mathias 158, 159, Peder 154, 158,
 159, 160, 161, Querin 159, Quirin 162
 Rathlou, Helvig Henriksdatter 29
 Rathmann, Elisabeth 202
- Ravn, Iver Jensen 38, Jens Iversen 38, Jens
 Jensen 38
 Ravnsø, Anna Madsdatter 37
 Rawert, Ole Jørgen 108
 Rebertz, Catharina 209
 Redleffsdatter, Marine 27
 Reeberg, Ernst 200, Jochum 170, Jochum
 Ernst 188, 200, Jochum Ernst Nicolai
 200, Jørgen 185, 188, 200, Lisbeth 170,
 Oswaldt 199
 Reebertz, Catharina 202
 Reff, Elisabeth 177
 Regebens, Catharine 160
 Reggebens, Cathrine 160
 Rehefeldt, Bonaventura Tobiassen von 34,
 Tobias von 35
 Rehna, Hans Heinrich Duhme 174
 Reigebens, Cathrine 160
 Reimarus, Samuel 242
 Reimers, Margarethe Christine
 Reinholdsdatter 32, Reinhold 32
 Renzhausen, Carsten 200, Lorenz 193,
 200, 208, Magdalena 208, Maria 175,
 195, 205
 Renzmann, Carsten 192
 Resen, Hans Hansen 51
 Resenberg, Hans 10, 29
 Resenius, Johannes Johannis F. 51
 Reumert, Poul 263
 Reuter, Georg 177
 Reventlow, Anna Margaretha
 Conradsdatter 42, Conrad 35, Ditlev
 128
 Rhodins, Morten 138
 Rhyde, Kirstine 41
 Riber, Peder Andersen 28
 Rimmen-Nielsen, H. 90, Hanne 79
 Ringe, Niels 108
 Ripensis, Severinus Petri Hegelundus 51
 Roch, Peder 95, 100, Peder Christensen 94
 Rode, Gotfred 262, 263, Margrethe 262
 Roed, Mads Pedersen 30, Oluf Pedersen
 30, Susanne Madsdatter 30
 Rohde, Peter P. 124
 Rolfsdatter, Elisabeth 32
 Romdorf, Anders Pedersen 33
 Romdrup, Peder Andersen 33
 Romsgaard, Willads 256
 Rose-Krantzius, Ericus 50

- Rosenberg, Jørgen Madsen 162
 Rosenhoff, C. C. 190
 Rosenkrantz, Erik Jacobsen 50
 Rosenstand-Goiske, Peder 192
 Rosenvinge, Karen Jensdatter 37
 Rossen, Hans 43
 Runblom, Harald 253
 Rüdiger, Mogens 122
 Rye, Botilla Cathrine 41, Nicolai 41
 Rües, Kirstine 41
 Rørbye, Martinus 251
 Röseler, Anna 192, Anna Catharina
 Margaretha 210, Anna Catharina Maria
 Dorothea 210, Anna Dorothea 204,
 Anna Marie 206, Christian 201, 203,
 210, Hinrich 207, Hinrich Christoph
 201, 207, Lorenz 182, 183, 194, 201,
 210, Maria Magdalene 207, Sophie
 Dorothea 172, Stephan 200
- Sachse, Dorothea Sophia Hedwige 172,
 Johann Georg 201
 Sand, Petrine 216, 219
 Sandholm, Maren Christensdatter 43
 Sappe, Catharina 172, 175, Christina 172,
 193, 202, 205, Dorothea 172, Joachim
 202
 Sass, Niels Madsen 36, Paul Nielsen 36
 Scavenius, Laurids Clausen 93, Laurids
 Mortensen 50
 Schack, Otto Didrik 40, Sophia Amalia 18,
 Sophia Amalia Ottosdatter von 38,
 Uldrich von 18, Ulrik Frederik Ottosen
 von 40
 Schavenius, L. Martini 50
 Scheermesser, Dorothea 174, 176, 184,
 Dorothea Catharina 184, Friederike
 Eva 184, Harmen 202, Johann
 Friedrich 182
 Schenkmanis, Ulf 102
 Schildern, Anna Elisabeth Johansdatter
 von 47, Johan Erik von 47
 Schinck, Matthias Thomsen 37
 Schindler, Christian Erdmann 41, Peter
 128
 Schiöler, Friderica Margrethe 176
 Schjørring, Ole 253, 255
 Schlegel, Berent 170, 190, 202, Jørgen 176,
 182, 183, 203, Margrethe 209, Martha
 183, 189, 209
- Schmidt, Catharina Ursula 182, Erhardt
 179, Johannes 41, Johannes Johansen
 41
 Schnell, Karsten Johansen 28, Marine
 Karstensdatter 28
 Schou, Karen Helene 185, 209
 Schreiber, Jürgen 175, 177, 195
 Schröder, Anna Catharina Friederica 194,
 Catharina Magdalena 198
 Schultz, Martin 173, Middelfart Christian
 Egenbroch 163
 Schumacher, Anna Wilhelmsdatter 34
 Schumann, Anna Kirstine 197
 Schwelund, Ingeborg Martinsdatter 28
 Schæffer, Marie Elisabeth 192
 Schönemann, Else 202, Else Hansdotter
 190, 170, 203
 Scocozza, Benito 91
 Seebach, Christian 176
 Seerup, Anna Jørgensdatter 31, Kierstine
 Sörensdatter 18, Kirsten Sørensdatter
 39, Niels Jørgensen 39, Sören 18, Søren
 Nielsen 39
 Seidelin, Anna Sophie 126, 127
 Seiler, Anna Maria 184, Bertel 170, 185,
 190, 202, 203, Caspar 196, 203, 205,
 Catharina Dorothea 197, Christian 201,
 203, 208, 210, Claus 171, 193, 202, 205,
 Gertrude 172, 183, 190, Henning
 Christian 196, 203, Margarethe 189,
 Marike 208
 Selmer, Johan 14, 35, 36, Johann 26
 Sievers, Anna Catherine Hedwig 178
 Simonis, Marcus 28
 Skjelderup, Niels Mortensen 51
 Skov, Sigvard 98, 101
 Skram, Henriette 84
 Skytte, Morten Mortensen 203, Morten
 172, Morten Mortensen 196, Sophie
 Anders 93
 Sköld, Erik 105
 Smith, Hans 61, Kirstine Cathrine
 Pedersdatter 47, Peder Troelsen 47
 Snorrason, Egill 166, 215
 Sohn, Ole 122
 Solbe, Henric 103
 Soltwedel, Gottfried 204, Hans Christoph
 205, Viet 204, Christoph 196, 203, 205,
 Gottfried 174, 182, 192, 204, 205, Hans
 Christoph 171, Johann Adolph 188,
 189, 202, 203, 209, Martin 204, Michael
 204, Philipp 170, 204, Wigand 200, 204

- Spandet, Anders Jensen 37
 Spang, Peder 185
 Spend, Johanne Margrethe 162
 Sperling, Anne Hansdatter 32, Hans Poulsen 32, Otto 95, 100, 247
 Splid, Maren 182
 Staby, Mads 47, Maren Madsdatter 47
 Stage, Dorothe Sørensdatter 27
 Stammerjohann, Margaretha Catharina 201
 Stark, Wilhelm 205
 Stadius, Sidse Friderica 197
 Steen, Poul 102, 110, 111, 120, 240, 259
 Steenberg, Gabriel 191, Ludolph Henrich 197
 Steensen, Niels 209
 Steenstrup, Johannes 87
 Steffensdatter, Anne 38, Mette 38
 Steffensen, Lauge 45
 Stein, Jürgen 174
 Stengel, Hans 205, Andreas 176, 205, Anna Catharina 195, 198, Aug. 193, Augustin 171, 175, 188, 193, 194, 202, 205, 206, 211, Augustin Christian 195, 206, 208, Borchard 172, 173, 183, 188, 192, 205, Christian 201, 206, Elisabeth 173, 176, Frantz Wilhelm 206, Jochum Heinrich 206, Johann Christian 206, Peder Christian 207, Philipp 205, Sophia Margaretha 198
 Stenumgård, Christen 59
 Stevnsborg, Lars 249
 Stilling, Niels Peter 270
 Stoeff, Barbara Dorothea 179, Catharina Sophia 179, Hans Jacob 193, 200, 208, Jacob 170, 173, 207, Johann Jacob 189, 208
 Stolley, Johanne Margrette 162
 Strangk, Elisabeth 197, 198
 Strasburg, Joachimus 50
 Stresow, Dorothea Ølgard Joachimsdatter 43
 Stricker, Martin 256
 Stridtbeck, Dorothea Johansdatter 35, Johan 35
 Struck, Bertel Jørgensen 45, Christian 183, Dorethe Bertelsdatter 31, 32, Jørgen Bertelsen 30, Kirsten Bertelsdatter 33, Maren Bertelsdatter 32
 Struk, Bertel 22, Jørgen 11, 12, Jørgen Bertelsøn 12
 Strunck, Bertel 26
 Strøyberg, Jacob 164, Jacob Jørgensen 164
 Stuart, Elisabeth 119
 Stub, Sophie Iversdatter 28
 Studsgaard, Biskop 141
 Stöckler, Anna Catharina 201, Johann Christoph 171, 172, 207, 210, Johann Gottfried 201, Vitus 207
 Suhr, Christian 209, Christian 185, 196, 208, 210, Christiane 206, Christiane Marie 175, 188, 195, Frederik 197, Hans 208, Hans Bertel 203, 208, Marie Margrethe 203, Michael Jacob 184
 Sunesen, Anders 166
 Svane, Ingeborg Hansdatter 40
 Svanning, Dorthe Hansdatter 31
 Svendsen, Jens 148
 Svensson, Anna 106
 Svenstrup, Thyge 234
 Sües, Kierstine 19, Kirstine 41
 Søegaard, Else Cathrine 206
 Söhne, Anna Margrethe 175
 Søkilde, Rasmussen 108
 Sørensdatter, Anna 46, Kirstine 67, 68, Maren 154
 Sørensdatter, Anne 180
 Sørensdatter, Dorothe 12
 Sørensen, Christen 52, Clara Krista 154, Jens 154, Maren 258, Mogens Sandgaard 258, Peder 154, Søren 28, 256
 Tag, Magnus Krabbe 50
 Tamm, Ditlev 107
 Tandrup, Leo 91
 Tang, A. E. M. 60, 61, Andreas Ewald Meinert 57, Anna Lauridsdatter 57, Christen Holm 57, Jens Lauridsen 57, Laurids Lauridsen 57, Mette 58, 59, Mette Lauridsdatter 68, Niels Kiær 57, Peder 63, Peder Lauridsen 57, Søren Lauridsen 57
 Tarp, Else Davidsdatter 190
 Tausanus, Hans 22
 Tausen, Dorothea Hansdatter 45, Hans 22, 33, 45, Jens Hansen 4, 8, 33, Karen 45
 Tausøn, Jens 4, 12

- Tauzen, Jens 4, 12
 Tazoun, Jens 4, 12
 Taysen, Hans 44, Maren 21, 44, Maren Pedersdatter 44, Marine Willadsdatter 44, Willads 44
 Taysens-Dotter, Christina Hans 21
 Taysensdatter, Christina Hans 44
 Teglers, Hans Christian 268
 Teltow, Christopher 202, 209, Joachim 188, 189, 204, 209, Jochum 209
 Terpager, Dorothea Margrethe Nielsdatter 39, Niels Pedersen 39
 Thaysen, Hans 44
 Thomasdatter, Catharina 28, Kirsten 67, 68, Lene 36, Maren 43
 Thomasdaatter, Maren 21
 Thomsen, Anna 180, Hans 22, 44, Jørgen Christian 190, Matthias 15, Niels 83, 90, Oluf 232, Peder Christian 144, Peder Nordentoft 126, Peter 44
 Thorell, Erik 105
 Thorsel, Elisabeth 106
 Thorsell, Elisabeth 102
 Thun, Claus 204
 Thura, Laurids Lauridsen 47
 Thyrrstrup, Jomfrue 148
 Thøgersen, Laurids 27, 33
 Tiemroth, Jens Henrik 264
 Toft, Christen 63
 Tornum, Anna Ibsdatter 29
 Tougaard, Svend 26
 Treichel, Fritz 165
 Troelsdatter, Anne 157
 Truelsen, Niels 30, 34
 Trøstrup, Christen 55
 Turner, Frederick Jackson 252
 Turtel, Anna Dorothea Elisabeth 194
 Tverschou, Marianne 200
 Tychicus, Asmundas 51, Asmundus 51
 Tychsen, Anna Maria 41
 Tücksen, Mathias 30
 Tygesen, Asmund 51
 Tønder, Giertrud Catharina 161, Ole Olesen 161
 Tønnesen, Karsten 39
 Ubbing, Lorenz 28
 Uechtritz, Barbara von 30
 Ulfeldt, Corfitz 91, 93, 97, 99, 100, 101, 189, 245, Leonora Christine 91, 92, 98, 99, 101, 247
 Ulsøe, Lisbeth 222, 232, 256
 Understrup, Konrad 54
 Untermann, Hans Jürgen 175, Joachim Christian 177, 182, 195, Thom Batholomæus 184
 Urbium, Theatrum 173
 Ursula, Elisabeth 171
 Vad, Christen 52, Peder 53
 Valentin, Mester 209
 Valentiner, Dorothea Jürgensdatter 36, Jürgen Wilhelmsen 36
 Valentins, Christen 209, Gottfried 209, Valentin 209
 Vandal, Hans Hansen 40, Hans Jensen 40, Jens Iversen 34, Peder Jensen 34
 Vandel, Else Iversdatter 28, 31, Iver Hansen 31
 Varder, Karen Jensdatter 27
 Vedel, Anders Laugesen 3, 27, Anders Sørensen 2, 4, 5, 28, Anna Andersdatter 45, Anna Elisabeth Baggesdatter 5, 42, Anna Elisabeth Sørensdatter 46, Bagge Laugesen 1, 2, 5, 6, 7, 8, 25, 39, Bernt Laugesen 29, 31, Bernt Matthias Johansen 5, 7, 47, Christen Allerup Johansen 6, 47, Christina Baggesdatter 5, 43, Claus Johansen 37, Dorothea Sørensdatter 33, Dorothea Øllegaard 1, Dorothea Øllegaard Baggesdatter 43, 44, Elisabeth Laugesdatter 28, Else Sørensdatter 39, Frederik Laugesen 39, Hans Laugesen 29, Hans Laugesen Andersen 45, Hans Tausanus Andersen 45, Jacob Clausen 46, Johan Frederik Laugesen 40, 47, Johan Johansen 37, Johan Laugesen 1, 2, 5, 6, 29, 31, 38, Johanne Dorothea Laugesdatter 40, Jørgen Baggesen 42, Jørgen Berntsen 38, Jørgen Laugesen 32, 33, Kay Laugesen 39, 40, Lauge Andersen 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 27, Lauge Baggesen 6, 7, 8, 41, 43, Lauge Johansen 1, 2, 5, 6, 7, 8, 16, 36, 41, Lauge Matthias Johansen 47, Lauge Sørensen 46, Maria Elisabeth Laugesdatter 38, Marine Andersdatter 11, 28, Mette Berntsdatter 39, Nissenius Pedersen 38, Peder Johansen

- 5, 36, Peder Laugesen 47, Peder Sørensen 29, Sidsel Andersdatter 45, Sophie Christine Johansdatter 37, Søren Andersen 28, Søren Laugesen 30, Søren Nissen 38, Ulrik Laugesen 40, Ægidius Laugesen 32
- Vejersløv, Giertrud Larsdatter 200
- Vellejo, Lagoni Andrea 51
- Venstermand, Lave Jørgensen 44
- Vesterbye, Prokurator 148
- Vibe, Hans Mikkelsen 50, Jens Christensen 50, Peder Mikkelsen 50
- Vilhelm, Frederik 246
- Villadsen, Chr. 151, Christen 151
- Villesen, Helle 237
- Villum, Jørgen 183, 189, 202, 209
- Villumsdatter, Regina 189
- Villumsdotter, Regina 173
- Vilslev, Jep Poulsen 35, Matthias Jepsen 35
- Vindepind, Hans 147, Hans Nielsen 144, 145, 146, 148, 153, Niels 142, 143, Niels Nielsen 140, 141, 143, 144, 145
- Vinhofers, Dina 183
- Vintapper, Hans Jessen 32
- Vogt, Reinholdus 51
- Volckhard, Christian Albrekt 42, Maria Elisabeth Christiansdatter 42
- Volkers, Christian 209
- Vollmar, Heinrich 164, 165, Henrik 158, Hinrich 156, 158, Jacob 164, Jørgen Henrikssønner 159, Leonhard 164, Meimerich 159
- Vollmer, Henrik 157, 160
- Volmer, Henrik 157
- Voss, Anna Maria 184, Clara Margaretha Christina 185, Johann Christoph 184, 185
- Vullum, Erik 262, Margrethe 262, 263
- Völckers, Anna Dorothea 24, 47, Anna Dorothea Friedrichsdatter 5, Friderich 24, Sehkamp Friderich 48
- Wad, Ane Cathrine Palline Johanne 61, Anne Cathrine Christensdatter 68, Cathrine 68, Cathrine Lauridsdatter 62, Christen 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 68, Christen Christensen 52, 53, 54, 57, 58, 59, 61, 68, Christen Nielsen 59, 60, 62, 68, Claudiane 68, G. L. 165, Ib 67, 68, Ib Lauridsen 62, 67, Jens 61, 68, Jens Christensen 59, 60, 61, Kirsten 68, 69, Kirsten Nielsdatter 59, Laurids 53, 55, 62, 63, 64, 65, 66, 69, Laurids Nielsen 59, 62, 68, Laurs 63, 65, Maren 68, Maren Kirstine Nielsdatter 55, Maren Nielsdatter 58, Marie 68, Marie Cathrine Lauridsdatter 63, Marie Kirstine 68, Marie Kirstine Christensdatter 59, Marie Kirstine Lauridsdatter 62, Marie Kirstine Nielsdatter 58, Mette 68, Mette Claudiane Lauridsdatter 63, Mette Kirstine Lauridsdatter 62, Niels 53, 54, 57, 58, 59, 61, 67, 68, 69, Niels Christense 68, Niels Christensen 53, 54, 58, 59, Niels Lauridsen 62, 63, 66, 67, Niels Laursen 67, Peder 56, Søren 61, 68, Søren Lauridsen 62, 67, Søren Tang 59, 61, 68
- Wagner, Catharina 207, Elisabeth 201, 203, Gotfrø 209, Jochum 175, 188, 195, 201, 208, 210, Jochum Friedrich 210, Kristina 201, Lorents 210, Lorenz 201, Margrethe 208, Maria 176, Vitus 175, 188, 209, 210
- Waidtlöw, Hans Ulrich 164
- Walter, Johann Heinrich 171, Johann Hinrich 194, 205, 211
- Wamberg, Bodil 91, 96, 98
- Wandal, Peter 14
- Warnholtz, Margaretha 204
- Wedel, Aegidius 23, Anders 21, 22, Anders Lagonis 23, Anna Elisabeth Sørensdatter 24, Bagge Laugesen 19, Baggo 7, 25, Baggo Lagonis 23, Bernhardus 23, Bernt 24, Christjan Allerup 24, Claus 17, 23, Dorthe Ölgardt 17, Georg 20, Hans 23, Hans Lagonis 22, Jacob 23, Johann 23, Johann Friderich 24, Johann Lagonis 23, Johann Laueson 14, Johann Laugesen 15, Jørgen 23, Jørgen Berentsøn 17, Lago 7, 24, Lago Andersen 22, Lago Johannes 17, Lago Johansen 23, 24, Lago Matthie 24, Laue Johannsøn 19, Peder Johannsøn 15, Peter 17, 23, 24, Sitze Andersdotter 22, Sören 23, Sören Andersen 22
- Wedelium, Bagonem 24
- Weiersøe, Severin 60
- Weile, Jacobine 200

- Weilis, Anders 10
 Weindorfius, Gottlieb 51
 Wemmenhøi, Mette 175, 188, 208, Mette
 Cathrine 195, 206
 Wenell, Claes 105
 Werckmeister, Hans Nielsen 32, Niels
 Mathiassen 32
 Werner, Maria 197, Martin 205
 Wernersdotter, Maria 176, 189
 West, Anna Margrethe Henriksdatter 189
 Wexøe, Hans 196, Hans Olesen 192
 Wibe, Cathrine Christiane 32, Johannes
 50, Johannes Christianus 50, Petro 50
 Wichmann, Martin Ullrich 180
 Widmann, Johann Michael 171
 Wilhelm, Carl Christian 178, Christian
 Hartwig 175, Frantz 206, Hinrich 184,
 Joachim 178
 Wilhelmi, Engel 182
 Wilslef, Matthias 14
 Wilstermann, Catharina 170
 Wingender, Nete Balslev 251
 Wintapper, Hans Jessen 12
 Witeb, Magnus Cerson 51
 With, Helene Cathrine Albertsdatter de 47
 Witte, Catharina Dorothea Elisabeth 180,
 Christian 192, Johann Christoph 180,
 Margaretha Sophia 179, Martin 195,
 Sophie 209
 Wittig, Johann Gottfried 179
 Woltersdorph, Julius von 34, Magdalena
 Juliusdatter von 34
 Wonkmester, Borgmester 32
 Woodruff, Thomas Edward 259
 Worm, Matthias Olesen 39, Susanne
 Cathrine Matthiasdatter 39
 Worsøe, Hans H. 102, 103, 107, 115, 120,
 128, 258, 259, 261
 Wried, Margrethe Paulsdatter 30
 Wulff, Abel(one) 179, 182, Hans
 Jeremiassen 39, Jeremias Hansen 39,
 Margaretha Franzdotter 176
 Wullenweber, Jørgen 257
 Wydow, Lübbert 28, Margrethe
 Lübbertsdatter 28
 Ybbing, Bernt 10, 28
 Ybbings, Maren 10
 Yiu, Teng Kwei 259
 Zahle, Natalie 78, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87,
 88, 89, 90
 Zoëga, Cathrine Jørgensdatter 46,
 Christina Paulsdatter 44, Else Marie
 Matthiasdatter 30, Else Marie
 Paulsdatter 30, 46, Hans Paulsen 42,
 Magdalena Margaretha Hansdatter 42,
 Matthias Matthiesen 30, Matthias
 Paulsen 40, Paul Mathiasen 40, Poul
 Christian Hansen 46
 Zürhandorph, Benjamin 15, 37
 Ægidiusdatter, Anna 36
 Ægidiusen, Laurids 28
 Øgelstrup, Niels 57
 Øllegaard, Margrethe 34
 Ørback, Alfred 105, 106
 Ørnstrup, Laurids Sørensen 30
 Ørsted, Jacob Alberth 251
 Østergaard, Uffe 247
 Aagesen, Anna Sophie Magdalene 191
 Aakjær, Jeppe 265, Nanna 266, Svend 98,
 247
 Aastrup, Poul Mortensen 46

Finn Andersen m.fl.: Køge Bys Borgere 1753	
– En kollektiv biografi. Festskrift til Landsarkivar Grethe Ilsøe i anledning af 60 års-dagen den 21. maj 1993. (<i>Lisbeth Ulsøe</i>)	255
Alken Bruns (ed.): Lübecker Lebensläufe aus neun Jahrhunderten. (<i>Finn Grandt-Nielsen</i>)	256
Niels H. Kragh-Nielsen: Sønderjyder i den store krig 1914-1918. Sønderjyske billeder 4. (<i>Gustav Sønning Pedersen</i>)	257
Jens Larsen: Slægtsbog for Familien fra Amdal (Nørrebroen). Niels P. Larsen's Aner og Efterslægt. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	258
Leif A. Henriques: Mine damer og herrer – nej – mine kære slægtninge! (<i>Poul Steen</i>)	258
Peter Hall: In The Web. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	259
Tage Kaarsted: Godt klaret, Sofie! 12 historiske fortællinger. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	260
Hanne Engberg: En frigørelseshistorie. Margrethe Vullum 1846-1918. (<i>Ning de Coninck-Smith</i>)	262
Inger Byrjalsen: Asta Nielsen – filmens dronning. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	263
Mikael Jalving: Mellem linierne. Thorkild Hansen som historie-fortæller. (<i>Jens Henrik Tiemroth</i>)	264
Finn Stendal Pedersen: Landmandsliv 1815 til 1855. J.A. Hofman (Bang)s erindringer og breve. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	264
Solvejg Bjerre: Længe Siden. Erindringer. (<i>Birgit Flemming Larsen</i>)	265
Aage Nørfelt: Usporlige veje. Erindringer. (<i>Ning de Coninck-Smith</i>)	266
C.D.O. Lunn: I Fredens Tjeneste. (<i>Gustav Sønning Pedersen</i>)	267
Jørgen Jespersen: Afdeling KK. Årsskrift 1993 for Frihedsmuseets Venner. (<i>Jørgen H. Barfod</i>)	267
Øvrige bøger, årsskrifter m.m. modtaget i 1993/94:	270

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Bestyrelsen pr. 1. maj 1994:

Finn Andersen (formand), Grysgårdsvej 2, 2400 København NV.

Nils G. Bartholdy, Schlegels Allé 1, 1807 Frederiksberg C.

Sv. Cedergreen Bech, Søtoften 21, 2820 Gentofte.

Tommy P. Christensen (redaktør), Den fynske Landsby, Sejerskovvej 20, 5260 Odense S.

Ida Dybdal, Østerbrogade 44, 2100 København Ø.

Birgit Flemming Larsen (kasserer), Klostermarken 13, 9000 Aalborg.

Lise Lund, Filosolfgangen 23, 2., 5000 Odense C.

Jørgen Papsøe (DIS-DK), Troldager 8, 2950 Vedbæk.

Knud Prange, (næstformand), Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj.

Poul Steen (sekretær), Granstuevej 14, 2840 Holte.

Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34 A, 6200 Aabenraa.

Brug indlagte bestillingskort til Samfundets publikationer.

Abonnement på *Hvem forsker Hvad* kan bestilles ved henvendelse til:

HVEM FORSKER HVAD, Christian Xs Vej 27, 8260 Viby,

hvor også ældre årgange kan købes. Alle priser er incl. moms.

Personalhistorisk Tidsskrift

udgives af *Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie*, hvis formand er Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV. Tidsskriftet redigeres af Samfundets skriftudvalg ved redaktøren, Tommy P. Christensen.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til kassereren, Birgit Flemming Larsen, Klostermarken 13, 9000 Aalborg. Medlemskontingent udgør for 1995: 150 kr.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, idet det forudsættes, at forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig iøvrigt intet ansvar for indsendte manuskripter, billeder m.v.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med normal linieafstand (1½ linieafstand) og bred margin. Noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme. Illustrationsforslag med tilhørende undertekster vedlægges. Når manuskriptet er godkendt, og korrektur foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke påregnes fulgt af redaktionen. Efter renytryk har fundet sted, får forfatteren tilsendt 25 særtryk af artiklen gratis. Større oplag af særtryk kan bestilles og leveres efter regning.

Vejledning i udarbejdelse af anmeldelser til tidsskriftet kan frit rekvireres fra anmeldersektionen. *Anmeldersektionens adresse:* Lisa Elsbøll, Bulgariensgade 5, 2300 København S.

Redaktionens adresse: Tommy P. Christensen, Den fynske Landsby, Sejerskovvej 20, 5260 Odense S.

Udgivet med støtte af Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter, Undervisningsministeriets tipsmidler og Alfred Goods Fond.

Sats og tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

ISSN 0300-3655